

Brisel, 6.10.2020.
SWD(2020) 350 final

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2020.

uz dokument

**Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom
ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija**

Saopštenje o politici proširenja EU-a za 2020.

{COM(2020) 660 final} - {SWD(2020) 351 final} - {SWD(2020) 352 final} -
{SWD(2020) 353 final} - {SWD(2020) 354 final} - {SWD(2020) 355 final} -
{SWD(2020) 356 final}

Sadržaj

1.	Uvod	3
1.1.	Kontekst	3
1.2.	Sažetak izvještaja	4
2.	Prvo osnovna pitanja: Poglavlja političkih kriterijuma i vladavine prava	6
2.1.	Prvo osnovna pitanja: Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave	6
2.1.1.	Demokratija	6
2.1.2.	Reforma javne uprave	12
2.2.1.	Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava	15
2.2.2.	Poglavlje 24: Pravda, sloboda i sigurnost	33
3.	Prvo osnovna pitanja: ekonomski razvoj i konkurentnost	44
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije	45
4.	Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja	54
5.	SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA ČLANSTVA	56
5.1.	Poglavlje 1: Slobodno kretanje robe	56
5.2.	Poglavlje 2: Slobodno kretanje radnika	58
5.3.	Poglavlje 3: Pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga	59
5.4.	Poglavlje 4: Slobodno kretanje kapitala	60
5.5.	Poglavlje 5: Javne nabavke	61
5.6.	Poglavlje 6: Pravo privrednih društava	63
5.7.	Poglavlje 7: Pravo intelektualnog vlasništva	64
5.8.	Poglavlje 8: Politika konkurencije	65
5.9.	Poglavlje 9: Finansijske usluge	67
5.10.	Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji	68
5.11.	Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj	70
5.12.	Poglavlje 12: Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika	71
5.13.	Poglavlje 13: Ribarstvo	72
5.14.	Poglavlje 14: Transportna politika	73
5.15.	Poglavlje 15: Energija	76
5.16.	Poglavlje 16: Oporezivanje	79
5.17.	Poglavlje 17: Ekonomska i monetarna politika	80

5.18.	Poglavlje 18: Statistika	81
5.19.	Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje	83
5.20.	Poglavlje 20: Preduzetništvo i industrijska politika	86
5.21.	Poglavlje 21: Transevropske mreže	89
5.22.	Poglavlje 22: Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata	90
5.25.	Poglavlje 25: Nauka i istraživanje	92
5.26.	Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura	93
5.27.	Poglavlje 27: Okoliš i klimatske promjene	96
5.28.	Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja u BiH	99
5.29.	Poglavlje 29: Carinska unija	101
5.30.	Poglavlje 30: Vanjski odnosi	102
5.31.	Poglavlje 31: Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika	103
5.32.	Poglavlje 32: Finansijska kontrola	106
5.33.	Poglavlje 33: Finansijske i budžetske odredbe	108
PRILOG I – ODNOSI IZMEĐU EU I BOSNE I HERCEGOVINE		110

1. Uvod

1.1. Kontekst

BiH je podnijela zahtjev za članstvo u EU u februaru 2016. godine, a u septembru iste godine Evropsko vijeće je pozvalo Evropsku komisiju da dostavi mišljenje o utemeljenosti tog zahtjeva. U maju 2019. Komisija je usvojila Mišljenje i prateći Analitički izvještaj o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u EU.¹ U Mišljenju je utvrđeno 14 ključnih prioriteta u oblasti demokratije/funkcionalnosti, vladavine prava, temeljnih prava i reforme javne uprave, koje Bosna i Hercegovina treba ispuniti kako bi dobila preporuku za otvaranje pristupnih pregovora. U svojim zaključcima iz decembra 2019. Vijeće EU je pozdravilo Mišljenje i pozvalo Komisiju da svoje godišnje izvještaje o Bosni i Hercegovini, počevši od onog iz 2020., fokusira na provedbu ključnih prioriteta iz Mišljenja.²

Bosna i Hercegovina nastavlja primjenjivati Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, a sastanci zajedničkih tijela prema sporazumu su održavani redovno, osim parlamentarnog odbora, koji tek treba usvojiti svoj poslovnik.

Javna politička opredijeljenost svih nivoa vlasti za strateški cilj integracije u EU je u velikoj mjeri i dalje samo deklarativna i nije pretvorena u konkretne aktivnosti, budući da su se politički lideri u izvještajnom periodu bavili stranačkim politikama i nekonstruktivnim političkim raspravama. Na taj način su otežavali i rad vlade koja je imenovana tek krajem 2019. godine, 14 mjeseci nakon izbora koji su održani u oktobru 2018.

Posljednjih mjeseci, za vrijeme pandemije COVID-19, preduzeti su neki koraci za realizaciju ključnih prioriteta iz Mišljenja. U oktobru 2019. Vijeće ministara BiH usvojilo je Akcioni plan za realizaciju prioriteta iz Analitičkog izvještaja Komisije iz 2019., čiji sadržaj nije u potpunosti usaglašen između svih nivoa vlasti. Ustavni sud je ukinuo odredbu o smrtnoj kazni u Ustavu Republike Srpske, čime je djelimično ispunjen ključni prioritet 10. Izmjene i dopune propisa koje su rezultat političkog dogovora iz juna 2020. trebalo bi da omoguće održavanje lokalnih izbora u Mostaru u decembru i to prvi put od 2008., čime bi se djelimično ispunio ključni prioritet 1. Svi nivoi vlasti su usvojili Strateški okvir za reformu javne uprave u julu 2020., doprinijevši tako realizaciji ključnog prioriteta 14. Bosna i Hercegovina je usvojila revidiranu Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina u septembru 2020., čime se doprinijelo realizaciji ključnog prioriteta 5. U toku su pripreme za održavanje sjednice Zajedničke parlamentarne komisije. Bosna i Hercegovina mora napredovati i u realizaciji ostalih ključnih prioriteta.

Pojava pandemije COVID-19 je globalni udar koji nije zaobišao ni zapadni Balkan. Pandemija je izazvala opterećenost sistema zdravstvene i socijalne zaštite kakvi do sada nisu zabilježeni u zemljama zapadnog Balkana. Još uvijek je teško procijeniti konačan obim uticaja pandemije u smislu gubitka ljudskih života i štete za ekonomiju, ali rane procjene Komisije predviđaju da će doći do pada bruto domaćeg proizvoda (BDP) u regiji između 4% i 6%. Hiljade građana izloženo je riziku od gubitka posla, a privremene mjere državne pomoći (naknade za nezaposlenost, odgode/izuzeća od plaćanja poreza i doprinosa za socijalno osiguranje, itd.) imaju važan fiskalni uticaj.

¹ SWD(2019) 222 final, COM(2019) 261 final

² [opinion-on-bosnia-and-herzegovina-s-application-for-membership-of-the-european-union/](#)

Iako je i sama pogođena pandemijom, EU nije štedjela vrijeme ni trud da pruži ključnu i nemjerljivu podršku zemljama zapadnog Balkana. Radi se o finansijskoj podršci većoj od 3,3 milijarde eura zemljama u regiji kako bi odgovorile na zdravstvenu krizu i humanitarne potrebe i kako bi se izborile sa dugoročnim i strukturnim uticajem krize na njihovo društvo i ekonomiju. Uzimajući u obzir evropski perspektivu zapadnog Balkana, EU smatra ovu regiju privilegovanim partnerom i povezuje je s mehanizmima i instrumentima Unije. Neki od njih su Odbor za zdravstvenu sigurnost, zajednički sporazumi o javnim nabavkama, Mehanizam civilne zaštite Unije, Fond solidarnosti, konzularna pomoć u repatrijaciji ili izuzeće od privremenih izvoznih ograničenja medicinske opreme u EU. Ove i druge mjere donijele su značajna olakšanja u pogledu trenutne situacije i predstavljaju jasnu poruku političke opredijeljenosti EU za ovu regiju.

U pogledu početnog odgovora na pandemiju COVID-19 Bosna i Hercegovina je reagovala brzo i slijedila je globalne preporuke uvodeći mjere za prevenciju, usporavanje i kontrolu prenošenja virusa. Vlasti su takođe povećale kapacitete zdravstvenog sistema i preusmjerile zdravstveno osoblje u ustanove namijenjene za COVID-19. Uprkos početnom uspjehu zdravstvenih organa u sprečavanju i suzbijanju širenja virusa, rano popuštanje restriktivnih mjera rezultiralo je time da virus dosegne epidemiološki vrhunac u ljetnim mjesecima. Prema svim relevantnim parametrima i pokazateljima, odgovor zdravstvenog sistema ka suzbijanju početnog širenja COVID-19 u zemlji bio je razmjerno efikasan, ali pokazalo se znatno težim odgovoriti na vrhunac epidemije koji je nastupio kasnije. Za vrijeme pandemije COVID-19 svim građanima Bosne i Hercegovine su pružene zdravstvene usluge, uključujući migrante, tražioce azila, bez obzira na njihovo državljanstvo i zdravstveno osiguranje.

Kriza izazvana pandemijom zahtijevala je visok stepen koordinacije između svih nivoa vlasti što se u praksi pokazalo zahtjevnim. Uspostavljena krizna tijela su djelovala u skladu sa svojim nadležnostima, pri čemu se nije radilo na usklađivanju odluka i aktivnosti na nivou cijele zemlje. Fragmentiranost sistema zdravstvene zaštite izazvala je dodatne poteškoće vezane za koordinaciju, a formalni strateški planovi za odgovor na krizu nisu izrađeni. Restriktivne mjere su ukidane postepeno i u većoj mjeri ujednačeno na nivou cijele zemlje. Građani se i dalje ograničeno pridržavaju zaštitnih epidemioloških mjera.

Izuzetno je važno da hitne mjere koje su donesene za vrijeme krize ne narušavaju osnovne principe i vrijednosti te da i dalje budu proporcionalne, vremenski ograničene i podložne demokratskom nadzoru.

1.2. Sažetak izvještaja

U pogledu **političkih kriterija**, tokom većeg dijela izvještajnog perioda Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine bila je blokirana iz političkih razloga, što je rezultiralo neusvajanjem zakona, a Vijeće ministara djelovalo je u tehničkom mandatu do imenovanja novog saziva koje je uslijedilo u decembru 2019. godine, 14 mjeseci nakon opštih izbora. Vlada Federacije BiH i dalje djeluje u tehničkom mandatu. Ustav Bosne i Hercegovine je i dalje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR), u smislu predmeta Sejdić-Finci i drugih povezanih predmeta. Nije bilo napretka u poboljšanju izbornog okvira u skladu sa evropskim standardima kao ni u pogledu osiguranja transparentnosti finansiranja političkih stranaka. Izmjene i dopune koje su usvojene u julu 2020. trebalo bi da omoguće održavanje lokalnih izbora u Mostaru prvi put nakon 2008. U toku su pripreme za održavanje sastanka Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje kao i pripreme za izradu i usvajanje državnog programa za usvajanje *acquisa* EU. Nije ostvaren napredak u pogledu osiguranja podsticajnog okruženja za civilno društvo. Sadržajne i sistematske konsultacije sa civilnim društvom se tek trebaju osigurati.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi **reformne javne uprave (PAR)** i nije bilo napretka u pogledu osiguranja profesionalne i depolitizovane državne službe kao i koordiniranog pristupa kreiranju politika na nivou cijele zemlje. Strateški okvir za reformu javne uprave usvojen je na svim nivoima vlasti, a sada je potrebno usvojiti prateći akcioni plan. Političko tijelo koje upravlja koordinacijom reforme javne uprave još nije uspostavljeno. Kako bi se garantovala profesionalna državna služba, procedure državne službe moraju biti zasnovane na principima zasluga i bez političkog uplitanja.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/je na određenom nivou pripremljenosti u oblasti **pravosuđa**. U izvještajnom periodu u ovoj oblasti nije ostvaren napredak. Nisu preduzete odgovarajuće mjere u vezi sa nalazima iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Reforme u oblasti integriteta su naišle na otpor unutar pravosuđa. Evidentni znaci pogoršanja zahtijevaju hitne mjere na jačanju integriteta i vraćanju povjerenja građana u pravosuđe, počev od kredibilnog i rigoroznog sistema provjere finansijskih izvještaja nosilaca pravosudnih funkcija. Ometanje pravosudnih reformi od strane političkih aktera i unutar samog pravosudnog sistema te loše funkcionisanje pravosuđa ugrožavaju mogućnost građana da ostvare svoja prava te ometaju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/na određenom nivou pripremljenosti u prevenciji **borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala**. Nije bilo napretka u realizaciji ključnih prioriteta iz Mišljenja, preporuka iz 2019. u ovoj oblasti, kao ni nalaza iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava u BiH. Korupcija je i dalje vrlo prisutna i predstavlja razlog za ozbiljnu zabrinutost, jer je na svim nivoima vidljiv direktan politički uticaj na svakodnevni život građana. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji agencija za provedbu zakona i vrlo ograničena razmjena obavještajnih podataka. Policija je podložna političkim uplitanjima. Finansijske istrage i zapljena imovine su uglavnom neefikasni. Kontakt-tačka za saradnju sa Europolom još uvijek nije operativna. Nisu preduzeti koraci na uspostavi saradnje sa Eurojustom. Potrebno je unaprijediti kapacitete zemlje za borbu protiv terorizma i trgovine drogom i nastaviti ulagati napore u tom pravcu.

U pogledu **osnovnih prava** zakonodavni i institucionalni okviri su na snazi, ali je potrebno usvojiti sveobuhvatan strateški okvir. Određeni koraci su preduzeti - Ustavni sud je ukinuo odredbu o smrtnoj kazni u Ustavu Republike Srpske a u Sarajevu je održana i prva Parada ponosa LGBTI populacije koja je protekla mirno. Ostaju izazovi u području slobode okupljanja, posebno u Republici Srpskoj. Potrebne su značajne reforme da bi se osiguralo da svi građani mogu ostvariti svoja politička prava i da se ukine praksa „dvije škole pod jednim krovom“ te osigura inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve. Nije postignut napredak u tome da se osigura sloboda izražavanja i medija i zaštita novinara, posebno kroz adekvatno sudsko procesuiranje prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima, kao ni u osiguranju finansijske održivosti sistema javnih emitera.

EU je osigurala značajnu podršku Bosni i Hercegovini za upravljanje **migracijama**. EU poziva vlasti u Bosni i Hercegovini da bez odlaganja preduzmu sve neophodne mjere da spriječe dalje širenje humanitarne krize. EU očekuje i da se kršenja zakona adekvatno istraže. Bosna i Hercegovina treba osigurati efikasnu koordinaciju upravljanja granicama i kapacitetima za upravljanje migracijama na svim nivoima i osigurati funkcionisanje sistema azila.

Kada je riječ o **ekonomskim kriterijima**, Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen napredak u nalazi se u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije. Na kvalitet ekonomskog upravljanja je negativno uticalo kašnjenje u formiranju vlade i nedovoljna saradnja na entitetskom i državnom nivou, što je, između ostalog, onemogućilo napredak u poboljšanju poslovnog okruženja

koje se suočava sa velikim slabostima, npr. problemi kod procedura ulaska na tržište i izlaska sa tržišta, vladavine prava i nadzornih i regulatornih institucija. Pokretač ekonomskog rasta bila je velika domaća potražnja, zahvaljujući značajnom prilivu radničkih doznaka i niskoj inflaciji. Javni sektor je i dalje prevelik i neefikasan. Finansijski sektor je ostao stabilan, uz povećano kreditiranje, dok je nezaposlenost u padu, dijelom i zbog značajnog odliva radne snage. Međutim, COVID-19 je ostavio posljedice na ekonomiju, doveo do naglog pada ekonomske aktivnosti i značajnog pogoršanja stanja na tržištu rada.

Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničena napredak i još uvijek se nalazi u ranoj fazi kada je riječ o sposobnosti da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama u EU. Ukupni kvalitet obrazovanja je još uvijek slab, dok su mjere za poboljšanje saobraćajne i energetske infrastrukture i dalje nedovoljne. Obim strukturnih prilagođavanja je bio ograničen, iako je postojala određena diversifikacija u pogledu strukture trgovine u zemlji.

Bosna i Hercegovina i dalje aktivno učestvuje u **regionalnoj saradnji** i održava dobrosusjedske odnose. Ostvaren je napredak u usklađivanju sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU i potrebno ga je održavati.

Bosna i Hercegovina je generalno u ranoj fazi/na određenom nivou pripremljenosti u pogledu spremnosti za preuzimanje **obaveza koje proističu iz članstva u EU** i potrebno je da značajno ubrza proces usklađivanja s *acquisem* i sprovede odgovarajuće zakonodavstvo. U izvještajnom periodu, u različitim poglavljima *acquisa* EU ostvaren je ograničen napredak ili ga nije ni bilo. Posebnu pažnju je potrebno posvetiti područjima slobodnog kretanja roba, pravu poslovnog nastana i slobodi pružanja usluga, informacionom društvu i medijima, poljoprivredi i ruralnom razvoju, ribarstvu, transportnoj politici, energetici, ekonomskoj i monetarnoj politici, statistici, socijalnoj politici i zapošljavanju, poduzetništvu i industrijskoj politici, regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata, obrazovanju i kulturi, zaštiti potrošača i zdravlja i finansijskoj kontroli.

2. PRVO OSNOVNA PITANJA: POGLAVLJA POLITIČKIH KRITERIJUMA I VLADAVINE PRAVA

2.1. Prvo osnovna pitanja: Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave

2.1.1. Demokratija

Izvještajni period su obilježili zastoji u formiranju vlada na državnom nivou i nivou Federacije BiH nakon izbora u oktobru 2018. . Iako je politički dogovor postignut već u martu 2019., Bosna i Hercegovina je imala vladu u tehničkom mandatu 14 mjeseci do decembra 2019., dok su se koalicioni partneri upustili u dugotrajan spor o integraciji zemlje u NATO i o kontroli kantonalnih vlada u Sarajevu i Tuzli. Napredak je ostvaren uz međunarodno i posredovanje EU. Ipak, politička situacija je ostala polarizovana, sa ponovljenim pozivima iz Republike Srpske, u novembru 2019. i februaru 2020., da se ponište reforme i blokira institucija na državnom nivou. Izmjene u Centralnoj izbornoj komisiji su dodatno opteretile odnose u vladajućoj koaliciji. Potreba za koordinisanim odgovorom na krizu izazvanu COVID-19 je pomogla da se politička pitanja privremeno ostave sa strane, ali napetost je ostala. Vlada Federacije BiH je do danas u tehničkom mandatu. U takvoj političkoj atmosferi, politički akteri su malo toga uradili kako bi ispunili 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Komisije iz maja 2019. i analitičkog izvještaja koji je bio u prilogu. Dana 28. aprila 2020., Predsjedništvo BiH je naložilo Vijeću ministara da predstavi akcioni plan za ispunjenje ključnih prioriteta iz Mišljenja. Politički dogovor iz juna 2020., koji je vodio izmjenama i dopunama zakona u julu, bi trebao omogućiti da se lokalni izbori u Mostaru konačno održe 20. decembra 2020.

Izbori

Određeni napredak je postignut u ispunjenju dijela ključnog prioriteta 1 iz Mišljenja koji se odnosi na obavezu da se osigura održavanje izbora u skladu s evropskim standardima, tako što bi se provele preporuke Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS/ODIHR) i odgovarajuće preporuke Venecijanske komisije, čime bi se osigurala transparentnost finansiranja političkih stranaka i održavanje općinskih izbora u Mostaru. Izmjene i dopune zakona iz jula 2020. bi trebale omogućiti stanovnicima Mostara da glasaju do kraja godine.

Nije bilo zakonodavnih aktivnosti za provedbu sveobuhvatnih preporuka koje su dali Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) i Grupa zemalja Vijeća Evrope protiv korupcije (GRECO). Ove preporuke se bave transparentnošću i ukupnim integritetom izbornog procesa i provedbom izbornih rezultata. Bosna i Hercegovina za ovo nema akcioni plan.

Kako je aktivnost Parlamenta izostala nakon odluke Ustavnog suda, lokalni izbori u Mostaru nisu održani od 2008. U oktobru 2019., Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je ustanovio u slučaju *Baralija* da stanovnici Mostara trpe diskriminaciju zbog neuspjeha države da omogući provođenje demokratskih izbora. ESLJP je tražio od BiH da izmijeni propise u roku od šest mjeseci, navodeći da Ustavni sud ima moć da uspostavi privremena rješenja ako to Parlament ne uspije. Nakon političkog dogovora od 17. juna 2020., uslijedilo je brzo usvajanje izmjena i dopuna zakona u julu 2020. Ovakav razvoj je otvorio put Centralnoj izbornoj komisiji da najavi održavanje lokalnih izbora u Mostaru za 20. decembar 2020.

U martu i maju 2020., Predstavnički dom je odlučio o drugačijem sastavu Centralne izborne komisije. Sudski procesi o zakonitosti procesa imenovanja su u toku. Odluka Centralne izborne komisije da pomjeri održavanje lokalnih izbora sa 4. oktobra na 15. novembar 2020. zbog neizdvajanja budžetskih sredstava je uzalud osporavana i pred Ustavnim sudom i pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Parlament

Parlamentarna skupština je bila blokirana većim dijelom 2019. iz političkih razloga, što je za rezultat imalo veliki zaostatak u zakonodavnim aktivnostima. Blokade su se nastavile i u 2020. Zakonodavne skupštine u zemlji su i dalje slabe u odnosu na izvršne vlasti, malo sarađuju i imaju slabe kapacitete za osiguranje ujednačenog usklađivanje sa *acquisem* EU. Potrebno je poboljšati propise i prakse za registraciju političkih stranaka i njihovo finansiranje. **Određeni napredak** je postignut u ispunjavanju ključnog prioriteta 3 iz Mišljenja koji se odnosi na obavezu da se osigura pravilno funkcionisanje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je bila blokirana većim dijelom 2019. zbog političkog spora vezanog za imenovanje novog Vijeća ministara BiH. Ovo je imalo teške posljedice na demokratske funkcije Parlamenta, bez napretka u zakonodavnom radu i uz nedostatak nadzora nad izvršnom vlasti. Nakon političkog dogovora o novoj vladi, do početka 2020. oba doma Parlamenta su imenovala svoje članove u stalne odbore i zajedničke stalne odbore, i omogućila zakonodavni rad. Imenovanje međuparlamentarnih delegacija je završeno tek u januaru 2020.

U julu 2020., nakon pet godina zastoja, Parlamentarna skupština BiH je usvojila prijedlog poslovnika Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje (POSP). Taj poslovnik, koji predviđa glasanje dvotrećinskom većinom bez etničkih pravila, treba biti potvrđen na sljedećem

sastanku zajedničkog tijela. BiH treba osigurati funkcionisanje POSP-a. Politički dijalog na parlamentarnom nivou je obaveza iz SSP-a.

Uprkos propisima koji određuju polnu kvotu od 40% za kandidate, u sazivu 2018.-2022., žene su zastupljene 21% u Predstavničkom domu (devet od 42) i 20% u Domu naroda (tri od 15). Poslovnici koji zahtijevaju jednaku zastupljenost polova kod imenovanja članova kolegijuma i delegacija u međunarodnim organizacijama se u velikoj mjeri zanemaruju. Ne postoje mjere za promociju političke zastupljenosti ugroženih grupa žena.

Građani koji se ne izjašnjavaju kao Bošnjaci, Hrvati ili Srbi ne mogu se imenovati u Dom naroda na državnom nivou. Od 2009. ESLJP je ustanovio u svojoj odluci u predmetu *Sejdić-Finci* da se ovim ograničenjima krši Konvencija i njeni Protokoli.

Entitetski parlamenti redovno rade od oktobra 2018. Od maja 2019., Parlament **Federacije BiH** je od 18 zakona 16 usvojio u hitnom postupku (89%). U izvještajnom periodu, u **Republici Srpskoj**, Narodna skupština je usvojila 34 zakona u ubrzanom postupku od 107 (36%), uključujući budžet. Takvi postupci se, u principu, primjenjuju samo u izuzetnim slučajevima. Nema posebnih stalnih odbora za nadzor i kontrolu entitetske vlade. U junu 2020, Narodna skupština je usvojila novi poslovnik, koji ima za cilj poboljšanje kvaliteta i brzine parlamentarnog rada.

Državni parlament je privremeno obustavio održavanje svojih sjednica od marta do maja 2020. zbog pandemije COVID-19. Federacija BiH je uvela poslovnik za *onlajn* sjednice. U Republici Srpskoj, skupština je 28. marta proglasila vanredno stanje, privremeno obustavljajući rad skupštine i povjeravajući Predsjednici ovlaštenje da proglašava uredbe sa zakonskom snagom za pitanja u nadležnosti entiteta. U ovom periodu, usvojeno je 19 uredbi sa zakonskom snagom. Skupština je 20. maja ukinula vanredno stanje, a 23. maja je potvrdila sve usvojene uredbe.

Parlamentarni forum za evropske integracije nije održavao sjednice 2019., što je imalo negativan uticaj na koordinaciju između članova sektorskih odbora. Sve zakonodavne skupštine, uključujući i one na kantonalnom nivou, treba da značajno unaprijede svoju saradnju, prije svega da osiguraju ujednačen proces usklađivanja u cijeloj zemlji na osnovu državnog programa za preuzimanje *acquisa* EU. Potrebno je znatno ojačati kapacitete zakonodavnih skupština za usklađivanje sa *acquisem* EU, po potrebi udruživanjem resursa iz cijele zemlje. Sve skupštine trebaju osigurati da propisi sadrže procjene uticaja propisa i da se pojača nadzor nad radom vlada, uključujući praćenje provedbe propisa.

Propisi o registraciji **političkih stranaka** se trebaju uskladiti u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina nije postigla nikakav napredak u osiguranju transparentnosti finansiranja kampanja i u sprječavanju zloupotrebe javnih sredstava. Odjeljenje Centralne izborne komisije za reviziju treba da ojača svoj kapacitet za nadzor nad poštivanjem propisa o finansiranju političkih stranaka. Zemlja treba da osigura odgovarajuće zakonodavne i institucionalne aktivnosti za provođenje neprovedenih preporuka GRECO-a i OEBS/ODIHR-a o finansiranju političkih partija, uključujući transparentnost troškova kampanja i sankcije za kršenja. Problemi i dalje traju vezano za unutrašnju demokratiju u strankama, što uključuje nedostatak demokratskih unutrašnjih politika i struktura. Nema žena među vođama političkih stranaka, a nekolicina ih ima na drugim vodećim pozicijama stranaka.

Upravljanje

Vijeće ministara BiH je bilo u tehničkom mandatu većim dijelom 2019. Nove vlade u Federaciji BiH i u dva kantona još nisu imenovane. Izvršne vlasti imaju malo kapaciteta za koordinaciju i planiranje politika, koje se odnose, između ostalog, na pitanja EU. Ovo zahtijeva jačanje Direkcije

za evropske integracije, i potpuno korištenje mehanizma koordinacije. **Nije ostvaren napredak** u ispunjavanju ključnog prioriteta 2 iz Mišljenja koji se odnosi na obavezu izrade i usvajanja državnog programa za usvajanje *acquisa*, kojim će se definisati uloge različitih nivoa vlasti u usklađivanju sa *acquisem* EU.

Sastav **Predsjedništva** Bosne i Hercegovine i dalje predstavlja kršenje Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i njenih Protokola, kako je ustanovljeno presudom ESLJP u predmetu *Sejdić-Finci*. Nedostatak konsenzusa među članovima Predsjedništva je doveo do dugog zastoja u imenovanju nove vlade. Na odluke Predsjedništva koje su donesene većinskim glasanjem ulagan je veto za zaštitu vitalnog interesa, što je podržala Narodna skupština Republike Srpske, te su one poništene u julu 2019. i februaru i julu 2020. Uprkos neslaganjima, Predsjedništvo je imalo usklađen pristup u odgovoru na pandemiju COVID-19. Dana 28. aprila, prije Zagrebačkog samita, Predsjedništvo je usvojilo zaključke o početku ispunjavanja ključnih prioriteta iz Mišljenja i zadužilo Vijeće ministara da izradi akcioni plan za 14 ključnih prioriteta i metodologiju za program integrisanja u EU (NPAA).

Tokom cijele 2019., **Vijeće ministara BiH** je nastavilo da radi u tehničkom mandatu, često samo putem telefonskih sjednica. Novo Vijeće ministara imenovano je tek 23. decembra 2019., 14 mjeseci nakon općih izbora. Posljednja imenovanja ministara desila su se u julu 2020. Kao i u prethodnom sazivu, nova vlada ima dvije žene od devet ministara (22%), koje su odgovorne za vanjske i za civilne poslove.

Vijeće ministara je djelovao brzo u vrijeme pandemije COVID-19, proglasilo stanje prirodne ili druge nesreće u cijeloj zemlji 17. marta i aktiviralo koordinaciono tijelo za zaštitu i spasavanje. Vijeće ministara je nastavilo da se redovno sastaje i sve većim intenzitetom tokom pandemije COVID-19.

Što se tiče plana evropskih integracija, Vijeće ministara je u oktobru 2019. usvojilo srednjoročnu razvojnu strategiju za period 2018.-2021., kao i akcioni plan za provođenje preporuka iz Analitičkog izvještaja Komisije iz 2019. Sadržaj Akcionog plana nije bio potpuno usaglašen među svim nivoima vlasti.

Vlade **Republike Srpske** i većine kantona su redovno radile tokom izvještajnog perioda. Vlada Republike Srpske je proglasila vanrednu situaciju 16. marta, koja je još uvijek na snazi, a vanredno stanje od 3. aprila do 20. maja. Vlade **Federacije BiH** i Hercegovačko-neretvanskog kantona i Kantona 10 su radile u tehničkom mandatu tokom 2019. i 2020., slijedeći manje ambiciozan plan, pošto novi članovi vlada nisu imenovani od izbora. Vlada Federacije BiH je proglasila stanje nesreće od 16. marta do 29. maja.

U 2019., vlada **Kantona Sarajevo** je uvela ambiciozne mjere za borbu protiv korupcije i mjere za povećanje transparentnosti, restrukturiranje javnih preduzeća i rješavanje infrastrukturnih i okolišnih izazova u kantonu. Nakon izmjene koalicije povezane sa stvaranjem koalicije na državnom nivou, prijedlog za izglasavanje nepovjerenja je usvojen u januaru 2020. i nova kantonalna vlada je imenovana 3. marta 2020.

Ustavni sud Federacije BiH radi sa samo pet sudija od devet. To ozbiljno otežava donošenje odluka, što zahtijeva kvorum od pet sudija. Vijeće suda za vitalni nacionalni interes ne može funkcionisati sa samo tri sudije od potrebnih sedam. Predsjedništvo Federacije i Parlament trebaju što je prije moguće popuniti upražnjena sudijska mjesta.

Entitetske vlade i Vijeće ministara su u oktobru 2019. i januaru 2020. usvojili dokument koji postavlja program socio-ekonomskih reformi za period 2019.- 2022. Bosna i Hercegovina treba da

razvije i provede zajednički akcioni plan socio-ekonomskih reformi u skladu sa ključnim kratkoročnim preporukama iz Mišljenja Komisije i analitičkog izvještaja i sa zajedničkim zaključcima ekonomskog i finansijskog dijaloga. Kada se bude izrađivao i provodio ovaj paket socio-ekonomskih reformi, treba se osigurati koordinacija među izvršnim vlastima na svim nivoima.

Učešće žena u izvršnoj vlasti u cijeloj zemlji je na nivou od oko 20%, pri čemu Republika Srpska ima najbolji rezultat sa šest žena od 16 ministara (37,5%), dok Hercegovačko-neretvanski kanton ima najlošiji rezultat, bez ministrica.

Kapaciteti vlada na svim nivoima da osiguraju koordinaciju i planiranje politika su nedovoljni. *Koordinacija pitanja EU* se treba ojačati kako bi se efikasno bavilo sve većim zahtjevima EU. Ovo zahtijeva jačanje i uloge i kapaciteta Direkcije za evropske integracije, i potpuno korištenje mehanizma koordinacije za potrebne zadatke. Kao ključni prioritet i neispunjenu obavezu prema SSP-u, Bosna i Hercegovina mora izraditi *državni program za usvajanje acquisa* (NPAA) kojim će se definisati uloge različitih nivoa vlasti u usklađivanju sa *acquisem* i u njegovoj provedbi. Obaveze iz SSP-a i drugi zahtjevi EU trebaju biti propisno uključeni u NPAA i u odgovarajuće godišnje programe rada svih nivoa vlasti.

Republika Srpska ima strategiju razvoja **lokalne samouprave** za period 2017.-2021., dok na državnom nivou i na nivou Federacije BiH takva strategija ne postoji.

Civilno društvo

Ukupan pravni i regulatorni okvir za civilno društvo u Bosni i Hercegovini je općenito usklađen sa *acquisem* EU. **Nije ostvaren napredak** u ispunjenju ključnog prioriteta 11 iz Mišljenja u vezi sa osiguranjem okruženja koje podržava civilno društvo, prvenstveno provodeći Evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja. Izazovi još postoje, kao što se vidi na slučaju pokreta „Pravda za Davida“ u Banja Luci. Ostaje da se osiguraju konstruktivne i sistematske konsultacije sa civilnim društvom kao dio inkluzivnog dijaloga o politikama. Potreban je okvir za transparentno finansiranje organizacija civilnog društva.

Oснаženo civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema i državne institucije treba da ga prepoznaju i tretiraju kao takvo.

Propisi o slobodi udruživanja su općenito usklađeni sa standardima EU i generalno se poštuju. Međutim, aktivistima koji se bave osjetljivim pitanjima se prijeti, verbalno ih se zlostavlja i fizički napada. Raspodjela javnih sredstava nije u potpunosti transparentna i nepristrasna. Samo nekoliko općina ima propise za transparentno finansiranje organizacija civilnog društva, koji su zasnovani na jasno utvrđenim kriterijumima i zahtijevaju alate za praćenje i evaluaciju. U cijeloj zemlji je potreban okvir za transparentno finansiranje civilnog društva.

Propisi o slobodi mirnog okupljanja se trebaju uskladiti u cijeloj zemlji i sa evropskim standardima, posebno vezano za osnove za ograničenja i odgovornost organizatora. Organizacije civilnog društva su prijavile sve veće pokušaje da se ograniči sloboda okupljanja, posebno vezano za pokret „Pravda za Davida“ u Banja Luci, čiji su aktivisti zastrašivani, novčano kažnjavani i sudski gonjeni. Organizatori Parade ponosa u Sarajevu su takođe prijavili da su se suočavali sa nekoliko dodatnih opterećenja, uključujući dodatne troškove za dodatne sigurnosne zahtjeve.

U cijeloj zemlji, propisi o javnim konsultacijama su neujednačeni i ne postoji strateški okvir za saradnju sa civilnim društvom. Potrebno je osigurati konstruktivne i sistematske konsultacije. Vijeće ministara BiH treba donijeti povelju iz 2017. o saradnji sa organizacijama civilnog društva,

na prvom mjestu razvijanjem redovne saradnje i konsultacija.

Civilni nadzor nad sigurnosnim snagama

Parlamentarna skupština BiH i njeni odbori imaju ključnu ulogu u nadzoru nad sigurnosnim snagama zemlje. Zbog zastoja u radu parlamenta, zajednički odbori za odbranu i sigurnost i za obavještajno-sigurnosnu agenciju nisu bili imenovani i nisu održavali sjednice u 2019. Odbori su prve sjednice održali tek u januaru 2020.

Vojni komesar, koji nadgleda zaštitu ljudskih prava i sloboda vojnika i osoblja oružanih snaga i Ministarstva odbrane, u 2019. je proveo 92 postupka, od kojih je osam u toku.

2.1.2. Reforma javne uprave

Bosna i Hercegovina je u **ranjoj fazi** reforme javne uprave. U izvještajnom periodu je postignut **ograničen napredak** u ispunjavanju ključnog prioriteta 14 iz Mišljenja u vezi sa završetkom neophodnih koraka u reformi javne uprave s ciljem unapređenja sveukupnog funkcionisanja javne uprave osiguravanjem profesionalne i depolitizovane državne službe i koordinisanim pristupom u kreiranju politika u cijeloj državi. Vlada Republike Srpske je usvojila Strateški okvir za reformu javne uprave dvije godine nakon što su to uradile ostale vlade. Državni nivo i Republika Srpska su uspostavili radne grupe za izradu strategija upravljanja javnim finansijama za period 2021.-2025. Međutim, kako bi se osigurao sveobuhvatan i usklađen pristup reformama javne uprave, potrebni su jača politička posvećenost, dovoljna finansijska sredstva i efikasnije koordinacione strukture. Političko tijelo koje upravlja koordinacijom reforme javne uprave još nije uspostavljeno. Kako bi se garantovala profesionalna državna služba, procedure državne službe moraju biti zasnovane na principima zasluga i bez političkog uplitanja.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti akcioni plan za reformu javne uprave i strateški okvir za upravljanje javnim finansijama, ustanoviti zajednički okvir za praćenje zasnovan na učinku i osigurati finansijsku održivost;
- uspostaviti političko tijelo za odlučivanje koje bi upravljalo koordinacijom reformi javne uprave na svim nivoima vlasti;
- izmijeniti i dopuniti zakone o državnoj službi kako bi se osiguralo poštovanje principa zasluga na svim nivoima vlasti i ojačati kapacitete agencija za državnu službu kako bi se poboljšalo upravljanje ljudskim resursima i obukama.

Strateški okvir za reformu javne uprave

U junu 2020., Vlada Republike Srpske je takođe usvojila cjelodržavni **strateški okvir za reformu javne uprave** (SO RJU) za period 2018.-2022., dvije godine nakon što su to uradile vlade na državnom nivou i Federacije BiH. Odgovarajući akcioni plan je izrađen uz učešće koordinatora RJU na državnom i entitetskim nivoima i treba biti usvojen zajedno sa koordinisanim sistemom praćenja i izvještavanja i odgovarajućim pasošima indikatora.

Nedovoljna **politička podrška** otežava koordiniranu provedbu reformi na svim nivoima vlasti. Zbog nedostatka političke odgovornosti, budžetski izvori za provedbu reformi su nedovoljni. **Finansijska održivost** nije osigurana, i reforme se većinom podržavaju donatorskim sredstvima. Fond za RJU, instrument koji objedinjuje donatorsku pomoć i domaće finansiranje, nije operativan od 2017., što sprječava koordiniranu pomoć u cijeloj zemlji. BiH još nije pokazala političku posvećenost reformi javne uprave uspostavljanjem političkog tijela za odlučivanje koje bi upravljalo i koordiniralo reforme na svim nivoima vlasti, ojačalo postojeće koordinacione strukture na tehničkom nivou, i osiguralo dovoljno sredstava za reformske napore.

Izrada politika i koordinacija

Sistem kreiranja politika u Bosni i Hercegovini je i dalje rascjepkan. Zakonski okvir za srednjoročno planiranje politika je nekompletan i nejednak. Federacija BiH je usvojila set podzakonskih akata koji regulišu godišnje, trogodišnje i strateško planiranje. Inače, nije bilo napretka u izradi usklađenih zakonskih odredbi ili metodoloških smjernica za cjelodržavno strateško planiranje. Još uvijek nema usklađenosti između centralnih planskih dokumenata, kao što su srednjoročni i godišnji program vlade, dokument okvirnog budžeta i akcioni plan za provedbu

prioriteta i ti dokumenti nisu usklađeni sa sektorskim strategijama. Pregled kvaliteta je i dalje nedovoljan.

Pravni okvir za **inkluzivnu i na dokazima zasnovanu izradu politika** je nepotpun i nije dosljedno proveden. Republika Srpska je pojednostavila procedure za procjenu uticaja propisa za izradu zakona. Uticaj i kvalitet analiza koje podržavaju prijedloge politika se trebaju poboljšati na svim nivoima. Finansijske implikacije se ne računaju sistematično, a skupljanje i korištenje administrativnih podataka za izradu politika nije osigurano.

Pravni okvir o **učešću javnosti** se treba poboljšati i dosljedno primjenjivati. Zakonodavni okvir ne pruža u potpunosti standarde za praćenje i izvještavanje o ključnim vladinim planskim dokumentima na svakom nivou vlasti, čime se sprječava **uvid javnosti u rad vlasti**. Osim zakonodavnih mjera, više truda je potrebno da se podigne svjesnost o različitim formama javnih konsultacija. I dalje je ključno da se ojačaju tehnički kapaciteti na svim nivoima vlasti kako bi se redovno koristile javne konsultacije kao alat za izradu politika.

Upravljanje javnim finansijama

Cjelodržavna **strategija reforme upravljanja javnim finansijama (UJF)** tek treba biti izrađena i usvojena kako bi se osigurao zajednički reformski pravac u UJF. Republika Srpska i dalje nema strategiju UJF, dok su svi ostali nivoi nastavili provoditi reforme za strategije UJF koje se završavaju 2020. Međutim, u svjetlu krize izazvane COVID-19 i potrebe da se osiguraju funkcionalni sistemi UJF, svi nivoi vlasti su počeli proces razvoja novih strategija UJF do 2025. uspostavljanjem radnih grupa. Federacija BiH treba uspostaviti takvu radnu grupu. I dalje ostaje izazov usklađivanja reformskih programa UJF na različitim nivoima vlasti sa međunarodnim standardima o procedurama izrade i izvršenja budžeta, praćenju, transparentnosti budžetskih podataka i predviđanju. Javne institucije na svim nivoima nemaju dovoljne kapacitete interne revizije niti adekvatne unutrašnje kontrole, posebno za javne nabavke. Reformske napore treba usmjeriti na oblasti javnog sektora u kojima su značajna nepodmirena dugovanja, posebno u sektoru zdravstva, i na upravljanje javnim preduzećima kako bi se povećala transparentnost, fiskalna održivost i efikasnost u sektoru. Upravljanje javnim investicijama se treba dalje unaprijediti. (*Vidi i Poglavlje 5 i Poglavlje 32*).

Bosna i Hercegovina još uvijek nije postigla dovoljnu **transparentnost budžeta**. Godišnje budžete i izvještaje o izvršenju budžeta objavljuju samo institucije na državnom nivou. Nedostatak usklađenosti kontnih planova na državnom i entitetskom nivou otežava pristup konsolidovanim podacima. Izvještavanje u tekućoj godini se još uvijek treba poboljšati na svim nivoima. Dostupne budžetske informacije su i dalje nekompletne, i ocjenjivanje ukupne budžetske i fiskalne politike je teško. Budžeta za građane nema ni na jednom nivou vlasti i budžetski kalendari tek trebaju biti usvojeni.

Državna služba i upravljanje ljudskim resursima

Osiguranje depolitizovane, **zasnovane na zaslugama i profesionalne državne službe** i dalje je veliki izazov. Republika Srpska i Brčko distrikt nisu ostvarili napredak u usvajanju zajedničkog okvira politika za državnu službu. Različiti radni uslovi regulisani propisima, kao i različite prakse na različitim nivoima vlasti (prvenstveno vezano za odabir i zapošljavanje, područje državne službe, zahtjeve za premještanje i unaprjeđenje, ocjene i disciplinske postupke) mogu otežati mobilnost državnih službenika. Ni jedan nivo vlasti nema koordinisan pristup upravljanju ljudskim resursima i propisima o državnoj službi. Posebno, Federacija BiH i kantoni trebaju da pažljivo koordinišu institucionalnu organizaciju državne službe. Imenovanje koordinatora RJU u kantonima na kraju

2019. je bio pozitivan korak prema poboljšanoj koordinaciji unutar Federacije BiH. Politički uticaj u postupcima zapošljavanja i unaprjeđenja sistematski ostaje na svim nivoima, uz nedostatak transparentnosti kod imenovanja konkursnih komisija. Kandidati se i dalje biraju bez primjene principa zasluga i rukovodioci institucija nastavljaju da koriste velika diskreciona prava kod konačnog imenovanja. Ni jedan zakon o državnoj službi i prakse zapošljavanja još nisu osigurali da etnički kriterijumi ne preovlađuju nad zaslugama. Kriterijumi za otpuštanje i disciplinski postupci se još uvijek nedovoljno koriste, uključujući mogućnost žalbe.

Upravljanje ljudskim resursima (ULJR) je i dalje veoma rascjepkano. Agencije za državnu službu i jedinice za obuku ne koordinišu na odgovarajući način. Opći nedostatak podataka i nedosljedne metodologije sprječavaju poređenje učinka praksi ULJR ne različitim nivoima vlasti. Praćenje upravljanja ljudskim resursima se ne radi dosljedno na različitim nivoima vlasti i agencije za državnu službu ne čine te podatke transparentnim za javnost. Nije bilo napretka na uspostavljanju funkcionalnog informacionog sistema za upravljanje ljudskim resursima (HRMIS) na svim nivoima vlasti. Državni nivo treba da usvoji pravnu osnovu da bi HRMIS postao funkcionalan za državnu službu. Federacija BiH je to uradila u julu 2020. U istu svrhu, Republika Srpska treba da pojasni odgovornosti za HRMIS između institucija nadležnih za javnu upravu i agencije za državnu upravu. Administrativni kapaciteti i koordinacija agencija za državnu službu i integrisanih jedinica za obuku se trebaju ojačati. **Sistem naknada za rad** za državne službenike je i dalje nedosljedan među javnim institucijama i nedostaje mu transparentnosti, između ostalog, zbog razlika u propisima o plati u cijeloj zemlji, klasifikaciji poslova i platnim razredima.

Agencijama za državnu službu su dati nedovoljni resursi za obuku i **profesionalni razvoj**. Sistem ocjene učinka je formalno uveden, ali se ne koristi sistematski kako bi se opravdala unaprjeđenja. Novi pravilnik o ocjeni rada državnih službenika u Federaciji BiH je uveo korištenje kompetencija i definisao ciljeve kao odvojene kriterijume za ocjenu rada. Nije bilo napretka u uspostavljanju koherentnog sistema za pravičnu ocjenu rada, unaprjeđenje i obuku kao pravo državnog službenika. Različiti zahtjevi i prakse za zapošljavanje i unaprjeđenje otežavaju mobilnost državnih službenika. Nema sistematskih, objedinjenih podataka o **integritetu državnih službenika**. Percepcija javnosti o korupciji javnih zvaničnika je i dalje visoka. Zbog pandemije COVID-19, agencije za državnu službu su privremeno obustavile i odgodile sve postupke zapošljavanja u državnoj službi, dok su se aktivnosti obuka odvijale onlajn, gdje je to bilo moguće.

Odgovornost uprave

Nije bilo napretka kada je u pitanju navođenje različitih funkcija upravnih tijela u propisima, ili uslova za njihovo uspostavljanje, spajanje ili ukidanje. Ovo ostavlja prostor za pretjerano diskreciono pravo za restrukturiranje uprave bez razmatranja opravdanosti i isplativosti promjena. Jasne linije nadzora i izvještavanja između ministarstava i podređenih institucija i dalje nedostaju. Politički nivo ne delegira dovoljno odgovornosti za odlučivanje na više državne službenike ili na srednji nivo upravljanja. (*Vidi i Poglavlje 32*)

Preporuke mehanizama za nadzor (parlamenti, državna institucija za reviziju i ombudsman za ljudska prava) se rijetko provode. Ovo ugrožava **prava građana na dobru upravu**. Nekoliko institucija ni ne odgovara na preporuke koje su im upućene, iako su zakonski obavezne da to urade. (*Vidi i Poglavlje 23*)

Pravo pristupa javnim informacijama je i dalje nejednako zbog nedostataka u zakonskim rokovima za odgovore na zahtjeve za pristup javnim informacijama, nejednakog sistema za podnošenje zahtjeva, nepotpunosti informacija koje su obezbijedile vlasti, informacija teško dostupnih javnosti i lošeg korištenja sveobuhvatnog testa javnog interesa kako bi se opravdalo

odbijanje pristupa informacijama. Pravne odredbe o zaštiti podataka i o pristupu informacijama se i dalje tumače na način koji više štiti privatne nego javne interese. Postoji nedostatak efikasnog institucionalnog mehanizma za nadzor nad provedbom zakona ili sankcionisanje prekršaja. (*Vidi i Poglavlje 23*)

Pravo građana na upravni postupak je i dalje nejednako zbog razlika u efikasnosti sudova u zemlji. Nema efikasnih pravnih lijekova protiv pretjeranog trajanja sudskih postupaka. Iako se podnositelji zahtjeva mogu obratiti Ustavnom sudu, ova mjera ne osigurava ubrzanje procesa koji su u toku. (*Vidi i poglavlje 23*)

Ne postoji sistemsko skupljanje podataka o **pravu građana da traže naknadu štete** zbog nezakonitog postupanja ili propusta javne uprave.

Pružanje usluga građanima i poslovnim subjektima

Postoje velike razlike u pravnom okviru za **upravu usmjerenu na korisnike** u različitim dijelovima zemlje. Novi zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije u skladu sa *acquisem* EU još nije usvojen. U oktobru 2019., Kancelarija za nadzor i akreditaciju ovjerilaca, osnovana pri Ministarstvu komunikacija i prometa BiH, registrovala je prvog pružaoca usluga povjerenja, čime je otvoren put uvođenju kvalifikovanog elektronskog potpisa u zemlji.

Kako bi unaprijedila **upravu koja je usmjerena na korisnike**, BiH treba da osigura usklađen pristup modernizaciji, pojednostavljenju i digitalizaciji usluga. Posebne upravne postupke i dalje treba preispitati ili ukinuti ili uskladiti sa zakonima o općem upravnom postupku. Različiti nivoi vlasti su odlučili da ukinu vremenska ograničenja u upravnim postupcima i sporovima za vrijeme vanrednog stanja ili stanja nesreće, osim u hitnim slučajevima. Pružanje javnih usluga je usklađeno sa posebnim mjerama kako bi se spriječilo širenje COVID-19. Bosna i Hercegovina treba da pojednostavi i uskladi postupke registracije poslovnih subjekata i osigura potpuno međusobno priznavanje između entiteta, uključujući i koncesije i izdavanje dozvola. Jednošalterski sistem (*one-stop-shop*) ne postoji ni za građane ni za poslovne subjekte, osim u Republici Srpskoj. Sistematsko praćenje zadovoljstva korisnika sa pružanjem usluga ne postoji ni na jednom nivou.

2.2.1. Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** za provođenje *acquisa* EU i evropskih standarda u oblasti pravosuđa i osnovnih prava.

Tokom izvještajnog perioda **nije postignut napredak**. Nastavljeno je opstruiranje reforme pravosuđa od strane političkih aktera i unutar pravosuđa, dok loše funkcionisanje pravosudnog sistema građane i dalje onemogućava u ostvarivanje njihovih prava i podriva borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Vlasti i pravosuđe nisu preduzeli mjere u vezi sa nalazima iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava.³ Korupcija je široko rasprostranjena i nema napretka u borbi protiv korupcije. Što se tiče osnovnih prava, odredba o smrtnoj kazni iz Ustava Republike Srpske proglašena je neustavnom. U Sarajevu je održana prva Parada ponosa LGBTI.

Rad pravosuđa

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi / dostigla je određeni nivo pripremljenosti** u oblasti pravosuđa. Nije postignut napredak po pitanju ključnog prioriteta 6 iz Mišljenja. Dvije od tri

³ <http://europa.ba/wpcontent/uploads/2019/12/ExpertReportonRuleofLawissuesinBosniaandHerzegovina.pdf>

preporuke iz 2019. godinu nisu provedene. Vlasti i pravosuđe nisu preduzele odgovarajuće mjere u vezi sa nalazima iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava („Priebeov izvještaj“). Reforme su takođe naišle na otpor unutar pravosuđa, posebno u vezi sa prijavljivanjem i provjerom imovine nosilaca pravosudnih funkcija i ocjenjivanjem rada sudija i tužilaca. Evidentni znaci pogoršanja zahtijevaju hitne mjere na jačanju integriteta i vraćanju povjerenja građana u pravosuđe, počev od kredibilnog i rigoroznog sistema provjere imovine nosilaca pravosudnih funkcija. Opstruiranje reforme pravosuđa od strane političkih aktera i unutar pravosuđa i loše funkcionisanje pravosudnog sistema građane i dalje onemogućavaju u ostvarivanju njihovih prava i podrivaju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- usvoji novi Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i novi Zakon o sudovima Bosne i Hercegovine, u skladu sa evropskim standardima;
- hitno uspostavi kredibilan i rigorozan sistem provjere imovine sudija i tužilaca, te članova Visokog sudskog i tužilačkog vijeća;
- dosljedno primjenjuje i značajno unaprijedi pravila i prakse u oblasti imenovanja, integriteta i edukacije sudija i tužilaca; osigura postojanje sistema ocjenjivanja rada;
- djelotvorno sprovede revidiranu Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina i donese novu Strategiju za reformu sektora pravde.

Strateški dokumenti

Cjelodržavna Strategija za reformu sektora pravde za period 2014.-2018. i prateći akcioni plan su istekli i sa njihovom realizacijom se značajno kasni. Ona nije imala skoro nikakav uticaj na reforme. Bosna i Hercegovina mora pojačati provedbu strategije, posebno kroz utvrđivanje novog vremenskog okvira i osiguravanje adekvatnog praćenja i finansiranja. Istovremeno, bez daljeg odlaganja moraju se preduzeti odlučne mjere na izradi i usvajanju nove strategije i akcionog plana.

Pravni i institucionalni okvir

Pravni i institucionalni okvir imaju značajne nedostatke. Kao ključni prioritet iz Mišljenja, država treba da usvoji novi Zakon o sudovima Bosne i Hercegovine kako bi se postigla veća pravna sigurnost i poboljšalo funkcionisanje pravosuđa, posebno u borbi protiv teškog kriminala. Zakonom treba razjasniti stvarnu nadležnost sudova za posebno teška krivična djela, u skladu sa standardima utvrđenim Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije. Ovim zakonom treba predvidjeti i poseban drugostepeni apelacioni sud kako bi se ojačala nezavisnost kod sudskog preispitivanja odluka Suda Bosne i Hercegovine.

Samoregulatorno tijelo za pravosuđe

Tokom izvještajnog perioda pokazali su se brojni nedostaci u pogledu nezavisnosti, odgovornosti i efikasnosti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV), čime je povjerenje javnosti u pravosuđe dodatno narušeno. Navodi o korupciji protiv predsjednika VSTV-a nisu popraćeni odgovarajućom istragom. Pored toga, predsjednik se nije distancirao od političkog miješanja drugih grana vlasti i učestvovao je u političkim sastancima na visokom nivou. Ovo značajno podriiva nezavisnost i nepristrasnost pravosuđa i način na koji ga javnost doživljava. VSTV nije preduzeo odgovarajuće radnje u ovim slučajevima, uključujući one disciplinske prirode, što predstavlja razlog za ozbiljnu zabrinutost. U kontekstu pandemije COVID-19, VSTV nije uspio da odmah osigura kontinuitet svojih aktivnosti. Prva *online* sjednica održana je tek 30. aprila. VSTV je 22. marta 2020. nadležnim

izvršnim i zakonodavnim vlastima uputio smjernice u vezi sa funkcionisanjem pravosuđa, koje su provedene usvajanjem zakonodavnih akata na nivou entiteta i Brčko distrikta, ali ne i na državnom nivou. U toku je praćenje postepenog popuštanja mjera u vezi sa pandemijom COVID-19, s ciljem utvrđivanja daljih potreba za pomoći za cjelokupno pravosuđe. Kako bi se osigurao kontinuitet u radu pravosuđa, VSTV treba da prati primjenu mjera vezanih za COVID-19, uključujući i svoju odluku o postepenom popuštanju mjera s kraja aprila.

Kao ključni prioritet iz Mišljenja, Bosna i Hercegovina treba da usvoji novi Zakon o VSTV-u na osnovu zakonodavne inicijative iz 2018., a u cilju jačanja nezavisnosti i odgovornosti VSTV-a kao garanta nezavisnosti pravosuđa. Ovaj zakon treba da bude usklađen sa evropskim standardima po pitanju sastava VSTV-a, izbora i disciplinske odgovornosti njegovih članova, te njime treba reformisati sistem imenovanja, napredovanja, ocjenjivanja rada, disciplinske odgovornosti, sukoba interesa i integriteta nosilaca pravosudnih funkcija i uvesti pravni lijek protiv svih konačnih odluka VSTV-a. Ova pitanja treba rješavati u svjetlu preporuka Evropske komisije i nalaza iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Prije usvajanja, konačni nacrt zakona treba dostaviti Venecijanskoj komisiji na mišljenje.

Nezavisnost i nepristrasnost

U 2019. godini nisu preduzete nikakve mjere na poboljšanju nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa, koje je potrebno značajno ojačati u skladu sa evropskim standardima, uključujući i dodatne ustavne i zakonske mjere zaštite. U sudovima je i dalje vidljiv manjak nepristrasnosti i sukob interesa, posebno na državnom nivou.

Pravila o imenovanju, napredovanju, sukobu interesa i disciplinskoj odgovornosti sudija i tužilaca ne štite u dovoljnoj mjeri njihovu **nezavisnost**. Posebno, imenovanja i napredovanja nisu u dovoljnoj mjeri zasnovana na stručnosti. Praksa odstupanja od redoslijeda kandidata na rang listi u postupku imenovanja, posebno kada se radi o rukovodećim mjestima, i dalje je tokom izvještajnog perioda bila pravilo, a ne izuzetak, te stoga predstavlja razlog za ozbiljnu zabrinutost. Potrebno je preduzeti i napore na poboljšanju transparentnosti postupka imenovanja u pravosuđu. Odluke o imenovanju moraju biti temeljnije obrazložene, prema unaprijed utvrđenim kriterijima. Višestruka *ad hoc* imenovanja sistem čini ranjivim. Ulazak u sudijsku i tužilačku profesiju trebao bi se vršiti na osnovu jednog godišnjeg konkursa. Pored toga, prvo imenovanje na mjesto sudije ili tužioca treba da bude uslovljeno završetkom specijalizovanog pripremnog programa za kandidate, u skladu sa nalazima iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Sudije i tužioci u cijeloj zemlji moraju djelovati nezavisno i nepristrano, i moraju biti i percipirani kao takvi. Kako bi se ovi nedostaci otklonili, potrebno je hitno finalizirati i usvojiti novi zakon o VSTV-u.

Primjena regulatornih zaštitnih mjera, čiji je cilj da se osigura **nepristrasnost**, nije dosljedna, posebno kada se radi o sukobu interesa. Ne postoje dovoljni sigurnosni mehanizmi kojima bi se spriječila zloupotreba kod nasumične dodjele predmeta u rad predviđena automatskim sistemom za upravljanje predmetima, posebno u malim sudovima, gdje je moguće presigniranje bez posebnog obrazloženja. Sudije i tužioci i dalje su izloženi unutrašnjem i spoljnom pritisku, uključujući politički motivisane prijetnje i zastrašivanje. Na takve prakse se mora snažno reagovati. Ne postoje nikakve posebne sankcije za neprimjeren uticaj na nosioce pravosudnih funkcija ili komentare izrečene u javnosti kojima se podriva njihova nezavisnost. Neprimjeren uticaj može rezultirati disciplinskim ili krivičnim sankcijama samo u vrlo specifičnim slučajevima. Ne postoje uspostavljene procedure u okviru kojih bi se izricale kazne za neprimjeren uticaj ili ugrožavanje nezavisnosti pravosuđa. Postojeći mehanizam prijavljivanja na nivou VSTV-a, koji može rezultirati samo mišljenjem o prijavljenim slučajevima neprimjerenog uticaja, nije ni dovoljan ni djelotvoran.

Percepcija građana i poslovne zajednice o nezavisnosti pravosuđa značajno je pogoršana tokom izvještajnog perioda.

Odgovornost

Ne postoji djelotvoran i transparentan sistem za podnošenje, provjeru i obradu **finansijskih izvještaja** sudija, tužilaca i članova VSTV-a. Ovo se ozbiljno odražava na **integritet** pravosuđa. Svi sudovi i tužilaštva imaju planove integriteta, ali je njihova primjena neujednačena. Postupak odabira sudija i tužilaca ne uključuje detaljnu provjeru integriteta i imovine, niti bilo kakvu ocjenu etičkih ili moralnih kvaliteta kandidata.

Reforme u oblasti **integriteta**, koje je pokrenuo VSTV, nailaze na otpor unutar pravosuđa, posebno u dijelu koji se odnosi na prijavljivanje i provjeru imovine nosilaca pravosudnih funkcija. Ovo je zabrinjavajuće. U januaru 2020. godine, Sud Bosne i Hercegovine je ukinuo Pravilnik VSTV-a o podnošenju, provjeri i obradi finansijskih izvještaja sudija i tužilaca. Ova odluka ozbiljno podriva ciljeve reforme pravosuđa u oblasti integriteta i dovodi u pitanje nepristranost. Nepostojanje zasebne drugostepene instance na kojoj bi se preispitivale odluke Suda Bosne i Hercegovine dalje pogoršava ovo pitanje.

Moraju se preduzeti odlučne mjere kako bi se povratilo povjerenje građana u pravosuđe, počev od niza neophodnih izmjena i dopuna važećeg zakona o VSTV-u, a koje se odnose na integritet. Ove izmjene i dopune zakonodavac treba hitno usvojiti kako bi uspostavio kredibilan i rigorozan sistem provjere finansijskih izvještaja sudija i tužilaca, te članova VSTV-a. Provjera finansijskih izvještaja treba biti povjerena funkcionalno i finansijski nezavisnoj strukturi unutar Sekretarijata VSTV-a. Kako bi se ublažila zabrinutost zbog potencijalnih zloupotreba i manipulacija, mora se osigurati veća transparentnost objavljivanjem finansijskih izvještaja i pomnim vanjskim praćenjem. Finansijski izvještaji rukovodećeg kadra, posebno predsjednika i članova VSTV-a, predsjednika sudova i glavnih tužilaca, moraju se podnositi i obrađivati kao prioritet. U slučaju da se otkriju značajne nepravilnosti koje za sobom povlače disciplinski postupak, spis se mora proslijediti Uredu disciplinskog tužioca i drugim nadležnim organima na dalju istragu. Izmjene i dopune važećeg zakona o VSTV-u u dijelu koji se odnosi na integritet takođe treba da omoguće pristup informacijama kako bi se izvršila unakrsna provjera finansijskih izvještaja, posebno kod poreske uprave. Takođe je odmah potrebno preduzeti odlučne mjere. Treba dalje podsticati dobrovoljno objavljivanje finansijskih izvještaja od strane svih članova VSTV-a i rukovodilaca pravosudnih institucija. Mora se ojačati primjena planova integriteta i etičkog kodeksa. U julu 2020. VSTV je usvojio Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, koji predviđa strukturu koja će se baviti integritetom, međutim ona nije operativna kada je riječ o provjeri finansijskih izvještaja.

Disciplinski postupci i dalje nemaju veći odvratajući učinak. Ne postoji posebna disciplinska mjera za kršenje etičkog kodeksa sudija i tužilaca. U 2019. Ured disciplinskog tužioca je registrovao 46 pritužbi protiv 47 nosilaca pravosudnih funkcija (28% više u odnosu na 2018.), što je najveći broj do sada. Okončana su 42 sudska postupka (25 iz 2019. i 17 iz 2018.). Trideset sedam predmeta je rezultiralo disciplinskim mjerama, od kojih je 21 uključivala sporazum o zajedničkoj saglasnosti o utvrđivanju disciplinske odgovornosti. Razriješena su dva nosioca pravosudne funkcije. Nije postignut napredak u davanju disciplinskog tužiocu veće autonomije i nezavisnosti od VSTV-a. Disciplinske komisije su skoro isključivo sastavljene od članova VSTV-a, bez jasnih kriterija odabira. Ovo predstavlja potencijalni sukob interesa, posebno u slučajevima u kojima su članovi VSTV-a predmet disciplinskog postupka. Ne postoje pravila koja garantuju punu nezavisnost i nepristrasnost disciplinskih komisija ili pravo na sudske preispitivanje njihovih odluka, osim u

slučajevima razrješenja. U 2019. godini, disciplinske komisije sastavljene od članova VSTV-a odlučile su da predsjednik i članovi VSTV-a ne mogu biti predmet disciplinskog postupka. Ovo je izuzetno zabrinjavajući presedan. Hitnim izmjenama važećeg Zakona o VSTV-u treba propisati disciplinsku odgovornost svih članova VSTV-a, uključujući predsjednika. Kod ocjenjivanja i napredovanja nosilaca pravosudnih funkcija na odgovarajući način u obzir treba uzeti i izrečene disciplinske mjere. VSTV treba da razmotri obustavljanje imenovanja ili napredovanja sve do okončanja disciplinskog postupka. Nedostavljanje finansijskih izvještaja, neprijavlivanje sukoba interesa i ozbiljna kršenja etičkih kodeksa treba bi budu sankcionisani i uzeti u obzir u postupku imenovanja, napredovanja i ocjenjivanja, te treba da budu osnova za diskvalifikaciju i negativnu ocjenu. Hitne izmjene važećeg Zakona o VSTV-u treba da predvide odvratajuće sankcije za narušavanje integriteta i izričit pravni lijek protiv odluka VSTV-a koje se tiču karijere sudija i tužilaca.

Profesionalnost i stručnost

Imenovanje i napredovanje sudija i tužilaca nije u dovoljno zasnovano na stručnosti i u velikoj mjeri se oslanja na etničke kriterije i druge faktore, posebno kada je riječ o predsjednicima sudova i glavnim tužiocima. Kriteriji za ulazak u pravosudnu profesiju, a posebno za napredovanje, i dalje su nedovoljni. Ovo predstavlja izvor ozbiljne zabrinutosti.

U maju 2020. godine, odlukom Suda Bosne i Hercegovine poništeni su kriteriji za **ocjenu rada** svih sudija i tužilaca koji su bili na snazi od januara 2019. godine. Ovaj presedan predstavlja veliki udarac reformi pravosuđa. Kriteriji za ocjenu rada su ključni za napredovanje nosilaca pravosudnih funkcija zasnovano na stručnosti. Ova odluka takođe utiče na sva neposredno predstojeća i buduća imenovanja i osporava nadležnost VSTV-a za donošenje kriterija za ocjenjivanja rada svih sudija i tužilaca, suprotno preporukama Komisije i sudskoj praksi Ustavnog suda. Potrebno je uspostaviti sistem temeljitog i uravnoteženog ocjenjivanja rada, koji će biti zasnovan na kriterijima kvaliteta i dosljedno primjenjivan na sve sudije i tužioce, u skladu s evropskim standardima.

Kako bi se osigurala transparentnost i povjerenje javnosti u pravosuđe, potrebna je sveobuhvatna obuka o komunikaciji s javnošću i odnosima s medijima za sudove i tužilaštva.

Kvalitet rada pravosuđa

Pravosudni sistem nije dovoljno pristupačan i **transparentan**. Ključne sudske odluke i potvrđene optužnice nisu dostupne *online*, posebno u predmetima korupcije. U 2019. godini, VSTV je zaprimio 118 zahtjeva za pristup informacijama, i po svim zahtjevima je postupljeno. VSTV nema **komunikacijsku** strategiju. Transparentnost i komunikaciju treba značajno poboljšati kroz interakciju pravosuđa sa pravnom strukom, korisnicima usluga pravosuđa, medijima i javnošću u cjelini. Bazu sudskih odluka VSTV-a, koja sadrži preko 12.500 odluka, potrebno je sistematski popunjavati ključnim presudama svih sudskih instanci kako bi se unaprijedila usklađenost sudske prakse u cijeloj zemlji. Baza sudskih odluka mora biti besplatno dostupna svim građanima. Takođe, u sudovima najviše instance potrebno je formirati posebna odjeljenja za sudsku praksu.

Sudska praksa je **nedosljedna**. Pravni status i efikasnost panela za usklađivanje sudske prakse u građanskim, krivičnim i upravnim stvarima moraju biti značajno ojačani. Samo se panel za ujednačavanje sudske prakse iz krivične oblasti sastao u izvještajnom periodu, te usvojio pravna shvatanja u vezi dva pravna instituta. Na kraju, Bosna i Hercegovina mora uspostaviti sudsko tijelo koje će osigurati dosljedno tumačenje zakona i usklađivanje sudske prakse u četiri pravna sistema u zemlji.

Broj sudija je 1.011, a tužilaca 372, uključujući 78 predsjednika sudova i 19 glavnih tužilaca. Od

ukupnog broja sudija i tužilaca 60% su žene, dok je među rukovodiocima taj postotak 46%. **Budžet** za pravosuđe za 2019. godinu iznosi 137,3 miliona eura, što je više od budžeta za 2018. godinu (130,5 miliona eura, odnosno 0,76% BDP-a). U 2019. godini, za sudove je izdvojeno 104,8 miliona eura, a za tužilaštva 29,6 miliona eura (u poređenju sa 99,2 miliona eura, odnosno 28,6 miliona eura u 2018. godini). Izdvojena sredstva su nedovoljna za pokrivanje investicionih potreba i poboljšanje pravosudne infrastrukture budući da preko 70% budžeta odlazi na plate i naknade.

Edukacija za sudije i tužioce i dalje je nedostatna. Hitno su potrebna značajna poboljšanja u pogledu trajanja i kvaliteta obavezne edukacije. Njen sadržaj ne treba da bude ograničen samo na pravna pitanja, već i na vrijednosti i profesionalne vještine. Predsjednici sudova i glavni tužioci se trebaju više uključivati u identifikaciju potreba za edukacijom svojih zaposlenih. VSTV treba da ojača nadzor nad svim aktivnostima obuke u pravosuđu na osnovu godišnjih izvještaja koje dobija od entitetskih centara za edukaciju. Potrebno je značajno poboljšati koordinaciju donatorske pomoći. Entitetski centri za edukaciju su posmatrači u Evropskoj mreže za edukaciju u pravosuđu (EJTN), ali bi trebali proaktivnije koristiti ekspertizu unutar mreže.

Sistem za automatsko upravljanje predmetima omogućava praćenje aktivnosti i provjeru učinka rada sudija i tužilaca na osnovu godišnjeg radnog opterećenja. Svi sudovi i tužilaštva redovno izrađuju statističke izvještaje za VSTV, kao i godišnje izvještaje o radu. VSTV treba da pojača nadzor na osnovu pouzdanih statističkih podataka o radu pravosudnog sistema, uključujući i presigniranje predmeta.

Efikasnost

Dužina trajanja sudskih postupaka u nekomunalnim predmetima u 2019. dalje je smanjena (418 dana) u poređenju sa 2018. (464 dana), kao i stopa rješavanja predmeta na 103% (105% u 2018. godini), ali je i dalje veoma visoka. Slabo upravljanje sudskim postupkom i popustljivost u procesnoj disciplini od strane sudija produžavaju trajanje postupka. Potrebno je ojačati rukovodeći nadzor od strane predsjednika sudova i glavnih tužilaca. Hitno je potrebno usvojiti zakonodavstvo i provedbene mjere kako bi se riješio problem predugog trajanja postupaka.

Ukupan **broj neriješenih predmeta** na sudovima iznosi 2,1 miliona, od čega 1,9 miliona predmeta čine neplaćeni računi za komunalne usluge. To ozbiljno ugrožava efikasnost pravosuđa. Neriješeni predmeti po osnovu tužbi za neplaćene komunalne usluge i malih finansijskih potraživanja treba značajno smanjiti hitnim izmjenama zakona o izvršnom postupku u entitetima i Brčko distriktu kako bi naplata duga bila efikasnija. Broj neriješenih nekomunalnih predmeta neznatno je smanjen i to za 3,7% u odnosu na 2018. godinu. Godišnje norme, koje za cilj imaju smanjenje broja neriješenih predmeta u kombinaciji sa kvalitativnim kriterijima ocjene rada, trebale bi se dalje koristiti za smanjenje broja neriješenih predmeta, bez narušavanja kvaliteta rada pravosuđa.

Sudsku nagodbu i **alternativne metode rješavanja sporova**, posebno mirenje i medijaciju, treba promovisati i primjenjivati u skladu s evropskim standardima i najboljim praksama.

Procesuiranje ratnih zločina pred domaćim pravosuđem

Saradnja Bosne i Hercegovine sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i njegovim sljednikom, Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove (IRMCT-Mehanizam), ocjenjena je kao zadovoljavajuća. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nastavlja blisku saradnju sa Tužilaštvom Mehanizma, postupajući po sve većem broj zahtjeva za pomoć koje sva tužilaštava u Bosni i Hercegovini upućuju Tužilaštvu. Tužilaštvo Mehanizma i dalje pozitivno ocjenjuje rad Tužilaštva Bosne i Hercegovine, ali konstatuje da je u 2019. godini podignut znatno manji broj optužnica za ratne zločine.

Vijeće ministara BiH je 24. septembra 2020. usvojilo revidiranu Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina. Na njeno usvajanje se čekalo od jula 2018. Strategija Bosni i Hercegovini pruža neophodni okvir za efikasnije procesuiranje neriješenih predmeta ratnih zločina, navodeći jasnije kriterije za prenošenje predmeta na sudove i tužilaštva niže instance, što državnom Tužilaštvu omogućava da se fokusira na najsloženije predmete. Djelotvorna provedba revidirane Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina treba da započne bez odlaganja. Regionalna pravosudna saradnja u procesuiranju ratnih zločina i dalje je uglavnom neefikasna. Bilateralni protokoli o saradnji u predmetima ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida između Tužilaštva Bosne i Hercegovine i njihovih kolega iz Srbije, Hrvatske i Crne Gore pomogli su da se smanji nekažnjivost, ali se u posljednje vrijeme ne koriste. Saradnja sa Srbijom rezultirala je podizanjem optužnica u predmetima koje je Bosna i Hercegovina ustupila, a koji tek treba da dovedu do osuđujućih presuda. Saradnja sa Hrvatskom i dalje nailazi na niz prepreka i nije dovela do opipljivih rezultata. Protokol sa crnogorskim tužilaštvom postoji, ali se ne koristi.

Od 214 neriješenih predmeta, 89 postupaka za ratne zločine pred sudovima u Bosni i Hercegovini i dalje je na čekanju zbog nedostupnosti optuženih lica. Budući da posjeduju više državljanstava, ova lica prema navodima borave u susjednim zemljama. To im omogućava da izbjegavaju krivično gonjenje koristeći zabranu izručenja vlastitih državljana za krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina koja postoji u zemljama regiona. Oni izvlače korist i iz nedostatka napretka drugih pravosudnih sistema u rješavanju ovih zločina. Srbija nije izvršila konačnu presudu izrečenu u Bosni i Hercegovini protiv Novaka Đukića, uprkos osnovnim instrumentima međunarodne pravosudne saradnje koji su na snazi između ove dvije zemlje.

Broj *predmeta ratnih zločina* postepeno se smanjuje, međutim procesuiranje ovih predmeta, posebno onih najsloženijih, i dalje je u ozbiljnom zaostatku. Revidirana Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina, čije usvajanje je na čekanju, treba da postavi nove rokove za okončanje svih predmeta ratnih zločina do 2023. godine. Od procijenjenog broja od 1.210 predmeta iz jula 2013. godine, ukupan broj neriješenih predmeta ratnih zločina do 31. decembra 2019. smanjen je na 621 (-48,7%), od čega oko 253 predmeta predstavlja složene predmete. Procjenjuje se da je 214 predmeta (34,5%) na čekanju zbog nedostupnosti osumnjičenih, što iziskuje snažniju regionalnu saradnju. U 2019. godini broj potvrđenih optužnica i stopa osuđujućih presuda u entitetima i Brčko distriktu zadržali su stabilan nivo, dok je na državnom nivou njihov broj smanjen. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine treba da pojača napore na procesuiranju najsloženijih predmeta i poboljša kvalitet istraga i optužnica.

Borba protiv korupcije

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi / dostigla je određeni nivo pripremljenosti** u borbi protiv korupcije. **Nije postignut napredak** po pitanju ključnog prioriteta 7 iz Mišljenja i preporuka iz 2019., koje su i dalje neispunjene. Vlasti i pravosuđe nisu preduzeli mjere u borbi protiv korupcije, a u vezi sa nalazima iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Korupcija je i dalje široko rasprostranjena i svi nivoi vlasti pokazuju znakove političke zarobljenosti, što direktno utiče na svakodnevni život građana. Nije postignut napredak u djelotvornom provođenju strategija i akcionih planova za borbu protiv korupcije. Neusklađenost zakonodavstva na nivou cijele države i slaba institucionalna saradnja i koordinacija i dalje koče borbu protiv korupcije. Rezultati na sprečavanju i suzbijanju korupcije na visokom nivou i dalje su vrlo ograničeni zbog operativne neefikasnosti i političkog uplitanja. Vlasti trebaju osigurati odgovarajuće zakonodavno i institucionalno postupanje po preostalim preporukama GRECO-a, posebno u vezi sa finansiranjem političkih partija i sukobom interesa.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- usvoji zakon o sprečavanju sukoba interesa na državnom nivou i kompletira zakonski okvir za zaštitu lica koja prijavljuju korupciju;
- pokaže napredak u postizanju rezultata na sprečavanju i suzbijanju korupcije na visokom nivou i osigura djelotvoran i nezavisan sudski postupak u predmetima korupcije povezanim sa COVID-om;
- usvoji novu strategiju i akcioni plan za borbu protiv korupcije na državnom nivou i osigura efikasno funkcionisanje i koordinaciju tijela za sprečavanje korupcije na svim nivoima vlasti.

Ostvareni rezultati

U 2019. godini Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) pokrenula je 51 **istragu** u slučajevima korupcije, od kojih je 13 okončano. Nadležnim tužilaštvima dostavljeno je 13 prijava protiv 76 lica (68 fizičkih i 8 pravnih). Ovaj trend pokazuje da je okončan tek manji broj istraga.

Na nivou cijele države broj optužnica iznosio je 181, što je pad od 3,8% u odnosu na 2018. godinu, dok je broj osuđujućih presuda iznosio 221, od kojih je velika većina bila uslovna. Ovaj trend ukazuje na vrlo ograničen broj pravosnažnih presuda u predmetima na visokom nivou. Tokom 2019. godine podignuto je 9 optužnica (10 u 2018. godini). VSTV je usvojio kriterije za identifikovanje predmeta visoke korupcije. Međutim, podatke o pravosnažnim osuđujućim presudama tehnički nije moguće dobiti iz sistema za automatsko upravljanje predmetima. Ovo se mora hitno otkloniti. Sankcije nisu dovoljno djelotvorne, odvratajuće i proporcionalne. Sporazumi o priznanju krivice su česti, a sankcije blage zbog prekomjernog uvažavanja olakšavajućih okolnosti, dok su zatvorske kazne često uslovne ili se čak pretvaraju u novčane. Većina presuda izrečena je zbog zloupotrebe položaja ili ovlašćenja.

Napori na postizanju rezultata u pogledu proaktivnih istraga, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda za korupciju i dalje su nedovoljni. Naročito je manjkav napredak u predmetima na visokom nivou, na čemu treba ozbiljno poraditi.

Kada je riječ o **sukobu interesa**, komisija na državnom nivou još uvijek nije formirana. Kada su u pitanju **imovinski kartoni**, 585 nosilaca javnih funkcija iz institucija na državnom nivou treba da dostave svoje imovinske kartone na provjeru. U 2019. godini, dostavljeno je 138 imovinskih kartona; svi ostali nosioci javnih funkcija nisu dostavili svoje imovinske kartone. Zbog nepostojanja komisije na državnom nivou, imovinski kartoni nisu provjeravani, niti su izricane sankcije. Pozitivan trend zabilježen je u Kantonu Sarajevo, gdje je 478 od 740 nosilaca funkcija dostavilo imovinske kartone. Tokom izvještajnog perioda protiv 230 od 262 nosioca javnih funkcija koji nisu dostavili imovinske kartone izdat je prekršajni nalog. Utvrđena odstupanja u pogledu imovine upućena su na dalju istragu. U Federaciji BiH i Brčko distriktu ne primjenjuju se pravila o sukobu interesa. Imovinski kartoni izabranih zvaničnika dostupni su javnosti putem web stranice Centralne izborne komisije, koja nema obavezu da provjerava njihovu tačnost. U Kantonu Sarajevo, imovinski kartoni nosilaca javnih funkcija objavljuju se na web stranici kantonalnog ureda za borbu protiv korupcije.

Agencija za sprečavanje korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (APIK) dodijelila je administrativnu zaštitu za **prijavitelje korupcije** u jednom slučaju 2019. godine, dok je u 2018. zaštita dodijeljena u dva slučaja. U Federaciji BiH ne postoji zakon o zaštiti lica koja prijavljuju

korupciju. Zakoni na svim nivoima vlasti moraju biti usklađeni s *acquisem* EU.

Institucionalni okvir

Sprečavanje korupcije

Institucionalni okvir za sprečavanje korupcije uglavnom je uspostavljen, a posebna tijela za prevenciju korupcije uspostavljena su u gotovo svim sudskim sistemima. Međutim, funkcionisanje i koordinacija ovih tijela međusobno i sa APIK-om nisu dovoljno djelotvorni. APIK bi trebao biti mnogo proaktivniji u provođenju preporuka GRECO-a i usklađivanju s međunarodnim standardima. Tokom izvještajnog perioda, APIK je finalizirao okvirni plan za prevenciju korupcije za vrijeme trajanja pandemije COVID-19, iz čega su proistekli akcioni planovi usuglašeni od strane relevantnih nivoa vlasti, osim Republike Srpske.

Tijela za sprečavanje korupcije na kantonalnom nivou uglavnom su uspostavljena na ad hoc osnovi, bez stalnih profesionalnih članova i za svoj rad odgovaraju kantonalnim vladama. Njihovu nezavisnost treba značajno ojačati, kao i kadrovske i materijalne resurse. Ured za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo postigao je dobar napredak. U 2019., ured je postupao po 372 prijave o korupciji, od kojih je 219 proslijeđeno nadležnim organima na dalju istragu i postupanje. Nije bilo sudskog epiloga u ovim slučajevima. Tužilaštvo Kantona Sarajevo je, nakon objavljivanja Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava, uspostavilo djelotvornu saradnju sa Uredom za borbu protiv korupcije i osiguralo postupanje tužilaštava u prijavljenim slučajevima. Ured za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo unaprijedio je mapiranje rizika od korupcije i usvojio metodologiju praćenja javnih nabavki za potrebe provođenja mjera koje se preduzimaju u vezi s pandemijom COVID-19. Ovu metodologiju je popratila i vlada Kantona Sarajevo. Takođe je postupljeno i po 70 prijava nepravilnosti, gdje je više od 20 prijava upućeno nadležnim institucijama na postupanje. Brčko distrikt je formirao tijelo koje će se baviti zaštitom lica koja prijavljuju korupciju, međutim ono još uvijek nije operativno.

Bosna i Hercegovina treba da uvede sveobuhvatan i efikasan sistem elektronskih javnih nabavki kako bi ojačala transparentnost i smanjila zloupotrebu javnih resursa. Agencija za javne nabavke Bosne i Hercegovine i tužilaštva u cijeloj zemlji uveli su ojačani sistem nadzora nad mogućim zloupotrebama Zakona o javnim nabavkama za vrijeme trajanja pandemije COVID-19.

Provođenje zakona

Krivičnopravna politika u cijeloj zemlji uglavnom je nedjelotvorna u borbi protiv korupcije. To je dijelom posljedica neadekvatnih kazni koje nemaju dovoljan preventivni efekat. Duboko rascjepkano zakonodavstvo i česti sukobi nadležnosti koji rezultiraju ustupanjem predmeta usporavaju postupke i smanjuju efikasnost. Policija nije proaktivna u pokretanju istraga.

Na državnom nivou i u Republici Srpskoj osnovana su posebna tužilaštva. Međutim, njihova efikasnost u borbi protiv korupcije i dalje je vrlo slaba. Specijalizovani odjeli u tužilaštvu Federacije BiH i na Vrhovnom sudu još uvijek nisu formirani. Specijalizovani odjeli u tužilaštvima moraju početi efikasno da se bave slučajevima korupcije na visokom nivou i njihova nezavisnost mora biti značajno ojačana. Pritisak i uplitanje u tekuće istrage, posebno u predmetima visokog nivoa, nastavljeni su i izazivaju veliku zabrinutost.

Tužilaštvo BiH otvorilo je istragu u slučaju navoda o prevari u vezi sa javnom nabavkom medicinske opreme za COVID-19, koji je u centru medijske pažnje. Istraga je još u toku. Ovaj predmet pokrenuo je do sada nezabilježeno uplitanje u istragu. Takav neprimjeren pritisak na nezavisnost pravosuđa zabrinjava. Sud Bosne i Hercegovine odbio je prijedlog tužilaštva za

određivanje pritvora osumnjičenima i naredio preventivnu mjeru zabrane kontaktiranja drugih osumnjičenih ili svjedoka. Suprotno svojoj ranijoj praksi, sud nije naložio nadzor nad ovim preventivnim mjerama od strane agencije za provođenje zakona.

Zakonski okvir

Neusklađenost propisa u zemlji te slaba institucionalna saradnja i koordinacija i dalje otežavaju borbu protiv korupcije. Nije postignut napredak u usvajanju sveobuhvatnog zakona o sprječavanju sukoba interesa u skladu s međunarodnim standardima. Federacija BiH treba usvojiti propise o sukobu interesa te o učinkovitoj zaštiti prijavitelja korupcije (zviždača). Brčko distrikt treba uvesti učinkovit sistem praćenja i sprječavanja sukoba interesa. Republika Srpska treba uskladiti svoje propise o sukobu interesa s međunarodnim standardima.

Nedostatak transparentnosti ozbiljno narušava borbu protiv korupcije. Propise o finansiranju političkih stranaka treba dodatno uskladiti s međunarodnim standardima, naročito s važećim preporukama GRECO-a. Potrebno je dodatno uskladiti propise o slobodi pristupa informacijama na državnom i entitetskom nivou s međunarodnim i evropskim standardima. Zakoni o zaštiti podataka se tumače na način da štite više privatne nego javne interese. Nema propisa koji učinkovito sprječavaju i rješavaju probleme korupcije u privatnom sektoru, te propisa o lobiranju.

Niti jedna od preporuka GRECO-a nije potpuno provedena. Vlasti trebaju osigurati odgovarajuće zakonodavne i institucionalne mjere za provedbu preostalih preporuka, posebno u vezi s finansiranjem političkih stranaka i sukoba interesa. Odjel za reviziju Centralne izborne komisije treba jače kapacitete za praćenje poštovanja propisa o finansiranju političkih stranaka.

Strateški okvir

Strategije i akcijski planovi za borbu protiv korupcije se provode na području cijele zemlje, međutim, potrebno ih je hitno ažurirati i uskladiti. Nije postignut napredak po pitanju učinkovite provedbe u 2019. Državna Strategija i Akcijski plan za borbu protiv korupcije su istekli. Potrebno je bez odlaganja usvojiti nove strateške dokumente i značajno unaprijediti njihovu provedbu. Strategije za borbu protiv korupcije treba uskladiti u cijeloj zemlji. Za njihovu provedbu je potrebno osigurati odgovarajuće finansiranje i uspostaviti mehanizme nadzora.

Osnovna prava

Zakonodavni i institucionalni okvir o osnovnim pravima je u velikoj mjeri uspostavljen. Tokom izvještajnog perioda uloženi su ograničeni naponi za ispunjavanje ključnih prioriteta 5 i 9-13 o osnovnom pravima. Ustavni sud je, naime, ukinuo odredbu o smrtnoj kazni iz Ustava Republike Srpske, a prva povorka ponosa LGBTI osoba održana je mirno u Sarajevu. Sloboda okupljanja je i dalje ograničena u Republici Srpskoj, gdje su aktivisti bili izloženi zastrašivanju i sudskom progonu. Potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu u potpunosti ostvarivati svoja politička prava, i tako doprinijele usklađenosti ustavnog i zakonodavnog okvira u zemlji sa presudom Sejdić-Finci ESLJP. Također, potrebno je okončati podijeljeni obrazovni sistem kako bi se prevazišla praksa *dvije škole pod jednim krovom* i osigurati inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve. Rodno zasnovano nasilje, zlostavljanje zatvorenika i zaštita manjina uključujući i Rome⁴ su također zabrinjavajući. Zemlja također treba izraditi sveobuhvatan strateški okvir o ljudskim pravima i o zaštiti manjina, uključujući i tranzicijsku pravdu. Prošlogodišnje preporuke još uvijek

⁴ U skladu s terminologijom evropskih institucija, pod pojmom „Romi” podrazumijeva se niz različitih skupina, a da se pritom ne zanemaruju specifičnosti tih skupina

nisu provedene.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- provesti sudske odluke kako bi se okončala podijeljenost obrazovnog sistema;
- odrediti nacionalni mehanizam za sprječavanje mučenja i zlostavljanja i izmijeniti i dopuniti Zakon o Ombudsmenu za ljudska prava;
- osigurati puno poštovanje, zaštitu i promociju slobode okupljanja i izražavanja i suzdržati se od daljnjih aktivnosti koje negativno utječu na ostvarivanje ovih prava.

Bosna i Hercegovina nema status promatrača u Agenciji Europske unije za osnovna prava. Zemlja bi već trebala primjenjivati metodologiju Agencije za prikupljanje relevantnih podataka o osnovnim pravima..

Bosna i Hercegovina je ratificirala sve glavne evropske i **međunarodne instrumente za ljudska prava** od kojih je većina uvrštena u Ustav BiH. Prošla je kroz treći ciklus Univerzalnog periodičnog pregleda 13. 11. 2019., države članice UN-a su izdale 207 preporuka od kojih je BiH prihvatila njih 204. BiH nije obavijestila Vijeće Evrope po pitanju stanja nesreće / vanrednih okolnosti i mjera poduzetih u tom periodu u skladu s odstupanjima od odredbi Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Evropski sud za ljudska prava je donio 21 presudu u 2019. godini u vezi 379 zahtjeva (u odnosu na 6 u 2018.) utvrdivši da je Bosna i Hercegovina narušila prava zagwarantirana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Većina njih se odnosi na pravo na pravično suđenje, zaštitu imovine, pravo na slobodu i sigurnost, slobodu izražavanja i zabranu diskriminacije. Tokom 2019. godine, Sudu je podnijeto 1.784 zahtjeva čime je ukupan broj zahtjeva koji se vode u sudu 1.816. Postoje tri skupine predmeta u okviru standardnog i pojačanog postupka nadzora, koji se tiču izbornih prava, povrata imovine i uslova pritvora za osjetljive osobe. Presude Sejdić-Finci, Zornić i Pilav zahtijevaju ustavne izmjene koje bi osigurale jednakost političkih prava među svim građanima. Presude još uvijek nisu provedene.

Bosna i Hercegovina nema sveobuhvatan okvir politike o **promociji i provedbi ljudskih prava** uključujući cjelodržavne strategije o ljudskim pravima, o zabrani diskriminacije i o zaštiti manjina. U nedostatku ovih strategija, zaštita ljudskih prava u zemlji je i dalje neujednačena.

Zakon o Ombudsmenu je potrebno izmijeniti u skladu s preporukama iz 2017. o reakreditiranju Institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH kako bi se poboljšala neovisnost i učinkovitost Ombusmena i odredili ga kao državni mehanizam za sprječavanje mučenja i lošeg postupanja - međunarodna obaveza zemlje. Dom naroda je u toku izvještajnog perioda odbacio ove izmjene i dopune. Tripartitni sastav Institucije Ombudsmena i donošenje odluka konsenzusom trebaju biti predmet srednjoročne revizije kako bi se osiguralo učinkovito funkcioniranje. Institucija Ombudsmena je u 2019. godini zaprimila 3.218 žalbi i donijela 304 preporuke od kojih su javne i privatne ustanove provele 109 (35%) preporuka, što je isti postotak kao i 2018. i 2017. Institucija Ombudsmena nije pokrenula nijedan prekršajni postupak zbog nepoštovanja njenih preporuka u posljednjih pet godina, unatoč tome što je za to nadležna. Također nije iskoristila svoju nadležnost za pokretanje ili interveniranje u upravnom ili sudskom postupku. Tokom stanja prirodne nesreće / vanrednog stanja, Institucija Ombudsmena je pozvala vlasti da posebno osiguraju zaštitu ljudskih prava ranjivih kategorija građana i da zaštite slobodu pružanja informacija.

Kada je riječ o **pravu na život**, Ustavni sud je u oktobru 2019. godine stavio van snage odredbu Ustava Republike Srpske o smrtnoj kazni. Ovo pitanje je bilo jedan od ključnih prioriteta o

osnovnim pravima u Mišljenju Komisije iz 2019. godine.

Kada je riječ o **spriječavanju mučenja i zlostavljanja**, Institucija Ombudsmena je primila 129 žalbi u 2019. u odnosu na 144 žalbe u 2018. Izvještaji o zlostavljanju osumnjičenih i zatvorenika u policijskim stanicama i pritvorskim objektima se sporo obrađuju a kažnjeno je samo nekoliko policijskih službenika. Bosna i Hercegovina treba ispuniti svoje obaveze u okviru Konvencije protiv torture, uključujući i usvajanje okvirnog zakona na nivou države koji jasno definiše kriterije u cijeloj zemlji o pravima civilnih žrtava torture u ratnom periodu, koji su diljem zemlje neujednačeni. U avgustu 2019. godine, nakon peticije ratnih žrtava seksualnog nasilja, UN-ov Odbor protiv mučenja osudio je praksu primjene zastare u zahtjevima za naknadu štete i zatražio od Bosna i Hercegovine da uspostavi učinkovit sistem odštete na državnom nivou kako bi se osigurala odgovarajuća i pravedna satisfakcija žrtvama torture. BiH treba osigurati punu provedbu ove odluke.

Propisi o **zatvorskom sistemu** nisu u dovoljnoj mjeri usklađeni u cijeloj zemlji niti su u potpunosti usklađeni s evropskim i međunarodnim standardima. Zakon o izvršenju kaznenih sankcija Bosne i Hercegovine je posljednji put mijenjan 2013. godine kada su uvedene odredbe o uzajamnoj saradnji, specijaliziranom stručnom osposobljavanju i nacionalnom mehanizmu za sprječavanje, između ostalog. Dok su propisi o izvršenju kaznenih sankcija stupili na snagu u Republici Srpskoj 2018. godine, isti propisi u Federaciji BiH čekaju na usvajanje čime bi se riješili dugotrajni problemi kao što je premještanje zatvorenika preko entitetskih granica, profesionalizacija zatvorske uprave i osiguranja te uspostava jasnog sistema uvjetnog otpusta. Ne postoji cjelodržavna strategija o zatvorskom sistemu. Državni zatvor u Istočnom Sarajevu je otvoren u julu 2020., tri godine nakon izgradnje, ali još uvijek nije u funkciji. Bosna i Hercegovina treba poboljšati uvjete pritvora u zatvorima i policijskim pritvorskim objektima i uskladiti ih s evropskim i međunarodnim standardima, što uključuje i uvođenje programa društvene reintegracije za bivše zatvorenike i digitalizaciju. Zemlja treba dodatno povećati korištenje mjera koje su alternativa pritvoru, posebno u Republici Srpskoj. Zatvorskom sistemu, zdravstvu i službama socijalne zaštite nedostaje učinkovita institucionalna saradnja. Tokom pandemije sve posjete zatvorenicima su obustavljene osim za advokate.

Bosni i Hercegovini nedostaje cjelodržavna strategija za **tranzicijsku pravdu** čime bi se osigurao okvir politike za suočavanje s nasljeđem iz prošlosti. Političko okruženje ostaje podijeljeno i nije naklonjeno **pomirenju**. Visoki politički čelnici često osporavaju dobro dokumentirane i utvrđene činjenice o ratnim događajima, uključujući ratne zločine i genocid, dovodeći u sumnju neovisnost ili nepristranost međunarodnih i domaćih sudova. Još uvijek se glorificiraju osuđeni ratni zločinci. Svi akteri moraju pokazati da u potpunosti surađuju s međunarodnim sudovima priznavanjem i poštivanjem njihovih odluka. Revizionizam i negiranje su u suprotnosti s najosnovnijim evropskim vrijednostima.

Razlog za brigu predstavljaju i neriješene sudbine nestalih osoba. Još uvijek se 7.532 osobe vode kao nestale osobe kao rezultat ratnih sukoba, od kojih su 194 osobe identificirane u 2019. prema podacima Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine iz aprila 2020. Bosna i Hercegovina treba preuzeti punu odgovornost i vlasništvo nad ovim procesom. Iako Institut za nestala lica jeste finansijski održiv, politički pritisci ometaju njegovu sposobnost da ispunjava svoj mandat. Fond podrške za porodice nestalih osoba još uvijek nije uspostavljen, kako je to predviđeno zakonom. Nedostatak lokalnih forenzičkih kapaciteta, posebno u Federaciji, otežava proces identifikacije nestalih osoba. Potrebni su dodatni naponi na regionalnom nivou za rješavanje problema osoba koje su nestale u sukobima 90-ih.

Bosna i Hercegovina treba uskladiti svoje propise o **zaštiti podataka** s propisima EU. BiH je u julu

2020. potpisala Protokol 223 o izmjeni Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti pojedinaca pri automatskoj obradi podataka koji je potrebno ratificirati. Neovlašteno korištenje ličnih podataka je kazneno djelo uvršteno u sva četiri kaznena zakona u zemlji. Agenciji za zaštitu ličnih podataka su potrebni ljudski potencijali i finansijski izvori za učinkovito obavljanje njihovih zadaća. Agencija je po službenoj dužnosti provela 66 postupaka u 2019. u odnosu na 69 u 2018. i 45 u 2017. Zaprimili su 131 žalbu u 2019. u odnosu na 140 u 2018. i 96 u 2017. Agencija je provela 16 inspekcija u 2019. (42 u 2018. i 83 u 2017.). Izdala je 25 prekršajnih naloga u 2019. (15 u 2018. i 15 u 2017.). U 2019. godini je pokrenut 21 upravni postupak pred Sudom Bosne i Hercegovine protiv odluka Agencije - u odnosu na 12 u 2018. i 2017. Agencija je dala 376 stručnih mišljenja u 2019. (169 u 2018. i 180 u 2017.) i 15 mišljenja o zakonima i podzakonskim aktima u 2019. (37 u 2018.). Nakon uvođenja obaveze konsultacija s Agencijom o prijedlozima propisa u poslovnik državnog parlamenta, takva praksa još uvijek nije uvedena na drugim nivoima vlasti. Agencija je u aprilu 2020. godine zabranila vlastima na svim nivoima da javno otkrivaju podatke o osobama koje su pozitivne na COVID-19 i osobama koje su dobile naredbe o izolaciji i samoizolaciji. Također navode iako nije nezakonito objavljivanje minimum informacija o osobama koje krše zakone ili određene zabrane, protivno je zakonu proaktivno i općenito objavljivati podatke o osobama koje krše restriktivne mjere.

Sloboda izražavanja

Zabilježen je **određen nivo pripremljenosti** u oblasti slobode izražavanja. BiH **nije ostvarila napredak** u rješavanju prioriteta broj 12 iz Mišljenja o garanciji slobode izražavanja i medija i zaštiti novinara putem osiguranja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima i osiguranja finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa. Još uvijek vrijede prošlogodišnje preporuke. Zakonski okvir treba uskladiti s evropskim i međunarodnim standardima i provesti ga u cijelosti. I dalje postoji politički utjecaj na javne emitere, a njihova finansijska održivost nije osigurana. Još uvijek nije proveden Zakon o javnom RTV sistemu i propisi na entitetskom nivou još uvijek nisu usklađeni s ovim zakonom. Tokom izvještajnog perioda nastavljeni su politički pritisci, zastrašivanje, i uznemiravanje novinara kao i fizički i verbalni napadi ali za to nisu pokrenute odgovarajuće institucionalne mjere.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- osigurati zaštitu novinara i sistematske institucionalne mjere za rješavanje prijetnji i nasilja nad novinarima;
- osigurati finansijsku održivost i političku neovisnost javnih emitera i uskladiti entitetske propise s državnim zakonom o javnom RTV sistemu;
- usvojiti propise o transparentnosti vlasništva nad medijima i kriterije javnog oglašavanja.

Zastrašivanje novinara

I dalje postoji ozbiljna zabrinutost u pogledu političkog pritiska, zastrašivanja i prijetnji novinarima, a posebno novinarkama. Vlasti i dalje umanjuju zastrašivanje novinara, a njihova reakcija je i dalje slaba. Javne ustanove ne prikupljaju podatke o prijetnjama i napadima na novinare i medijske radnike. Udruženje *BH novinari* su u 2019. godini zabilježili 56 slučajeva kršenja prava novinara što uključuje devet slučajeva fizičkog napada, 21 prijetnju od čega osam prijetnji smrću i 10 slučajeva političkog pritiska. Dodatno je registrirano 29 slučajeva od početka 2020. Institucija Ombudsmena je zaprimila 18 žalbi u odnosu na njih devet (9) u 2018. U julu 2019., sud u Banjaluci je u prvostepenom postupku osudio za pokušaj ubojstva jednog od napadača na novinara koji je u avgustu 2018. izvještavao o demonstracijama „Pravda za Davida“. Od vlasti se očekuje da djeluju

brzo i pokažu nultu toleranciju za prijetnje ili napade na medije što uključuje provođenje učinkovitih policijskih istraga i sudskih postupaka koji bi doveli do konačnih osuda počinitelja.

Pravno okruženje

Kleveta je dekriminalizirana od 2002. godine, međutim, političari i dalje koriste građanske tužbe za zastrašivanje novinara. Sudovi bi trebali pojačati napore da osiguraju brzo procesuiranje predmeta klevete i dosljednost sudske prakse o dodjeli odštete, čime bi spriječili negativan učinak koji bi novinare prisilio na autocenzuru. Propisi o slobodi pristupa informacijama još uvijek nisu usklađeni u cijeloj zemlji, te još uvijek nisu u skladu s međunarodnim i evropskim standardima. Propisi o govoru mržnje trebaju biti potpuno usklađeni s presudama ESLJP i *acquisem* EU. Zakonske odredbe o zaštiti podataka i pristupu informacijama se još uvijek tumače na način da više štite privatne interese nego javne. Propisi kojima se zabranjuje prosljeđivanje informacija koje mogu izazvati paniku ili ozbiljno narušiti javni mir i red su bili na snazi u Republici Srpskoj od 19. 3. do 17. 4. 2020. godine. Takvi propisi negativno djeluju na slobodu izražavanja kako za medije tako i za pojedince, što dovodi do rizika autocenzure.

Provedba propisa/institucije

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je operativno neovisna, ali joj nedostaje potpuna politička i finansijska neovisnost. Potrebno je unaprijediti proceduru za imenovanje menadžmenta Agencije. To bi dovelo do poboljšanja javne percepcije o njoj neutralnosti i neovisnosti. RAK je izdavao preporuke i instrukcije tokom krize izazvane COVID-19.

Javni emiteri

Zakon o javnom RTV sistemu iz 2003. godine se djelomično provodi, a entitetski zakoni o javnim emiterima još uvijek nisu u skladu s državnim. Stoga, tri javna emitera su izložena političkom utjecaju, naročito putem njihovih upravnih odbora koji su pod kontrolom politike, i sa zabrinjavajućim trendom autocenzure. Zemlja nema odgovarajući model naplate RTV naknada kako je predviđeno zakonom. Entitetski emiteri imaju značajna neplaćena dugovanja prema emiteru na državnom nivou, koja su predmet dugotrajnih parnica. Takvi problemi nastavljaju prijetiti finansijskoj neovisnosti i održivosti javnog RTV sistema. Bosna i Hercegovina također treba nastaviti s digitalizacijom koja je trenutno u zastoju. (Vidi Poglavlje 10 - Informacijsko društvo i mediji)

Ekonomski faktori

Bosna i Hercegovina treba usvojiti propise o transparentnosti vlasništva nad medijima i uspostaviti detaljan registar koji bi omogućio sistemski uvid i vlasničke strukture i spriječio skrivenu koncentraciju vlasništva nad medijima. Lokalni javni emiteri nisu dio javnog RTV sistema i finansiraju se iz budžeta lokalnih zajednica, što dovodi do velikog rizika od političkog pritiska i utječe na nedostatak jasnih kriterija za dodjelu subvencija. Bosna i Hercegovina treba usvojiti propise o oglašavanju u medijima, posebno za poduzeća u državnom vlasništvu kao što su telekomi. Oglašivačke prakse javnih privrednih društava i marketinških agencija koje su u vezi sa političkim strankama također utiču na integritet medija. Nedostatak transparentnosti i jasnih kriterija u dodjeljivanju subvencija predstavlja problem.

Internet

Sloboda izražavanja na internetu još uvijek nije posebno regulirana u zemlji. Vijeće za medije uređuje online medije i rješava pritužbe. Samoregulacija internetskih medija ima ograničen učinak, a internetske platforme se često upotrebljavaju za poticanje mržnje i širenje dezinformacija. Govor

mržnje na internetu je u porastu. Kazneni progon ograničen je na kazneno djelo poticanja vjerske i nacionalne mržnje putem interneta ili društvenih mreža.

Profesionalne organizacije i uvjeti rada

U Bosni i Hercegovini je novinarstvo još uvijek nesigurna profesija s niskim plaćama i nesigurnim statusom što se još više pogoršalo tokom krize izazvane COVID-19. Značajan broj novinara radi bez odgovarajućih ugovora i bez sigurnosti od dobivanja otkaza ili disciplinskih mjera, što ih čini podložnima pretjeranom utjecaju izdavača i vlasnika. Ne poštuju se radna prava predviđena entitetskim zakonima o radu. Ne postoji strukturirani dijalog između vlasti i udruženja medija o radnim uvjetima novinara. Postoji dosta sindikata novinara ali nisu dovoljno jaki i nisu dovoljno priznati ili neovisni. Udruživanje sindikata je slabo i ne postoje granski kolektivni ugovori za medijske radnike. Udruženje „BH novinari“ i Klub novinara Banja Luka imaju važnu ulogu u poticanju profesionalizma i integriteta. Sve vodeće medijske kuće obavezale su se da će se pridržavati Kodeksa za štampu i online medije Vijeća za medije, kao osnove samoregulacije, ali njihovo pridržavanje je i dalje neujednačeno.

Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi

Ustavne i pravne garancije slobode mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti se generalno poštuju. Dok se vjerska tolerancija simbolično promovira u određenim prilikama, i dalje su prisutni slučajevi diskriminacije, govora mržnje na vjerskoj osnovi kao i incidenti usmjereni na vjerske simbole. Vjerske zajednice se uglavnom pridržavaju restriktivnih mjera uslijed COVID-19, što podrazumijeva i održavanje vjerskih obreda.

Sloboda okupljanja i udruživanja

Potrebno je uskladiti zakone o slobodi okupljanja u cijeloj zemlji i s evropskim standardima, posebno kada su u pitanju ograničenja i odgovornost organizatora. Brčko distrikt je u julu 2020. godine usvojio Zakon o slobodi okupljanja koji je u velikoj mjeri usklađen s evropskim standardima. Organizacije civilnog društva su također izvijestile o sve većem broju pokušaja vlasti da ograniče mirna okupljanja. Članovi pokreta „Pravda za Davida“ nisu mogli organizirati okupljanja u Banja Luci još od nasilnog rastjerivanja od strane policije u decembru 2018. Aktivistima se u Banja Luci sudi za, između ostalog, izvikivanje "pravda" na ulicama. U septembru 2019. godine, u Sarajevu je uspješno organizirana prva Parada ponosa, a kontra demonstracije su održane dan ranije. Iako je zakon i dalje restriktivan, policija Kantona Sarajevo djelovala je profesionalno pomažući oba javna okupljanja. Druga Parada ponosa koja je planirana za avgust 2020. održana je online i s ograničenim fizičkim pristupom zbog pogoršanja situacije uslijed COVID-19. U decembru 2019. godine, policija je uz upotrebu sile rastjerala prosvjede za zaštitu okoliša u Mostaru. Vlasti se trebaju suzdržati od radnji koje negativno utječu na slobodu okupljanja i usvojiti mjere kako bi osigurale puno uživanje tih prava. U svjetlu pandemije COVID-19, vlasti su uvele privremene mjere koje ograničavaju javna okupljanja.

Sloboda udruživanja se generalno poštuje. Međutim, aktivistima koji se bave osjetljivim pitanjima a posebno pravima žena se prijeti, verbalno ih se zlostavlja i fizički napada. Prijavljena je zloupotreba javnih fondova na različitim nivoima vlasti za podršku udruženjima. Kao ključni prioritet, vlasti trebaju promovirati povoljno i poticajno okruženje za civilno društvo bez korupcije, i osigurati da svaki propis o slobodi udruživanja u izradi bude predmet učinkovitih konsultacija.

Pitanja radnih prava i prava sindikata su obuhvaćena Poglavljem 19 - Socijalna politika i zapošljavanje.

U pogledu **imovinskih prava**, vlasti trebaju ažurirati i uvezati entitetske katastre i zemljišne baze podataka. Ne postoji zakonski okvir koji uređuje upravljanje zahtjevima za restituciju. Malo je predmeta vezanih za povrat imovine koji još nisu riješeni. Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica nije nastavila s radom. U oktobru 2019. godine, ESLJP je utvrdio kršenje prava na imovinu u predmetu Fata Orlović i naredio uklanjanje crkve sa zemlje podnositeljice zahtjeva koja je na toj zemlji sagrađena nakon rata. Provedba presude je u toku.

Kada je riječ o **politikama zabrane diskriminacije**, još nisu usvojene cjelodržavne strategije o ljudskim pravima i borbi protiv diskriminacije. Cilj je da se Zakonom o zabrani diskriminacije postigne puna usklađenost s *acquisem*, međutim Zakon se ne primjenjuje učinkovito i nisu prikupljeni pouzdani statistički podaci. Institucija Ombudsmena je registrirala 206 predmeta u 2019. godini u odnosu na 196 u 2018. i 174 u 2017. Diskriminacija se i dalje ne prijavljuje u dovoljnoj mjeri a naročito na radnom mjestu. Presuda ESLJP u predmetu Sejdić-Finci još uvijek nije provedena Sporovi oko obrazovanja se nastavljaju i nisu uspostavljena systemska rješenja za osiguravanje inkluzivnog i nediskriminirajućeg obrazovanja. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa još nije završena niti se primjenjuje na cijeloj teritoriji BiH, a mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta je i dalje ograničena. Nije postignut napredak u otklanjanju fenomena „dvije škole pod jednim krovom“, što predstavlja kršenje presude Vrhovnog suda FBiH iz 2014. Određeni napredak je postignut u priznavanju naziva bosanski jezik u školama u Republici Srpskoj. U decembru 2019. godine, Vrhovni sud Republike Srpske je utvrdio diskriminaciju i kršenje prava na obrazovanje bošnjačkih učenika i naredio područnoj školi u Vrbanjcima da uvedu predmete iz bosanskog nastavnog plana. Ovi predmeti još uvijek nisu uvedeni u školskoj 2020/2021. Uslijed pandemije COVID-19, škole su zatvorene sredinom marta i uvedena je online nastava do kraja školske godine. U Hercegovačko-neretvanskom i Kantonu Središnja Bosna se koriste odvojene online platforme za nastavne planove na bosanskom i hrvatskom jeziku.

Kaznene odredbe o **zločinima iz mržnje** su usklađene u sva četiri krivična zakona u zemlji. Propisi na entitetskom nivou predviđaju kao kazneno djelo govor mržnje samo u slučaju izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i još nisu usklađeni s *acquisem* EU. Propusti da se djela identificiraju kao zločini iz mržnje kao i visok teret dokazivanja koji još uvijek otežava utvrđivanje namjere dovode do podizanja malog broja optužnica i presuda. Zabilježeno je 130 slučajeva mržnje i izrečena jedna (1) presuda u 2019. godini u poređenju s 121 slučajem i dvije (2) presude u 2018. i 175 slučajeva i jednom (1) presudom u 2017. Pet suđenja je u toku. Sudska praksa u pogledu zločina iz mržnje je nedosljedna. Vlasti trebaju poduzeti konkretne mjere za suzbijanje govora mržnje u štampanim i elektronskim medijima, te u službenom diskursu. Ne postoji mehanizam nadzora i sprečavanja govora mržnje u online medijima. Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju o kibernetičkom kriminalu Vijeća Evrope i dodatne protokole iz 2006. godine, međutim ona se sporo provodi.

Ravnopravnost između žena i muškaraca je u velikoj mjeri regulirana zakonskim odredbama koje još uvijek nisu usklađene u cijeloj zemlji i ne provode se učinkovito. Republika Srpska je dodatno uskladila Zakon o zaštiti od nasilja u porodici s Istanbulskom konvencijom; na snagu je stupio 1. januara 2020. BiH ima Gender akcijski plan 2018. - 2022., kao i Akcijski plan za provedbu Rezolucije UN-a *Žene, mir i sigurnost*. U maju 2019. godine, Bosna i Hercegovina je usvojila zajedničku mapu puta o G7 partnerskoj inicijativi za implementaciju UNSCR 1325 u BiH za žene, mir i sigurnost. Žene su nedovoljno zastupljene u politici i javnom životu. Procjene utjecaja prilikom izrade propisa i politika se ne provode iako su predviđene zakonom. Kada su u pitanju razlike u plaćama, unatoč nedostatku službenih podataka, procjenjuje se da žene zarađuju u prosjeku 78% do 85% plaće muškarca za istu poziciju. Pitanje porodijskog, roditeljskog i porodičnog

odsustva različito je regulirano u entitetima i među kantonima. Potrebno je unaprijediti institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje, što uključuje zaštitne mjere, podršku žrtvi, pravnu pomoć i siguran smještaj. Bosna i Hercegovina treba ubrzati procesuiranje zločina seksualnog nasilja, osigurati oporavak žena koje su žrtve ratnih zločina i osigurati zaštitu svjedoka. Potrebno je unaprijediti prikupljanje podataka čime bi se omogućila izrada jasnih politika usmjerenih na rodnu neravnopravnost i osigurali relevantni podaci o rodno zasnovanom nasilju. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i Agencija za ravnopravnost spolova su radili na integraciji načela rodne ravnopravnosti mjera poduzetih tokom pandemije COVID-19. (*Vidi Poglavlje 19; o ženama žrtvama trgovine ljudima vidi poglavlje 24*).

U pogledu **prava djeteta**, Bosna i Hercegovina treba izraditi i usvojiti novi akcijski plan o zaštiti djece. U 2019. godini, Institucija Ombudsmena je zaprimila 198 žalbi koje se odnose na dječja prava (216 u 2018., 172 u 2017. i 138 u 2016. godini). Upis u predškolske ustanove je najniži u Evropi (17%). U zemlji se nalazi 1.640 djece bez roditeljskog staranja. Bosna i Hercegovina provodi reformu sistema dječje zaštite i prelazi na praksu zbrinjavanja unutar zajednice. Potrebno je promovirati udomiteljstvo i alternativna rješenja za djecu te poduzeti mjere za sprječavanje razdvajanja porodica. Potrebno je osigurati podršku djeci od 18 godina koja napuštaju institucije za zbrinjavanje djece. Treba ojačati administrativne kapacitete centara za socijalnu zaštitu obzirom da oni koordiniraju višesektorsku podršku. Iskorištavanje djece i dječje prosjačenje su i dalje razlozi za zabrinutost. Prijavljuje se mali broj slučajeva nasilja nad djecom. Sva djeca u Bosni i Hercegovini nisu pokrivena obaveznim zdravstvenim osiguranjem, a marginalizirane grupe kao što su Romi, trpe različite oblike diskriminacije. Vlasti trebaju prikupiti precizne i dosljedne podatke o stopama siromaštva djece te nasilju nad svom djecom. Djeca migranti bez pratnje se suočavaju s posebnim poteškoćama kao što su pristup sigurnom smještaju i postupci za dobivanje azila. U 2019. godini je identificirano 533 djece migranata bez pratnje u odnosu na 324 u 2018. Za samo njih 304 su imenovani zakonski staratelji kako je previđeno u zakonu, u odnosu na 29 u 2018. godini. Moraju se naći alternative za zadržavanje nezakonitih migrantskih porodica s djecom i mora se osigurati registracija rođenja djece migranata bez dokumenata. U aprilu 2020. godine, Ustavni sud je utvrdio da su mjere uvedene u Federaciji BiH o zabrani kretanja za osobe mlađe od 18 i starije od 65 godina neproporcionalne i striktno vremenski ograničene.

Uspostavljen je zakonski okvir o **maloljetničkom pravosuđu**, ali entitetski zakoni još uvijek nisu provedeni u cijelosti i nisu uzajamno usklađeni. Odsustvo posebnih pritvorskih jedinica za maloljetnike, te jedinica u policijskim stanicama predstavlja povredu međunarodnih standarda. Potrebno je više koristiti mjere koje su alternativa, a pritvor treba koristiti samo u krajnjoj nuždi. Nakon otpuštanja iz pritvora, maloljetnicima su dostupne samo ograničene mjere reintegracije u društvo. U junu 2020. godine, u zatvoru je bilo 39 maloljetnika.

Osobe sa invaliditetom i dalje su među najranjivijim grupama. Još uvijek nisu uspostavljeni višesektorski i sveobuhvatni mehanizmi implementacije, naročito u pogledu mogućnosti pristupa i obuke. Zakon omogućava da osobe sa invaliditetom budu lišene poslovne sposobnosti putem sudskog procesa, čime se krši Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, koje je Bosna i Hercegovina član. Oba entiteta su usvojila strateške okvire za unaprjeđenje prava i statusa osoba sa invaliditetom. Bosna i Hercegovina nema jedinstvenu definiciju invalidnosti niti bazu podataka o osobama sa invaliditetom. Podrška je ograničena i razlikuje se zavisno od uzroka invaliditeta, a osobe sa ratnim invaliditetom (ratni vojni invalidi i civilne žrtve rata) imaju prioritet nad ostalim osobama sa invaliditetom. Mora se prestati sa takvim diskriminatornim pristupom koji se zasniva na statusu. Iako zakon zabranjuje diskriminaciju, osobe sa invaliditetom i dalje se suočavaju sa problemima u pogledu pristupa obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj pomoći. Veoma mali broj javnih

zgrada ima pristup za osobe sa fizičkim invaliditetom. Vijeće za osobe sa invaliditetom treba biti više uključeno u sve relevantne procese. Vlasti takođe trebaju poboljšati prikupljanje podataka, uključujući i podatke razvrstane prema spolu za žene i muškarce sa invaliditetom. Djeca sa invaliditetom su među najviše marginaliziranim i isključenim grupama i suočavaju se sa stigmatizacijom i diskriminacijom. Kvalitet usluga nije adekvatan za njihove potrebe, naročito u zdravstvu i obrazovanju. Mnoga djeca su smještena u ustanove, što je kršenje UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Institucionalizacija djece negativno utiče na njihovo potpuno, djelotvorno i jednako učešće u društvu, te ih izlaže lošem postupanju i zlostavljanju. Još uvijek ne postoji strategija o deinstitucionalizaciji. Uprava Zavoda za zbrinjavanje u Pazariću je raspuštena u novembru 2019. zbog navoda o lošem postupanju s djecom i odraslima sa posebnim potrebama. Kriminalistička istraga je u toku. (*Vidjeti i Poglavlje 28 – Zaštita potrošača i zdravlja*)

Bosna i Hercegovina tek treba da usvoji akcioni plan o **pravima lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih (LGBTI) osoba**. Izrada akcionog plana je nastavljena u 2019. i 2020. Četiri krivična zakona su usklađena tako da su uvršteni zločini iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Krivično gonjenje zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI osobama i dalje je nedovoljno. Pravni sistem ne priznaje društvena i ekonomska prava istospolnih parova, uključujući i pravo na porodični život. Socijalna inkluzija interseksualnih i transrodnih osoba, koje su posebno marginalizovane, treba biti poboljšana. U septembru 2019. u Sarajevu je održana prva Parada ponosa bez incidenata i uz snažno osiguranje. Preko 2.000 učesnika je izrazilo svoju podršku pravima LGBTI osoba i drugih marginaliziranih grupa, kao i pravima na slobodu okupljanja i izražavanja svih građana. Događaji planirani za drugu Paradu ponosa, koja je bila planirana za avgust 2020., održani su putem interneta i u ograničenom fizičkom obliku zbog pogoršane situacije koju je prouzrokovao COVID-19.

Proceduralna prava osumnjičenih, optuženih, svjedoka i žrtava uglavnom se poštuju, iako je pristup pravima i dalje nejednak u cijeloj zemlji. Četiri zakona o krivičnom postupku u zemlji treba još da se usklade, a njihova primjena varira. Praksa nije sasvim u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i *acquisem* EU u pogledu prava na hitan pristup advokatu dok je osoba u policijskom pritvoru. Nije ostvaren napredak u pogledu usvajanja mjera za rješavanje problema sistemskog kršenja prava na fer suđenje u razumnom roku i prava na djelotvoran pravni lijek, kao što je utvrdio Ustavni sud.

Zakonski okvir o **pravnoj pomoći** bi trebao biti kompletiran usvajanjem zakona u Federaciji BiH i u Srednjobosanskom kantonu. Potrebno je provesti cjelodržavnu procjenu potreba za pravnom pomoći kako bi se identifikovali i riješili glavni nedostaci za osiguranje djelotvornog jednakog pristupa pravdi za sve, bez obzira na mjesto boravka. Bez sveobuhvatnog pokrića i jasnih minimalnih zajedničkih standarda, pravo na pravnu pomoć i dalje će se neujednačeno poštivati, a na štetu najranjivijih.

Poštivanje i zaštita manjina i kulturnih prava

Mada je zakonski i institucionalni okvir za zaštitu **manjina** u velikoj mjeri uspostavljen, njegova primjena je ograničena. Pripadnici nacionalnih manjina i dalje su nedovoljno prisutni u političkom i javnom životu. Bosna i Hercegovina još uvijek nema cjelodržavni strateški dokument o nacionalnim manjinama. Ombudsman je u 2019. zaprimio sedam žalbi koje se tiču prava manjina, dok ih je u 2018. bilo četiri.

Romi (procjenjuje se da ih ima 58.000) su i dalje najugroženija manjina i manjina koja je u najnepovoljnijoj situaciji. Naročito se Romkinje suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije. Socijalna inkluzija Roma zahtijeva sveobuhvatni i integrisani pristup koji se zasniva na pouzdanim

podacima. Akcioni planovi za implementaciju Strategije za rješavanje pitanja Roma iz 2005. zahtijevaju odgovarajuće finansiranje iz nadležnih institucija na svim nivoima, te konstantan monitoring, što uključuje i monitoring koji provodi Odbor za Rome. Institucije su počele sa pripremama i trebale bi usvojiti sveobuhvatan akcioni plan za Rome koji će uključivati sve bitne sektore (stanovanje, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvo i međusektorska pitanja). Potrebna je dalja saradnja između svih nivoa vlasti u rješavanju pitanja inkluzije Roma. U pogledu stanovanja, u toku je legalizacija neformalnih naselja, ali se ona odvija neujednačeno. Diskriminacija u zapošljavanju je veoma raširena, a stopa nezaposlenosti je velika. Stopa upisa u ustanove obaveznog obrazovanja je porasla, ali je broj onih koji napuštaju školovanje ostao visok. Nema segregacije u razredima ili u školama. Ne postoji podučavanje na romskom jeziku niti o romskom jeziku, a poznavanje romske kulture među ostalom populacijom je veoma ograničeno. Oko dvije trećine Roma ima pristup uslugama zdravstvene zaštite, što zavisi od registracije kod poslodavca ili u obrazovnoj administraciji. Djeca koja su izvan obrazovnog sistema i starije osobe suočavaju se sa najvećim preprekama. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH zaprimilo je 12 žalbi koje se odnose na pristup Roma socijalnoj pomoći i stanovanju u 2019. Proces građanske registracije je dobro napredovao. Ovaj napredak treba biti održiv tako što će se ukloniti preostale administrativne prepreke, što se odnosi i na zahtjeve u pogledu boravišta zbog prijave rođenja i pristupa zdravstvu i obrazovanju, te priznavanje dokumenata za djecu rođenu u inostranstvu. Predrasude i netrpeljivost prema Romima još uvijek onemogućavaju njihovo društveno uključivanje. Vijeće ministara BiH je prihvatilo Deklaraciju partnera zapadnog Balkana o integraciji Roma/Romkinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije (Deklaracija iz Poznaña). Potrebno je započeti sa mapiranjem potreba Roma. Vlasti rade sa Regionalnim vijećem za saradnju na mapiranju i objedinjavanju modela za učenje romskog jezika i kulture radi njihovog uključivanja u nastavne planove. Implementacija zaključaka sa seminara o socijalnoj inkluziji Roma, održanog u februaru 2020., mora se pažljivo pratiti i izvještavati o realizaciji. Institucije su, uz pomoć donatora i organizacija civilnog društva, reagovala za vrijeme pandemije COVID-19 i pružile podršku najranjivijim kategorijama, uključujući i Rome.

Bosna i Hercegovina ima oko 100.000 **izbjeglica i interno raseljenih osoba**, što je posljedica sukoba iz 1990-ih. Od ovog broja njih 8 547 žive u kolektivnim centrima i alternativnom smještaju. Revidirana strategija iz 2010. za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma još uvijek nije u potpunosti implementirana. Manjinski povratnici su najčešće izloženi govoru mržnje i zločinu iz mržnje na etničkoj osnovi. Bosna i Hercegovina treba da završi proces povratka i ispuni obaveze radi ispunjavanja zahtjeva iz Aneksa VII.

Zemlja takođe treba da obezbijedi adekvatnu humanitarnu pomoć i zaštitu (uključujući smještaj, hranu i medicinsku pomoć) i efikasan pristup procedurama dobijanja azila za osobe koje traže azil i migrante koji su prisutni na njenoj teritoriji od 2018. (*Vidjeti i Poglavlje 24*)

2.2.2. Poglavlje 24: Pravda, sloboda i sigurnost

EU ima zajednička pravila za kontrolu granica, vize, boravišne i radne dozvole, vanjske migracije i azil. Schengenska saradnja znači uklanjanje graničnih kontrola unutar EU. Države članice EU saraduju i sa Bosnom i Hercegovinom u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, u pitanjima sudstva, policije i carina, u čemu podršku pružaju agencije EU za pravosuđe i unutrašnje poslove.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** za provođenje *acquisa* EU u ovoj oblasti. **Nije bilo napretka** u rješavanju ključnih prioriteta 7 i 8 iz Mišljenja, koji se odnose na borbu protiv organizovanog kriminala i upravljanje migracijama i azilom. Potrebno je provesti

preporuke iz 2019. koje nisu realizovane. Zemlja ima nekoliko važećih strategija, a zakoni su u nekim poljima uglavnom usklađeni sa *acquisem* EU. Međutim, zakoni u cijeloj zemlji nisu međusobno usklađeni, a institucionalna saradnja i koordinacija su slabe. Kao rezultat toga, implementacija je često nezadovoljavajuća.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- poboljšati kapacitete za borbu protiv terorizma putem bolje saradnje i koordinacije, pojačavajući razmjenu obavještajnih podataka o krivičnim djelima (posebno finaliziranjem saradnje sa Europolom), te uspostavljanjem programa za prevenciju radikalizacije i olakšavanje distanciranja od nasilnog ekstremizma;
- preuzeti punu političku odgovornost za upravljanje migracijama i osigurati da izbjeglice i migranti dobiju adekvatnu zaštitu i pomoć; poboljšati kapacitete za odgovor na krizne situacije i osigurati efikasnu koordinaciju i odgovarajuće interventno planiranje; pojačati procedure za dobijanje azila kako bi osobe u stanju potrebe imale međunarodnu zaštitu; pojačati nadzor nad granicom, uključujući ljudske resurse i opremu; poboljšati zakonski okvir i implementacijske kapacitete za dobrovoljno i prisilno vraćanje;
- usvojiti akcioni plan za implementaciju Državne strategije nadzora nad opojnim drogama, sprječavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u BiH za period 2018.-2023.

Borba protiv organizovanog kriminala

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi/na određenom nivou pripremljenosti** u borbi protiv organizovanog kriminala. **Nije bilo napretka** u rješavanju ključnog prioriteta 7 iz Mišljenja o borbi protiv organizovanog kriminala i preporuka iz 2019., koje su i dalje na snazi. Postoji nekoliko strategija, i to u oblasti organizovanog kriminala, trgovine ljudima i integrisanog upravljanja granicom. Međutim, zakonski okvir u cijeloj zemlji nije usklađen. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji policijskih agencija zbog neusklađenosti krivičnih zakona u zemlji, a što je dodatno pogoršano slabom institucionalnom saradnjom i veoma ograničenom razmjenom obavještajnih podataka. Kriminalne organizacije koje djeluju u zemlji zloupotrebljavaju nedostatke u zakonu i administraciji. Policija je podložna političkim uplitanjima. Finansijske istrage i oduzimanje imovine su izuzetno neefikasni. Proaktivni pristup je ključan za borbu protiv uplitanja kriminala u političke, pravne i ekonomske sisteme. Saradnja sa Europolom još nije operativna. Zemlja treba da ostvari saradnju i sa Eurojustom.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti strateški pristup borbi protiv teškog i organizovanog kriminala, uključujući i kibernetički kriminal i trgovinu ljudima, a na osnovu procjene prijetnji prema metodologiji Eurobola uz uključivanje nadležnih institucija sa svih nivoa vlasti;
- pojačati saradnju između policijskih agencija, naročito uspostavljanjem posebnih istražnih timova iz više agencija za potrebe složenih slučajeva; poboljšati zajednički pristup bazama podataka i osigurati razmjenu informacija; jačati finansijske istrage; usvojiti standardne procedure rada za finansijske istrage;
- uspostaviti nacionalnu kontakt-tačku za saradnju sa Europolom, potpisati sporazum o saradnji sa Eurojustom i uspostaviti centralnu tačku za vatreno naoružanje.

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Institucionalna struktura policijskih agencija odražava raspodjelu nadležnosti na različite nivoe vlasti. Postoji više različitih policijskih tijela, od kojih 15 imaju istražna ovlaštenja. Na 100 000 stanovnika u zemlji postoji 481 policijski službenik, u poređenju sa prosjekom u EU od 326, prema podacima Eurostata za 2017.

Pravni okvir za **borbu protiv organizovanog kriminala** je samo djelimično usklađen sa *acquisem* EU. Odsustvo napretka u uspostavljanju kapaciteta za upravljanje oduzetom imovinom na državnom nivou posebno je zabrinjavajući. Produžena oduzimanja imovine i oduzimanja imovine trećoj strani su moguća prema krivičnim propisima, ali se rijetko primjenjuju. Bosna i Hercegovina treba da ojača kapacitete za prikupljanje, evidentiranje, dostavljanje i analizu odgovarajućih podataka o organizovanom kriminalu. Treba intenzivirati borbu protiv mreža transnacionalnog organizovanog kriminala. Propise o **trgovini ljudima** treba dodatno uskladiti sa *acquisem* EU, naročito u pogledu sankcija. Potrebno je dodatno uskladiti i zakone o **kibernetičkom kriminalu** sa *acquisem* EU.

Propise o **civilnom posjedovanju oružja** treba dodatno uskladiti sa *acquisem* EU. Zakonski okvir o eksplozivima za civilnu upotrebu i transport opasnih materija treba kompletirati i uskladiti sa *acquisem* EU u cijeloj zemlji. I dalje je potrebno usklađivanje u vezi sa standardima za označavanje i deaktiviranje. Propise o borbi **protiv pranja novca i finansiranja terorizma** treba uskladiti sa *acquisem* EU.

BiH ima nekoliko važećih strategija, i to za borbu protiv organizovanog kriminala i trgovine ljudima. Međutim, ne postoji koordinacija niti dosljednost u izradi i primjeni ovih strategija. Bosna i Hercegovina treba sistemski nadgledati i procjenjivati uticaj postojećih strategija prije nego usvoji nove. Potrebno je imati konkretne indikatore zasnovane na rezultatima. Zemlja treba da uradi novu i ozbiljnu **procjenu prijetnje organizovanog kriminala** (SOCTA), koju će pratiti strateški i operativni planovi i aktivnosti. Bosna i Hercegovina je u januaru 2020. usvojila **Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima** za period 2020.-2023. Još uvijek ne postoji strateški okvir za rješavanje kibernetičkog kriminala. Strategija postoji samo u Republici Srpskoj. Potrebno je da BiH usvoji novu Strategiju za kontrolu **malog oružja i lakog naoružanja**, kao i akcioni plan za implementaciju mape puta za održiva rješenja kontrole oružja na zapadnom Balkanu. Relevantni propisi nisu sasvim u skladu sa *acquisem* EU, a u nekim slučajevima se još uvijek primjenjuju propisi iz bivše Jugoslavije.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2019. bilo je 55 istraga o **organizovanom kriminalu** sa 417 osumnjičenih, 25 optužnica sa 134 optuženika i 26 presuda sa 91 osuđenim. U 18 slučajeva je zaključena nagodba sa 68 lica. U pogledu kibernetičkog kriminala, u 2019. je bilo 117 istraga, uključujući i zlostavljanje djece preko interneta, protiv 129 lica, u poređenju sa 104 istrage protiv 137 lica u 2018. Broj presuda u 2019. i dalje je veoma nizak (23 presude za 28 lica), od čega su oko 50% uslovne presude (10 presuda za 15 lica).

Kapacitet za efikasno razbijanje kriminalnih organizacija ozbiljno koči neusklađenost krivičnih zakona u zemlji, a što je dodatno pogoršano slabom institucionalnom koordinacijom. Kao rezultat toga postoji sistemski nedostatak operativne saradnje i veoma ograničena razmjena obavještajnih podataka, što ostavlja više prostora kriminalnim organizacijama.

Ne postoji sveobuhvatna politika za provođenje **finansijskih istraga** na sistemskoj osnovi, a tamo gdje se one provode, rezultati nisu bili značajni. Smjernice za obavezno korištenje finansijskih istraga za korupciju, organizovani i privredni kriminal su usvojene u Tužilaštvu BiH. Vlasti trebaju usvojiti i implementirati standardne radne procedure za provođenje finansijskih istraga.

Jedinica za finansijske istrage u SIPA-i treba biti efikasnija u izvršavanju svojih zadataka i nadležnosti određenih Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Što se tiče finansijskog kriminala u 2019., SIPA je nadležnim tužilaštvima dostavila 28 prijava protiv 246 lica (220 fizičkih lica, 21 pravno lice i 5 neidentifikovanih lica). Potrebno je poboljšati saradnju i razmjenu podataka o kriminalnim radnjama između domaćih policijskih agencija i drugih zemalja u regionu. U 2019. su vođene 53 istrage u vezi pranja novca koje su uključivale 200 lica, 37 optužnica protiv 60 osumnjičenih i 36 presuda protiv 47 optuženika.

Vrijednost **zaplijenjenih sredstava** u 2019. iznosila je 11,8 miliona eura u 106 slučajeva (prvostepeni postupak i konačne presude), u poređenju sa 9,7 miliona eura u 116 slučajeva u 2018. Alati za zamrzavanje, upravljanje i oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom nisu dovoljno efikasni. Oduzimanje ovakve imovine treba postati strateški prioritet u borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma i korupcije na visokom nivou. Zamrzavanje imovine treba sistematičnije koristiti, a upravljanje oduzetom imovinom treba poboljšati. Potrebno je dodatno razviti prikupljanje i analizu podataka o zapljeni i oduzimanju imovine. Podaci se trebaju koristiti kao alat za poboljšanje efikasnosti upravljanja.

Što se tiče **borbe protiv pranja novca**, Evropska komisija je u maju 2020. usvojila Delegiranu uredbu kojom se Bosna i Hercegovina uklanja sa EU liste visokorizičnih zemalja (*vidjeti Poglavlje 4 – Sloboda kretanja kapitala*).

Proaktivne istrage koje započinju **policijskim djelovanjem pod vodstvom obavještajne službe** i dalje su rijetke u poređenju sa onima pokrenutim na osnovu primljenih dojava. Slaba saradnja između policijskih agencija ozbiljno utiče na kvalitet istraga.

Postoje mehanizmi praktične **saradnje između tužilaštava i policije**, ali su potrebna strukturalna poboljšanja kako bi se garantovala efikasnija reakcija sudstva, što uključuje i bolju saradnju između policije i tužilaštava. Slabosti u saradnji su naročito izašle na vidjelo u istrazi pokrenutoj u slučaju navodne prevare u vezi sa javnim nabavkama medicinske opreme za borbu protiv COVID-19. Slaba saradnja između SIPA-e i Tužilaštva BiH je glavni razlog za zabrinutost, jer to ozbiljno utiče na istrage, posebno u slučajevima korupcije na visokom nivou.

Sistem elektronske razmjene podataka iz evidencija policijskih institucija i tužilaštava treba biti u potpunosti funkcionalan i spreman da ga koriste svi potpisnici Sporazuma iz 2009. Forenzički kapaciteti su fragmentirani, jer su državni i entitetski nivoi razvili svoje kapacitete. Ne postoji cjelodržavna baza DNK podataka, a kapaciteti za profiliranje DNK su ograničeni. Nije uspostavljena brza razmjena forenzičkih podataka sa drugim zemljama. Potrebno je uvesti novi automatizovani informacioni sistem otisaka prstiju (AFIS), jer je postojeći zastario. Ovo je obaveza koja se već nekoliko godina ne ispunjava. Ne postoji efikasan, koordinisan i dosljedan pristup u cijeloj zemlji u pogledu angažovanja tajnih istražitelja.

Postignut je izvjestan napredak u saradnji sa **Europolom**, ali Ugovor o operativnoj i strateškoj saradnji sa Europolom, koji je na snazi od marta 2017., nije implementiran. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi nacionalnu kontakt-tačku, kao što se traži Ugovorom. Ovo će omogućiti postavljanje oficira za vezu u Hagu i Sarajevu. Iako do ovog postavljanja još nije došlo i uprkos unutrašnjoj političkoj situaciji, Bosna i Hercegovina je spremna na saradnju sa Europolom, te je zatražila dodatna spajanja na sistem mrežne aplikacije za sigurnu razmjenu podataka (SIENA). BiH treba nastaviti sa spajanjem na sistem SIENA diljem zemlje. U 2019. broj novih slučajeva je porastao za 44% u odnosu na 2018. U 2019. broj poruka je porastao za 44% u odnosu na 2018. Učešće BiH u analitičkim projektima Eurola za sada je pauzirano, a korištenje Europolovih proizvoda i usluga je veoma ograničeno.

Bosna i Hercegovina je u 2019. učestvovala u godišnjem planiranju operativnih aktivnosti u okviru **Policijskog ciklusa EU / EMPACT** (Evropska multidisciplinarna platforma protiv kriminalnih prijetnji), s fokusom na nelegalne migracije. BiH se u 2020. obavezala na učešće u dvije operativne aktivnosti zajedno sa državama članicama EU u borbi protiv kriminalnih grupa koje krijumčare migrante. Bosna i Hercegovina je učestvovala u 21 operativnoj aktivnosti policijskog ciklusa EU koje su se odnosile na naoružanje, nelegalne migracije, organizovani kriminal usmjeren na imovinu i trgovinu ljudima. Potrebno je odrediti državnog koordinatora za EMPACT i pojačati saradnju sa državama članicama EU i susjednim zemljama s ciljem razbijanja organizovanih krijumčarskih mreža. Policijske institucije bi trebale koristiti regionalne inicijative, kao što je Zajednički operativni ured u Beču, koji služi kao regionalna operativna platforma za međunarodne istrage usmjerene ka organizovanim kriminalnim grupama koje krijumčare migrante.

U 2019. je otkrivena 61 potencijalna žrtva **trgovine ljudima**, u poređenju sa 36 u 2018. i 83 u 2017. Broj osuđenih počinitelja u 2019. bio je 34 u odnosu na 48 u 2018. i 17 u 2017. Bosna i Hercegovina još uvijek nema nacionalni mehanizam upućivanja za žrtve trgovine ljudima. **Program zaštite svjedoka** zahtijeva poboljšanje, posebno u pogledu zaštite van sudskog postupka. I dalje su neadekvatni kapaciteti institucija za efikasnu borbu protiv **kibernetičkog kriminala**, uključujući i zlostavljanje djece putem interneta, kao i za odgovore na prijetnje kibernetičkoj sigurnosti. Policijske institucije moraju osigurati adekvatne alate i dobro obučeno osoblje kako bi se otkrio, pratio i procesuirao kibernetički kriminal. U pogledu kontrole naoružanja, u 2019. je zaplijenjeno ukupno 1.361 komada oružja, 296 komada minsko-eksplozivnih sredstava, 18.910 komada municije, te 1 kg eksploziva, a ukupno je uništeno 3.479 komada oružja i dijelova oružja. Za uporedbu, u 2018. je uništeno 2.500 komada, a u 2017. uništeno je 10.800 komada. Prikupljanje podataka nije ujednačeno niti je u skladu sa međunarodnim standardima. Evidencije koje propisuje zakon često ne sadrže sve potrebne podatke. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi kontakt-tačku za vatreno oružje. Radni dogovor sa CEPOL-om je na snazi od 2014. i saradnja se nastavlja uprkos tome što se broj učesnika u aktivnostima u CEPOL Agenciji smanjio sa 18 u 2018. na 13 u 2019.

Saradnja u oblasti droga

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Zakonski okvir na različitim nivoima vlasti je samo djelimično usklađen sa *acquisem* EU, naročito kada su u pitanju minimalna pravila za kaznena djela i sankcije u vezi sa drogama. Zakoni predviđaju da se cjelokupna količina zaplijenjene droge sačuva kao materijalni dokaz za sudski postupak, a ne samo uzorci. Potrebno je usvojiti propis kojim se uspostavlja državni korespondent preko kojeg bi se ostvarila bolja saradnja sa Evropskim centrom za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). Saradnja između nadležnih agencija treba biti poboljšana. Bosna i Hercegovina treba imati kontakt-tačku za cijelu zemlju za pitanja droga i uvesti sistem ranog upozoravanja.

Bosna i Hercegovina ima Državnu strategiju nadzora nad opojnim drogama sprječavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga za period 2018.-2023., ali ne postoji akcioni plan da se ona implementira. Republika Srpska ima svoju strategiju i akcioni plan za droge za period 2016.-2021. Potrebno je da Bosna i Hercegovina usvoji instrukcije za uspostavljanje sistema ranog upozoravanja i pravilnik o upotrebi kanabisa u medicinske svrhe.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2019. je broj prijavljenih krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom droga bio 2.359, bilo je 2018 naredbi za provođenje istrage, šest presuda kojima se odbacuju optužbe, 1210 podignutih optužnica,

2.479 optužnica sa nagodbama, 33 oslobađajuće presude, 100 izrečenih novčanih kazni, jedna presuda bez kazne, 18 presuda sa ukorom, 1.207 presuda sa uslovnim osudama i 433 presude sa zatvorskim kaznama. Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja tranzita i krajnje destinacije droga. Čeka se da Vijeće ministara BiH usvoji amandmane na listu kriminaliziranih psihoaktivnih supstanci, koje je izradila Komisija za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga. Neophodan je fleksibilan mehanizam kako bi se ova lista redovno ažurirala. Potrebno je poboljšati stručne kapacitete i saradnju sa civilnim društvom. Potrebna su veća sredstva za programe smanjenja štete i društvenu reintegraciju ovisnika. Bosna i Hercegovina saraduje sa EMCDDA. Dostavljanje podataka o epidemiološkim trendovima treba biti usklađeno sa indikatorima EMCDDA o zahtjevima za liječenje. Uspostavljena je Komisija za uništavanje droga, ali se droge veoma rijetko uništavaju – samo dva puta u 2019. Zabrinjava nedostatak sigurnog skladištenja prije uništavanja.

Borba protiv terorizma

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Propisi za borbu protiv terorizma su u velikoj mjeri usklađeni sa *acquisem* EU i odgovarajućim međunarodnim pravom. Krivične propise treba dopuniti kako bi se osigurala strožije sankcije za kaznena djela obučavanja i putovanja u inostranstvo zbog terorizma, kao i zbog terorističkih sadržaja na internetu.

Potrebno je usvojiti novi zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma koji je usklađen sa standardima *acquisa* EU (četvrta direktiva o sprečavanju pranja novca). Samo Republika Srpska ima zakon o bezbjednosti kritičnih infrastruktura, dok ostali nivoi vlasti još uvijek nemaju takve propise.

Postoje Strategija i okvirni akcioni plan za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2015.-2020 i tijelo nadležno za njihovu provedbu. Smjena predsjedavajućeg u februaru 2020. izazvala je smetnje u aktivnostima tog tijela. Naredna strategija koja bude usvojena treba biti u skladu sa politikama EU, naročito u pogledu prevencije i borbe protiv nasilnog ekstremizma. Dijalog između EU i Bosne i Hercegovine o politikama borbe protiv terorizma odvija se redovno. U novembru 2019. Bosna i Hercegovina i EU su potpisale sporazum za provedbu zajedničkog akcionog plana iz 2018. za borbu protiv terorizma na zapadnom Balkanu. To predstavlja konkretan korak za unaprjeđenje saradnje u borbi protiv terorizma i prevenciji nasilnog ekstremizma. Bosna i Hercegovina je u julu 2020. dostavila svoj prvi izvještaj o provedbi sporazuma. Ministarstvo sigurnosti BiH treba da uspostavi kontakt-tačku za nastavak njegove provedbe.

Kapaciteti i efikasnost Udarne grupe za borbu protiv terorizma, kao i Odjel za borbu protiv terorizma u Tužilaštvu BiH moraju biti značajno ojačani.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Od 2015. nije bilo prijava o građanima Bosne i Hercegovine koji odlaze u zone konflikta. Bosna i Hercegovina je efikasno riješila repatrijaciju, readmisiju i procesuiranje svojih građana koji su putovali u Siriju i Irak, kao i pitanja njihove djece koja su tamo rođena. Od 50 terorističkih boraca koji su se vratili sa stranih ratišta, 25 muškaraca je optuženo, procesuirano i osuđeno za kaznena djela povezana sa terorizmom u brzim i efikasnim postupcima pred Sudom Bosne i Hercegovine. U decembru 2019. vlasti su prvi put organizovale repatrijaciju grupe državljana Bosne i Hercegovine iz sjeverne Sirije. U grupi je bilo 7 muškaraca, 6 žena i 12 djece. Muškarci su po dolasku uhapšeni i procesuirani.

Nedostaci još uvijek postoje u primjeni antiterorističkih zakona, kao i u pogledu strukturisane i

efikasne saradnje između nadležnih agencija na različitim nivoima vlasti. Osuđenici za kaznena djela povezana sa terorizmom služe svoje kazne u entitetskim zatvorima koji često nisu adekvatni za takvu vrstu zatvorenika. Državni zatvor visoke sigurnosti, koji je završen u 2017., otvoren je u julu 2020., ali još uvijek nije pušten u rad. Dostupna je vrlo ograničena pomoć u zatvoru i nakon puštanja na slobodu, za distanciranje od nasilnog ekstremizma. U septembru 2019. započeo je program reintegracije za bivše borce sa stranih ratišta i članove njihovih porodica. Potreban je sveobuhvatan pristup za rješavanje izazova koji predstavljaju bivši teroristički borci sa stranih ratišta i članovi njihovih porodica, a to su distanciranje, rehabilitacija i reintegracija, kako u zatvoru tako i van zatvora. Blage kazne u kombinaciji sa nedostatkom uslovnog otpusta i sistemske pomoći u distanciranju mogu predstavljati sigurnosni rizik.

Potrebno je dodatno razviti kapacitete zemlje za istrage i krivična gonjenja zbog finasiranja terorizma i za borbu protiv terorističkih sadržaja na internetu. Ured za oduzimanje imovinske koristi i registar stvarnog vlasništva o pravnim licima treba da se uspostave, dok su se ciljani treninzi redovno odvijali do pojave pandemije COVID-19. Treba poboljšati koordinaciju, saradnju i razmjenu obavještajnih podataka između sigurnosnih agencija.

Multidisciplinarni tim stručnjaka pruža podršku lokalnim vlastima u rješavanju problema vezanih za građane koji su se vratili sa stranih ratišta te stalne tendencije ka radikalizaciji. Biće važno da se osigura kontinuitet rada kojeg provodi ovaj mobilni tim.

Potrebna su dalja unapređenja, naročito po pitanju saradnje između entiteta, npr. u pogledu određivanja kontakt-tačke za vatreno oružje ili u pogledu saradnje sa jedinicom EU za prijavljivanje neprihvatljivog internetskog sadržaja (IRU) pri Europolu radi rješavanja pitanja terorističkog sadržaja na mreži. Sporazum sa Europolom treba u potpunosti implementirati, a uspostavljanje nacionalne kontakt-tačke, sa kojom se kasni već odavno, mora biti završeno bez daljih odlaganja.

Institucije koje su odgovorne za rad, socijalnu zaštitu, obrazovanje, mlade i zdravlje na različitim nivoima vlasti moraju se efikasnije uključiti u preventivne napore, kao što to čini civilno društvo. Bosna i Hercegovina učestvuje u implementaciji Inicijative za borbu protiv terorizma na zapadnom Balkanu (WBCTi), koja je dio krovnog Integrisanog upravljanja unutrašnjom sigurnošću (IISG).

Zakonita i nezakonita migracija

U nedavno predloženom novom paktu o migraciji i azilu naglašeno je da bi migracija trebala biti ugrađena u sveobuhvatna partnerstva kao osnovno pitanje, a na osnovu procjene interesa EU i zemalja partnera. Novi pakt poziva na prilagođenu podršku zapadnom Balkanu kako bi se osiguralo da ove zemlje kao buduće države članice budu spremne da odgovore na zajedničke migracijske izazove. Podrška Evropske unije migracijama na zapadnom Balkanu se odnosila na stvaranje novih ili snažnijih institucija, izradu zakona i postupaka u oblastima azila, zaštite i upravljanja granicama, kao i preuzimanje složenog i zahtjevnog *acquisa* EU.

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Propisi o strancima uglavnom su u skladu s *acquisem* EU; potrebno ih je dodatno uskladiti u pogledu pristupa pravima, posebno za ranjive migrante. Potrebno je donijeti novu **strategiju i akcioni plan** za migracije i azil. BiH mora da izradi realističan plan hitnih mjera kako bi se nosila sa mogućim dodatnim prilivom migranata i izbjeglica.

Bosna i Hercegovina je ratificirala **sporazume o readmisiji** s EU, sa svim zemljama zapadnog Balkana, Turskom, Rusijom i Moldavijom, kao i provedbene protokole sa 16 država članica EU.

Njihova provedba je u cjelini zadovoljavajuća. Pregovori o sporazumima o readmisiji sa zemljama visokog migracijskog rizika još nisu započeli.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Broj osoba koje ilegalno ulaze u Bosnu i Hercegovinu značajno se povećao od 2018. godine. U 2019. godini vlasti su otkrile 29.302 migranta na granici ili putem kopnenih aktivnosti, dok ih je 2018. bilo 23.977. Sveukupno, prve tri prijavljene zemlje porijekla bile su Pakistan, Afganistan i Irak. Do kraja avgusta 2020. u zemlji je bilo oko 10.000 migranata i azilanata. Otprilike 6.500 je sklonjeno u sedam **privremenih prihvatnih centara** koje finansira EU u Unsko-sanskom i Sarajevskom kantonu. Međutim, objekti još uvijek nisu dovoljni da osiguraju sklonište i zaštitu onima kojima je potrebna.

Nadležni uredi i agencije Ministarstva sigurnosti (Sektor za imigraciju i readmisiju; Služba za poslove sa strancima) imaju značajan manjak osoblja i dijelom nisu dovoljno opremljeni. Pokazalo se da vlasti na svim nivoima nisu sposobne da koordiniraju aktivnosti i dodijele odgovarajuće prostorije prihvatnim centrima za premještanje azilanata i migranata iz najugroženijih lokalnih zajednica.

Kao posljedica neefikasne međuinstitucionalne koordinacije, od juna 2019. godine lokalne vlasti u Unsko-sanskom kantonu uvele su ograničenja i odredile maksimalan broj migranata u kantonu i prisilno protjerivale migrante i izbjeglice na neprikladnu lokaciju Vučjak. Nakon stalnog zagovaranja, kamp Vučjak je zatvoren u decembru 2019. godine, a približno 700 osoba koje su tamo zatečene, uz pomoć EU-a je preseljeno u novi objekat u Blažuju kod Sarajeva.

Vlasti Unsko-sanskog kantona su u više navrata pokušavale spriječiti ulazak migranata i izbjeglica u kanton ograničavajući slobodu kretanja ili ne dozvoljavajući pristup prihvatnim objektima, što dovodi do značajnih rizika u pogledu zaštite, posebno za najugroženije. Ove kontraproduktivne akcije, zajedno s izvještajima o policijskom nasilju, kao i zastrašivanje humanitarnih partnera, dodatno su iscrpile oskudne raspoložive resurse za suočavanje s humanitarnim potrebama. Nova ograničenja uvedena su u avgustu 2020.

Odgovor na migracijske tokove i dalje je neadekvatan i pokazuje značajne institucionalne i koordinacijske slabosti. Većina odgovornosti pala je na Unsko-sanski kanton i Kanton Sarajevo. Politička neaktivnost i negativna retorika podrivaju pravovremeno pružanje zaštite i pomoći u skladu s međunarodnim standardima. Bosna i Hercegovina bi trebala preuzeti punu odgovornost za upravljanje prihvatnim centrima i usvojiti djelotvorne krizne planove kako bi se nosila s mogućim povećanim prilivom migranata u budućnosti.

Reakcija na krizu tokom izbijanja COVID-19 u cjelini je bila zadovoljavajuća, što je spriječilo veće širenje zaraze i teže posljedice za migrantsku populaciju. Šatorski kamp u Lipi kod Bihaća otvoren je u aprilu 2020. godine kao preventivna mjera za pružanje osnovnih higijenskih i zdravstvenih usluga i smanjenje mogućnosti zaraze COVID-19 za oko 1000 osoba koje borave izvan smještajnih centara u Unsko-sanskom kantonu. Do kraja avgusta u kamp je smješteno 1.500 osoba. Humanitarni partneri su prisutni kako bi proveli finansijsku pomoć EU i nadgledali poštovanje međunarodnih standarda. Ima prostora za poboljšanja kada je u pitanju odgovor na migracijske tokove. Neophodno je uspostaviti efikasne mehanizme saradnje i koordinacije kako bi se poboljšao nadzor granice i registracija i identifikacija migranata (vidjeti niže u tekstu o Šengenu i vanjskim granicama). Operativno-komunikacioni centar, u sklopu Sektora za zaštitu i spašavanje Ministarstva bezbjednosti treba proaktivno koordinirati odgovor na migrantsku krizu. Relevantne entitetske, kantonalne i opštinske uprave trebaju učestvovati u procesu.

Zaštita ranjivih grupa migranata, kao što su djeca bez pratnje i razdvojena djeca, trudnice, samohrani roditelji, osobe s invaliditetom, bolesne osobe i žrtve nasilja, mora biti adekvatnija. Ove grupe treba identifikovati i uputiti nadležnim tijelima kako bi dobili pomoć i usluge u skladu s međunarodnim standardima. Samo vlasti Unsko-sanskog i Kantona Sarajevo omogućavaju pristup zakonskom starateljstvu i olakšavaju pristup obrazovanju djeci bez pratnje; registrovano je preko 570 djece bez pratnje; mnoga još uvijek nisu identifikovana. Adekvatan smještaj nije dovoljan da odgovori na sve potrebe.

Kada je u pitanju **dobrovoljni i prisilni povratak**, okvir povratka za migrante koji ilegalno borave u Bosni i Hercegovini zahtijeva poboljšanja, jer se uglavnom zasniva na pomoći stranih donatora. I zakonski okvir i njegova provedba zahtijevaju dodatna poboljšanja. Unaprijeđeni su mehanizmi za prikupljanje, razmjenu i analizu **statističkih podataka** o migracijama u Informacionom sistemu za migracije. Broj državljana trećih zemalja koji su vraćeni u Bosnu i Hercegovinu u 2019. godini prema različitim sporazumima o ponovnom prihvatu gotovo se utrostručio u odnosu na 2017. godinu. Postoje izvještaji o nasilnom kolektivnom protjerivanju (vraćanju) migranata i tražilaca azila u Bosnu i Hercegovinu.

Potrebno je unaprijediti saradnju po pitanju identifikacije i procedura povratka. U 2019. godini, 329 stranaca vraćeno je u susjedne zemlje nakon sporazuma o readmisiji (193 u Srbiju, 136 u Crnu Goru), u poređenju sa 643 u 2018. Provedba ovih sporazuma o readmisiji postala je izazovnija u kontekstu povećanog migracijskog toka. Bosna i Hercegovina bi takođe trebala povećati napore na sklapanju sporazuma o readmisiji sa zemljama porijekla migranata i dodatno poboljšati mehanizme za potpomognuti dobrovoljni povratak i reintegraciju. U 2019. godini 837 stranaca vratilo se u zemlje porijekla potpomognutim dobrovoljnim povratkom, u odnosu na 735 koliko se vratilo u 2018.

Bosna i Hercegovina ima jedan **imigracioni pritvorski centar** u Istočnom Sarajevu (Lukavica) za osobe koje čekaju protjerivanje iz zemlje, s maksimalnim kapacitetom od 120 osoba.

Bosna i Hercegovina je nastavila da na zadovoljavajući način provodi sporazum o readmisiji s EU i provedbene protokole. Od ukupno 3.610 osoba koje su dobile nalog da napuste EU, 1.495 državljana BiH se vratilo iz država članica EU u 2019. (stopa povratka je 41%).

Azil

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Propisi o azilu su u velikoj mjeri u skladu s međunarodnim standardima i s *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, posebno u pogledu tehnika vođenja razgovora, pristupa pravima i pravne pomoći, kao i u pogledu definicije tražilaca azila i izbjeglica. Potrebno je poboljšati međuresornu saradnju

Kapaciteti za provedbu i primjenu

I dalje postoje ozbiljne prepreke kako bi se osigurao efikasan pristup postupcima za dobivanje azila. Služba za poslove sa strancima i Granična policija nemaju dovoljno kapaciteta, u smislu osoblja i objekata, da registruju one koji namjeravaju da traže azila prilikom ulaska u zemlju. Ovo je problem od 2018.

Sektor za azil Ministarstva sigurnosti ima vrlo ograničene **ljudske resurse** i operativne kapacitete, a samo četiri zaposlena rade na registraciji i procjeni zahtjeva za azil. To nije dovoljno da bi se osigurao pristup postupku odobravanja azila za povećani broj tražilaca azila u cijeloj zemlji. Broj osoba koje obavljaju razgovore sa migrantima i broj mjesta za registraciju nije dovoljan. Potrebno

je povećati ljudske kapacitete, uključujući prevodioce i kulturne posrednike, kako se ne bi oslanjali samo na vanjsku međunarodnu podršku.

Potrebno je poboljšati provedbu propisa u oblasti azila, naročito kako bi se sistemski ispoštovale proceduralne garancije za tražioce azila. Njihova prava kao tražilaca azila nisu zagarantovana ravnomjerno u cijeloj zemlji, jer pristup uslugama varira ovisno o lokaciji prihvatnih centara. Pristup postupcima i mehanizmima za dobivanje azila treba ojačati kako bi se osiguralo brže procesuiranje zahtjeva i osiguralo da lica koja trebaju međunarodnu zaštitu mogu i istu i dobiti. Budući da vlasti još nisu preuzele pravnu odgovornost za glavne prihvatne centre u Unsko-sanskom kantonu, ti centri nisu priznati kao važeće adrese stanovanja u zahtjevima za azil. Ta činjenica izlaže podnosiocima zahtjeva pravnoj nesigurnosti i riziku da neće dobiti zaštitu. Sistem za prikupljanje i čuvanje biometrijskih identifikatora zahtjeva dodatna poboljšanja, što se posebno odnosi na međuresornu razmjenu informacija. U 2019. godini, 784 osobe su zatražile međunarodnu zaštitu, od čega su 3 osobe dobile status izbjeglice (prvi put od 2014.), 8 osoba dobilo je supsidijarnu zaštitu, pojedinačni zahtjevi 9 osoba su poništeni budući da su podnosioci zahtjeva napustili ili su pokušali napustiti zemlju ili se nisu pojavili na razgovoru. Do sredine avgusta, samo 180 osoba se prijavilo ili uspjelo podnijeti zahtjev za azil u Bosni i Hercegovini u 2020., što je znatno manje nego prethodne godine.

Azilantski centar u Delijašu kod Sarajeva ima kapacitet od 154 kreveta (koji se može proširiti na 300), ali se koristi samo djelomično, uglavnom zbog udaljenosti i lošeg pristupa osnovnim uslugama. Od juna 2020. u centru je 30 tražilaca azila.

Zemlja još uvijek nema sporazum s **Evropskim uredom za podršku u oblasti azila (EASO)**, koji, ipak, pruža pomoć Sektoru za azil Ministarstva sigurnosti. Treba ojačati saradnju s EASO-om, uključujući i zajednički plan.

Vizna politika

Propisi koji se odnose na vize u velikoj mjeri su usklađeni s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina održava bezvizni režim s Azerbejdžanom, Bahreinom, Kuvajtom, Omanom, Katarom, Turskom, Rusijom i Kinom. Bosna i Hercegovina ne izdaje vize na državnoj granici. Da bi osigurala dobro upravljane migracijskim i sigurnosnim okruženjem, zemlja se u potpunosti mora uskladiti s viznom politikom EU-a.

Sigurnosna obilježja viza i putnih isprava uglavnom su usklađena sa standardima EU-a. Kontrola procesa nabavke i izdavanja pasoša zahtjeva dodatno poboljšanje. Potrebno je poboljšati informatičku infrastrukturu konzularne mreže u inostranstvu, jer Bosna i Hercegovina nema tehničke kapacitete za prikupljanje biometrijskih podataka od podnosilaca zahtjeva za vizu.

Provedba **beviznog režima** s EU se nastavlja bez većih prepreka. Između 2018. i 2019. broj odbijenih ulazaka u područje Schengen+ smanjio se za 20% (4.270 u 2019. u odnosu na 5.320 koliko je iznosio 2018.), dok se broj državljana Bosne i Hercegovine koji su nezakonito zatečeni u EU povećao za 10% (sa 3.915 na 4.290). Godine 2019. prvi put su zahtjevi za azil (1.570) smanjeni za 12% u odnosu na 2018. (1.780). Stopa odobravanja azila smanjena je na 5,1% u 2019. (u poređenju sa 7,66% u 2018.). U prvom tromjesečju 2020. godine podneseno je 255 zahtjeva za azil, što je 42% manje nego u istom periodu 2019. Bosna i Hercegovina je nastavila da dobro saraduje na readmisiji svojih i državljana trećih zemalja. Stopa povratka u 2019. smanjila se na 40% (u poređenju sa 54% koliko je iznosila 2018.), pri čemu se zaista vratilo 1.495 državljana. Oscilacije stope povratka posljednjih godina nisu rezultat lošeg učinka u saradnji, koja je i dalje dobra, već je u pitanju obrada neriješenih predmeta. Potrebno je i dalje posvećivati pažnju uspješnoj reintegraciji

povratnika. U trećem izvještaju Komisije u okviru mehanizma suspenzije za vize iz jula 2020⁵. zaključeno je da Bosna i Hercegovina nastavlja ispunjavati mjere za liberalizaciju viznog režima.

U kontekstu pandemije COVID-19, Bosna i Hercegovina je putem ministarstava inostranih poslova i sigurnosti uspješno organizovala i provodila postupke repatrijacije vazdušnim i kopnenim putem i za građane EU i za građane BiH. Postupci repatrijacije vođeni su u skladu sa svim potrebnim važećim medicinskim i sigurnosnim restriktivnim mjerama.

Schengen i vanjske granice

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Granična policija na državnom nivou je odgovorna za upravljanje državnom granicom. **Pravni okvir** za kontrolu granica je u velikoj mjeri usklađen sa *EU/Schengenskim acquisem* i neometano se provodi. Zemlja je usvojila novu strategiju **integrisanog upravljanja granicom** (IBM) i akcioni plan provođenja strategije za 2019.-2023., u skladu s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina još uvijek nije uspostavila nacionalni koordinacioni centar (NCC) u skladu s *EU/Schengenskim acquisem* i najboljom praksom za razmjenu informacija i koordinaciju između svih relevantnih agencija za provođenje zakona.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Nakon povećanog priliva izbjeglica i migranata 2018. i 2019.godine, vlasti su prerasporedile raspoložive granične policajce. Međutim, odgovor je i dalje neadekvatan. Granična policija ni dalje nema dovoljno osoblja, pa je broj upražnjenih radnih mjesta na kraju 2019. godine bio 412 od ukupno 2.646 (15,54%). Redovno se obezbjeđuju specijalizirane obuke da bi se poboljšao kvalitet graničnih kontrola i drugih operacija na terenu, ali su potrebna daljnja poboljšanja.

Strategija integrisanog upravljanja granicom za period 2015.-2018. je provedena na zadovoljavajući način. Međutim, nije omogućila efikasno rješavanje pitanja pojačanog dolaska migranata i azilanata. Granična policija i Služba za poslove sa strancima dodatno su poboljšali svoj kapacitet za analizu rizika certificiranjem trenera koji koriste Frontexove metodologije analize rizika. Zajednički centar za analizu rizika zasnovao je svoje analitičke dokumente na najnovijem zajedničkom integrisanom modelu analize rizika (CIRAM) II. Koordinacijski kapacitet Centra treba dodatno unaprijediti kroz unapređenje razmjene informacija s lokalnim centrima za analizu rizika. Na graničnim prelazima potrebna su dodatna poboljšanja **infrastrukture i opreme**. Resursi za **nadzor granice** i dalje su vrlo ograničeni i zahtijevaju značajna poboljšanja. Nadzor zelenih granica (izvan graničnih prijelaza) nije efikasan. Broj graničnih patrola je nedovoljan, s obzirom na dužinu granice. Nadzor na granici koji se zasniva na analizi rizika zahtijeva dalja poboljšanja.

Međuresorna saradnja, kao što je saradnja između granične policije i carine na graničnim prelazima, je zadovoljavajuća, ali treba poboljšati razmjenu informacija. **Centralni istražni ured** Granične policije BiH ima policijska ovlaštenja primjenjiva na području cijele države. Zajednički naponi Granične policije i drugih agencija u borbi protiv krijumčarenja ljudi doveli su do viših stopa otkrivanja. Granična policija ima odgovarajuće stručno znanje za otkrivanje krivotvorenih dokumenata i pristup relevantnim bazama podataka.

Kada je u pitanju **međunarodna saradnja**, zemlja je potpisnica niza sporazuma sa susjednim zemljama. Saradnja Granične policija s Agencijom za evropsku graničnu i obalnu stražu (Frontex)

⁵ COM(2020) 325 final

i Interpolom je zadovoljavajuća. Bosna i Hercegovina treba da potpiše i ratifikuje **Sporazum o statusu** sa EU, parafiran u januaru 2019. Tada će biti potrebno razviti zajedničke operativne planove s Frontexom i tom prilikom predvidjeti raspoređivanje evropske granične i obalne straže u zemlji na granici s EU-om radi provođenja operativnih aktivnosti zajedno s Graničnom policijom BiH. Bosna i Hercegovina učestvuje u Mreži za analizu rizika na području zapadnog Balkana (WB-RAN) koju vodi Frontex.

U kontekstu **pandemije COVID-19**, zajedničke koordinirane akcije odgovora na krizu, koje su provele agencije angažovane na granicama Bosne i Hercegovine, pokazale su dobar nivo saradnje i koordinacije. Odgovarajuće mjere **Koordinacionog tijela za zaštitu i spašavanje u Bosni i Hercegovini** koje je provela Granična policija i druge institucije i agencije doprinijele su malom broju zaraženih osoba. Odgovarajuće mjere granične i carinske kontrole omogućile su snabdijevanje osnovnom robom i medicinskom opremom u kriznoj situaciji. Ove aktivnosti su pokazale određene opipljive rezultate pravilne primjene politike integrisanog upravljanja granicom u zemlji.

Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima

Zakonodavni okvir za uzajamnu pravnu pomoć u građanskim i krivičnim stvarima je uspostavljen, ali nije uvijek učinkovit. Uzajamna pomoć u krivičnim stvarima je regulirana zakonom na državnom nivou, kao i zakonima o krivičnom postupku na svim nivoima vlasti.

Ministarstvo pravde je 2019. evidentiralo ukupno 4.532 zahtjeva za pravosudnu saradnju u građanskim stvarima. Procjenjuje se da 60% zahtjeva potiče iz država članica EU, prije svega Hrvatske, Slovenije, Austrije, Njemačke i Italije. U 2019. bilo je ukupno 3.979 zahtjeva za pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima. Statistike o izvršenju stranih presuda (transfer osuđenih osoba i preuzimanje postupka izvršenja krivičnih sankcija) ostale su uglavnom nepromijenjene, sa 52 predmeta u 2019. u odnosu na 57 u 2018., a rješavanje predmeta je trajalo oko šest mjeseci.

Bosna i Hercegovina treba da pristupi nekoliko instrumenata oformljenih u okviru Haške konferencije o međunarodnom privatnom pravu poput Konvencije od 19. oktobra 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u vezi sa roditeljskom odgovornošću i mjerama za zaštitu djece i Protokola od 23. novembra 2007. o mjerodavnom pravu za obaveze izdržavanja.

Bosna i Hercegovina nema sporazum o saradnji sa Eurojustom. Imenovala je četiri kontakt osobe za Eurojust. Stupanjem na snagu nove uredbe o Eurojustu u decembru 2019., Bosna i Hercegovina treba da ponovo pokrene pregovore s Komisijom za postizanje sporazuma o operativnoj saradnji sa Eurojustom. Preduvjet je da Bosna i Hercegovina usvoji novi zakon o zaštiti ličnih podataka u skladu sa *acquisom* i ojača operativne kapacitete Agencije za zaštitu ličnih podataka. Osim toga, Tužilaštvo treba da usvoji podzakonske akte kako bi se preciznije definiralo kako stranke u predmetu mogu pristupiti svojim ličnim podacima preko internet stranice Tužilaštva.

Svi aspekti carinske saradnje su obrađeni u Poglavlju 29. - Carinska unija.

3. PRVO OSNOVNA PITANJA: EKONOMSKI RAZVOJ I KONKURENTNOST

<i>Tabela:</i>	2011.-16.	2017.	2018.	2019.
Bosna i Hercegovina -Ključni ekonomski indikatori	prosjeck			
BDP po glavi stanovnika (% od EU-28 u SKM=1)	30,2	31,0	32,0	32,0
Rast realnog BDP-a	2,0	3,0	3,3	2,7
Stopa ekonomske aktivnosti stanovništva u dobi od 15-64 (%), ukupno	54,1	54,5	54,2	55,5

žene	41,7	42,7	41,8	44,4
muškarci	66,4	66,1	66,4	66,4
Stopa nezaposlenosti osoba u dobi od 15 do 64 godine (%) , ukupno	27,7	21,1	18,9	16,4
žene	30,9	23,8	21,0	19,7
muškarci	25,8	19,4	17,6	14,2
Zaposlenost (godišnji rast %)	1,0	7,7	2,5	2,5
Nominalne plate (godišnji rast %)	1,1	1,6	3,1	4,3
Indeks potrošačkih cijena (godišnji rast %)	0,4	1,3	1,4	0,6
Devizni tečaj u odnosu na euro	1,96	1,96	1,96	1,96
Saldo tekućeg računa (% BDP-a)	-6,5	-4,2	-3,6	-3,5
Direktne strane investicije (DSI) (% BDP-a)	2,0	2,0	2,5	2,6
Saldo opće vlade (% BDP-a)	-0,9	2,6	2,2	1,9
Dug opće vlade (% BDP-a)	37,0	35,0	33,6	32,8

Napomene:

1) Eurostat

Izvor: nacionalni izvori

U skladu sa zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu u junu 1993. godine, pristupanje EU zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja s konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

U posljednjih nekoliko godina, ekonomsko upravljanje je postalo još značajnije u procesu proširenja. Komisije prati stanje u dva procesa: programu ekonomskih reformi i niže prikazanoj procjeni ispunjavanja ekonomskih kriterija za pristupanje. Svaka država obuhvaćena politikom proširenja jednom godišnje priprema Program ekonomskih reformi (PER), u kojem je naveden srednjoročni okvir za makro-fiskalne politike i program strukturnih reformi u cilju osiguranja konkurentnosti i inkluzivnog rasta. PER su osnova za konkretne preporuke za pojedinačne države, koje EU, zapadni Balkan i Turska usvajaju svake godine u maju na ministarskom sastanku.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bosna i Hercegovina je ostvarila **ograničen napredak** i nalazi se **u ranoj fazi** uspostave funkcionalne tržišne ekonomije.

Na kvalitet ekonomskog upravljanja negativno je utjecalo kašnjenje u formiranju vlade i nedovoljna saradnja na entitetskom i državnom nivou, što je, između ostalog, spriječilo napredak u stvaranju boljeg poslovnog okruženja koje se suočava sa velikim slabostima, npr. problemi procedura ulaska na tržište i izlaska, vladavine prava i nadzornih i regulatornih institucija. Pokretač ekonomskog rasta bila je velika domaća potražnja, zahvaljujući značajnom prilivu radničkih doznaka i niskoj inflaciji. Javni sektor je i dalje glomazan. Finansijski sektor ostao je stabilan, uz povećano kreditiranje, dok je nezaposlenost u padu, dijelom zbog značajnog odliva radne snage. Međutim, COVID-19 je ostavio posljedice na ekonomiju, doveo do naglog pada ekonomske aktivnosti i značajnog pogoršanja stanja na tržištu rada.

U cilju poboljšanja funkcioniranja tržišne ekonomije, Bosna i Hercegovina treba posebno uraditi sljedeće:

→ povećati transparentnost i efikasnost javnog sektora, posebno uspostavljanjem odgovarajućeg institucionalnog i regulatornog okvira za bolje, depolitizirano upravljanje, kao i poboljšanjem efikasnosti i upravljanja javnim preduzećima kako bi se smanjilo opterećenje poreskih obveznika;

- unaprijediti analitičke kapacitete, kao kapacitete za formuliranje politika širom zemlje i objavljivati potpune, dosljedne i blagovremene cjelodržavne podatke o općoj vladi;
- unaprijediti analitičke kapacitete, kao kapacitete za formuliranje politika širom zemlje i objavljivati potpune, dosljedne i blagovremene cjelodržavne podatke o općoj vladi;
- podržati formalno zapošljavanje smanjenjem poreskog opterećenja, posebno za one s niskim primanjima, i olakšavanjem drugih mjera koje destimuliraju zapošljavanje.

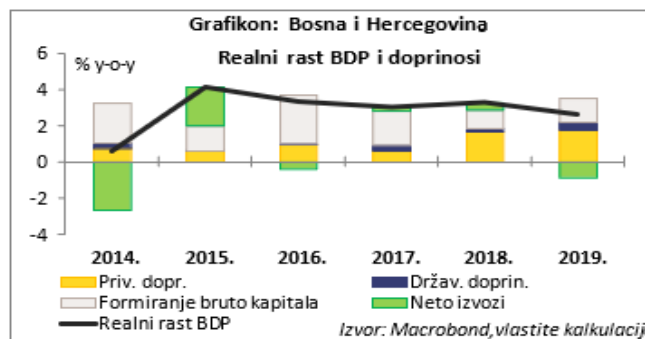
Ekonomsko upravljanje

Postizanje konsenzusa o bitnim elementima ekonomske politike koče česti politički zastoji i nedostatak političke odgovornosti. Politički motivirana kašnjenja u formiranju vlasti dovela su do brojnih zastoja i prekida u realizaciji dogovorenih reformskih projekata, za koje je rok davno istekao. Aranžman sa MMF-om je još uvijek na čekanju od jula 2018. zbog najavljenih budžetskih mjera koje nisu bile u skladu s ključnim programskim ciljevima. Provedba smjernica politike koje su zajednički usvojene na ekonomskom i finansijskom dijalogu sa EU u maju 2019. bila je tek ograničena. Kvalitet Programa ekonomskih reformi za 2020. pokazuje da i dalje postoje značajne slabosti u koordinaciji uprave i formulaciji politike. Saradnja između različitih nivoa vlasti i institucija i dalje je jako otežana. Vlasti su odgovorile na krizu uzrokovanu izbijanjem COVID-19 proglašenjem vanrednog stanja i najavljuvanjem mjera ekonomske podrške. Vlada je zatražila finansijsku pomoć od MMF-a (330 miliona eura iz Instrumenta za brzo finansiranje) i od EU koja je odobrila makrofinansijsku pomoć u iznosu od 250 miliona eura u vidu kredita kako bi se pokrile povećane vanjske i budžetske finansijske potrebe.

Makroekonomska stabilnost

Ekonomski rast je bio usporen tokom 2019., iako je domaća potražnja ostala stabilna.

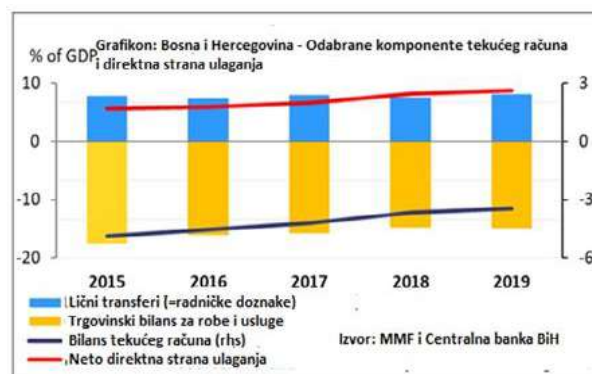
Nakon prosječnog rasta od 3% tokom perioda od 2014. do 2018., ekonomski rast je bio usporen (2,7% u 2019.) i dalje se smanjio na 2% u prvom kvartalu 2020. Ovo usporavanje odražava pogoršano stanje u međunarodnom okruženju, nedostatak reformi zbog daljih političkih zastoja, i odliv kvalifikovanih radnika. Glavni pokretač rasta bila je privatna potrošnja zahvaljujući povećanom prilivu radničkih doznaka, koje su činile oko 8% BDP-a i predstavljale finansijsku potporu mnogim domaćinstvima s niskim prihodima, ali i niska inflacija uslijed koje se održavao realni nivo raspoloživih prihoda. Došlo je do usporavanja vanjske potražnje zbog slabljenja nekih od glavnih izvoznih tržišta, ali i zbog povećanja tarifnih stopa od strane Kosova* koje je glavno izvozno tržište za određene robe. Investicije su porasle, ali i dalje imaju nisku stopu rasta, što odražava loše poslovno okruženje i izraženu političku nesigurnost. Neki empirijski dokazi ukazuju na ubrzani tok iseljavanja, koji bi, ako se nastavi, mogao imati značajne negativne posljedice na potencijal rasta u srednjoročnom i dugoročnom periodu. BDP *po glavi*

* Ova oznaka ne dovodi u pitanje stajališta o statusu i u skladu je sa UNSCR 1244/1999 i sa mišljenjem Međunarodnog suda o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

stanovnika⁶ iznosio je oko 31% prosjeka EU-28 u 2018., i ostao je uglavnom nepromijenjen iz prethodnih godina. Kriza uzrokovana COVID-19 pogoršala je ekonomsku krizu. Postoji veliki stupanj neizvjesnosti kada su u pitanju međunarodne prognoze, ali se očekuje privremeni pad proizvodnje od nekih 3-5% u 2020., a zatim umjereni oporavak u 2021.

Vanjski debalans se proširio u toku 2019., i u velikoj mjeri odražava slabiju vanjsku potražnju. Nakon blagog pada tekućeg deficita u proteklih pet godina, na 3,6% BDP-a u 2018. godini, deficit je ostao na sličnom nivou (3,5% BDP-a) u 2019., ali je došlo do pogoršanja u prvom tromjesečju na 4,8% godišnjeg BDP-a. Trgovinski deficit se i dalje u velikoj mjeri finansirao iz priliva transfera, kao što su doznake. Neto strane direktne investicije ostale su iznenađujuće stabilne, i činile 2,7% BDP-a u 2019. i 3% u prvom tromjesečju 2020., uglavnom zahvaljujući reinvestiranim zaradama. Neto devizne rezerve porasle su na oko 7,9 mjeseci uvoza na kraju 2019. u odnosu na 7,2% prethodne godine. Kratkoročni dug čini samo 0,1% deviznih rezervi.

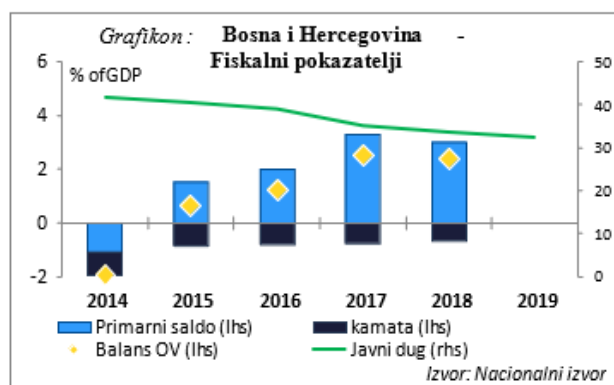

Režim monetarne politike je pridonio stabilnosti. Održan je aranžman valutnog odbora, kojim je valuta BiH vezana za euro. Ovaj pristup je do sada bio povoljan za ekonomiju. Međutim, ovo podrazumijeva da druge oblasti, posebno odgovarajuća fiskalna politika, moraju podnijeti teret prilagođavanja šokovima izvana, što nalaže odgovorniju fiskalnu politiku, za što je potrebno stvaranje dovoljnih fiskalnih amortizacijskih mehanizama i jači naglasak na srednjoročnu stabilnost, te strukturne reforme za bolje funkcioniranje tržišta. Centralna banka je odgovorila na krizu uzrokovanu COVID-19, između ostalog, dogovorom s predstavnicima bankarskog sektora u zemlji i agencijama za nadzor o šestomjesečnom moratoriju na otplatu kredita domaćinstava i preduzeća, te najavila dodatne mjere za zaštitu ekonomije od negativnih posljedica pandemije.

Inflacija potrošačkih cijena bila je usporena tokom 2019. zahvaljujući niskim uvoznim i domaćim cijenama. Prosječna inflacija potrošačkih cijena pala je na 0,6% u prosjeku u 2019. u odnosu na 1,4% godinu dana ranije. U prvoj polovini 2020. prosječne potrošačke cijene bile su za 0,6% niže u odnosu na prethodnu godinu. Osim niskih cijena za uvoznju energiju, pad cijena odjeće i obuće doprinijeli su niskoj stopi ukupne inflacije. Međutim, nedostaci mjera za inflaciju su zastarjela potrošačka korpa i nedovoljna saradnja među ključnim akterima koji dostavljaju podatke.

⁶ Izražen u standardima kupovne moći.

Na računima opće vlade i dalje su evidentirani viškovi, ali je kvalitet javne potrošnje ostao nizak. Zbog slabosti fiskalnih podataka u cijeloj zemlji, teško je procijenit ukupnu fiskalnu poziciju zemlje. U 2019., izgleda da je javnim finansijama pogodovao solidan rast prihoda, što se ogledalo u povećanju domaće potražnje, ali i mjera za bolju naplatu poreza. U isto vrijeme, potrošnja je ostala ograničena, dijelom zbog kašnjenja u formiranju vlasti. Kao rezultat, opća vlada je evidentirala preliminarni fiskalni suficit od 1,9% BDP-a. Strukturom potrošnje i dalje dominiraju plate javnog sektora i transferi. Nivo javnih investicija i dalje je bio veoma nizak, uglavnom zbog administrativnih slabosti, kao što su neadekvatne procjene projekata, slabo upravljanje projektima i nedostatak transparentnosti tokom izvršenja. Bez obzira na određeni napredak u pogledu boljeg finansiranja penzionog sistema, ukupan kvalitet javnih finansija je i dalje bio na niskom nivou, sa veoma neučinkovitom potrošnjom, posebno u zdravstvenom sektoru, kao i lošim usmjeravanjem socijalnih transfera. Određeni napredak postignut je u pripremi restrukturiranja željezničkog preduzeća u Republici Srpskoj, što bi moglo smanjiti fiskalni teret ovog preduzeća na poreske obveznike u zemlji. U 2019., javni dug je bio blago smanjen na 32,2% BDP-a krajem 2019., djelomično odražavajući ograničenja u pristupu stranim tržištima kapitala. Fiskalna pravila primjenjuju se samo u jednom entitetu. U kontekstu krize uzrokovane COVID-19, vlasti su najavile dodatne kratkoročne mjere u visini od oko 2¼% BDP-a.

Sve u svemu, kada je u pitanju kombinacija makroekonomskih politika u zemlji, pokazalo se da je srednjoročna orijentacija nedostatna i nije se posvećivalo dovoljno pažnje mjerama politike za podsticanje rasta. Dok je makroekonomska stabilnost u cjelini očuvana, fiskalna politika je nedovoljno usmjerena na mjere za podsticanje rasta. U ovoj orijentaciji fiskalne politike prema održavanju stanja *statusa quo* nedovoljno se koristiti jedan od ključnih alata makroekonomske politike zemlje s obzirom da režim valutnog odbora ograničava prostor za monetarnu politiku. Nedovoljan stepen saradnje među različitim akterima fiskalne politike, ograničena uloga fiskalnog vijeća u zemlji i nedostatak mehanizma za rješavanja sukoba dovode do ograničene efikasnosti fiskalne politike kada je u pitanju jačanje potencijala za rast. Na početku krize COVID-19, vlasti su počele koordinirati svoje aktivnosti, između ostalog, osnivanjem radne grupe za koordinaciju društveno-ekonomskog odgovora na krizu u cijeloj zemlji.

Funkcionisanje tržišta proizvoda

Poslovno okruženje

Propisi koji reguliraju ulazak na tržište i izlazak sa tržišta ostali su uglavnom nepromijenjeni i postoje još uvijek velike prepreke za ulazak na tržište proizvoda i izlazak. Nastavljeni su napori na olakšavanju registracije poslovnih subjekata. Poduzeti su određeni koraci ka jačanju podrške stranim ulagačima. Broj registrovanih privrednih društava porastao je za 2,5% u odnosu na 2018., posebno u grupi manjih privrednih društava sa 0-9 zaposlenih. Međutim, kako bi se osiguralo poslovanje u cijeloj zemlji, i dalje je potrebna višestruka registracija, što povećava troškove osnivanja privrednog društva. Na međunarodnoj ljestvici, poslovno okruženje je ostalo uglavnom nepromijenjeno, iako se zbog bržeg napretka u drugim zemljama Bosna i Hercegovini našla na nižem mjestu. Rezultati poduzetništva ostali su i dalje slabi, dok su političke intervencije ometale funkcioniranje tržišta i institucija. Sve u svemu, BiH je nedovoljno privlačna za poslovanje zbog

brojnih i dugotrajnih procedura i političkog uplitanja kada je u pitanju ulazak ili izlazak sa tržišta proizvoda.

Vladavina prava i funkcionisanje sudstva su još uvijek ključna slabost. Poboljšanja u ovoj oblasti su i dalje veoma ograničena. Između ostalog, još uvijek ima problema u izvršenju ugovora, posebno u rješavanju privrednih sporova, postoji značajan broj neriješenih sudskih predmeta, a ima i problema u utvrđivanju prava vlasništva, posebno kada je u pitanju upis nekretnina u određenim područjima. Nedovoljna saradnja i koordinacija među različitim akterima je glavna prepreka za vladavinu prava i pravilno funkcioniranje pravosuđa, ometa uspostavljanje jednakih uvjeta u cijeloj zemlji i ostavlja dalekosežne posljedice na poslovno okruženje u zemlji. I dalje je nedovoljna opskrbljenost resursima i nezavisnost brojnih regulatornih i nadzornih institucija.

Neformalna ekonomija je i dalje rasprostranjena, na oko 25-35% BDP-a. Ona osigurava (neprijavljeno) zaposlenje i prihode, ali i narušava konkurenciju i smanjuje osnovu za oporezivanje i doprinose za socijalno osiguranje. Uprkos određenom, doduše ograničenom, napretku u rješavanju neformalne ekonomije, kao npr. povećanju stepena registracije na tržištu rada strožijom kontrolom na tržištu rada, neformalni sektor bi ipak mogao činiti do jedne trećine BDP-a. Ovako niska porezna osnovica nalaže više stope poreza i doprinosa za socijalno osiguranje nego što bi to inače bilo potrebno. To doprinosi i značajnom fiskalnom opterećenju rada, što s druge strane koči otvaranje formalnih radnih mjesta i negativno utiče na međunarodnu konkurentnost BiH.

Uticao države na tržište proizvoda

Uticao države na privredu je i dalje visok. Javna potrošnja u cijeloj zemlji i dalje je na visokom nivou od oko 40% BDP-a, dok je kvaliteta pruženih usluga prilično niska, posebno u oblasti zdravstva i obrazovanja. Državna preduzeća, kao i državne subvencije i garancije, koje dovode do značajnih potencijalnih obaveza, čine veliko opterećenje za javne finansije, a samim tim i za poreske obveznike. Prema nedavnom istraživanju, u javnim preduzećima radi oko jedne četvrtine zaposlenih u javnom sektoru, i 11% od ukupnog broja zaposlenih. Mnoga javna preduzeća karakteriše niska produktivnost, dok u isto vrijeme imaju plate koje su oko 40% više nego u sličnim privatnim industrijama. Osim toga, kako bi nastavili poslovanje, mnoga javna preduzeća se oslanjaju na državne potpore ili odgađaju plaćanja doprinosa za socijalnu osiguranje ili privatnim dobavljačima, čime stvaraju velike likvidnosne neravnoteže u drugim oblastima privrede. Javne nabavke, koje predstavljaju značajan udio javne potrošnje i imaju važnu ulogu za privatni sektor, opterećene su previše složenim procedurama koje olakšavaju korupciju i dalje daju prednost domaćim dobavljačima, što nije u skladu sa EU *acquisom*. Još uvijek postoji širok spektar administrativno uređenih cijena. Međutim, nisu dostupne informacije o njihovom udjelu u potrošačkoj korpi u zemlji.

Nivo službeno evidentirane državne pomoći je i dalje nizak, ali indirektna državna pomoć dovodi do neravnopravnih uvjeta. Iako službeni podaci o evidentiranoj državnoj pomoći ukazuju na relativno nizak i opadajući nivo pomoći od oko 0,9% BDP-a⁷, veliki broj javnih i privatnih preduzeća imaju neizravnu korist od akumulacije zaostataka u plaćanju poreza, a posebno doprinosa za socijalno osiguranje. Osim toga, kontrola državne pomoći je otežana zbog propisa koji su samo djelomično usklađeni sa međunarodnim i evropskim standardima i zbog nedostatka proceduralne i fiskalne nezavisnosti organa nadležnog za kontrolu. Nije osigurano dosljedno provođenje pravila o

⁷ Posljednji podaci iz 2018.

državnoj pomoći u cijeloj zemlji i nadležnosti Vijeća za državnu pomoć su ograničene. To ostavlja prostora za nepošteno narušavanje konkurentne pozicije određenih preduzeća u zemlji.

Privatizacija i restrukturiranje

Proces privatizacije još uvijek nije završen i bilo je malo napretka u nastojanjima da se izvrši restrukturiranje. Pokušaji prodaje određenih javnih preduzeća u toku prošle godine bili su uglavnom neuspješni. Okončani su postupci dubinske analize (*due diligence*) za dva lokalna telekomunikacijska preduzeća. U strateškim sektorima kao što su saobraćaj i energetika još uvijek dominiraju preduzeća u državnom vlasništvu koja imaju lošu upravu i često su neefikasna. Udio privatnog sektora u dodanoj vrijednosti u državi je ostao prilično stabilna u proteklih pet godina. Nedržavni sektori stvaraju oko 80% bruto dodane vrijednosti i imaju sličan udio u zaposlenosti u zemlji.

Funkcionisanje finansijskog tržišta

Finansijska stabilnost

Generalno, finansijski sektor je uglavnom ostao stabilan uprkos nekim negativnim posljedicama pandemije COVID-19, ali nadzor nad radom bankarskog sektora je otežan zbog izuzetne složenosti i rascjepkanosti institucionalnog i regulatornog uređenja. Značajan dio aktive ovog sektora je indeksiran u eurima, što naglašava važnost stabilnog deviznog kursa prema aranžmanu valutnog odbora. Sektor čini nekoliko velikih, uglavnom stranih banaka koje čine oko dvije trećine sektora, ograničen broj manjih lokalnih banaka i dvije državne razvojne banke. Broj banaka je veliki (23) u odnosu na veličinu tržišta. Ukupna stopa adekvatnosti kapitala je iznosila oko 18% na kraju prvog tromjesečja 2020., što je znatno iznad regulatornog minimuma od 12%. Profitabilnost bankarskog sektora je nastavila padati, uz smanjenje stope povrata na kapital (ROE) na 9,6% i blagi pad povrata na prosječnu aktivu (ROAA) na 1,2% na kraju prvog tromjesečja 2020. Neki pokazatelji zdravlja finansijskog sektora nastavili su se blago popravljati. Na primjer, udio nekvalitetnih kredita (NPL) je dodatno smanjen sa 7,9% u 2019. na 6,6% u prvom tromjesečju. Međutim, postoje velike razlike među 23 banke u zemlji, gdje su i dalje prisutne slabe tačke, naročito u slučaju nekih manjih banaka. Posebno je primjetna razlika između stranih i domaćih banaka u pogledu pokazatelja zdravlja, gdje su ove prve uspješnije u smanjenju udjela nekvalitetnih kredita ili unapređenju rezervisanja za kredite. Analitički kapaciteti Centralne banke i dalje su ograničeni, a nadzor nad radom finansijskog sektora je otežan zbog rascjepkanog i decentralizovanog institucionalnog uređenja. Kao odgovor na krizu COVID-19, Centralna banka je uvjerila domaćinstva i korporacije u stabilnost finansijskog sektora zemlje.

Dostupnost finansijskih sredstava

Kreditiranje je pojačano, ali su finansijska sredstva i dalje ograničeno dostupna za male firme. Krediti su blago porasli tokom proteklih pet godina sa 58% BDP-a (u 2014.) na oko 60% u 2019. Iako je kreditni rast bio gotovo stao nakon finansijske krize, došlo je do oporavka kreditiranja korporacija i domaćinstava i povećanja za oko 4,2%, odnosno 7,5% u 2019. Međutim, nastavak rasta korporacija je manje dinamičan, što ukazuje na teškoće privatnog sektora u izradi projekata isplativih za bankarsko finansiranje. Mala i srednja preduzeća i mikro preduzeća još uvijek imaju poteškoća sa dostupnošću finansijskih sredstava. Rasponi kamatnih stopa za potrošačke kredite primjetno su smanjeni i tokom proteklih 5 godina su pali sa oko 6 procentnih bodova na oko 4 procentna boda. Ipak, ovaj nivo je i dalje relativno visok, što upućuje na još uvijek visoke premije rizika i/ili nedostatak konkurencije. Nefinansijski sektor i tržišta kapitala su i dalje mali, a tržišna

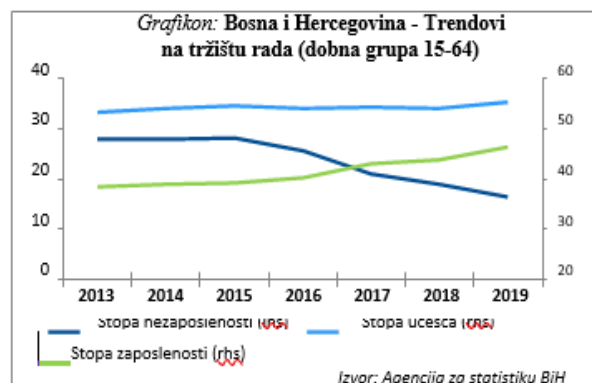
kapitalizacija tržišta obveznica i dionica u zemlji iznosi oko 23% BDP-a. Korištenje rizičnog kapitala je i dalje vrlo ograničeno.

Funkcionisanje tržišta rada

Unatoč poboljšanju pokazatelja za tržište rada, i dalje su prisutni značajni temeljni izazovi.

Rast broja registrovanih zaposlenih osoba usporen je na prosječno 2,3% u 2019. U prvom tromjesečju 2020., godišnji rast je smanjen na 1,3%, a u drugom tromjesečju je broj registrovanih zaposlenih bio niži za 2,2% u odnosu na prethodnu godinu. Najznačajnija povećanja u 2019. zabilježena su u uslužnom sektoru, posebno u sektoru veleprodaje i maloprodaje. Broj nezaposlenih je smanjen za 9% u 2019. Međutim, i tu se situacija pogoršala 2020., kada je godišnji pad broja nezaposlenih usporio na 6,2% u prvom tromjesečju, prije nego što je ostvaren rast od 3% u drugom tromjesečju. Generalni uticaj krize COVID-19 na tržište rada je i dalje bio ograničen, iako službeni podaci možda ne prikazuju cjelokupnu sliku zbog velikog udjela rada u neformalnom sektoru. Opada stvarni broj osoba koje aktivno učestvuju u tržištu rada, jer se čini da samo dio nezaposlenih osoba uspijeva pronaći posao, dok mnogi drugi napuštaju tržište rada, bilo da bi radili u inostranstvu ili zato što više nisu registrovani kao tražioci posla. Prema međunarodno usporedivoj Anketi o radnoj snazi (ARS), godišnja stopa nezaposlenosti je smanjena na 15,7% u 2019., u poređenju s 18,4% u prethodnoj godini, ali je i dalje visoka. Još uvijek traju pripreme za objavljivanje tromjesečnih podataka iz ARS-a. Ključni faktori za uporno visok stepen nezaposlenosti su nepostojanje odgovarajućih prilika za zaposlenje u privredi, ali i neusklađenost nastavnih planova i programa s potrebama tržišta rada. Dodatni faktor koji bi mogao doprinijeti relativno niskoj stopi učešća u tržištu rada je visoko poresko opterećenje, posebno za one s niskim primanjima. Pripremljen je nacrt zakona o porezu na dohodak i socijalnim doprinosima kojim se želi smanjiti poresko opterećenje, ali još uvijek nije usvojen. Učešće žena i mladih na tržištu rada je i dalje slabo, a stope nezaposlenosti ove dvije grupe su znatno veće u odnosu na grupe radno sposobnih muškaraca. Stepenn dugotrajne nezaposlenosti je i dalje visok. Prema ARS-u za 2019., oko 77,3% nezaposlenih je bilo bez posla duže od godinu dana. Tokom prošle godine su vlasti nastavile provoditi aktivne mjere na tržištu rada, iako je pokrivenost relativno niska, a efikasnost mjera se ne ocjenjuje dovoljno rigorozno. Na taj način se podržava zapošljavanje ranjivih ili ugroženih grupa. Iako još uvijek postoje značajne razlike između zvaničnih i anketnih podataka o nezaposlenosti, one su donekle smanjene, što ukazuje na potrebu za unapređenjem statistike tržišta rada u zemlji.

Iseljavanje stanovništva (odliv mozgova) postaje sve veći izazov. Mobilnost radne snage u zemlji je slaba, sa značajnim nivoom iseljavanja u susjedne, a naročito države EU. Gubitak kvalifikovane radne snage zbog iseljavanja doprinio je relativno velikim povećanjima nominalnih plata u nekim sektorima (npr. +10% u građevinskom sektoru). To pozitivno utiče na prihode, ali zbog izostanka odgovarajućeg povećanja produktivnosti, visok rast plata potkopava međunarodnu konkurentnost zemlje. Plate u javnom sektoru su također relativno visoke, naročito kada se uzme u obzir društvena produktivnost sektora, koji između ostalih istiskuje kvalifikovanu radnu snagu iz privatnog sektora.

3.2. Sposobnost suočavanja s konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije

Bosna i Hercegovina je ostvarila **ograničen napredak** te je i dalje u **ranjoj fazi** u pogledu sposobnosti suočavanja s konkurentskim pritiskom i tržišnim silama u EU. Opšti nivo kvaliteta obrazovanja je i dalje nizak, a mjere za unapređenje saobraćajne i energetske infrastrukture i dalje su nedovoljne. Strukturna prilagodba je bila ograničena, iako je došlo do određene diverzifikacije trgovinske strukture zemlje.

Da bi podržala dugoročni rast, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- Unaprijedi kvalitet obrazovanja i obučavanja, a posebno da ubrza modernizaciju nastavnih planova kako bi se bolje uskladili s potrebama domaćeg tržišta rada;
- Poveća javna ulaganja, naročito fokusiranjem na saobraćajnu i energetske infrastrukturu i unapređenje standarda zaštite životne sredine;
- Podrži trgovinsku integraciju s EU i CEFTA-om, između ostalog podržavajući usklađivanje sa evropskim standardima sigurnosti i kvaliteta, kao što je predviđeno u kontekstu inicijative za Regionalni ekonomski prostor (REA).

Obrazovanje i inovacije

Ulaganje u obrazovanje je i dalje neadekvatno za rješavanje izazova. Javna potrošnja na formalno obrazovanje čini oko 4,2% BDP-a u 2018. Kad se sabere privatna i strana potrošnja, ukupan iznos čini skoro 5% BDP-a. Usprkos ovoj značajnoj potrošnji, posebno kada se uzme u obzir broj učenika, ishod ovog ulaganja ne dovodi do razvoja vještina i znanja radne snage u zemlji, koje su neophodne za neometano integrisanje u tržište rada. To doprinosi posebno visokoj stopi nezaposlenosti mladih (33,8% sredinom 2019. prema ARS-u), koja je duplo veća od ukupne stope nezaposlenosti u zemlji. Politiku inovacija koči veliki broj uključenih aktera i nizak stepen saradnje i koordinacije, što dovodi do slabe efikasnosti cjelokupnog sistema. Nepostojanje efikasnog sistema finansiranja je još jedan faktor koji ne dozvoljava da politika inovacija ostvari bolje rezultate s potrošenim sredstvima.

Pristup ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju je i dalje slab, a stope upisa u škole su smanjene u većini dijelova obrazovnog sistema, djelomično kao rezultat demografske dinamike, poput smanjenja broja rođenih i iseljavanja mladih porodica. Nastavni planovi i programi su i dalje zastarjeli i nedovoljno usklađeni s potrebama zemlje. Osim toga, sistem obrazovanja u zemlji je veoma složen i rascjepkan i slabo koordiniran, što dovodi do primjene različitih standarda u zemlji. Zbog toga ne postoje zajednički standardi za različite nivoe obrazovanja i javljaju se razlike u kvalitetu obuke i ocjenjivanja rada nastavnog osoblja. Zemlja je 2018. prvi put učestvovala u studiji PISA. Rezultati pokazuju da je uspješnost učenika ne samo znatno niža od prosjeka OECD-a, nego je niska i u poređenju sa zemljama u regiji kao što su Srbija, Crna Gora i Albanija. Stopa nepismenosti od oko 3% u zemlji i dalje je jedna od najvećih u regiji, uglavnom zbog relativno visoke stope nepismenosti među ženama. Nedostaje i zadovoljavajuća podrška i obuke koje bi ženama omogućile razvijanje potrebnih poduzetničkih vještina.

Fizički kapital i kvalitet infrastrukture

Odlaganje formiranja vlade i administrativne slabosti i dalje koče ulaganja u zalihe temeljnog kapitala zemlje. Bruto ulaganja u kapital realno su porasla za oko 6,2% u 2019. u poređenju s 4,7% u prethodnoj godini, uglavnom zahvaljujući ulaganju u stambeni sektor. Javna ulaganja su i dalje na niskom nivou zbog odlaganja formiranja vlasti, ali trpe i zbog teškoća u planiranju, usvajanju i provedbi investicijskih projekata. Stalna politička nesigurnost također je ometala snažniji rast

privatnih ulaganja u fiksni kapital, koja su ostala na nivou od oko 2½% BDP-a, kad se uzme godišnji prosjek. Neka strateška strana ulaganja u naftno-prerađivačku i turističku djelatnost izvršena su tokom prošle godine, ali su u velikoj mjeri neutralizirana slabijim prilivima krajem godine. Standardi zaštite životne sredine su niski i često zanemareni, što dovodi do velikih nivoa zagađenja, što narušava zdravlje (a time i produktivnost) radne snage u zemlji i predstava još jedan faktor koji doprinosi odlivu mozгова. Sveukupno gledano, nedovoljna dinamika ulaganja i zanemarivanje standarda zaštite životne sredine ometa unapređenje potencijala zemlje za rast i radnu produktivnost.

Političke neizvjesnosti su negativno uticale i na saobraćajnu i energetska infrastrukturu. Odlaganja u formiranju vlasti uticala su ne samo na planirana ulaganja u saobraćajnu i energetska infrastrukturu, nego su i onemogućavala pristup međunarodnom finansiranju. Osim toga, dodatno su odloženi neophodni koraci na modernizaciji regulisanja energetskog i saobraćajnog tržišta. Zbog toga su tržišta električne energije i gasa ostala rascjepkana i pod dominacijom postojećih ključnih etabliranih preduzeća. Nepostojanje jedinstvenog ili dovoljno usklađenog regulatornog okvira i neadekvatna saradnja i koordinacija među različitim akterima često dovode do odlaganja planiranih investicijskih projekata. Zbog toga su infrastrukturne veze sa susjednim zemljama i digitalizacija zemlje ostale na niskom nivou. U martu 2019, je Energetska zajednica EU pokrenula postupak protiv Bosne i Hercegovine zbog državne pomoći za blok 7 TE Tuzla.

Struktura sektora i preduzeća

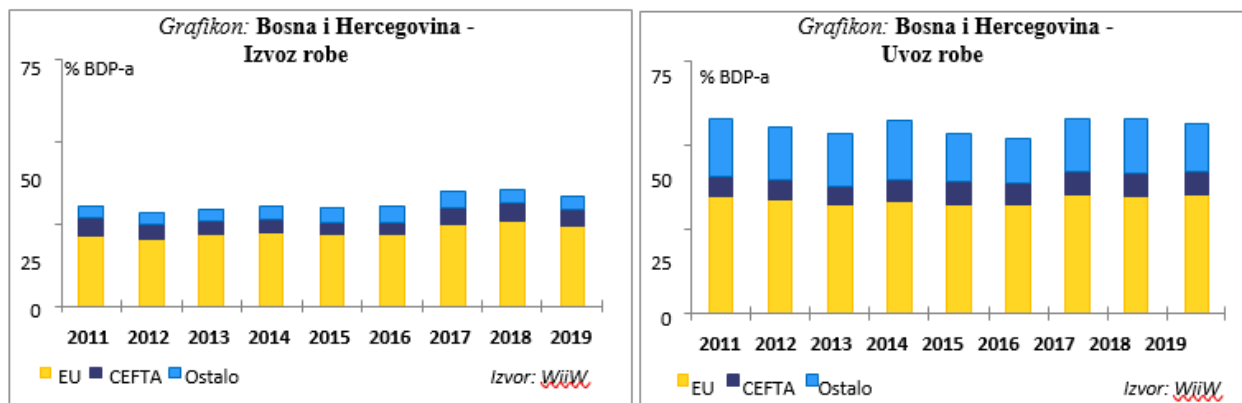
Desile su se neke strukturne promjene počev od javnog sektora do trgovine i proizvodnje. Tokom proteklih pet godina, došlo je do povećanja udjela dodatne vrijednosti trgovine i proizvodnje (sa 19% i 11% BDP-a u 2014. na 21%, odnosno 12¼% u 2019.), dok se udio javnog sektora (administracija, zdravstvo i obrazovanje) u dodatnoj vrijednosti smanjio sa 18½% BDP-a na 16½%. U pogledu zapošljavanja, udio se blago povećao u trgovini i saobraćaju, a smanjio se u proizvodnji, poljoprivredi i proizvodnji energije. Međutim, obim neformalnog sektora bi mogao maskirati važne promjene. U strukturi preduzeća je registrovano određeno povećanje udjela srednjih preduzeća koja imaju 50-249 zaposlenih. Međutim, većina novih preduzeća su mikro preduzeća (0-9 zaposlenih), koja su često trgovačka društva sa nižom dodatnom vrijednošću. Oko 95% svih preduzeća spadaju u grupu malih i mikro preduzeća, tj. sa manje od 50 zaposlenih. Pristup finansiranju u vidu bankarskih kredita se blago popravio tokom prošle godine, iako je za mnoga mikro i mala preduzeća pristup kreditima i dalje otežan. Programi podrške postoje za mala i srednja preduzeća, ali je često teško ostvariti koristi od takvih programa.

Ekonomska integracija u EU i cjenovna konkurentnost

Obim međunarodne trgovine blago je smanjen u 2019., dok je struktura zemalja i robe diverzifikovana. Nivo međunarodne trgovine je blago opao tokom 2019., uglavnom zbog slabijeg izvoza robe, zabilježivši nominalni pad za oko 3,4% u 2019., dok je uvoz nominalno povećan za 1,2%. Oko trećine navedenog izvoznog pada uzrokovano je oštrim smanjenjem nivoa trgovine s Kosovom, ali je važnu ulogu odigrao i slabiji izvoz prema ključnim trgovinskim partnerima kao što su Njemačka, Hrvatska i Turska. Trgovinska struktura se blago promijenila u korist trgovine sa Srbijom, ali i drugim zemljama kao što su Austrija, Francuska i Švicarska. Izvoz u EU-28 je iznosio 73% ukupnog izvoza u 2019., što je neznatno više u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz u zemlje CEFTA-e blago je porastao tokom 2019., za oko pola poena na 16,6% ukupnog izvoza, jer su povećanja izvoza u neke zemlje CEFTA-e kao što je Srbija neutralizovana oštrim smanjenjem izvoza na Kosovo nakon uvođenja carina. Otvorenost zemlje za trgovinu povećala se tokom proteklih godina, uz porast udjela ukupnog izvoza i uvoza u BDP-u sa oko 88% u 2014. na skoro

95% u 2019. Međutim, kad se uzme u obzir relativno mala veličina privrede zemlje, ovi procenti su i dalje relativno niski. Asortiman izvozne robe nije pretjerano sofisticiran. Iako je ostvaren određeni dodatni napredak u rješavanju nekarinskih barijera u trgovini sa EU, kao što su obavezni fitosanitarni i sanitarni standardi, generalno ispunjavanje ovih zahtjeva i dalje predstavlja problem.

Integracija finansijskih i tržišta kapitala zemlje sa EU je na prilično niskom nivou, iako je veliki dio bankarskog sektora u vlasništvu evropskih banaka. Oko dvije trećine direktnih stranih ulaganja (FDI) u zemlji dolazi iz država članica EU. Godišnji prilivi FDI uglavnom slijede sličan obrazac. Usprkos relativno velikom rastu plata, čini se da je ukupna međunarodna konkurentnost zemlje nepromijenjena.

Zabilježena je primjetna aprecijacija nominalnog efektivnog kursa zemlje u proteklih 5 godina, uglavnom zbog kretanja kursa američkog dolara, turske lire i ruske rublje. Međutim, realno je efektivni kurs ostao stabilniji zahvaljujući niskoj stopi inflacije u zemlji, posebno korištenjem indeksa potrošačkih cijena (CPI) kao indikatora za inflaciju.

4. DOBROSUSJEDSKI ODNOSI I REGIONALNA SARADNJA

Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja važan su dio procesa približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, imajući u vidu da doprinose stabilnosti, pomirenju i klimi koja pogoduje rješavanju otvorenih bilateralnih pitanja i naslijeđa prošlosti.

Bosna i Hercegovina ostaje posvećena regionalnoj saradnji i ima konstruktivnu ulogu u izgradnji stabilnije i sigurnije regije kroz učešće u oko 35 regionalnih organizacija i inicijativa kao što su Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA), Energetska zajednica, Transportna zajednica i Vijeće za regionalnu saradnju, čije sjedište se nalazi u BiH.⁸ Bosna i Hercegovina je bila domaćin Samita SEECP-a u julu 2019, zaključivši svoje jednogodišnje predsjedavanje, a predsjedavanje MARRI-jem je završila u junu 2019. U 2020., zemlja predsjedava Američko-jadranskom poveljom i CEFTA Sporazumom.

Za vrijeme krize COVID-19, inkluzivna regionalna saradnja se pokazala ključnom. Uvođenjem zelenih traka za prijevoz prioritete robe, regija je dokazala da je sposobna da se brzo i efikasno suoči sa zajedničkim izazovima. Inkluzivne regionalne organizacije – Vijeće za regionalnu

⁸ Bosna i Hercegovina također aktivno učestvuje u inicijativama kao što su Proces Brdo-Brijuni, Srednjoevropska inicijativa, Jadransko-jonska inicijativa, Strategije EU za dunavsku regiju i jadransko-jonsku regiju, Regionalna inicijativa za migracije, azil, izbjeglice (MARRI), Regionalna škola za javnu upravu (ReSPA), Regionalni ured za saradnju mladih na zapadnom Balkanu (RYCO), Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) i Fond za zapadni Balkan.

saradnju, Transportna zajednica i CEFTA – bile su ključni u odgovoru na krizu COVID-19. Ova postignuća se trebaju pretvoriti u održiva unapređenja.

Nadovezujući se na rezultate prethodnih samita sa regijom, Samit o zapadnom Balkanu u julu 2019. u Poznanu fokusirao se na jačanje regionalne saradnje u oblastima ekonomije i trgovine, digitalnog programa, povezivosti, sigurnosti, borbe protiv korupcije, promocije pomirenja i mladih. Samit je podržao nekoliko postignuća u ovim oblastima, a posebno deklaraciju o prelasku na čistu energiju koja je potpisana u Podgorici, regionalni sporazum o roamingu koji je potpisan u Beogradu, značajni paket o povezivosti i deklaraciju o integraciji Roma. To je bila i prilika da se pokrenu pripreme Zelenog plana za zapadni Balkan.

Na Samitu u Zagrebu 6. maja 2020., EU i lideri zemalja zapadnog Balkana složili su se da produblјivanje regionalne ekonomske integracije mora biti istaknut dio aktivnosti na oporavku zapadnog Balkana. Da bi to ostvarila, Bosna i Hercegovina treba nastaviti da igra konstruktivnu ulogu u izgradnji zajedničkog regionalnog tržišta, koje će biti ključno za povećanje atraktivnosti i konkurentnosti regije. To će pomoći Bosni i Hercegovini da ubrza oporavak nakon pandemije – odnosno da privuče investitore koji traže diverzifikaciju ponude i kraće lance vrijednosti. Takvo zajedničko regionalno tržište mora biti inkluzivno, zasnovano na pravilima EU i izgrađeno na dostignućima višegodišnjeg akcionog plana za regionalni ekonomski prostor.

Bosna i Hercegovina nastavlja blisko saradivati s Hrvatskom, Crnom Gorom i Srbijom u okviru procesa koji je pokrenut Sarajevskom deklaracijom kako bi se osigurala održiva rješenja za oko 74.000 ljudi koji su postali izbjeglice i raseljene osobe zbog oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji tokom 1990-ih. U okviru Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja (RSP), 2019. izgrađeno je oko 450 jedinica od ukupno 1.200 rekonstruisanih stambenih jedinica. Značajni izazovi su i dalje prisutni u pogledu ekonomske i društvene integracije i dobrobiti mnogih porodica, koja je potrebna da bi se osigurala održivost povratka.

Pitanje *nestalih* osoba izaziva zabrinutost. Potrebni su dodatni naponi na regionalnom nivou da bi se otkrila nepoznata sudbina 7.206 osoba koje se još uvijek vode kao nestale kao rezultat sukoba, od čega su 242 osobe identifikovane 2019.

U aprilu 2019., Bosna i Hercegovina je potpisala i regionalni sporazum o naknadama za roaming na digitalnom samitu zapadnog Balkana u Beogradu, omogućavajući „roaming kao kod kuće“ od jula 2021.

Bosna i Hercegovina generalno održava dobre **bilateralne odnose** sa drugim zemljama u procesu proširenja i susjednim državama članicama EU.

Odnosi s **Albanijom** su prijateljski i bez otvorenih pitanja, uz povremene bilateralne posjete na visokom nivou. Zemlje su parafirale sporazum o saradnji u procesu pristupanja EU i sporazum o ekonomskoj saradnji. Trgovinski tokovi su i dalje na niskom nivou.

Ne postoje službeni odnosi s **Kosovom**, jer Bosna i Hercegovina nije priznala nezavisnost Kosova, a zadržan je i strog vizni režim. Na čekanju je inicijativa za pojednostavljenje procedura izdavanja viza za sve građane Kosova. Carine u iznosu od 100% na uvoz robe iz Bosne i Hercegovine i Srbije koje je Kosovo uvelo u novembru 2018. ukinute su u aprilu 2020.; od tada je ponovo uspostavljen protok robe.

Bilateralni odnosi sa **Crnom Gorom** su dobri. Nema bilateralnih pitanja oko granice, ali se dogovoreno razgraničenje tek treba fizički provesti na terenu. Dvije zemlje su u oktobru 2019. potpisale protokole o saradnji u potrazi za nestalim osobama i o protuzakonitoj trgovini ljudima.

Što se tiče *Sjeverne Makedonije*, odnosi su dobri, a na snazi je i nekoliko bilateralnih sporazuma, uključujući i o saradnji u procesu pristupanja EU.

Bilateralni odnosi sa *Srbijom* u cjelini su dobri i stabilni, iako bez konkretnih koraka naprijed u rješavanju otvorenih pitanja. Protokol o određivanju tromedne tačke između Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore potpisan je u maju 2019. u Sarajevu. On predstavlja dobru osnovu za pregovore o bilateralnom sporazumu o granici. U tom smislu, dvije zemlje moraju postići i sporazum o dvije brane na rijeci Drini i dijelu željezničke pruge Beograd-Bar koji prolazi kroz teritoriju Bosne i Hercegovine.

U decembru 2019., dvije zemlje su potpisale i sporazum o saradnji na izgradnji autoputa Sarajevo-Beograd. U junu 2020., 3.449 državljana Srbije glasalo je na 11 glasačkih mjesta u Bosni i Hercegovini na srbijanskim parlamentarnim izborima.

Turska pruža snažnu međunarodnu podršku razvoju i evropskim integracijama Bosne i Hercegovine. Česte su posjete na visokom nivou. Turska se obavezala da će finansirati izgradnju autoputa Sarajevo-Beograd.

Odnosi s *Hrvatskom* su generalno dobri, iako na njih utiču neriješena bilateralna pitanja. Desile su se bilateralne posjete na nivou ministara vanjskih poslova. Sporazum o državnoj granici iz 1999. nije ratificirala nijedna strana i postoje otvorena pitanja u vezi s granicom na kopnu i moru. Otvorena pitanja privatne imovine i stečenih prava utiču na provedbu Sporazuma o sukcesiji iz 2001. Bosna i Hercegovina je formirala državno Koordinaciono tijelo kako bi osporila plan Hrvatske da izgradi postrojenje za odlaganje radioaktivnog otpada i istrošenog nuklearnog goriva na lokaciji Trgovska gora u blizini granice. Nema sporazuma o dvojnomoj državljanstvu. Na hrvatskim predsjedničkim izborima u decembru 2019. i januaru 2020 na glasačkim mjestima u Bosni i Hercegovini glasalo je 35.547 državljana Hrvatske., a 21.898 je glasalo na parlamentarnim izborima u julu 2020.

5. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA ČLANSTVA

5.1. Poglavlje 1: Slobodno kretanje robe

Slobodno kretanje robe omogućava slobodnu trgovinu brojnim proizvodima širom EU-a na temelju zajedničkih pravila i procedura. U slučajevima kada su proizvodi uređeni nacionalnim propisima, princip slobodnog kretanja robe onemogućava da se stvore neopravdane prepreke trgovini.

Bosna i Hercegovina je u **ranjoj fazi priprema** u oblasti slobodnog kretanja robe. U toj oblasti **nije bilo napretka**. Potrebno je napraviti važne korake na usklađivanju zakonodavnog okvira s *acquisem* EU, posebno o tehničkim zahtjevima za proizvode, ocjenjivanju usklađenosti i nadzoru nad tržištem.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- utvrdi listu važećih tehničkih propisa i započne s ukidanjem domaćih propisa u cijeloj zemlji koji su u suprotnosti sa zakonodavstvom EU, uključujući standarde bivše Jugoslavije koji su u suprotnosti s onima koji su usklađeni s evropskim standardima;
- usvoji cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvaliteta;
- imenuje članove Vijeća za mjeriteljstvo.

Opšti principi

Što se tiče **opštih principa**, nije uspostavljen zakonodavni i institucionalni okvir za slobodno kretanje robe. Bosna i Hercegovina nema ni koherentan cjelodržavni pristup niti **strategiju ili plan aktivnosti za usklađivanje s *acquisem* EU**. Nisu poduzeti nikakvi koraci na ispunjavanju obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kao ni ukidanju neusklađenih propisa na svim nivoima.

Neusklađena oblast

Nisu napravljeni nikakvi planovi niti koraci kako bi se osigurala usklađenost zakonodavstva i administrativnih praksi u odnosu na **neusklađenu oblast s članovima 34. do 36.** Ugovora o funkcionisanju Evropske unije i relevantnom sudskom praksom Evropskog suda. Nije uspostavljeno niti ovlašteno posebno tijelo koje bi imalo obavezu prijavljivanja tehničkih propisa.

Usklađena oblast: infrastruktura kvaliteta

Postoje pravni osnov i administrativna struktura za tehničke propise, standarde, ocjenjivanje usklađenosti, akreditaciju, mjeriteljstvo i nadzor nad tržištem, ali su i dalje neujednačeni i fragmentirani te nisu usklađeni s *acquisem* EU. Relevantne administrativne strukture uključuju institucije uspostavljene na državnom i entitetskom nivou, a njihova međusobna koordinacija je i dalje slaba. Još uvijek nema cjelodržavne strategije za uspostavljanje infrastrukture kvaliteta, što bi pomoglo Bosni i Hercegovini da ima koherentan cjelodržavni pristup.

Što se tiče **standardizacije**, Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine (ISBIH) je punopravni član Evropskog instituta za telekomunikacijske standarde i pridruženi član Evropskog odbora za standardizaciju (CEN), Evropskog odbora za elektrotehničku standardizaciju (CENELEC) i Međunarodnog elektrotehničkog odbora. Također je punopravni član Međunarodne organizacije za standardizaciju. U periodu od 1. aprila 2019. do 8. juna 2020., ISBIH je usvojio 2.244 evropska standarda (EN) kao nacionalne standarde. Na dan 8. juna 2020., procenat usvojenih evropskih standarda iznosio je 88,76%. Međutim, proturječni obavezujući standardi iz bivše Jugoslavije još uvijek nisu stavljeni van snage na sistematičan način u cijeloj zemlji, a nema ni cjelodržavnog registra važećih propisa.

Institut za akreditiranje Bosne i Hercegovine (BATA) je jedinstveno nacionalno **akreditacijsko** tijelo. Punopravni je član Međunarodne saradnje za akreditaciju laboratorija i pridruženi član Evropske saradnje za akreditaciju. Međutim, BATA ima manjak osoblja. Od 28 radnih mjesta predviđenih sistematizacijom ima 21 zaposlenog. Bosna i Hercegovina ima 137 tijela za **ocjenu usklađenosti**: 77 ispitnih laboratorija, 2 medicinska i 8 kalibracijskih laboratorija, 4 tijela za certificiranje proizvoda i 46 inspeksijskih tijela. Zakon o akreditaciji nije usklađen s *acquisem* EU, a imenovanje tijela i primjena procedura za ocjenu usklađenosti još uvijek se dosljedno ne primjenjuju u cijeloj zemlji.

Institut za **mjeriteljstvo** Bosne i Hercegovine (IMBiH) učestvuje u tehničkim odborima, evropskim razvojnim programima i projektima saradnje s mjeriteljskim institutima iz EU. Pridruženi je član Opšte konferencije za utege i mjere, Međunarodnog ureda za utege i mjere (BIPM), Međunarodne organizacije za zakonsko mjeriteljstvo i Evropske saradnje u zakonskom mjeriteljstvu. Također je potpisnik Sporazuma o međusobnom priznavanju Međunarodnog odbora za utege i mjere i punopravni član Evropskog udruženja nacionalnih instituta za mjeriteljstvo. U izvještajnom periodu je IMBiH objavio pet novih kalibracionih i mjeriteljskih mogućnosti (CMC) za frekvenciju, vrijeme i pritisak u Bazi podataka ključnih interkomparacija u BIPM-u. Instituti za mjeriteljstvo trebali bi saradivati i koordinirati aktivnosti u provedbi zakonodavstva u ovoj oblasti. Na imenovanje članova

Vijeća za mjeriteljstvo se čeka od 2012. godine. Institut za mjeriteljstvo i dalje ima manjak osoblja i od ukupno 72 kako je to predviđeno provedbenim propisima ima 53 zaposlena.

U izvještajnom periodu, **Agencija za nadzor nad tržištem** i inspeksijska tijela entiteta i Brčko distrikta izvršili su 21 kontrolu u okviru proaktivnog nadzora, a 26 je pokrenuto u okviru reaktivnog nadzora. Kao rezultat 210 kontrola sigurnosti proizvoda, 6.222 nesigurna proizvoda povučena su s tržišta (od toga su 4.473 uništena), a firme su uskladile 9.337 proizvoda sa zahtjevima u pogledu sigurnosti. Sistem nadzora nad tržištem i dalje se u velikoj mjeri temelji na obaveznim standardima i kontroli prije stavljanja na tržište. Zakon o nadzoru nad tržištem treba uskladiti s *acquisem* EU.

Usklađena oblast: sektorsko zakonodavstvo

Što se tiče „**novog i globalnog pristupa**“ i „**zakonodavstva starog pristupa za proizvode**“, Bosna i Hercegovina je počela usvajati propise u cilju usklađivanja s *acquisom* EU u dijelu koji se tiče električne opreme, mašina, elektromagnetske kompatibilnosti, liftova, lične zaštitne opreme, neautomatskih vaga i opreme pod pritiskom, kao i **đubriva**. Međutim, ti propisi se ne primjenjuju u cijeloj zemlji, budući da je zakonodavni okvir rascjepkan, dok Republika Srpska provodi svoje zakonodavstvo zasebno.

Nije ostvaren nikakav napredak u usklađivanju zakonodavstva s *acquisem* EU u dijelu koji se tiče registracije, evaluacije, autorizacije i ograničavanja hemikalija (REACH) ili u jačanju administrativnih kapaciteta u ovoj oblasti. Što se tiče **cijena medicinskih proizvoda**, uslovi za odbijanje dodavanja proizvoda na esencijalne liste imaju za cilj usklađivanje s *acquisem* EU. U odnosu na **eksplozive za civilnu upotrebu**, Bosni i Hercegovini i dalje nedostaje sveobuhvatan pravni okvir za prijevoz opasne robe. Zakonodavstvo o povratu **kulturnih predmeta koji su nezakonito izneseni** s teritorija države članice EU još nije usklađeno s *acquisem* EU.

Kao odgovor na COVID-19, na zajedničku inicijativu Stalnog sekretarijata Transportne zajednice i Sekretarijata CEFTA-e, Bosna i Hercegovina je zajedno sa svim drugim vladama zemalja zapadnog Balkana uspješno provela mjere za olakšavanje prijevoza i trgovine osnovnim robama u regiji.

5.2. Poglavlje 2: Slobodno kretanje radnika

Građani jedne države članice imaju pravo raditi u drugoj državi članici i moraju uživati iste radne i socijalne uslove kao i drugi radnici.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određen nivo pripremljenosti** u oblasti slobodnog kretanja radnika. Međutim, u izvještajnom periodu nije postignut **nikakav napredak**.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- započne izradu cjelodržavne baze podataka o slobodnim radnim mjestima;
- nastavi pregovore i zaključivanje novih bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju, posebno s državama članicama EU.

Postojeće zakonodavstvo koje uređuje **pristup tržištu rada** ne pravi razliku između radnika iz EU i drugih stranaca, koji nisu državljani Bosne i Hercegovine. Ti propisi, kao i zakon o zabrani diskriminacije i zakon o radu, zabranjuju direktnu ili indirektnu diskriminaciju po osnovu rase, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, starosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, seksualne orijentacije. Istovremeno, zapošljavanje u javnoj upravi rezervirano je za državljane Bosne i Hercegovine. Za rad u Bosni i Hercegovini, uz nekoliko iznimki, kako je to predviđeno Zakonom o strancima, državljanin EU-a dužan je pribaviti radnu dozvolu za koju moraju biti ispunjeni određeni uslovi.

Zakoni entiteta i Brčko distrikta o zapošljavanju stranaca trebaju se u potpunosti uskladiti s državnim Zakonom o strancima, posebno u dijelu koji se odnosi na reguliranje izdavanja/odobravanja boravišne dozvole po osnovu zaposlenja.

Bosna i Hercegovina još uvijek nema cjelodržavnu bazu podataka o slobodnim radnim mjestima.

Što se tiče **koordinacije sistema socijalnog osiguranja**, Bosna i Hercegovina ima 9 međunarodnih bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju (od čega 6 s državama članicama EU), a dodatnih 16 sporazuma (12 s državama članicama EU) provedeno je na temelju sukcesije iz bivše Jugoslavije. Novi sporazum o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Švicarske je trenutno u finalnoj fazi ratifikacije. Sistem koordiniranja programa socijalnog osiguranja i dalje je rascjepkan, s ograničenim administrativnim kapacitetima i izostankom formalne saradnje između nadležnih organa na svim nivoima vlasti.

Nije ostvaren nikakav napredak u vezi s Evropskom karticom zdravstvenog osiguranja.

5.3. Poglavlje 3: Pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga

Fizičke i pravne osobe u EU imaju pravo poslovnog nastana u bilo kojoj državi članici i pružanja prekograničnih usluga. Za određene regulirane profesije postoje pravila o uzajamnom priznavanju kvalifikacija. Poštanske usluge su otvorene za konkurenciju od 2017.

Bosna i Hercegovina je u **ranom fazi** pripremljenosti u pogledu prava poslovnog nastana i slobode pružanja usluga. U izvještajnom periodu nije postignut **nikakav napredak** u ovoj oblasti. Potrebno je uskladiti postojeće zakonodavstvo s Direktivom o uslugama i omogućiti međusobno priznavanje stranih kvalifikacija za regulirane profesije. Potrebno je usvojiti cjelodržavnu strategiju za razvoj poštanskih usluga kako bi se stvorio dosljedan regulatorni okvir usklađen s *acquisem* EU.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- uspostavi registar odgovarajućeg važećeg zakonodavstva i utvrdi zakonodavstvo koje treba izmijeniti kako bi se osiguralo usklađivanje s Direktivom EU o uslugama;
- izradi sveobuhvatan popis svih dodatnih administrativnih i tehničkih uslova za registraciju domaćih i stranih preduzeća koji posluju u cijeloj zemlji s ciljem ukidanja uslova koji ometaju stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora;
- usvoji cjelodržavni zakon o poštanskim uslugama usklađen s *acquisem* EU i otvori poštansko tržište konkurenciji.

Propisi o **pravu poslovnog nastana i slobodi pružanja prekograničnih usluga** nisu usklađeni s Direktivom EU o uslugama. Nije postignuti nikakav napredak na izradi horizontalnog zakona koji će sadržavati principe Direktive, niti na pregledu sektorskog zakonodavstva da bi se utvrdili zakoni koje treba uskladiti s Direktivom o uslugama. Potrebno je uspostaviti jedinstvenu kontaktanu tačku. Usklađivanje relevantnog zakonodavstva na svim nivoima vlasti zahtijeva izgradnju zadovoljavajućih administrativnih kapaciteta, kao i snažnu koordinaciju između administrativnih tijela na svim nivoima.

Zakonodavni okvir u oblasti **poštanskih usluga** djelimično je usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je usvojiti novi Zakon o poštanskim uslugama na državnom nivou, koji je trenutno u pripremi, te izraditi strategiju na državnom nivou za razvoj poštanskih usluga, kako bi se osigurao dosljedan regulatorni okvir usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je uskladiti zakonodavni okvir za pružanje univerzalnih poštanskih usluga u cijeloj zemlji, a poštansko tržište treba potpuno otvoriti za konkurenciju. Potrebno je povećati institucionalnu i finansijsku nezavisnost i administrativne

kapacitete Agencije za poštanski promet kako bi se omogućilo Agenciji da obavlja svoju regulatornu funkciju.

Postojeće zakonodavstvo još uvijek ne predviđa **uzajamno priznavanje inostranih kvalifikacija za regulirane profesije** kako to zahtijeva *acquis* EU u ovoj oblasti. Tek treba provesti generalnu mapu puta za usklađivanje s relevantnim *acquisem* EU. Zakonodavni okvir u ovoj oblasti treba dovršiti i uskladiti s *acquisem* EU. I dalje su potrebni značajni naponi kako bi se uspostavio odgovarajući institucionalni okvir, uključujući i instrumente e-vlade i nacionalne kontaktne tačke koje pomažu građanima u zahtjevima za priznavanje njihovih profesionalnih kvalifikacija.

5.4. Poglavlje 4: Slobodno kretanje kapitala

U EU mora postojati mogućnost kretanja kapitala i investicija bez ograničenja, a postoje i zajednička pravila za prekogranična plaćanja. Banke i drugi privredni subjekti primjenjuju određena pravila kao podršku borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti slobodnog kretanja kapitala. Postignut je **ograničeni napredak** u provedbi pravila EU za slobodno kretanje kapitala i usklađivanju sistema platnog prometa sa sistemom EU. Novouvedeni klirinški sistem plaćanja stvorio je neke od preduslova potrebnih za priključenje jedinstvenom području za plaćanje u eurima. Dakle, postupalo se po preporukama iz 2019. samo u ograničenoj mjeri i one vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- nastavi s ukidanjem neopravdanih ograničenja koja su nekompatibilna sa *acquisem* EU o slobodnom kretanju kapitala, uključujući ograničenja koja se odnose na kratkoročne kapitalne transakcije i sticanje nekretnina;
- uvede registar informacija o stvarnom vlasništvu za pravna lica i registar informacija o stvarnom vlasništvu za pravne aranžmane.

As to se tiče **kretanja kapitala i plaćanja**, zemlja i dalje primjenjuje potpunu konvertibilnost tekućeg poslovanja. Dugoročne kapitalne transakcije uglavnom su liberalizovane, ali ostaju restrikcije za kratkoročne kapitalne transakcije, uključujući finansijske kredite i zajmove koje rezidenti daju nerezidentima, i plaćanja premija životnog osiguranja koje rezidenti plaćaju nerezidentima. Pravila za ulaganja koja važe za institucionalne investitore podliježu ograničenjima na ulaganja u stranim vrijednosnim papirima.

Zakon o politici direktnih stranih ulaganja na državnom nivou ne predviđa ravnopravan tretman stranih i domaćih fizičkih lica u sticanju imovine. Entitetski zakoni o stranim ulaganjima i dalje propisuju dozvoljeni maksimum od najviše 49% stranog vlasništva za društva koja posluju u oblasti medija i vojne industrije, osim ako postoji opravdani interes, u tom slučaju entitetska vlada može donijeti odluku da udio stranog ulagača u društvu koje posluje u sektorima koji su predmet ovih ograničenja može premašiti 49% osnivačkog kapitala. Dakle, ovo ograničenje ostaje na snazi i možda neće biti u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU o slobodnom kretanju kapitala.

Što se tiče sticanja nekretnina, za strana fizička lica je propisana obaveza reciprociteta osim ako je to pitanje regulisano nekim međunarodnim sporazumom. Poljoprivredno zemljište ne može biti u vlasništvu stranih fizičkih i pravnih lica. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) obavezuje zemlju da prilagodi svoje zakonodavstvo u dijelu koji se tiče sticanja nekretnina tako da državljani zemalja članica EU od 2021. uživaju isti tretman kao i državljani Bosne i Hercegovine.

Nije postignut napredak u privatizaciji društava od strateškog interesa u kojima entitetske vlade

zadržavaju većinski udio i upravljačka prava.

Što se tiče **platnih sistema**, Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBH) je u junu 2019. modernizovala svoj platni sistem uvođenjem novog žirokliringa. Sve međubankovne transakcije, do određenog limita, odnosno 10.000 KM, idu preko novog sistema. Da bi imale pristup sistemu SEPA (jedinствeno područje plaćanja u eurima) zajednice banaka ili finansijske institucije izvan evropskog ekonomskog prostora, između ostalog, treba da usvoje relevantno zakonodavstvo koje će biti u skladu sa Direktivom o platnim uslugama II, Direktivom o elektronskom novcu II i Uredbom o jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA).

Platne usluge treba dodatno liberalizovati i modernizovati kako bi koristile postojećim i novim akterima na tržištu. Sistem treba da bude otvoren i drugim operaterima koji nisu banke.

Što se tiče **borbe protiv pranja novca**, Bosna i Hercegovina treba da usvoji zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu s međunarodnim standardima, i da ga dodatno uskladi s *acquisem* EU o borbi protiv pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma. Komisija je usvojila delegiranu uredbu kojom je Bosna i Hercegovina skinuta sa spiska visoko rizičnih trećih zemalja. Međutim, Bosna i Hercegovina treba da istraje u naporima da poveća efikasnost svoje borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, posebno kako bi se osigurala transparentnost informacija o stvarnom vlasništvu.

Bosna i Hercegovina kasni s usvajanjem novog zakona o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a osnivanje kancelarije za upravljanje oduzetom imovinom je odloženo. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi registar stvarnog vlasništva za pravna lica. Bosna i Hercegovina također treba da popravi svoje rezultate u finansijskim istragama, krivičnom gonjenju i donošenju presuda za krivična djela povezana s njima, da dosljednije koristi zakonske odredbe o konfiskaciji imovine, osobito osnivanjem kancelarije za upravljanje oduzetom imovinom. Još nisu provedene preventivne mjere, ni nadzorne mjere i sankcije u slučaju kršenja - naročito u nefinansijskom sektoru.

5.5. Poglavlje 5: Javne nabavke

Pravila EU osiguravaju da su javne nabavke roba, usluga i radova u bilo kojoj državi članici EU transparentne i otvorene za sva privredna društva iz EU na osnovu nediskriminacije i jednakog postupanja.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti javnih nabavki. Došlo je do ozbiljnog **nazadovanja** što je rezultat produženja preferencijalnog tretmana za domaće ponuđače u dodjeli javnih ugovora u izvještajnom periodu, a što je u suprotnosti s obavezama koje Bosna i Hercegovina ima prema EU. Zemlja treba da uskladi svoje zakonodavstvo u oblasti javnih nabavki i komunalnih usluga s *acquisem* EU, te da otpočne proces usklađivanja za koncesije gdje je pravni okvir veoma fragmentiran i treba da bude usaglašen kako bi se izbjegla preklapanja, nedosljednosti i neizvjesnosti. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- povuče odluku o preferencijalnom tretmanu domaćih ponuđača prilikom dodjele javnih ugovora kako bi osigurala poštivanje SSP-a u ovoj oblasti;
- usvoji novi zakon o javnim nabavkama;
- ojača administrativne kapacitete Agencije za javne nabavke i Kancelarije za razmatranje žalbi povećanjem broja zaposlenih, pružanjem odgovarajuće obuke, i da proces nabavke učini

transparentnijim.

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Postojeći **pravni okvir**, donesen 2014., djelomično je usklađen s *acquisem* EU. Zakon o javnim nabavkama ima za cilj da osigura poštovanje principa nediskriminacije, konkurencije, transparentnosti i jednakog tretmana. Međutim, princip nediskriminacije se ne primjenjuje, pošto je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine u maju 2020. donijelo odluku o obaveznoj primjeni preferencijalnog tretmana za domaće ponuđače, po stopi od 30%, za period od jedne godine počev od 1. juna 2020. Tom odlukom se krši SSP, kojim se zabranjuje bilo kakav preferencijalni tretman domaćih ponuđača od 1. juna 2020. (nakon prelaznog razdoblja s postepenim smanjenjem preferencija). Nadalje, zakon obuhvata izuzetke, koji nisu sadržani u *acquisu* EU. Zemlja treba da izvrši dodatno usklađivanje s Direktivama o javnim nabavkama iz 2014., uključujući Direktivu o javnim nabavkama, komunalnim uslugama i nabavkama u polju odbrane. Pravni okvir o koncesijama i javno-privatnim partnerstvima veoma je fragmentiran i treba ga uskladiti s *acquisem* EU. Svi pravni i finansijski instrumenti koji se koriste u oblasti javnih nabavki i koncesija, uključujući međuvladin sporazum sklopljen s trećim zemljama, treba da poštuju principe transparentnosti, konkurencije, jednakog tretmana i nediskriminacije.

Provođenje **Strategije razvoja javnih nabavki** za period 2016.-2020. je odgođeno.

Agencija za javne nabavke (AJN) Bosne i Hercegovine je tijelo koje je ovlašteno da pokreće, provodi i nadzire reformu javnih nabavki u svim sektorima. Njeni administrativni kapaciteti su nedovoljni. Svaki ugovorni organ treba da ima osoblje koje raspolaže relevantnim vještinama i stručnošću.

Kapaciteti za provođenje i izvršenje

U 2019., **tržište javnih nabavki** Bosne i Hercegovine predstavljalo je 8.7% njenog BDP-a, nešto ispod nivoa iz 2018. Prosječan broj ponuda po tenderu u 2019. je iznosio 2.0 u poređenju s 2.3 u 2018.

Što se tiče nadzora dodjele i provođenja ugovora, Agencija za javne nabavke je tijelo ovlašteno da pokreće, provodi i nadzire reformu javnih nabavki u svim sektorima. Međutim, administrativni kapaciteti AJN nisu dovoljni za izvršenje njenih zadataka. Statistički podaci prikupljeni od ugovornih organa koje je objavila Agencija za javne nabavke predstavljaju solidan alat za nadzor korištenja postupaka nabavki i ukazuju na smanjenje korištenja pregovaračkog postupka bez prethodnog objavljivanja obavještenja (11.47% vrijednosti svih ugovora dodijeljenih u 2018., a u 2019. i manje, čak 8.55%). Treba ojačati nadzornu ulogu Agencije kako bi mogla utvrditi potencijalne slabosti i nepravilnosti u postupcima nabavki.

Agencija za javne nabavke upravlja centralnim portalom za nabavke na kojem se objavljuju obavještenja o tenderima i ugovorima, kao i druge važne informacije i smjernice, a tu se prikupljaju i relevantni podaci od ugovornih organa. Sistem elektronskih nabavki 2019. je unaprijeđen dodatnim funkcijama. Korištenje elektronske nabavke omogućava svakoj zainteresovanoj osobi preuzimanje tenderske dokumentacije online.

Kapaciteti za upravljanje postupcima javnih nabavki su slabi. Potrebno je uspostaviti specijalizovane funkcije za javne nabavke u svakom ugovornom organu, za koje treba angažovati službenike koji raspolažu relevantnim vještinama i stručnošću. Nije bilo nikakvih novih događanja u oblasti **integriteta i sukoba interesa**.

Efikasan sistem pravnih lijekova

Pravo na **pravni lijek** predviđeno je Ustavom Bosne i Hercegovine i Zakonom o javnim nabavkama. Propisi o postupcima pravne zaštite potpuno su u skladu sa relevantnim dijelom *acquisa* EU iako su rokovi previše kratki. Propisi o postupcima pravne zaštite ne obuhvataju koncesije ni javno-privatna partnerstva; oni su uređeni drugim podzakonskim aktima koji treba da budu usklađeni sa *acquisem* EU. Institucije koje su odgovorne za postupke pravne zaštite su ugovorni organ, kao prvostepeni organ, potom Kancelarija za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine, kao drugostepeni organ, i Sud Bosne i Hercegovine kao trećestepeni organ. **Provedbeni kapaciteti** Kancelarije za razmatranje žalbi, sa filijalama na tri lokacije (Sarajevo, Banja Luka i Mostar), se i dalje oslanjaju na 34 zaposlenika, što nije dovoljno za efikasno rješavanje velikog broja zaprimljenih žalbi. Još ne postoji formalni mehanizam koji bi omogućio koordinaciju tri filijale Kancelarije za razmatranje žalbi i osigurao konzistentno donošenje odluka i pravnu sigurnost.

Trend povećanja broja žalbi upućenih Kancelariji za razmatranje žalbi nameće Bosni i Hercegovini potrebu da ojača njen kapacitet. Samo mali broj odluka ove Kancelarije osporen je pred Sudom Bosne i Hercegovine. Potrebno je znatno poboljšati transparentnost u donošenju odluka Kancelarije za razmatranje žalbi.

Nakon što je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine 17. marta 2020. proglasilo stanje prirodne i druge nepogode, AJN je izdala mišljenje o postupcima za hitne nabavke koje treba primjenjivati za javne nabavke vezane za COVID-19, razjasnivši dva izuzeća od važećeg Zakona o javnim nabavkama (ZJN) koja treba primijeniti u ekstremno hitnim slučajevima. Nakon izdavanja mišljenja, AJN je uočila izvjesne zloupotrebe postupaka za hitne slučajeve i upozorila ugovorne organe da moraju postupati u skladu sa ZJN. Da bi spriječila kršenja odredaba ZJN koje se odnose na zloupotrebu postupaka javnih nabavki u vezi sa COVID-19, AJN je pojačala svoje nadzorne aktivnosti za takve postupke.

5.6. Poglavlje 6: Pravo privrednih društava

EU ima zajednička pravila o uspostavljanju, registraciji i zahtjevima za objavljivanje podataka privrednih društava, s dodatnim pravilima za računovodstveno i finansijsko izvještavanje te zakonsku reviziju.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti prava privrednih društava, korporativnog računovodstva i revizije. Ostvaren je **ograničeni napredak** u oblasti elektronske registracije privrednih društava u Republici Srpskoj i u Brčko distriktu. Međutim, nije bilo napretka u pravcu uspostavljanja centralnog registra poslovnih subjekata, uzajamne povezanosti registara poslovnih subjekata u cijeloj zemlji, niti u pravcu osiguranja jednakog nivoa usklađenosti u ovim oblastima u cijeloj zemlji. Nije bilo napretka ni u pravcu uspostavljanja jedinstvenog organa nadležnog za nadzor ovlaštenih revizora u cijeloj zemlji. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- revidira postojeće propise u oblasti prava privrednih društava kako bi se utvrdile izmjene i dopune koje su potrebne da bi se dovršilo usklađivanje s *acquisem* EU;
- unaprijedi povezanost i koordinaciju registara privrednih društava između oba entiteta i Brčko distrikta.

Zakonodavstvo o privrednim društvima na svim nivoima vlasti i dalje je u ograničenoj mjeri usklađeno s *acquisem* EU u ovoj oblasti. U Bosni i Hercegovini nije uspostavljen nijedan centralni

registar poslovnih subjekata niti su registri privrednih subjekata iz entiteta i Brčko distrikta međusobno povezani. U izvještajnom periodu, Republika Srpska je osigurala pravnu osnovu za elektronsku registraciju društava sa ograničenom odgovornošću koja će početi kada se za to steknu tehnički uslovi. Brčko distrikt je usvojio propise kojima se uređuje registracija poslovnih subjekata, uključujući postupak elektronske registracije. Set zakona kojim će se pojednostaviti proces registracije poslovnih subjekata u Federaciji BiH još nije usvojen.

Zakonodavstvo o **korporativnom računovodstvu i reviziji** i dalje je samo djelomično usklađeno s *acquisem* EU. Što se tiče računovodstvenih standarda, odgovarajući zakoni u entitetima i u Brčko distriktu propisuju korištenje Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (IFRS) za godišnje i konsolidovane računovodstvene izvještaje svih pravnih lica. Bosna i Hercegovina treba još da uskladi svoj pravni okvir u oblasti nefinansijskog izvještavanja u skladu sa Direktivom o objavljivanju nefinansijskih informacija i informacija o raznolikosti određenih velikih preduzeća i grupa. Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine djeluje kao stručno tijelo nadležno za računovodstvene i revizijske standarde, kao i prateća uputstva i prakse. Entitetska stručna tijela ovlaštena su za prevođenje i službeno objavljivanje standarda. Javni nadzor revizije obavljaju Odbor za javni nadzor u Federaciji BiH, Ministarstvo finansija u Republici Srpskoj, i Vijeće za računovodstvo i reviziju u Brčko distriktu. Međutim, Bosna i Hercegovina još nije imenovala jedinstveno tijelo na nivou države koje će imati konačnu odgovornost za nadzor ovlaštenih revizora, u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU.

5.7. Poglavlje 7: Pravo intelektualnog vlasništva

EU ima usklađene pravne propise za zakonsku zaštitu prava intelektualnog vlasništva (PIV) i autorskih i srodnih prava. Pravni propisi za zakonsku zaštitu PIV obuhvataju, na primjer, patente i žigove, dizajn, biotehnoške izume i farmaceutske proizvode. Pravni propisi za zakonsku zaštitu autorskih i srodnih prava obuhvataju, na primjer, knjige, filmove, kompjuterske programe i emitovanje.

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti prava intelektualnog vlasništva. U izvještajnom periodu **nije bilo napretka** u ovoj oblasti. Potrebno je uložiti značajne napore, posebno u cilju unapređenja provedbe i koordinacije.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- provede strategiju za provedbu prava intelektualnog vlasništva;
- usvoji izmjene i dopune Zakona o patentima.

U oblasti **autorskih i srodnih prava**, pravni okvir je u znatnoj mjeri usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, naročito u oblasti djela siročadi i upravljanja kolektivnim pravima.

Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (IIV) djeluje kao nezavisno upravno tijelo. Strategija razvoja Instituta daje mu ulogu koordinatora u sistemu primjene prava intelektualnog vlasništva. Autorska djela i srodna prava deponovana su i registrovana u IIV-u.

U zemlji je pet organizacija ovlašteno za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima. Međutim, u avgustu 2019. godine, IIV je donio rješenje o uslovnom oduzimanju dozvole Asocijaciji kompozitora – muzičkih stvaralaca (AMUS) za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja prava autora muzičkih djela. AMUS ima rok od 12 mjeseci da ukloni otkrivene nedostatke.

U oblasti **prava industrijskog vlasništva**, zakonski okvir je izrađen na način da bude u velikoj

mjeri usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, posebno u oblasti žigova i poslovnih tajni. Bosna i Hercegovina je pristupila relevantnim multilateralnim konvencijama, kao što to nalaže SSP, osim Evropskoj patentnoj konvenciji. Za pristupanje ovoj konvenciji, BiH treba da usvoji relevantne izmjene i dopune Zakona o patentima.

Kada je riječ o **provedbi**, Uprava za indirektno oporezivanje dobila je 108 zahtjeva za carinske mjere po osnovi zaštićenih robnih žigova i donijela 51 odluku o privremenom povlačenju i pljenidbi robe. Državna agencija za istrage i zaštitu provela je istrage o 49 slučajeva od kojih je 14 zatvoreno. Podnijela je 22 izvještaja o radu Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. U februaru 2020. Vijeće ministara donijelo je odluku o osnivanju Međuresornog tijela za saradnju u oblasti sticanja i provođenja PIV u zemlji.

Upravni i pravosudni kapaciteti institucija za provedbu još su nedovoljni i treba ojačati njihovu saradnju. Bosna i Hercegovina je usvojila odgovarajuću strategiju koju tek treba provesti. Zemlja još nema pouzdan sistem za prikupljanje i analizu podataka, niti sistem za razmjenu podataka između različitih institucija za provedbu. Treba preduzeti korake koji će obezbijediti učešće poslovnih subjekata i potrošača u sprečavanju krivotvorenja i piratstva, uključujući kampanje za podizanje svijesti u svim institucijama za provedbu. Tužioci, sudije i sudska vijeća koja rade na predmetima koji se tiču prava intelektualnog vlasništva trebaju dodatnu specijalizaciju kako bi ove predmete rješavali efikasnije i dosljednije.

5.8. Poglavlje 8: Politika konkurencije

Pravila EU štite slobodnu konkurenciju. Ona uključuju antimonopolska pravila protiv restriktivnih sporazuma između preduzeća i zloupotrebe dominantnog položaja, te uključuju i pravila o koncentracijama među preduzećima koja bi znatno ometala konkurenciju. Pravila EU takođe utvrđuju sistem kontrole državne pomoći. Vlastima je dopuštena dodjela državne pomoći samo u slučaju da su ispunjeni ograničavajući uslovi, s ciljem sprečavanja narušavanja konkurencije.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti politike konkurencije. U izvještajnom periodu nije postignut **nikakav napredak** u ovoj oblasti. Bosna i Hercegovina treba dodatno uskladiti svoj zakonski okvir u oblasti konkurencije i državne pomoći s relevantnim dijelom *acquisa* EU. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- unaprijedi rezultate provedbe Vijeća za državnu pomoć tako što će osigurati da tijela koja dodjeljuju pomoć dostavljaju ex ante obavještenja o mjerama državne pomoći;
- uskladi postojeće programe pomoći sa odredbama SSP-a;
- osigurati da je Vijeće za državnu pomoć operativno nezavisno i da ima odgovarajuće finansiranje

Antitrustovi i spajanja

Zakonodavni okvir o **antitrustovima i spajanjima** uglavnom je usklađen s *acquisem* EU. Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine u velikoj mjeri odražava odredbe Ugovora o funkcionisanju Evropske unije u pogledu ograničavajućih sporazuma i zloupotrebe dominantnog položaja. Njime se predviđa *ex ante* kontrola efekata spajanja na konkurenciju, iznad određenih pragova prometa, u skladu s principima Uredbe EU o spajanju. Postoje provedbeni propisi koji osiguravaju dodatna materijalna i proceduralna pravila, kao i smjernice za provođenje pravila o konkurenciji, u cilju

značajnijeg usklađivanja s *acquisem* EU. Provedbeni propisi treba da budu dodatno usklađeni s *acquisem* EU.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, Konkurencijsko vijeće je operativno nezavisno tijelo nadležno za provođenje Zakona o konkurenciji. Konkurencijsko vijeće može izdavati zahtjeve za informacijama, obavljati nenajavljene inspekcije na licu mjesta, može izricati novčane kazne i tražiti otklanjanje nedostataka ukoliko utvrdi kršenje pravila o konkurenciji. Ono može zabraniti spajanja, ili ih odobriti, sa ili bez uslova, te dati mišljenja o nacrtima zakona koji mogu uticati na konkurenciju. Postoji program za ublažavanje kazni preduzećima koja pribavljaju informacije o slučajevima kartela. Strane se na odluke Konkurencijskog vijeća mogu žaliti sudu.

Funkcionisanje Konkurencijskog vijeća u znatnoj mjeri otežavaju kratki proceduralni rokovi i postupci za donošenje odluka prema nacionalnom principu, prema kojima odluke Vijeća, da bi imale pravni učinak, moraju imati podršku najmanje jednog člana iz svakog konstitutivnog naroda.

Što se tiče **provedbenih kapaciteta**, Konkurencijsko vijeće je sastavljeno od šest članova kojima podršku u radu pruža 20 zaposlenih. Nivo stručnosti zaposlenih treba dodatno unaprijediti odgovarajućom obukom. Što se tiče **provedbe**, Konkurencijsko vijeće je 2019. donijelo 49 odluka, uključujući njih sedam o zabranjenim sporazumima, tri o zloupotrebi dominantnog položaja i 16 odluka kojima se dozvoljavaju koncentracije. Nije bilo izricanja novčanih kazni. Konkurencijsko vijeće treba da nastavi sa jačanjem provođenja pravila o konkurenciji. Pravosudni kapaciteti za postupanje u složenim predmetima konkurencije popravljaju se i treba ih dodatno osnažiti.

Državna pomoć

Što se tiče **državne pomoći**, zakonski okvir je djelomično usaglašen sa *acquisem* EU i odredbama SSP-a. On sadrži Zakon o sistemu državne pomoći u Bosni i Hercegovini i propise koje su donijeli Vijeće ministara te vlade entiteta i Brčko distrikta. Provedbeni propisi nisu usvojeni ravnomjerno u cijeloj zemlji i treba ih uskladiti s *acquisem* EU. Mapa regionalne pomoći još nije izrađena.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, Vijeće za državnu pomoć odgovorno je za osiguranje dosljednog provođenja Zakona o sistemu državne pomoći. Vijeće za državnu pomoć sastavljeno je od osam članova koje imenuje Vijeće ministara, te vlade entiteta i Brčko distrikta. Kao i u slučaju Konkurencijskog vijeća, funkcionisanje Vijeća za državnu pomoć znatno je otežano nacionalnim principom kod donošenja odluka, prema kojem odluke Vijeća, da bi imale pravni učinak, moraju imati podršku najmanje jednog člana iz svakog konstitutivnog naroda.

Prema Zakonu o sistemu državne pomoći, davatelj državne pomoći dužan je obavijestiti Vijeće za državnu pomoć o svim mjerama državne pomoći prije nego se mjere pomoći mogu odobriti. Vijeće za državnu pomoć može naložiti povrat nezakonite pomoći, s kamatama, ako se pomoć koja nije prijavljena smatra nespojivom s pravilima o državnoj pomoći. Može pokrenuti *ex officio* istrage i provesti naknadne procjene dodijeljene državne pomoći ako postoje dovoljni pokazatelji da je pomoć dodijeljena nezakonito.

Provedbeni kapaciteti Vijeća za državnu pomoć nisu dovoljni. Sa samo šest zaposlenih, sekretarijat Vijeća nije u mogućnosti da izvršava svoje zadatke. Stručnost osoblja treba podići na viši nivo kroz relevantnu obuku. Što se tiče **provedbe**, Vijeće za državnu pomoć u izvještajnom periodu je donijelo samo jednu (pozitivnu) odluku. Veliku većinu mjera državne pomoći donose organi koji dodjeljuju državnu pomoć prije nego što ih prijave Vijeću za državnu pomoć i prije nego što ih Vijeće odobri. Postojeći programi za državnu pomoć još nisu usklađeni s pravilima EU za državnu pomoć, u skladu s obavezama koje proizilaze iz SSP-a. Bosna i Hercegovina treba da osigura transparentnost svih dodijeljenih mjera državne pomoći.

U aprilu 2020, Vijeće za državnu pomoć objavilo je Priručnik za primjenu pravila za državnu pomoć i obavještenje o primjeni Zakona o državnoj pomoći u kontekstu pandemije COVID-19, koji je izrađen tako da bude u skladu sa smjernicama Evropske komisije koje su navedene u Privremenom okviru od 18. marta 2020.

Liberalizacija

Što se tiče **liberalizacije**, Zakon o konkurenciji i Zakon o sistemu državne pomoći primjenjuju se na javna preduzeća i preduzeća sa posebnim ili ekskluzivnim pravima. Pravila o finansiranju usluga od opšteg ekonomskog interesa nisu u potpunosti usaglašena sa *acquisem* EU.

5.9. Poglavlje 9: Finansijske usluge

Pravila EU imaju za cilj da osiguraju pravednu konkurenciju i stabilnost finansijskih institucija, odnosno bankarstva, osiguranja, dopunskih penzija, investicijskih usluga i tržišta vrijednosnih papira. One uključuju pravila o odobrenju, radu i nadzoru tih institucija.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti/je umjereno pripremljena** u oblasti finansijskih usluga. Postignut je **određeni napredak** u provođenju prošlogodišnjih preporuka. Nastavljeni su naporu u pravcu daljnjeg usaglašavanja zakonodavstva sa *acquisem* EU, ali je potrebno preduzeti dodatne mjere da bi se značajno unaprijedila koordinacija u nadzoru i provedbi unutar sektora. Sveukupni nivo pripremljenosti na tržištu vrijednosnih papira i dalje je nizak. Prošlogodišnje preporuke u velikoj mjeri još vrijede.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- potpiše Memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti;
- izmijeni propise koji se tiču obaveznog osiguranja u saobraćaju kako bi liberalizovala svoje tržište osiguranja;
- pokaže poboljšanja u koordinaciji između korektivnih i izvršnih ovlaštenja nadzornih organa (uključujući agencije za bankarstvo)..

Što se tiče **banaka i finansijskih konglomerata**, bankarski sektor izgleda adekvatno kapitaliziran i likvidan. Ukupna stopa adekvatnosti kapitala na kraju 2020. bila je na nekih 18%, znatno iznad regulatornog minimuma od 12%. Međutim, fragmentirano tržište doprinosi samo umjerenom profitabilnosti bankarskog sektora. U oba entiteta postoje strategije za potpuno provođenje Basela III. Jedno od preostalih pitanja je usvajanje zajedničke metodologije za određivanje sistemski važnih banaka.

Sistem osiguranja depozita je operativan, ali iznos osiguranih depozita nije u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU. Zakon o osiguranju depozita usvojen krajem maja 2020. unapređuje okvir za sanaciju banaka i osigurava automatsko članstvo u sistemu osiguranja depozita.

Da bi bio potpun, zakonski okvir osobito mora da ojača korektivna i izvršna ovlaštenja supervizora i uvede konsolidovanu inspekciju bankarskih grupa širom entiteta.

Na kraju prvog kvartala 2020. stopa nenaplativih kredita smanjena je na 6,6% od portfelja nedospjelih kredita. Sve banke su završile revizije kvaliteta aktive, na osnovu kojih su agencije za bankarstvo odobrile planove za rješavanje uočenih slabosti, uključujući upravljanje rizicima i nadzorne prakse. Pripremljen je Memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti kako bi se unaprijedila saradnja i razmjenjena informacija u oblasti nadzora banaka, spremnosti i upravljanja

krizama, te sistemskog nadzora rizika, ali ga još nisu potpisale relevantne strane, uključujući Centralnu banku BiH, Agenciju za osiguranje depozita BiH i agencije za bankarstvo.

U odgovoru na vanredno stanje koje je prouzrokovao COVID-19, agencije za bankarstvo su u proljeće 2020. najavile šestomjesečni moratorijum na otplatu zajmova u cilju restrukturiranja kreditnih aranžmana čija otplata je otežana zbog navedenih okolnosti. Od banaka je takođe zatraženo da razmotre dodatne carinske olakšice, te da ne plaćaju dividende ni bonuse. Agencije za bankarstvo su na koordiniran način dopunile odluke vezano za likvidnost, kreditne i valutne rizike, kao i obračun kapitala, da bi ublažile uslove i pomogle bankama da se nose sa posljedicama COVIDA-19, stimulišući tako davanje zajmova.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak u oblasti **osiguranja i strukovnih penzija**. Agencija za osiguranje Bosne i Hercegovine ojačala je svoju nadzornu i koordinacionu ulogu organizovanjem redovnih sastanaka svog Upravnog odbora i davanjem preporuka za usklađivanje i usaglašavanje nacрта zakona u oblasti osiguranja sa *acquisem* EU koje su joj dostavila oba entiteta. U skladu sa mišljenjem Upravnog odbora, Republika Srpska je u julu 2019. izmijenila svoj zakon o osiguravajućim društvima u cilju unapređenja korporativnog upravljanja i usklađivanja kapitalnih zahtjeva sa *acquisem* EU i sa drugim entitetom. Oba entiteta su izmijenila pravilnike o osnivanju i poslovanju podružnica osiguravajućih društava u međuentitetskom poslovanju u cilju realizacije protokola o saradnji i razmjeni informacija između entitetskih osiguravajućih društava.

Pripreme za usklađeno prenošenje kvalitativnih zahtjeva Solventnosti II (upravljanje i upravljanje rizicima radi efikasnog nadzora osiguravatelja) pokrenute su putem aktivnosti na podizanju svijesti u Federaciji BiH i putem analize učinka koju je napravila Agencija za osiguranje Republike Srpske.

Bosna i Hercegovina još nije izmijenila propise o obaveznom osiguranju u saobraćaju kojim bi liberalizovala tržište osiguranja. Relevantni podzakonski akti nisu usvojeni na usklađen način u cijeloj zemlji, što sprečava formiranje jedinstvenog ekonomskog prostora za usluge osiguranja.

Republika Srpska je usvojila izmjene i dopune propisa o dobrovoljnim penzijama u cilju povećanja dugoročne štednje kroz kolektivne penzione planove. Nije bilo nikakvih aktivnosti u oblasti usklađivanja zakona kojima se uređuje finansijski nadzor fondova za strukovne penzije sa *acquisem* EU.

Nije postignut napredak u pogledu **infrastrukture finansijskih tržišta**. Zakonodavstvo nije u skladu sa *acquisem* EU, uključujući Direktivu o konačnosti poravnanja.

Što se tiče **tržišta vrijednosnih papira i investicionih usluga**, treba unaprijediti koordinaciju između entiteta da bi se osiguralo dosljedno usaglašavanje sa ključnim oblastima *acquisa* EU o tržištima vrijednosnih papira, kao što su pravila o manipulaciji i zloupotrebi tržišta. Nema regulisanog tržišta u smislu tržišta u finansijskim instrumentima *acquisa*. Od kraja 2019. Komisija za vrijednosne papire Federacije BiH izgubila je kvorum od tri člana potrebna za njeno funkcionisanje barem u tehničkom mandatu (u kojem je ova Komisija djelovala od 2009.), zbog čega ne može da obavlja svoje redovne dužnosti. Kao rezultat toga, obustavljeni su svi zahtjevi za povećanje kapitala, spajanja i pripajanja.

Što se tiče investicionih fondova, Republika Srpska je izmijenila svoj Zakon o investicionim fondovima da bi ga dodatno uskladila sa Uredbom o prospektu i da bi bolje zaštitila investitore i operatere društava za upravljanje. Definicija investicionih usluga nije u skladu sa *acquisem* EU.

5.10. Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji

EU podržava nesmetano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta za elektronske komunikacije,

elektronsku trgovinu i audio-vizuelne usluge. Pravila štite potrošače i podržavaju univerzalnu dostupnost savremenih usluga.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti** u oblasti informacionog društva i medija. **Nije bilo napretka** u realizaciji prošlogodišnjih preporuka. Propisi i strateški okvir ne postoje, i nisu usklađeni sa *acquisem* EU. Nije postignut napredak u vezi sa uvođenjem evropskog broja za hitne slučajeve 112.

U aprilu 2019. Bosna i Hercegovina je potpisala Regionalni sporazum o roamingu, koji će od 1. jula 2021. omogućiti korištenje usluge „roaming kao kod kuće“ (roam like at home).

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- usvoji zakon o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima u skladu sa *acquisem* EU;
- dovrši drugu fazu prelaska na digitalno emitovanje i da usvoji okvirnu strategiju za pristup širokopojasnoj mreži;
- usvoji zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije sa jedinstvenim nadzornim organom za cijelu zemlju u skladu sa *acquisem* EU.

Što se tiče **elektronskih komunikacija kao i informacionih i komunikacijskih tehnologija**, zemlja nije ostvarila napredak u pogledu usvajanja novog zakona o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima u skladu sa regulatornim okvirom EU 2018. Nije postignut napredak u vezi sa uvođenjem evropskog broja za hitne slučajeve 112 u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina je i dalje jedina zemlja u regionu koja nema širokopojasnu strategiju, iako je 2019. uvela mrežu 4G. Regulatorna agencija za komunikacije još nije finansijski nezavisna, niti su uloženi napor da se unaprijedi procedura imenovanja njenog rukovodstva, što bi joj obezbijedilo punu političku nezavisnost.

Postoji 67 pružalaca usluga interneta i 3.080.859 korisnika interneta (stopa penetracije 87,25%), sa stopom penetracije od 20,05% za širokopojasni internet. Bosna i Hercegovina je u aprilu 2019. u Beogradu potpisala Regionalni sporazum o roamingu koji će omogućiti pristup usluzi „roaming kao kod kuće“ (roam like at home) od jula 2021. i dovesti do dodatnog smanjenja cijena za usluge roaminga.

Što se tiče **usluga informacionog društva**, na snazi je Politika razvoja informacionog društva za period 2017.-2021., ali Bosna i Hercegovina nije ostvarila napredak u pogledu usvajanja nacionalne strategije i akcionog plana za njenu provedbu. Bosna i Hercegovina treba da usvoji zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije sa jedinstvenim nadzornim organom za cijelu zemlju i u skladu sa *acquisem* EU. Istovremeno, nije postignut napredak u obezbjeđivanju interoperabilnosti sistema elektronskog potpisa u cijeloj zemlji.

U oktobru 2019. Kancelarija za nadzor i akreditaciju ovjerilaca, osnovana u okviru Ministarstva komunikacija i transporta BiH, registrovala je prvog pružaoca usluga povjerenja. Zemlja nije ostvarila napredak u pogledu usvajanja cjelodržavne strategije za bezbjednost mreža i informacionih sistema, ni u pogledu imenovanja jedinstvene nacionalne kontakt osobe odgovorne za koordinaciju i prekograničnu saradnju. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi mrežu timova za odgovor na bezbjednosne kompjuterske incidente koja će olakšati stratešku saradnju i razmjenu informacija.

Što se tiče **audio-vizuelne politike**, Bosna i Hercegovina treba da usvoji zakon o elektronskim

komunikacijama i elektronskim medijima u skladu sa *acquisem* EU. Nije postignut napredak u oblasti usvajanja propisa o transparentnosti vlasništva medija, uključujući evidenciju vlasničke strukture, kao i propisa o reklamiranju u medijima. Zemlja nije ostvarila napredak u dovršetku druge faze projekta prelaska na digitalno emitovanje, te je, stoga, propustila međunarodni rok, jer ne ispunjava svoje obaveze iz Ženevskog sporazuma GE-06, prema kojem mora da ispoštuje međunarodni rok za isključenje analognog emitovanja.

Tri javna emitera i dalje su izložena jakom političkom uticaju, posebno kroz politički kontrolisane upravne odbore, sa zabrinjavajućim trendom u pravcu autocenzure. Zemlja nije uvela prikladan model za naplatu pretplate koji bi obezbijedio finansijsku održivost i političku nezavisnost javnih emitera. Korporacija javnog RTV sistema, predviđena odgovarajućim zakonom, tek treba da bude osnovana. Finansiranje lokalnih javnih emitera iz javnog budžeta takođe treba da bude usklađeno sa *acquisem* EU, jer je to državna pomoć i ona pruža priliku za politički pritisak i uticaj.

5.11. Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj

Zajednička poljoprivredna politika podržava poljoprivrednike i ruralni razvoj. Ovo zahtijeva jake sisteme upravljanja i kontrole. Postoje i zajednička pravila EU za politiku kvaliteta i organski uzgoj.

Bosna i Hercegovina je u **ranjoj fazi pripremljenosti** u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Sveukupno je postignut **ograničeni napredak** u provođenju prošlogodišnjih preporuka. Iako su dešavanja u politici kvaliteta ohrabrujuća, još nije bilo napretka u provedbi strateškog plana za period 2018.-2021. i zakonodavstvu o vinu i organskom uzgoju na državnom nivou. Preporuke iz 2019. nisu u potpunosti provedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- efikasno provede strateški plan za ruralni razvoj za period 2018.-2021., posebno usaglašavanjem programa ruralnog razvoja i mjera podrške u cijeloj zemlji, i pripremi novi strateški plan za ruralni razvoj nakon 2021;
- usvoji zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu;
- uskladi zakonodavstvo o politici kvaliteta na teritoriji cijele zemlje.

Što se tiče **horizontalnih pitanja**, nije bilo napretka u uspostavljanju administrativnih struktura potrebnih za zajedničku poljoprivrednu politiku, uključujući agenciju za plaćanja, niti napretka u izradi elemenata integrisanog sistema administracije i kontrole, sistema za identifikaciju zemljišnih parcela i mreže računovodstvenih podataka za poljoprivredna gazdinstva. Potrebni su dalji naponi na boljoj koordinaciji sektora i jačanju administrativnih kapaciteta na svim nivoima vlasti. Još uvijek nije postignut dogovor o uspostavljanju potrebnih institucionalnih struktura kako bi zemlja mogla imati koristi od Instrumenta za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj (IPARD). Direktna plaćanja tek treba uskladiti s pravilima EU na način da se ona odvoje od proizvodnje. Ostaje da se savjetodavne usluge na poljoprivrednim gazdinstvima uvedu na usklađen način u cijeloj zemlji.

Što se tiče šema **zajedničke organizacije tržišta** za specifične sektore, zemlja još uvijek treba da pripremi i uspostavi regulatorni okvir u skladu s *acquisem* EU. Zakon o vinu na državnom nivou još nije usvojen. Potrebno je uspostaviti registar proizvođača grožđa i vina ili katastar vinograda. Generalno, važno je da zemlja osigura pouzdane cjelodržavne statističke podatke, posebno o broju i veličini domaćinstava, kao i o poljoprivrednim gazdinstvima koja proizvode grožđe.

Što se tiče **ruralnog razvoja**, nije postignut napredak u usklađivanju programa ruralnog razvoja i mjera podrške u cijeloj zemlji. Zemlja još nije dostavila prvi izvještaj o provedbi svog Strateškog

plana ruralnog razvoja - Okvirni dokument za period 2018.-2021. i obezbijedila mjerenje učinka koje se može koristiti za pripremu novog dokumenta politike nakon 2021.

Što se tiče **politike kvaliteta**, zemlja je nastavila jačati svoje podzakonske akte i potrebne strukture za provedbu sistema kontrole kvaliteta. Međutim, važno je da zemlja nastavi dalje poboljšavati i usklađivati svoj pravni okvir sa relevantnim *acquisem* EU kako bi napredovala u ovoj oblasti, posebno u pogledu vina i alkoholnih pića, i kako bi osigurala jasniju raspodjelu nadležnosti.

Što se tiče **organskog uzgoja**, zemlja tek treba da pripremi i usvoji zakon na državnom nivou koji propisuje *acquis* EU i naknadno osigura da se regulatorni okviri na različitim nivoima vlasti usklade s njim. Mjere podrške i dalje se neravnomjerno provode u cijeloj zemlji.

5.12. Poglavlje 12: Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika

Higijenska pravila EU u proizvodnji prehrambenih proizvoda osiguravaju visok nivo sigurnosti hrane. Zdravlje i dobrobit životinja i sigurnost hrane životinjskog porijekla su zaštićeni, zajedno sa kvalitetom sjemena, sredstvima za zaštitu bilja, zaštitom od štetnih organizama i ishranom životinja.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. U izvještajnom periodu je postignut **ograničeni napredak** u pogledu poštivanja pravila EU i zahtjeva za izvoz mesa peradi i proizvoda od mesa peradi, kao i industrijskih jaja u EU. Zemlja treba da nastavi usklađivanje sa novim *acquisem* EU i da ojača svoje administrativne kapacitete, posebno one koji se tiču službene kontrole i laboratorija. Preporuke Komisije iz 2019. nisu u potpunosti provedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- uvede međulaboratorijska uporedna ispitivanja radi povećanja svojih administrativnih kapaciteta, posebno inspeksijskih službi i laboratorija;
- ubrza pripreme za nacionalne referentne laboratorije, posebno povećanjem broja akreditovanih laboratorijskih metoda koje se koriste u higijenskoj, veterinarskoj i fitosanitarnoj kontroli, analizi hrane za ljude i životinje;
- usvoji šeme sjemena OECD-a, posebno za poljoprivredna sjemena i šumarski materijal;
- nastavi vakcinaciju protiv bjesnila.

U području **opšte sigurnosti hrane, pravila o sigurnosti hrane i posebnih pravila za hranu za životinje**, Bosna i Hercegovina se pridržavala pravila i zahtjeva EU za izvoz mesa peradi i proizvoda od mesa peradi, kao i industrijskih jaja, povećavajući broj svojih proizvoda životinjskog porijekla koji su u skladu sa EU i zbog toga ima pravo na pristup tržištu EU. Važno je da zemlja dalje radi na usklađivanju sa zahtjevima EU za izvoz drugih roba, poput konzumnih jaja i drugih kategorija mesa, poput goveđeg, ovčjeg i kozjeg mesa. Dalje usklađivanje zakonodavstva mora se ubrzati, posebno regulatorni okvir na državnom nivou, a naročito kada je riječ o zakonima o hrani i veterinarstvu, gdje je došlo do značajnih pomaka u *acquisu* EU. Efikasna primjena zakona je ključna. Potpuno provođenje higijenskog paketa na usklađen način u cijeloj zemlji ostaje izazov.

Potpuni nacionalni sistem referentnih laboratorija još uvijek nije uspostavljen u Bosni i Hercegovini. Zemlja još uvijek nije izradila i usvojila strategiju na državnom nivou za laboratorijsko ispitivanje uzoraka, kako zahtijeva službeni sistem kontrole hrane za ljude i životinje.

Bosna i Hercegovina je nastavila provoditi svoju **veterinarsku politiku** o kontroli, sprečavanju i iskorjenjivanju zaraznih bolesti životinja, uključujući mjere protiv bruceloze i bjesnila. U svjetlu

nedavne pojave bjesnila kod lovačkog psa, vrlo je važno da zemlja nastavi sa kampanjom cijepljenja protiv bjesnila sve dok se ova bolest ne bude smatrala iskorijenjenom. Zemlja treba da intenzivira mjere kontrole bolesti životinja, posebno nadzora, i osigura dugoročne održive resurse za ove mjere. Ipak, zbog budžetskih ograničenja, oni i dalje predstavljaju izazov na duži rok.

Provodi se plan praćenja rezidua u zemlji. Međutim, zemlja mora da pojača svoje napore kako bi poboljšala efikasnost. Laboratorije u zemlji uglavnom imaju zadovoljavajuće kapacitete. Još uvijek je potrebno više osoblja, opreme i akreditovanih laboratorijskih metoda za dijagnosticiranje bolesti životinja. Važno je da Bosna i Hercegovina radi na uspostavljanju svojih centralnih sistema za identifikaciju i registraciju životinja za ovce, koze, svinje i kopitare.

Što se tiče **stavljanja na tržište hrane za ljude, hrane za životinje i nusproizvoda životinjskog porijekla**, službeni sistem kontrole hrane za ljude i hrane za životinje u zemlji tek treba u potpunosti uskladiti s *acquisem* EU i efikasno provoditi. Na svim nivoima vlasti treba ojačati administrativne kapacitete. To se posebno odnosi na inspeksijske službe i laboratorije, za koje treba uvesti međulaboratorijska uporedna ispitivanja. Zemlja mora pojačati napore na daljem usklađivanju, posebno svog regulatornog okvira na državnom nivou, sa novim *acquisem* EU, posebno s novim Zakonom o zdravlju životinja i službenim kontrolama. I dalje ostaje da se efikasno provede cjelodržavna Strategija za upravljanje nusproizvodima životinjskog porijekla.

U oblasti **fitosanitarne politike**, zemlja nastavlja da poboljšava svoje podzakonske akte. Pravni okvir, posebno na državnom nivou, tek treba uskladiti sa novim *acquisem* EU, posebno u pogledu novog Zakona o zdravlju biljaka i službenim kontrolama.

Realizovan je državni program za posebni nadzor karantinskih štetnih organizama na krompiru. Registracija subjekata u sektoru biljaka u jedinstveni fitoregistar je i dalje u funkciji. Nije postignut napredak u izdavanju biljnih pasoša. Šeme sjemena OECD-a tek treba usvojiti. Zemlja još nije ispunila zahtjeve iz *acquisa* EU o uspostavljanju svojih referentnih laboratorija koje pružaju usluge fitosanitarne kontrole. I dalje ostaje da se principi integrisanog upravljanja štetnim organizmima primijene na usklađen način u cijeloj zemlji.

U pogledu **genetski modifikovanih organizama** (GMO) potrebni su dalji naponi, posebno na osiguranju usklađenosti s *acquisem* EU, usklađivanju zakonodavstva u cijeloj zemlji i osiguravanju njegove efikasne primjene. Treba ojačati inspeksijske službe na svim nivoima vlasti. Zemlja mora raditi na uspostavljanju referentne laboratorije za ispitivanje, kontrolu i praćenje prisustva GMO u hrani za ljude i životinje.

5.13. Poglavlje 13: Ribarstvo

Zajednička ribarstvena politika utvrđuje pravila za upravljanje ribarstvom, štiti živuće resurse mora i ograničava uticaj ribarstva na okoliš. To uključuje određivanje kvota ulova, upravljanje kapacitetom flote, pravila koja se odnose na tržišta i akvakulturu, te pružanje podrške ribarstvu i obalnim zajednicama.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. Nije bilo **napretka** u izvještajnom periodu. Potrebno je poduzeti velike korake za izradu dokumenta o ribarstvenoj politici za cijelu zemlju i njegovu efikasnu primjenu u cijeloj zemlji u skladu s *acquisem* EU. Preporuke Komisije iz 2019. nisu provedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

→ usvoji cjelodržavnu strategiju za ribarstvo i akvakulturu s ciljem usklađivanja zakonodavstva s *acquisem* EU;

→ uskladi metodologiju za prikupljanje podataka o ribi i ribljim proizvodima u cijeloj zemlji i uspostavi relevantne statistike.

Bosna i Hercegovina tek treba da izradi svoju okvirnu politiku i zakonodavstvo o unutrašnjem i morskom ribarstvu, koje su potrebne za pripremu zajedničke ribarske politike EU (CFP). Efikasna provedba CFP-a u cijeloj državi treba da bude osigurana u skladu s *acquisem* EU.

Ograničenja institucionalnih kapaciteta i slabe administrativne strukture i dalje predstavljaju izazov. Postojeće zakonodavstvo nije usklađeno u cijeloj zemlji. Još uvijek ne postoje **posebne strukturisane aktivnosti u sektoru ribarstva**.

Nedostaju mjere za **upravljanje resursima i ribarskom flotom**, a administrativni kapaciteti za provođenje takvih mjera su slabi. U tom kontekstu, zemlja mora postići napredak u pogledu uspostavljanja sistema za upravljanje i kontrolu ribolovnih aktivnosti u skladu sa CFP-om EU. Registar flote tek treba uspostaviti i njime pravilno upravljati. Prikupljanje podataka o ulovu i istovaru po vrstama ribolova treba poboljšati i uskladiti u cijeloj zemlji. Nadalje, sistem prikupljanja statističkih podataka o ribi i ribljim proizvodima mora se poboljšati i uskladiti u cijeloj zemlji.

Što se tiče **tržišne politike**, postoje tržišni standardi za određene proizvode ribarstva.

Što se tiče **međunarodnih sporazuma**, Bosna i Hercegovina saraduje u morskom ribarstvu sa Generalnom komisijom za ribarstvo za Mediteran (GFCM) i UN-ovom Organizacijom za hranu i poljoprivredu (FAO). Bosna i Hercegovina je takođe potpisnica Deklaracije Malta MedFish4Ever.

5.14. Poglavlje 14: Transportna politika

EU ima zajednička pravila za tehničke i sigurnosne standarde, zaštitu, socijalne standarde, državnu pomoć i liberalizaciju tržišta u oblasti drumskog, željezničkog transporta i transporta unutrašnjim plovnim putevima, kombinovanog transporta, vazdušnog i pomorskog transporta.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti transportne politike. **Nije bilo napretka** u realizaciji prošlogodišnjih preporuka. Zemlja mora nastaviti usklađivanje s i efikasnu provedbu *acquisa* EU u svim oblastima transporta i na svim nivoima vlasti. Što se tiče bezbjednosti na putevima, Bosna i Hercegovina treba pojačati svoje administrativne kapacitete, posebno izradom konkretnih akcionih planova i pokretanjem kampanja za podizanje svijesti kako bi se smanjio veliki broj nesreća i smrtnih slučajeva. Takođe mora dovršiti i usvojiti svoje zakone o prevozu opasnih roba, potpuno ih uskladiti sa *acquisem* EU i relevantnim međunarodnim sporazumima, te uspostaviti odgovarajuće administrativne strukture. Propisi o održavanju puteva moraju se poboljšati, kako u pogledu efikasnosti tako i efektivnosti. Potrebno je ojačati administrativne kapacitete kako bi se osigurala primjena zakona i propisa, posebno u pogledu izvršnih, inspeksijskih i istražnih tijela za drumski transport, željeznice, unutrašnje plovne puteve i vazduhoplovstvo. Čeka se usklađivanje sa *acquisem* EU o pravima putnika u željezničkom saobraćaju. Bosna i Hercegovina preuzela je odgovornost za kontrolu vazdušnog transporta na svom nacionalnom nebu u decembru 2019. Prošlogodišnje preporuke nisu dovoljno primijenjene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

→ razvije kapacitete za primjenu propisa za smanjenje smrtnih slučajeva u drumskom saobraćaju i postigne napredak u uspostavljanju nacionalnog sistema za kontinuirano prikupljanje podataka o saobraćajnim nesrećama;

- poveća nezavisnost, ojača kapacitete i osigura dovoljno finansiranje regulatornih tijela u oblasti transporta;
- izradi strateški okvir, usvoji relevantno zakonodavstvo i osigura dovoljne kapacitete i resurse za primjenu inteligentnog transportnog sistema (ITS) na osnovnim mrežama.

Što se tiče **opšteg *acquisa* EU o transportu**, Bosna i Hercegovina realizuje svoju Okvirnu strategiju transporta BiH za period 2016-2030. Strategija utvrđuje postupke i programe koji će se provoditi u kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom periodu (administrativne reforme, usklađivanje propisa, izgradnja kapaciteta i programi ulaganja), kao i odgovarajuću raspodjelu nadležnosti, vremenski okvir i pokazatelje uspjeha. Nacrt izvještaja o provedbi za period 2016.-2018. je ažuriran sa podacima o napretku postignutim u 2019. i poslat je na razmatranje Vijeću ministara početkom 2020.

Transport ostaje nedovoljno razvijen, a brzina strukturnog prilagođavanja i reformi je spora. Potrebne investicije se odgađaju zbog ograničenih kapaciteta za zaduživanje, finansijskih ograničenja zbog kašnjenja u osiguranju dogovorenog vanjskog finansiranja i nedostatka fokusa na ključne prioritete, kao i koordinacije i saradnje između različitih nivoa vlasti. Nije bilo napretka u dovršenju ključnih sektorskih reformi i preporuke iz 2019. i dalje ostaju na snazi. Potrebni su dalji naponi kako bi se osiguralo potpuno usklađivanje s Direktivom o inteligentnim transportnim sistemima (ITS) i osigurala provedba relevantnih nacionalnih zakona. Sveukupna strategija za ITS tek treba da bude usvojena i za njenu realizaciju treba izdvojiti resurse.

Bosna i Hercegovina nastavlja aktivno sudjelovati u Strategiji EU za dunavsku regiju i Strategiji EU za jadransko-jonsku regiju.

Zemlja je umjereno pripremljena za **drumski transport**, ali je postigla samo ograničeni napredak u izvještajnom periodu, posebno u održavanju, razvoju i poboljšanju infrastrukture. Nedavnim izmjenama i dopunama Zakona o bezbjednosti u drumskom transportu je postignut dobar nivo usklađenosti s *acquisem* EU. Primjena ostaje zabrinjavajuća, posebno u pogledu poboljšanja bezbjednosti na putevima. Bosna i Hercegovina još uvijek bilježi značajan broj nesreća i smrtnih slučajeva. U septembru 2019. Vijeće ministara je usvojilo odluku o uspostavljanju Vijeća za sigurnost na putevima. Nema napretka u razvoju strateškog okvira za implementaciju ITS-a na osnovnoj drumskoj mreži, što uključuje preuzimanje relevantnog zakonodavstva EU (Direktive o interoperabilnosti) u nacionalno zakonodavstvo. Bosna i Hercegovina hitno mora uspostaviti sistem za kontinuirano prikupljanje podataka o saobraćajnim nesrećama u cijeloj zemlji. Sada su na snazi regulatorne mjere za regulisanje pristupa međunarodnom tržištu drumskog transporta i zanimanju drumskog prevoznika, uključujući funkcionalni sistem za licenciranje tih prevoznika.

Uspostavljeni su zakonski propisi i organizacioni aranžmani za testiranje ispravnosti vozila. Nacionalna ograničenja maksimalnih težina i dimenzija za drumska vozila su usklađena sa zahtjevima EU.

Godinama Bosna i Hercegovina nije usvojila cjelodržavni zakon o međunarodnom drumskom transportu opasnih materija. Zemlja treba da ojača svoje mehanizme za praćenje primjene relevantnih međunarodnih pravila i zakonodavstva EU, uključujući ona o prenosivoj opremi pod pritiskom, provjerama vozila na drumu i bezbjednosti na drumu.

U pogledu **željezničkog saobraćaja**, Bosna i Hercegovina je umjereno pripremljena, ali je postigla samo ograničen napredak u periodu koji je obuhvaćen ovim izvještajem, posebno kada je riječ o razvoju, održavanju i poboljšanju infrastrukture.

Gotovo polovina željezničke infrastrukture nije sigurna, zastarjela je i nepouzdana i ne može omogućiti odgovarajući međunarodni tranzit na mreži. Nema napretka u razvoju strateškog okvira za implementaciju ITS-a na osnovnoj željezničkoj mreži. Takođe su potrebni dalji napor u vezi s usvajanjem višegodišnjeg plana održavanja cijele osnovne mreže. Što se tiče rekonstrukcije i izgradnje novih željezničkih dionica, Bosna i Hercegovina treba da teži korištenju savremenih standarda TSI i EU.

Zakon je u velikoj mjeri usklađen sa *acquisem* EU o željeznici, posebno u pogledu prvog, drugog i trećeg paketa direktiva EU o željeznicama. Potrebna je dalja revizija kako bi se uskladio sa četvrtim paketom EU o željeznicama iz 2016. i nastavilo s otvaranjem željezničkog tržišta. Usklađivanje sa *acquisem* EU o pravima putnika u željezničkom saobraćaju takođe se čeka. Dalji napor su potrebni za povećanje nezavisnosti željezničkog regulatora i izgradnju njegovih kapaciteta.

Dvije vertikalno integrisane entitetske željezničke kompanije još uvijek nisu u potpunosti dovršile proces odvajanja upravljanja infrastrukturom od funkcija željezničkog preduzeća. Obje kompanije obavljaju profitabilne operacije teretnog prevoza, ali imaju probleme vezane za višak osoblja i finansiranje, što utiče na rekonstrukciju infrastrukture te probleme vezane za organizaciju i nizak nivo putničkog transporta, posebno kod subvencioniranog lokalnog prigradskog prevoza. Izvještaji o mreži su pripremljeni, ali se ne objavljuju. U decembru 2019. je vlada Republike Srpske usvojila akcioni plan za finansijsko i operativno restrukturisanje Željeznica Republike Srpske.

Tijelo za istragu željezničkih nesreća djeluje i dostavlja izvještaje o istrazi. Potrebni su dalji napor za povećanje njegove nezavisnosti i izgradnju njegovih kapaciteta.

Pregovori o protokolima koji se tiču procedura željezničkih prelazaka granice između Bosne i Hercegovine i Hrvatske se nisu nastavili 2019. zbog nepostojanja dobre volje Hrvatske.

Što se tiče **pomorskog transporta**, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi pripremljenosti i nije postigla napredak u izvještajnom periodu. Bosna i Hercegovina nema pomorsku brodsku flotu ni pomorske luke i u potpunosti se oslanja na luku Ploče u Hrvatskoj. Iako Bosna i Hercegovina u određenoj fazi mora uskladiti svoje zakonodavstvo sa cjelokupnim pomorskim *acquisem* EU, pomorski transport nije prioritet na dnevnom redu, s obzirom na to da država ima i druge prioritete od veće važnosti s kojima mora izaći na kraj.

Transport unutrašnjim plovnim putovima je u ranoj fazi pripremljenosti sa malim napretkom u izvještajnom periodu. Republika Srpska je usvojila Zakon o unutrašnjoj plovidbi. Osim toga, zakonodavni i regulatorni okvir je zastario i treba ga uskladiti s *acquisem* EU.

Potrebni su dalji napor na razvoju institucionalnog, pravnog i regulatornog aranžmana vodenog transporta u Bosni i Hercegovini. Da bi se osigurala bezbjednost plovidbe na unutrašnjim plovnim putovima, potrebno je učiniti više na usklađivanju s evropskim i međunarodnim propisima u ovom sektoru.

Funkcionalna plovidba rijekom Savom još nije obnovljena. Odložena je zbog nedostatka sredstava za razminiranje obale Save u Bosni i Hercegovini (desna obala). To znači da se projekti Hrvatske ne mogu dovršiti, projekti Bosne i Hercegovine se ne mogu pripremiti, pa stoga intervencije za obnavljanje plovidbene rute nisu moguće. Ovo takođe usporava rekonstrukciju luke Brčko na rijeci Savi, jer normalizacija riječne plovidbe još nije na pomolu.

Pripremljenost **civilnog vazduhoplovstva** je na dobrom nivou i postignut je određeni napredak u izvještajnom periodu. Spremaju se izmjene i dopune Zakona o civilnom vazduhoplovstvu iz 2009. radi usklađivanja sa zahtjevima Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog prostora (ECAA).

Evropska agencija za sigurnost vazduhoplovstva (EASA) nastavila je saradnju sa Direkcijom za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine kako bi riješile neka otvorena pitanja u vezi s provedbom prve prelazne faze ECAA.

Agencija za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi Bosne i Hercegovine, nadležna za upravljanje i kontrolu vazdušnog transporta, preuzela je nadležnost za kontrolu vazdušnog transporta na svom nacionalnom nebu u decembru 2019. Agencija radi, ali nema dovoljno kadra da osigura održivo dugoročno funkcionisanje. Provedena su pravila EU o zemaljskom opsluživanju, ali potrebni su daljnji naponi kako bi se poboljšala njihova primjena. Potrebno je više napora za istrage nesreća i sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Bosna i Hercegovina je djelimično uskladila zakonodavstvo s Uredbom EU o pravima putnika i ispunila svoju obavezu prema Sporazumu ECAA. Bosna i Hercegovina mora napredovati u usvajanju pravila o zaštiti prava osoba sa invaliditetom i osoba sa smanjenom pokretljivošću u skladu sa Uredbom EU.

Što se tiče **kombinovanog / intermodalnog transporta**, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi pripremljenosti. Zemlja nije započela rad na kreiranju politika, uspostavi institucija, te pravnog i regulatornog okvira u ovoj oblasti. Razlog zbog kojeg ovaj podsektor nije prioritetan vezan je za postojanje fizičkog infrastrukturnog uskog grla u tunelu Ivan i na rampi Bradina na željezničkoj pruzi na koridoru Vc, koji onemogućava prevoz kontejnera standarda 40ft (40 stopa) i kontejnera velikog kapaciteta, te isporuku vučnih kamiona (*piggy-back*) duž ovog željezničkog koridora. EU pruža pomoć u pripremi tehničke dokumentacije, ali uklanjanje ovog infrastrukturnog uskog grla zahtijevalo bi ulaganje u željezničku infrastrukturu od 400 miliona eura.

5.15. Poglavlje 15: Energija

Energetska politika EU obuhvata snabdijevanje energijom, infrastrukturu, unutrašnje energetske tržište, potrošače, obnovljivu energiju, energetske efikasnost, nuklearnu energiju i nuklearnu sigurnost te zaštitu od zračenja.

Zemlja je još **u ranoj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. U izvještajnom periodu nije **postignut napredak** i neke od uvedenih mjera (uključujući Blok 7 Tuzlanske termoelektrane) predstavljaju korak u pogrešnom smjeru. Bosna i Hercegovina mora uložiti značajne napore u poboljšanje saradnje i koordinacije da bi napredovala. Fragmentirani, nedosljedni, neujednačeni zakonodavni i regulatorni okvir sprečava zemlju da napreduje i ispunjava svoje međunarodne obaveze.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- usvoji zakonske okvire za plin i električnu energiju u skladu s trećim energetske paketom;
- intenzivira svoje napore na provođenju reformskih mjera Agende za povezivanje za podršku funkcionalnom djelovanju regionalnog tržišta;
- usvoji zakonodavstvo o obnovljivoj energiji i energetske efikasnosti na državnom i entitetskom nivou u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici.

Nakon usvajanja Okvirne energetske strategije, Bosna i Hercegovina mora još da usvoji konkretne, sveobuhvatne i obavezujuće akcione planove u skladu sa obavezama o klimatskim promjenama. Identifikovani ciljevi i provedba prioriteta će doprinijeti **sigurnosti snabdijevanja**, ali predviđeni proizvodni scenariji će dovesti do većeg udjela fosilne energije u ukupnoj potrošnji, što je u suprotnosti sa obavezama zemlje u vezi sa klimatskim promjenama i dekarbonizacijom. Pripreme za implementaciju investicionog projekta za Bloka 7 Tuzlanske termoelektrane, koji će povećati

sigurnost snabdijevanja zemlje, ali istovremeno produžiti zavisnost od uglja, su dostigle završnu fazu. Federacija je potpisala javnu garanciju za kredit za projekt kineske banke Exim, koju je odobrilo Vijeće ministara. Ovom jednostranom akcijom je okončan postupak medijacije koji se vodi između Energetske zajednice i Vijeća za državnu pomoć u vezi s mogućim kršenjem pravila EU o državnoj pomoći. Kao rezultat toga, Sekretarijat Energetske zajednice je pokrenuo formalni postupak protiv Bosne i Hercegovine zbog neizvršavanja obaveza.

Vlasti i relevantne zainteresovane strane na svim nivoima djelovale su odmah i preduzele oštre preventivne mjere kako bi obezbijedile sigurno i stabilno snabdijevanja nakon što je pandemija COVID-19 zahvatila Bosnu i Hercegovinu. Posebna pažnja posvećuje se zaštiti kontrolnog centra, a uvedeno je i redovno izvještavanje ministarstva na državnom nivou i regulatornog tijela.

Zemlja treba da razmotri buduće investicije u energetska infrastrukturu, uključujući elektrane, u svjetlu svojih obaveza prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju i Ugovoru o Energetskoj zajednici. Sigurnost snabdijevanja električnom energijom je ugrožena zbog dugotrajnih problema s funkcionisanjem državne kompanije Elektroprenos BiH (TRANSCO). Uzrok je nepostojanje političkog dogovora o upravljanju i ulaganjima kompanije i o ukupnom poslovanju kompanije. Već sada slabu sigurnost snabdijevanja prirodnim plinom i dalje ugrožavaju neujednačeni i neusklađeni zakonodavni okviri na entitetskom nivou i nedostatak zakonodavstva na državnom nivou, što je u suprotnosti sa zahtjevima EU. Federacija Bosne i Hercegovine temeljito priprema projektnu dokumentaciju za izgradnju plinovoda Južna interkonekcija s Hrvatskom (Zagvozd - Posušje - Novi Travnik s krakom do Mostara), koji će, jednom kada bude izgrađen i operativan, pomoći u povećanju sigurnosti snabdijevanja. U Republici Srpskoj su dva projekta vezana za snabdijevanje plinom u ranoj fazi: izgradnja plinovoda od postojeće ulazne tačke na granici sa Republikom Srbijom za gasifikaciju grada Bijeljina i izgradnja novog glavnog plinovoda od Republike Srbije do Bijeljine - Banja Luka- Prijedor - Novi Grad.

Bosna i Hercegovina nije preduzela potrebne korake za usvajanje zakonodavnog okvira na državnom nivou koji bi bio relevantan za zalihe nafte i usklađen s *acquisem* EU, čime je onemogućila formiranje tijela za obavezne zalihe nafte i naftne derivate na državnom nivou. U izvještajnom periodu, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa nije preduzelo značajne korake za nastavak rada na modelu zaliha nafte za sistem hitnih zaliha, koji je započet kroz podršku Sekretarijata Energetske zajednice.

Nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavnog okvira za plin i električnu energiju s trećim energetske paketom, što je odgodilo stvaranje i funkcioniranje **unutrašnjeg energetskeg tržišta**. Odsustvo zakonodavstva na državnom nivou sprečava zemlju da razdvoji operatora prenosnog sistema. Distribucija električne energije u entitetima ostaje u paketu sa snabdijevanjem i proizvodnjom, što će pokrenuti dodatne postupke Sekretarijata Energetske zajednice protiv države zbog kršenja pravila. Takođe, nepostojanje zakonodavstva na državnom nivou u skladu s trećim energetske paketom i dalje sprečava stvaranje organizovanih tržišta, tj. razmjenu električne energije ili spajanje tržišta. Obnovljeni sporazum o kontrolnom bloku s prenosnim sistemima Hrvatske i Slovenije, kao i bilateralni ugovori o prekograničnoj isporuci energije za tercijarnu kontrolu, osigurali su razmjenu usluga uravnoteženja.

Treba usvojiti novi zakon o električnoj energiji u Republici Srpskoj koji bi, između ostalog, ukinuo regulaciju cijena proizvodnje električne energije. Metodologije tarifa koje se trenutno primjenjuju u zemlji su razlog zbog kojeg većina potrošača ostaje vjerna elektroprivredama koje tradicionalno posluju samo na svojim teritorijama. Državno regulatorno tijelo sprovelo je tarifni postupak i odobrilo povećanje tarife nezavisnog operatora sistema. Puna nezavisnost regulatornih vlasti je i

dalje ugrožena i često podložna snažnom političkom uplitanju.

Zbog kontinuirane neusklađenosti s *acquisem* EU u sektoru plina, kao potpisnica Ugovora o Energetskoj zajednici, zemlja i dalje ozbiljno i uporno krši svoje obaveze. Na ministarskom sastanku Energetske zajednice 2019. je razmatrano proširenje mjera koje je Sekretarijat Energetske zajednice uveo još 2015. protiv BiH. Nedostatak zakonodavstva na državnom nivou i neujednačeno i neusklađeno zakonodavstvo za sektor prirodnog plina na entitetskom nivou stvorili su krizu u snabdijevanju krajem 2019. Snabdijevanje prirodnim plinom između entiteta je obnovljeno na temelju godišnjeg ugovora potpisanog između entitetskih javnih preduzeća za prirodni plin. Tržište ostaje zatvoreno bez odgovarajućeg regulatornog nadzora i nedostaje mu transparentnost, posebno kada je riječ o određivanju cijena za krajnje potrošače.

Zemlja tek treba uskladiti svoj zakonodavni okvir s *acquisem* EU o **ugljenovodonicima**, što uključuje i preuzimanje Direktive o sigurnosti naftnih i plinskih instalacija na moru.

Što se tiče **obnovljive energije**, na osnovu Izvještaja o napretku za 2017. dostavljenog Sekretarijatu Energetske zajednice, država je ostvarila 36% udjela obnovljivih izvora energije (OIE) u bruto finalnoj potrošnji. Povećao se broj prijavljenih problema zbog uticaja na životnu sredinu, uglavnom iz nevladinog sektora u vezi s razvojem malih, raspršenih projekata obnovljive energije, a posebno malih hidroelektrana (HE). Parlament (Zastupnički dom) Federacije Bosne i Hercegovine je u junu 2020. donio rezoluciju o zabrani dalje izgradnje malih HE u tom entitetu. Vlada Federacije je dobila tri mjeseca da analizira srodne zakone i nacрте prijedloga zakona kojima se uređuje zaštita rijeka i životne sredine, te da pregleda sve prethodno izdate dozvole za već izgrađene male HE ili one odobrene za izgradnju. Potrebni su stroži, bolje koordiniran i usklađeniji pravni okviri koji uvode tržišne šeme podrške, efikasno planiranje investicija, kao i registraciju projekata kako bi se zajamčilo unapređenje OIE, ali i osiguralo da se svi ekološki problemi na odgovarajući način rješavaju.

Što se tiče ulaganja u OIE, okvir za izdavanje odobrenja i licenciranje je i dalje glomazan. Potrebno je pojednostaviti procedure kako bi se osiguralo povoljnije okruženje za takve investicije. Potrebni su viši nivo transparentnosti i razboritiji nadzor vlasti nad isplatom sredstava za unapređenje OIE. Postoje ozbiljni problem u vezi s radom Operatora za obnovljive izvore energije u Federaciji Bosne i Hercegovine. Odgovorne vlasti treba da preduzmu značajne mjere kako bi osigurale razborito upravljanje i spriječile svaku zloupotrebu raspoloživih sredstava.

U izvještajnom periodu nisu pokrenute aktivnosti na usvajanju izmjena i dopuna Sekretarijata Energetske zajednice na postojeće zakone o obnovljivoj energiji i efikasnoj kogeneraciji na entitetskom nivou. U Republici Srpskoj je izmijenjen Zakon o obnovljivoj energiji i efikasnoj kogeneraciji, čime se ograničava rast podsticaja za proizvodnju električne energije iz OIE i ograničava efikasna kogeneracija. Izmjenama zakona uklonjena je podrška projektima vjetroelektrana, što je korak u pogrešnom smjeru. Potrebna je ozbiljna reforma pravnog okvira za obnovljivu energiju. Dalje usklađivanje sa zahtjevima EU je neophodno za izdavanje, prenos i poništavanje garancija porijekla i za korištenje minimalnih nivoa energije za OIE u novim zgradama i u zgradama u kojima se vrše velika renoviranja. Slično tome, zakonodavni okvir mora biti usklađen s kriterijima održivosti kako bi se ispravila utvrđena neusklađenost s *acquisem* EU. Brčko distrikt, koji još uvijek nema zakona u ovoj oblasti, će dobiti tehničku pomoć koja će mu omogućiti da izradi potrebne zakone.

U području **energetske efikasnosti**, Bosna i Hercegovina je podnijela svoj treći godišnji izvještaj o energetske efikasnosti Sekretarijatu Energetske zajednice u julu 2019. U izvještajnom periodu zabilježen je ograničeni napredak, što ukazuje na to da primjena zakona o energetske efikasnosti

nije dovoljna. Rad na novom nacionalnom akcionom planu za energetska efikasnost uglavnom je završen, a usvajanje plana čeka političku saglasnost. Zemlja mora preduzeti dodatne radnje kako bi postigla potpunu usklađenost, što znači preuzeti Direktivu o energetska efikasnosti i novu Okvirnu uredbu o označavanju energije. Brčko distrikt će dobiti tehničku pomoć za izradu potrebnog zakonodavnog okvira za energetska efikasnost. Potrebna je sveobuhvatnija i koordiniranija aktivnost svih nivoa vlasti kako bi se postigao mjerljiv napredak. Naročito je potrebno usvojiti jedinstvene podzakonske akte na kantonalnom nivou koji će biti u potpunosti usklađeni sa zakonodavstvom na entitetskom nivou.

Što se tiče **nuklearne energije, nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**, u izvještajnom periodu su utvrđeni nedostaci, poput nedostatka odgovarajućih kapaciteta, kao i nedovoljna saradnja i koordinacija između relevantnih aktera odgovornih za dostavljanje podataka. Nasumično praćenje se i dalje provodi *ad hoc*, dok prikupljanje podataka nije sistematično niti centralizovano. U decembru 2019., Bosna i Hercegovina je potpisala sporazum s Evropskom komisijom o finansiranju koji će joj pomoći da dobije opremu za praćenje zračenja u cilju nadogradnje nacionalnog sistema praćenja i otkrivanja u zemlji, uključujući sistem podrške odlučivanju.

5.16. Poglavlje 16: Oporezivanje

Pravila EU o oporezivanju obuhvataju porez na dodatnu vrijednost i akcize, kao i aspekte korporativnog oporezivanja. Takođe se odnose na saradnju između poreznih uprava, uključujući razmjenu informacija radi sprečavanja utaje poreza.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti oporezivanja. Postignut je **određeni napredak** potpisivanjem Multilateralne konvencije OECD-a / Savjeta Evrope o uzajamnoj administrativnoj pomoći u poreskim pitanjima (MAC). Parlament Bosne i Hercegovine je ratifikovao MAC u junu 2020., a odluka Predsjedništva treba da uslijediti uskoro. Preporuke Komisije iz 2019. nisu u potpunosti povedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- uskladi zakonodavstvo o PDV-u i akcizama s *acquisem* EU, posebno propise o akcizama na pivo;
- eliminiše sva administrativna opterećenja u području elektronskog potpisa (e-potpis) kako bi se osigurala njegova interoperabilnost i usklađeni sistem u cijeloj zemlji.

Zakonski okvir za **indirektno oporezivanje** je djelomično usklađen s *acquisom* EU. Država mora poboljšati saradnju između Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) i poreskih uprava entiteta i Brčko distrikta, uključujući zajedničke revizije. Bosna i Hercegovina takođe treba da nastavi proces usklađivanja zakonodavstva o PDV-u s *acquisem* EU.

Što se tiče akciza na duhan, alkohol, bezalkoholna pića, osim prirodnih sokova i vode, goriva i kafe, postoje značajna odstupanja od *acquisa* EU. To se odnosi na opseg i klasifikaciju akcizne robe kao i na izuzeća, strukturu i minimalne stope. Zemlja mora svoj zakon o akcizama u potpunosti uskladiti s *acquisem* EU.

Kada je u pitanju **direktno oporezivanje**, usvojene su izmjene i dopune Zakona o porezu na dobit pravnih lica u julu 2019. u Republici Srpskoj, koje između ostalog regulišu smanjenje poreske osnovice za ulaganja u proizvodnju. Štaviše, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit preduzeća Federacije BiH, koji je objavljen u februaru 2020, između ostalog, predviđa brisanje trenutno postojeće odredbe o obavezi pravnih lica da predaju papirnati primjerak bilansa uspjeha Poreznoj upravi Federacije BiH.

Što se tiče **administrativne saradnje i uzajamne pomoći**, Bosna i Hercegovina se u julu 2019. pridružila OECD-ovom Inkluzivnom okviru za sprečavanje smanjenja poreske osnovice i premještanja dobiti. Bosna i Hercegovina je potpisala Multilateralnu konvenciju OECD-a / Savjeta Evrope o uzajamnoj administrativnoj pomoći u poreskim stvarima 26. novembra 2019.; Parlamentarna skupština je ratifikovala Konvenciju i nakon odluke Predsjedništva od 22. jula 2020., zemlja je deponovala instrument ratifikacije kod koordinacionog tijela u Parizu 21. septembra 2020.

Kada je riječ o **operativnim kapacitetima i kompjuterizaciji**, postoji elektronsko podnošenje prijava za PDV i akcize. Međutim, koordinaciju, saradnju i razmjenu podataka između različitih poreskih uprava u zemlji treba dalje poboljšati, uključujući usklađivanje i interoperabilnost elektronskog potpisa u cijeloj zemlji.

5.17. Poglavlje 17: Ekonomska i monetarna politika

Pravila EU zahtijevaju nezavisnost centralnih banaka i zabranjuju im direktno finansiranje javnog sektora. Države članice koordiniraju svoje ekonomske politike i podliježu fiskalnom ekonomskom i finansijskom nadzoru.

Bosna i Hercegovina je u **ranofazi** pripremljenosti u oblasti ekonomske i monetarne politike. **Nije bilo napretka** u poboljšanju saradnje i koordinacije makroekonomskih i fiskalnih politika. Preporuke iz 2019. nisu realizovane i ostaju na snazi. Monetarna politika podupire ekonomsku stabilnost, ali ostaje da se osigura puna nezavisnost Centralne banke.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- ojača političku odgovornost po pitanju osnovnih elemenata ekonomske politike i reformi, kao i saradnju i koordinaciju između različitih nivoa vlasti;
- osigura dosljednu političku podršku, veliku vidljivost, odgovornost za reforme u cijeloj zemlji i koherentnost Programa ekonomskih reformi (ERP); poboljša administrativne kapacitete za izradu, provođenje i praćenje reformi
- poboljša srednjoročni makro-fiskalni okvir ERP-a kako bi se sačinila konzistentna i konsolidovana analiza i dokument o politikama za cijelu zemlju.

Što se tiče **monetarne politike**, Bosna i Hercegovina ima aranžman valutnog odbora, sa konvertibilnom markom vezanom za euro po kursu utvrđenom Zakonom o Centralnoj banci. Cilj Centralne banke da održi domaću valutu stabilnom ostaje u suprotnosti s primarnim ciljem monetarne politike u EU, a to je stabilnost cijena. Zakon o Centralnoj banci nije u potpunosti usklađen s *acquisem* EU u pogledu zabrane monetarnog finansiranja.

Zakon o Centralnoj banci ne osigurava безусловnu funkcionalnu nezavisnost Banke. Centralna banka je dužna da podnosi izvještaje Parlamentarnoj skupštini o njenim revidiranim godišnjim finansijskim izvještajima radi parlamentarnog nadzora, te da izvještava Predsjedništvo o preliminarnim finansijskim izvještajima. Ovaj drugi zahtjev bi mogao štetno uticati na nezavisnost Centralne banke. Zakonske odredbe kojima je regulisano razrješenje članova Upravnog odbora i trajanje mandata zamjenskih članova ostaju potpuno usklađene s *acquisem* EU. Zemlja treba da osigura punu nezavisnost Centralne banke u skladu s *acquisem* EU.

Fragmentirane nadležnosti i nedovoljna koordinacija ometaju efikasnost nadzora nad bankarskim sektorom. Nadzorne ovlasti imaju dvije entitetske agencije za bankarstvo.

Što se tiče *acquisa* EU o **ekonomskoj politici**, kvalitet srednjoročnog programa ekonomske reforme u Bosni i Hercegovini i dalje je nizak jer odražava nedovoljnu saradnju među ključnim akterima.

Provedba zajednički usvojenih smjernica i dalje je ograničena. Potrebno je značajno ojačati kapacitete za izradu, provedbu i praćenje strukturnih reformi kako bi se ispunili zahtjevi Evropskog semestra. To znači donošenje cjelodržavnog srednjoročnog programa reformi koji će biti koherentan i uspostavljanje bolje koordinacije između različitih vladinih tijela.

Odgovor vlada na pandemiju COVID-19 bio je nekoordiniran i fragmentiran, kako u pogledu suštine, tako i vremena uvođenja mjera. U maju 2020. godine osnovana je radna grupa čiji je cilj bio koordinacija aktivnosti svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini u vezi sa socijalno-ekonomskim mjerama kao odgovor na krizu COVID-19, kao i omogućavanje mobilizacije sredstava za sve nivoe vlasti putem domaćih sredstava i strane finansijske pomoći. Međutim, operativnost ove grupe se pokazala teškom, samo je jedan inaguralni sastanak održan tokom prvih sedam sedmica.

Izvještavanje o podacima iz javnog sektora u skladu s Evropskim sistemom nacionalnih i regionalnih računa (ESA 2010) i dalje je vrlo ograničeno, a usklađenost osnovnog statističkog okvira sa zahtjevima i definicijama ESA 2010 i dalje je vrlo niska. Davanje podataka i transparentnost ozbiljno su otežani nedostatkom saradnje između glavnih statističkih tijela. Fiskalna pravila ostaju na entitetskom nivou i još uvijek ne postoji nezavisna fiskalna institucija koja bi nadzirala i provodila poštivanje fiskalnih pravila u cijeloj zemlji. Srednjoročni budžetski okvir je i dalje nedovoljno razrađen i ne koristi se u dovoljnoj mjeri kao instrument za kreiranje politike.

5.18. Poglavlje 18: Statistika

Pravila EU nalažu da su države članice u stanju proizvesti statističke podatke u skladu s načelima stručne nezavisnosti, nepristrasnosti, pouzdanosti, transparentnosti i povjerljivosti. Postoje zajednička pravila u pogledu metodologije, izrade i diseminacije statističkih podataka.

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi pripremljenosti** u oblasti statistike. **Ograničeni napredak** postignut je u provedbi prošlogodišnjih preporuka, posebno ažuriranjem okvira glavnog uzorka za ankete domaćinstava s ciljem provođenja ankete o radnoj snazi na kvartalnoj osnovi. Stoga preporuke za 2019. uglavnom ostaju na snazi. Zemlja će morati poboljšati saradnju, koordinaciju, procese donošenja odluka i pravnu osnovu za razvoj nacionalnog statističkog sistema u ključnim statističkim oblastima u kojima se sve više primjenjuju evropski i međunarodni standardi. Da bi se bolje podržala analiza politike, potrebno je poboljšati pružanje pravovremenih, iscrpnih i cjelodržavnih statistika o državnim finansijama, nacionalnim računima i tržištu rada. Potrebno je završiti klasifikaciju regija prema NUTS klasifikaciji.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- usvoji glavni plan za izradu nacionalnih računa za BiH;
- provede anketu o životnom standardu;
- usvoji metodologiju, odredi odgovornosti i budžetske elemente budućeg popisa poljoprivrednih gazdinstava i usvoji plan za pripremu narednog popisa stanovništva.

Što se tiče **statističke infrastrukture**, ostaje da se Zakon o statistici BiH uskladi sa principima Kodeksa prakse evropske statistike. Strukturno ustrojstvo statističkog sistema otežava koordinaciju i efikasnu izradu statističkih podataka. Statistički podaci su samo u određenoj mjeri blagovremeni, relevantni i pouzdani.

Potrebno je ojačati koordinaciju nacionalnog statističkog sistema između Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) i drugih institucija koje izrađuju statističke podatke; isto se odnosi na saradnju sa pružateljima statističkih podataka i saradnju između Agencije za statistiku i entitetskih

ureda. Ovi posljednji trebaju pravovremeno vršiti ankete u skladu sa cjelokupnim statističkim programom. Ova pitanja su izuzetno važna, jer se evropska metodologija mora primjenjivati na usklađen način.

Nedovoljno se koriste administrativni podaci. Kako bi proizvodila službenu statistiku, Agencija za statistiku treba da dobije pristup administrativnim podacima, pored podataka koje dobija od Uprave za indirektno oporezivanje.

Što se tiče **klasifikacija i registara**, postignut je ograničen napredak u daljoj izradi Statističkog poslovnog registra (uključujući uvođenje statističke jedinice grupa preduzeća u registar i poboljšanje podataka o poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu), ali podaci iz relevantnih administrativnih izvora ostaju nedovoljni. Podaci o demografiji poslovnih subjekata se ne dostavljaju Eurostatu. Adresar poljoprivrednih gazdinstava postoji i koristi se za pripremu kvalitetnog istraživačkog okvira neophodnog za budući popis poljoprivrednih gazdinstava. Uvedene su glavne klasifikacije (NACE Rev.2, ISCO-08, CPA, GENOM i ISCED 2011). Evropska komisija privremeno je definisala i prihvatila regije NUTS II dok Bosna i Hercegovina ne finalizira i ne usaglasi cjelokupnu klasifikaciju i uključi je u definiciju nivoa NUTS III. Bosna i Hercegovina nije dostavila nikakve podatke o regionalnim računima.

U pogledu **makroekonomske statistike**, organizacija izrade nacionalnih računa i odgovornost za njih nije u skladu s *acquisem* EU. Glavni plan za izradu nacionalnih računa treba da bude dogovoren između tri statističke institucije, jer ne postoji odgovarajući sistem nacionalnih računa. Godišnji računi se sastavljaju na osnovu proizvodnje, potrošnje i prihoda, a tromjesečni samo na osnovu proizvodnje i potrošnje. Tabele ponude i upotrebe i tabele inputa-outputa se ne sastavljaju redovno. Ne izrađuju se godišnji i tromjesečni sektorski računi.

Što se tiče prelaska na metodologiju ESA 2010, klasifikacija sektora je završena, ali nema dogovora oko pod-sektora opšte države. Ovo sprečava potpunu primjenu ESA 2010. Trenutno se ne izrađuju podaci o opštoj državi po pod-sektorima. Osim toga, nije razjašnjeno pitanje odgovornosti za praktičnu primjenu. Bosna i Hercegovina treba Evropskoj komisiji dostaviti podatke o BDP-u po glavi stanovnika koji su usklađeni na nivou NUTS II. Statistike platnog bilansa su metodološki usklađene sa međunarodnim statističkim standardima utvrđenim u šestom izdanju Priručnika za sastavljanje platnog bilansa i stanja međunarodnih ulaganja.

Postignuto je malo napretka u sastavljanju statistika državnih finansija u skladu sa ESA 2010. Podaci su obrađeni i proslijeđeni Eurostatu za period 2015.-2018.

Što se tiče **poslovne statistike**, određeni podaci se izrađuju u skladu s *acquisem* EU. Postignut je određeni napredak objavljivanjem rezultata strukturne poslovne statistike korištenjem poboljšane metode proizvodnje statistike. Pokazatelji i definicije u kratkoročnoj statistici građevinarstva su u skladu s preporukama EU. Kratkoročne statistike za industriju, građevinarstvo i usluge nisu dostupne i potrebno ih je izrađivati u skladu sa zahtjevima *acquisa*. Anketa PRODCOM o industrijskoj proizvodnji se provodi i šalje Eurostatu na godišnjem nivou.

Agencija za statistiku izrađuje statistiku stranih podružnica kada je u pitanju interna (inward) statistika (obuhvat je proširen na preduzeća sa 20 i više zaposlenih), a Centralna banka BiH eksternu (outward) statistiku. Potrebno je osigurati potpunu usklađenost sa propisima o FATS-u. Što se tiče turizma, Bosna i Hercegovina trenutno izrađuje samo statistiku smještaja, ali je provela anketu o privatnim i poslovnim putovanjima. Metodologija prikupljanja podataka nije u skladu s EU metodologijom za drumski prevoz robe. Statistika istraživanja i razvoja izrađuje se za četiri sektora

(poslovni i vladin sektor i sektore visokog obrazovanja i NVO) i objavljuju se jednom godišnje. Istraživanje o inovacijama u Zajednici se provodi redovno.

U pogledu **socijalne statistike**, pripreme za sljedeći popis stanovništva, domaćinstava i stanova još nisu počele. Propisi u ovoj oblasti nisu usaglašeni između entitetskih zavoda za statistiku i zemlja nije spremna da učestvuje u popisu stanovništva 2021. Dostupan je novi glavni okvir uzoraka, ne samo za anketu o potrošnji domaćinstava, nego i za predstojeće ankete, kao što su Anketa o radnoj snazi (ARS), sveobuhvatna Anketa o dohotku i životnim uslovima (EU-SILC). Anketa o radnoj snazi se provodi svake godine, a počela se provoditi i tromjesečno u januaru 2020. nakon probne kontinuirane ankete. Anketu o troškovima rada još uvijek treba uskladiti s preporukama Eurostata. Još uvijek se ne izračunava indeks troškova rada niti je uvedena anketa o strukturi zarada. Redovno se prikupljaju statistički podaci o slobodnim radnim mjestima. Statistički podaci o socijalnoj zaštiti se dostavljaju Eurostatu. Potrebno je intenzivirati saradnju sa institucijama koje su nadležne za praćenje migracionih tokova kako bi se dobili potpuni podaci o migracijama. U statistici obrazovanja, svi nivoi obrazovanja su obuhvaćeni i podaci se objavljuju na godišnjem nivou. Statistika kulture uključuje 15 kulturnih domena iako njihov obuhvat još nije prilagođen zahtjevima Eurostata. Postignuta su određena poboljšanja u pogledu statističkih podataka u oblasti krivičnih djela koji se prikupljaju na mjesečnoj osnovi i dostavljaju jednom godišnje za upitnik UNODC-a.

Nedostatak skorijeg popisa poljoprivrednih gazdinstava (posljednji je održan 1960.) je glavno ograničenje za **poljoprivrednu statistiku**. Stoga posebnu pažnju treba posvetiti usvajanju metodologije i definisanju odgovornosti i budžetskih aspekata budućeg popisa poljoprivrednih gazdinstava. Vrlo ograničen broj statističkih pokazatelja se izrađuje za poljoprivredu, uključujući i neke eksperimentalne procjene. Bilansi ponude nisu dostupni. Statistički podaci o usjevima, vinogradima, voćnjacima, stočarskoj proizvodnji i mlijeku i mliječnim proizvodima nisu u skladu sa *acquisem*, a isto vrijedi i za statističke podatke o klanju.

Što se tiče **energetske statistike**, potreban je dalji rad na poboljšanju kvaliteta podataka u skladu sa zahtjevima EU, posebno godišnjih podataka o obnovljivim izvorima energije i osnovnih mjesečnih podataka o nafti.

U pogledu **statistike životne sredine**, Agencija za statistiku BiH redovno objavljuje podatke iz godišnjih statističkih istraživanja o klimatskim promjenama, emisijama stakleničkih plinova iz poljoprivrede i odlaganju otpada. Agencija za statistiku BiH ne izvještava Eurostat o monetarnim ekološkim računima.

5.19. Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje

Pravila EU u oblasti socijalne zaštite obuhvataju minimalne standarde u oblastima radnog prava, jednakosti, zdravlja i zaštite na radu, te zabranu diskriminacije. Takođe se promoviraju socijalni dijalog na evropskom nivou.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti socijalne politike i zapošljavanja. Ostvaren je **ograničen napredak** u realizaciji prošlogodišnjih preporuka, posebno kada je riječ o usvajanju zakonodavstva u oblasti radnog prava, ali ostaje da se riješe ozbiljni izazovi u pogledu zapošljavanja, socijalne inkluzije i zaštite, te smanjenja siromaštva, posebno u pogledu koordinacije između nadležnih institucija u cijeloj zemlji. Nisu poduzeti koraci za jačanje i promociju socijalnog dijaloga.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

→ usvoji strategiju zapošljavanja na nivou Federacije BiH i cjelodržavnu strategiju zapošljavanja

kao okvir strateške politike, uz osiguranje dodatnih kapaciteta za provedbu i praćenje;

→ uvede jedinstveni minimalni nivo naknada za porodiljsko odsustvo i zaštitu u cijeloj zemlji, počevši od usklađivanja definicija odsustva za majke porodilje, očeve i roditelje;

→ poboljša socijalni dijalog na svim nivoima i zaključivanje općih kolektivnih ugovora.

Zakoni o radu su na snazi u entitetima i Brčko distriktu BiH. Zakoni o radu se primjenjuju na sve zaposlene, osim na državne službenike, i garantuju minimalni nivo zaštite prava zaposlenih. Takođe uređuju pitanja kao što su zaključivanje i prestanak važenja ugovora o radu, zabrana diskriminacije, maksimalno radno vrijeme, minimalni godišnji odmor, plate, zaključivanje kolektivnih ugovora i mirno rješavanje kolektivnih radnih sporova. Kako bi se postigla potpuna usklađenost sa standardima EU u ovoj oblasti, potrebna su dodatna poboljšanja pravnog okvira, posebno kada je u pitanju zaštita radnika, uključujući i zaštitu od diskriminacije.

Pravo na štrajk je regulisano zakonima o radu na nivou entiteta i zakonima o štrajku koji su usvojeni na svim nivoima vlasti. Odredbe o mirnom rješavanju radnih sporova postoje samo u Republici Srpskoj.

Zakoni o radu se ne provode na odgovarajući način, posebno kada je riječ o socijalnom dijalogu, zaštiti radnika i inspekciji rada.

Epidemija COVID-19 je razotkrila neke nedostatke u propisima koji se odnose na upravljanje krizom, poput nedostatka detaljnih odredbi koje regulišu rad od kuće, plaćeno i neplaćeno odsustvo zbog više sile, privremeno skraćivanje radnog vremena kao i ograničene mogućnosti za adekvatan odgovor u cilju zaštite radnih mjesta i pružanja socijalno-ekonomske sigurnosti zaposlenima.

Zakoni o **zdravlju i zaštiti na radu** su usvojeni na entitetskom nivou i u Brčko distriktu BiH. Usklađenost sa *acquisem* EU nije na istom nivou u cijeloj državi, a provedba i primjena zakona je djelomična, posebno kada su u pitanju inspekcijski kapaciteti, odgovarajuća prevencija povreda na radu, ulaganje u zaštitu i relevantne obuke ili propisna kontrola rizika.

Prema postojećim podacima, u 2018. je zabilježeno 157 slučajeva teško povrijeđenih radnika i 28 smrtnih slučajeva na radu. Najviše pogođeni sektori su građevinarstvo i elektroindustrija.

Vlasti na svim nivoima su, kao odgovor na izbijanje COVID-19, uvele niz mjera usmjerenih na zaštitu zdravlja i sigurnosti radnika, uključujući strožu primjenu zakona o zdravlju i zaštiti na radu, posebno o upotrebi lične zaštitne opreme, dezinfekciji i fizičkom distanciranju. Te mjere takođe uključuju obustavu ili smanjenje aktivnosti u brojnim sektorima, poput obrazovanja, maloprodaje, hotela, restorana i ugostiteljskih usluga i javnog prevoza.

Po pitanju **socijalnog dijaloga**, uključivanje socijalnih partnera u provedbu politika je ograničeno, a njihovi unutrašnji kapaciteti su slabi. U entitetima ne postoje opći kolektivni ugovori, ali postoji niz granskih sporazuma koji su ograničeni uglavnom na javni sektor i neka državna preduzeća. Mehanizmi za rješavanje radnih sporova čekaju reforme. Ekonomsko- socijalna vijeća (ESV) djeluju na entitetskom nivou, iako se ESV u Federaciji suočava s mnogim poteškoćama u svom radu u posljednje dvije godine. Ekonomsko-socijalno vijeće na državnom nivou još nije uspostavljeno. Socijalni dijalog je i dalje slab na svim nivoima vlasti i nisu postignuta značajna poboljšanja.

Kada je u pitanju **politika zapošljavanja**, ne postoji cjelodržavna strategija. Republika Srpska ima strategiju zapošljavanja za period 2016-2020. U Federaciji BiH ne postoji strategija zapošljavanja. Potrebno je izraditi i usvojiti cjelodržavnu strategiju.

Prema Anketi o radnoj snazi za 2019., **stopa nezaposlenosti** iznosi 15,7% (13,6% muškaraca; 18,8% žena) i posebno pogađa grupu od 15 do 24 godine (31,3% za mlade muškarce i 37,9% za mlade žene). Stope zaposlenosti i aktivnosti su posebno niske, sa 35,5%, odnosno 42,1%. Jaz među spolovima je relativno velik, a isto tako i razlike među entitetima. Odsustvo koordinacije između entiteta i nedostatak aktivnih mjera tržišta rada usmjerenih na žene su najvjerojatnije izvori problema. Stope aktivnosti i zaposlenosti su daleko najviše u godinama od 25 do 49 godina (73,4% i 60,7%). Stope socijalnih doprinosa doprinose visokom porezu na dohodak onih koji imaju niska primanja, što rezultira destimulativno na rad ove kategorije i na njihove poslodavce da formalizuju zapošljavanje, što ih često ograničava na neformalni rad.

Javne službe za zapošljavanje realizuju različite programe tržišta rada, ali kapacitet javnih službi za zapošljavanje da pruže kvalitetne usluge onima koji traže posao je slab. Administriranje socijalnih naknada i dalje ograničava sposobnost javnih službi za zapošljavanje da pomognu onima koji aktivno traže posao.

U novembru 2019. je Republika Srpska izmijenila zakon o posredovanju, oslobađajući svoj Zavod za zapošljavanje poslova u vezi sa zdravstvenim osiguranjem nezaposlenih osoba i omogućavajući mu obavljanje poslova posredovanja.

Entiteti su nedavno preduzeli mjere kako bi olakšali prelazak iz neformalne u formalnu ekonomiju i poboljšali poslovno okruženje.

Još uvijek nema napretka u pripremama za korištenje **Evropskog socijalnog fonda**, s obzirom na status Bosne i Hercegovine kao potencijalnog kandidata.

Po pitanju **socijalne zaštite i inkluzije**, još nema cjelodržavne strategije za smanjenje siromaštva i za socijalnu inkluziju i zaštitu niti sistema za praćenje realizacije strateške politike u cijeloj državi. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom, još uvijek prevladava institucionalna zaštita. Ne pruža se adekvatna podrška uslugama u zajednici koje omogućuju samostalan život niti postoji sveobuhvatna strategija deinstitucionalizacije. Na entitetskom nivou postoji širok spektar strategija i zakona koji se odnose na socijalnu inkluziju i zaštitu, ali se ne provode zbog nedostatka sredstava, neadekvatnih procedura, standarda i praksi upućivanja, te općenito nedostatka koordinacije.

Sistem socijalne zaštite i dalje je nerazvijen, a efikasnost socijalnih transfera ograničena. Socijalna pomoć nije dobro ciljana niti je zasnovana na potrebama zbog nepostojanja adekvatnog sistema za prikupljanje podataka. Veliki broj ljudi u Bosni i Hercegovini nije pokriven javnim zdravstvenim osiguranjem i kao takvi nemaju pravo na osnovni paket zdravstvenih usluga. Pored toga, zbog visoko decentralizovane strukture upravljanja, uslovi za dobijanje socijalne pomoći se razlikuju između entiteta, distrikta i kantona. Uz razlike u uslovima za dobijanje socijalne pomoći, postoje i razlike u pokrivenosti, što utiče na efikasnost i visinu pomoći. Saradnja centara za socijalni rad i zavoda za zapošljavanje nije dobro uspostavljena. Transformacija ustanova za socijalnu zaštitu, a posebno onih za djecu bez roditeljskog staranja, još uvijek traje. Određeni napredak je postignut u Republici Srpskoj i Hercegovačko-neretvanskom kantonu u Federaciji BiH, uz finansijsku podršku lokalnih vlasti za nastavak finansiranja usluga uspostavljenih kao dio njihove strategije deinstitucionalizacije. Međutim, još uvijek postoji potreba za sveobuhvatnom reformom. Institucija ombudsmana je u oktobru 2019. izdala poseban izvještaj o statusu i problemima centara za socijalni rad ističući potrebu za izgradnjom kapaciteta i podrškom centrima za socijalni rad u cijeloj zemlji.

Još uvijek ne postoje systemske mjere za poboljšanje položaja starijih osoba. U Republici Srpskoj je usvojena Strategija za unapređivanje položaja starijih lica 2019-2028., ali systemske mjere za

poboljšanje položaja starijih lica se moraju preduzeti na nivou države. Bosna i Hercegovina treba da usvoji novi akcioni plan za djecu.

Načelo jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i zanimanja je regulisano zakonima o ravnopravnosti polova i zabrani diskriminacije, kao i entitetskim zakonima o radu. Ovi zakoni sadrže odredbe o ravnopravnosti polova u različitim oblastima (zapošljavanje, obrazovanje, osposobljavanje i stručne kvalifikacije), ali primjena propisa o zabrani diskriminacije u praksi je i dalje na niskom nivou.

Bosna i Hercegovina je potpisala 83 konvencije Međunarodne organizacije rada. Podaci Agencije za statistiku BiH pokazuju da su dvije od tri neaktivne osobe žene, a gotovo 60% radno sposobnih žena su neaktivne. Nema podataka razvrstanih po polu o profesionalnoj segregaciji na tržištu rada i razlikama u plati između polova. Procjenjuje se da žene zarađuju oko 78% do 85% plate muškaraca za isto radno mjesto. Odredbe o porodiljskom odsustvu i naknadama nisu iste u cijeloj zemlji i postoje nejednakosti kada su u pitanju prava koja se odnose na materinstvo. Pored toga, nema dovoljno vrtića, posebno u manjim općinama, koji bi omogućili roditeljima odlazak na posao.

Što se tiče **zabrane diskriminacije u zapošljavanju i socijalne zaštite**, iako se zakoni o radu u zemlji bave pitanjem zabrane diskriminacije na poslu, osim okvira politika koji imaju za cilj povećanje mogućnosti zapošljavanja za osobe sa invaliditetom, ne postoje strategije ili akcioni planovi koji su izrađeni konkretno za diskriminaciju u vezi sa zapošljavanjem. Institucija ombudsmana za ljudska prava je tijelo zaduženo za zaštitu od diskriminacije. Ombudsmen je 2019. razmatrao 52 slučaja diskriminacije u vezi sa zapošljavanjem, a najveći broj žalbi u izvještajnom periodu odnosio se na mobing na radnom mjestu. Međutim, to još uvijek ne odražava stvarnu situaciju na terenu, jer značajan broj građana ne pokreće postupak pred ombudsmenom, niti traži sudsku zaštitu zbog straha od otkaza sa posla. Većina javnih tijela nema mehanizme za rješavanje pritužbi na mobing i diskriminaciju, što nije u skladu sa zakonom o zabrani diskriminacije.

5.20. Poglavlje 20: Preduzetništvo i industrijska politika

Industrijska politika EU jača konkurentnost, olakšava strukturalne promjene i podstiče povoljno poslovno okruženje koje pruža podsticaj malim i srednjim preduzećima (MSP).

Bosna i Hercegovina je u **ranofazi pripremljenosti** u oblasti preduzetništva i industrijske politike. **Ograničeni napredak** je postignut u politici za mala i srednja preduzeća (MSP). Realizacija preporuka iz prethodnog izvještaja jedva da je napredovala tako da one ostaju na snazi. Investiciono okruženje je i dalje nezadovoljavajuće.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- pojednostavi i uskladi registraciju poslovnih subjekata u oba entiteta kako bi se smanjila administrativna opterećenja na preduzetnike tako što će centralizovati registraciju privrednih subjekata i izdavanje dozvola putem jednošalterskog sistema (one-stop-shop) i širom primjenom online registracije;
- ažurira strategije industrijske politike i akcione planove na različitim nivoima vlasti i pri tom osigurati koordinaciju i uključivanje industrijskih preduzeća u proces formulacije i provedbe politike;
- procijeni trenutne potrebe poslovnih subjekata, posebno malih i srednjih preduzeća, kada je u pitanju unapređenje vještina.

Prema nekim preliminarnim poslovnim anketama izvršenim u martu 2020., epidemija COVID-19 je pogodila 90% mikro i malih poduzeća u metalnom, drvnom, tekstilnom i poljoprivredno-prerađivačkom sektoru, dok se neke usluge poput turizma, transporta i ugostiteljstva suočavaju s veoma velikim smanjenjem poslovanja i zapošljavanja. Prilivi direktnih stranih ulaganja u zemlju gotovo su prestali u toku pandemije COVID-19 i, u poređenju s prethodnim trendovima, predviđa se drastičan pad do kraja 2020. Daljnji problemi su povezani s poremećajima u trgovinskim lancima i lancima snabdijevanja, kratkoročnom likvidnošću, pristupom finansijama i gubitkom tržišta, iako su neke kompanije preorijentisale svoju proizvodnju na medicinske uređaje i ličnu zaštitnu opremu kako bi odgovorile na povećanu domaću potražnju. Vlade entiteta i Brčko distrikta su preduzele neke trenutne mjere za podršku oporavku industrijske proizvodnje i očuvanju radnih mjesta. Uveli su privremene subvencije plata i obustavili plaćanje poreza i doprinosa tokom perioda uvođenja vanrednih mjera. Aktivirani su fondovi za stabilizaciju i solidarnost, kao i šeme garancija za MSP. Međutim, postoji potreba za osiguravanjem dosljednog pristupa u cijeloj zemlji u izradi i realizaciji mjera za ublažavanje posljedica pandemije COVID-19 za mala i srednja preduzeća u koordinaciji s privatnim sektorom.

Kada su u pitanju **načela preduzetništva i industrijske politike**, Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje cjelodržavna strategija industrijskog razvoja. Ne postoji tijelo na državnom nivou koje bi promoviralo konzistentnost između industrijskih strategija ili usklađenost s drugim politikama koje utiču na industrijsku konkurentnost. Federacija BiH je usvojila odluku o izradi nove razvojne strategije za period 2021.-2027., budući da je njen akcioni plan za industrijsku politiku istekao 2019. Federacija BiH i neki kantoni su usvojili zakone o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica COVID-19. Republika Srpska je uvela privremeni moratorijum na bankarske kredite u toku vanrednog stanja. Ovaj entitet tek treba da pripremi strategiju za industrijski razvoj nakon 2020. godine. Revidiranje razvojne strategije Brčko distrikta za period 2008.-2017. je u toku.

Bosna i Hercegovina je uvela prednost za domaće cijene u javnim nabavkama u suprotno odredbama SSP-om i pravilima EU. Takav preferencijalni tretman ne smatra se efikasnim kao sredstvo za podizanje industrijske konkurentnosti i nespojiv je s načelima industrijske politike EU (*vidi također poglavlje 5. Javne nabavke*).

Smanjenje sive ekonomije poboljšanjem inspekcija utvrđeno je kao jedan od prioriteta socijalno-ekonomskih reformi u period 2019.-2022. Ostali aspekti, uključujući vladavinu prava u oblastima koje utiču na industrijsku saradnju, su i dalje neriješeni.

Uobičajeni uzroci sive ekonomije poput brojnih prepreka za pokretanje posla i pravila o porezima i parafiskalnim davanjima i dalje su među najistaknutijim problemima poslovnog okruženja, zajedno s birokratijom i regulatornim razlikama na različitim nivoima vlasti. Kako bi poboljšala pristup informacijama o uslovima za osnivanje i vođenje posla, Republika Srpska je izradila internet portal kao jedinstvenu elektronsku kontakt tačku koja objedinjuje administrativne procedure i formalnosti za pokretanje i obavljanje poslovnih aktivnosti. Također je postavila pravnu osnovu za elektronsku registraciju društava s ograničenom odgovornošću koja osnivaju domaća fizička i pravna lica, čija bi implementacija trebala započeti kada se ispune tehnički uslovi. Brčko distrikt je usvojio zakon kojim se uređuje registracija poslovnih subjekata, uključujući postupak elektronske registracije. Federacija BiH je pripremila propise o registru taksi i naknada. Set zakona za uspostavljanje jednošalterskog sistema (one-stop shop) u Federaciji BiH još uvijek čeka na usvajanje, dok je digitalizacija poslovnih registara na općinskim sudovima u toku.

Procjena uticaja propisa sistematski se provodila u cijeloj zemlji. Generalno, pojednostavljenje zakonodavstva u vezi poslovanja se provodi *ad hoc* i nije usklađeno u cijeloj zemlji, npr. u pogledu

dodatnih administrativnih zahtjeva i zahtjeva za usklađenost između entiteta. Kao što pokazuje Globalni indeks konkurentnosti 2019/2020, preduzeća negativno doživljavaju javnu upravu. Investiciono okruženje je i dalje je nezadovoljavajuće. Federacija BiH se uključila u sveobuhvatne konsultacije s domaćim akterima i stranim investitorima s ciljem izrade zakonodavstva o poslovnim i naučnim parkovima.

Javnim preduzećima i dalje treba reforma upravljanja i restrukturiranje. Vlada Federacije BiH je usvojila revidirani plan privatizacije za tri državne kompanije za 2019. godinu, dok svojim naporima nastavlja usmjeravati telekomunikacioni sektor na put održivosti. Državni kapital u 12 preduzeća u Republici Srpskoj je ponuđen za privatizaciju 2019. godini, a restrukturiranje Željeznica RS treba da se završi 2021.

Još uvijek nije utvrđen cjelodržavni strateški okvir za podsticanje stranih direktnih investicija. Republika Srpska je usvojila procedure za dodjelu podsticaja za direktne investicije i prenijela nadležnost za direktne strane investicije na Ministarstvo ekonomije i preduzetništva kako bi se strani investitori bolje povezali sa domaćim firmama.

Koordinacija politike za mala i srednja preduzeća (MSP) na državnom nivou donekle se poboljšala jer se pripremaju strateške smjernice za cijelu zemlju radi usklađivanja strategije MSP entiteta i Brčko distrikta za 2021-2027. Republika Srpska je u oktobru 2019. usvojila Strategiju razvoja ženskog preduzetništva do 2023. u cilju promocije zapošljavanja žena. Još uvijek nije utvrđen cjelodržavni okvir za politike malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini, a nivo usklađenosti između ključnih zakona u vezi poslovanja ostaje nejasan. Republika Srpska je također u oktobru 2019. usvojila Zakon o malim i srednjim preduzećima radi usklađivanja definicije sa *acquisem* EU. Entitet je ojačao strukture za podršku malim i srednjim preduzećima izmjenama i dopunama Zakona o razvoju malih i srednjih preduzeća i usvajanjem novog Zakona o podsticajima u junu 2019.

Neki kantoni u Federaciji daju sredstva za podršku poslovnoj infrastrukturi, na primjer vlada Zeničko-dobojskog Kantona je 2019. odlučila podržati inkubatore, novoosnovana preduzeća, poslovne komore i udruženja. Međutim, još uvijek ne postoje savjetodavne usluge u pogledu tehnologije (savjetovanje i podrška za usvajanje i širenje tehnologije). Pomoć koju BiH pruža za podsticanje inovativnosti malih i srednjih preduzeća je još uvijek na najnižem nivou u regiji, uprkos finansijskim izdvajanjima oba entiteta za inovacije u 2019. Programe sticanja vještina za MSP i dalje uglavnom podržavaju međunarodni donatori. Bankovni zajmovi su i dalje dominantan izvor za finansiranje MSP-a, a finansijski instrumenti za inovativna novoosnovana preduzeća i preduzeća sa visokom stopom rasta još uvijek nedostaju.

Uprkos ograničenim koracima za povećanje kapaciteta institucija za praćenje i vršenje evaluacija, još uvijek nedostaju sredstava za provođenje evaluacija planiranih mjera u oblasti preduzetništva i industrijske politike, a evaluacije nisu sistematski integrisane u akcione planove. Također, podaci za opisivanje strukture i dinamike industrije ostaju nedovoljni.

Kada su u pitanju **instrumenti preduzetničke i industrijske politike**, nije postignut napredak u usklađivanju s *acquisem* EU propisa o finansijskim transakcijama u borbi protiv kašnjenja u plaćanju u poslovnim transakcijama. Brčko distrikt će također morati usvojiti takav propis.

Od 2017. godine, Bosna i Hercegovina učestvuje u COSME programu EU za konkurentnost preduzetništva i malih i srednjih preduzeća. Na entitetskom nivou postoji konzorcij Evropska poduzetnička mreža (EEN), koji je podržao preko 2.000 MSP-a i putem Instrumenta kreditnog jamstva odobrio zajmove u iznosu od 14,4 miliona EUR za 161 korisnika putem jednog posrednika. Bosna i Hercegovina još nije koristila Instrument vlasničkog kapitala za rast. Bilo je oko 15

razmjena putem programa Erasmus za mlade poduzetnike. (EYE). Potencijal programa COSME za pružanje pomoći malim i srednjim preduzećima u pristupu tržištima nije u potpunosti iskorišten. BiH nije učestvovala u Fondu za inovacije u preduzećima (ENIF) u okviru Instrumenta za razvoj preduzetništva i inovacija na zapadnom Balkanu obzirom da nije platila svoj finansijski doprinos i nije prepoznala prihvatljive projekte.

Što se tiče **sektorskih politika**, Federacija BiH je usvojila akcijske planove za provođenje sektorskih strategija u metalnoj, drvnoj i građevinskoj industriji, koji ostaju na snazi do 2025.

5.21. Poglavlje 21: Transevropske mreže

EU promoviše transevropske mreže (TEN) u oblastima transporta, telekomunikacija i energetike kako bi ojačala unutrašnje tržište i doprinijela rastu i zapošljavanju.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti transevropskih mreža. **Nije bilo napretka** u finalizaciji ključnih sektorskih reformi, a preporuke za 2019. i dalje ostaju na snazi. Zakonodavni okvir treba uskladiti s TEN-T i TEN-E propisima za provođenje projekata transporta i energije. Transportna i energetska infrastruktura nisu dovoljno razvijene. Reformske mjere povezivanja se sporo provode u Bosni i Hercegovini.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- nastavi s razvojem indikativnog proširenja TEN-T i TEN-E osnovne mreže u skladu s prioritetima ulaganja u infrastrukturu koji su dogovoreni u okviru plana regionalne povezanosti;
- ubrza provedbu reformskih mjera Agende za povezivanje i nastavi s usvajanjem višegodišnjih planova održavanja za cjelokupnu drumsku i željezničku osnovnu mrežu;
- izvrši usklađivanje s Uredbom (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetska infrastrukturu.

Što se tiče **transportnih mreža**, potrebno je aktivno angažovanje na sastancima Regionalnog upravnog odbora (RSC) i drugih tehničkih odbora za poboljšanje željeznica, puteva i bezbjednosti drumskog transporta pod okriljem Sekretarijata Transportne zajednice (TCT). Bosna i Hercegovina će u 2020. od Albanije preuzeti godišnje predsjedavanje Regionalnim upravnim odborom. Provedba Ugovora o Transportnoj zajednici će zahtijevati dovoljna sredstva i odgovarajuće administrativne kapacitete. Stoga se Bosna i Hercegovina podstiče da nastavi saradnju u okviru TCT-a i da je intenzivira.

Bosna i Hercegovina i dalje učestvuje u procesu Zapadni Balkan 6 (WB6), koji je usmjeren na unapređenje povezanosti unutar regije i sa EU. Kao reakcija na pandemiju COVID-19 uspostavljeni su zeleni koridori koji efikasno funkcionišu na svim glavnim koridorima. Bosna i Hercegovina je intenzivirala pripremu prioritarnih projekata povezivanja na indikativnom proširenju osnovne mreže TEN-T na zapadni Balkan kako bi imala koristi od fondova EU za povezivanje. Potrebni su dodatni naponi kako bi se ubrzala njihova primjena, poboljšala spremnost i osigurala efikasna upotreba raspoloživih resursa. Revizija Okvirne transportne strategije i Akcionog plana predviđena je uz podršku EU. Buduće investicije u infrastrukturu treba provesti u skladu s *acquisem* EU, standardima o javnim nabavkama, državnom pomoći i procjenama utjecaja na životnu sredinu. Pored toga, ulaganja treba vršiti u skladu s analizama isplativosti koje se provode u skladu s najboljom praksom EU. Projekte treba kanalisati kroz jedinstvenu listu prioritarnih infrastrukturnih projekata, čime se potvrđuje strateška orijentacija ka transevropskim mrežama. Provedba reformskih mjera Agende za povezivanje i dalje je neujednačena i treba je poboljšati. Višegodišnji

planovi održavanja puteva i željeznica još nisu usvojeni, a sporazumi o prelasku granice sa susjednim zemljama i dalje predstavljaju izazov.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak na putnim mrežama, a fokusirala se na završetak autoputa Koridor Vc. Međutim, isti stepen važnosti treba dati i drugim / zelenijim prevoznim sredstvima. Izgradnja međudržavnog mosta preko rijeke Save u Svilaju završena je sredinom aprila 2020. Otvoriće se 2020. ako se uspostave privremeni postupci prelaska granice. Ovo je prvi projekat povezivanja u regiji koji je završen. Izgradnja stalnog graničnog prelaza u Svilaju započela je u maju 2020., a njegova brza finalizacija obezbijediće punu funkcionalnost već završene dionice autoputa od Svilaja do Odžaka i međunarodnog mosta u Svilaju. Građevinski projekti autoputa od čvorišta Johovac do čvorišta Rudanka, kao i za tunel Zenica započeti su 2019., a kopanje tunela Ivan na poddionici Tarčin - Ivan 2020. Većina preostalih dionica je u pripremi. Izgradnja drugog međunarodnog mosta na magistralnoj mreži 2A, koji povezuje Banja Luku i Gradišku, započela je u avgustu 2019. i napreduje.

U martu 2020., kao odgovor na krizu COVID-19, uvedene su zaštitne mjere za radnike na gotovo svim glavnim gradilištima u Bosni i Hercegovini. Ulaganja u željezničku mrežu su i dalje ograničena zbog ograničenog kapaciteta zaduživanja i nedostatka odgovarajuće finansijske podrške. Unutrašnji plovni putovi trebaju poboljšanje i redovno održavanje. Plovnost rijeke Save zahtjeva dalje razminiranje i rehabilitaciju. Projektni sporazum sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD) za projekat sanacije Brčko distrikta potpisan je u oktobru 2019. i započela je priprema za nabavku.

Što se tiče **energetskih mreža**, Bosna i Hercegovina još uvijek nije preuzela Uredbu (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetsku infrastrukturu i, kao rezultat toga, Vijeće ministara Energetske zajednice je razmatralo dalje mjere protiv zemlje krajem 2019.

Potrebno je učiniti više kako bi se ubrzala izrada i provedba projekata električne energije i plina uključenih na listu projekata od interesa za energetsku zajednicu (PECI) i projekata od zajedničkog interesa (PMI). Zahvaljujući podršci EU, u izvještajnom periodu ostvaren je napredak u pripremi projektne dokumentacije za implementaciju plinovoda Južna interkonekcija s Hrvatskom (Zagvozd - Posušje - Novi Travnik s krakom za Mostar). Bosna i Hercegovina mora osigurati pravilno održavanje infrastrukture i veću sigurnost snabdijevanja.

5.22. Poglavlje 22: Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata

Regionalna politika je glavni instrument EU za ulaganje u održiv i inkluzivan ekonomski rast. Države članice snose odgovornost za njeno provođenje, što iziskuje odgovarajuće administrativne kapacitete i dobro finansijsko upravljanje izradom i realizacijom projekata.

Bosna i Hercegovina je i dalje u **ranoj fazi pripremljenosti** u oblasti regionalne politike. Postignut je postepen i stabilan, iako i dalje **ograničeni napredak** kada se radi o kapacitetu zemlje da programira i provede IPA pomoć. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba da provede preostale preporuke iz 2019, a posebno da:

- usvoji preostale cjelodržavne strategije u oblastima koje su relevantne za regionalnu politiku EU i osigura efikasnu koordinaciju programa prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje kao važan korak u pripremi regionalnih razvojnih strategija;
- poboljša planiranje javnih ulaganja, sačini jedinstveni spisak prioriternih infrastrukturnih projekata u svim relevantnim sektorima [ažurirati ako SPP razvoja energetskog sektora bude usvojen početkom 2020.], osigura podršku Državnog investicionog odbora i redovno ažuriranje.

→ postigne sporazum o modalitetima koordinacije za djelotvorno korištenje prepristupnih fondova uz poštivanje funkcija DIPAK-a, kao što je predviđeno Okvirnim sporazumom o IPA-i.

Bosna i Hercegovina i dalje nema **zakonodavni okvir** za uspostavu sistema upravljanja strukturalnim fondovima EU. Pravilna raspodjela i implementacija budućih strukturalnih fondova EU moguća je tek nakon što ključni dijelovi *acquisa* EU budu preuzeti u sva poglavlja relevantna za koheziju politiku EU. Bosna i Hercegovina tek treba da dostavi Evropskoj komisiji podatke o svom BDP-u *per capita*, usaglašene na nivou NUTS II. Relevantni zakoni o budžetu omogućavaju fleksibilnost i višegodišnje planiranje budžeta, ali višegodišnje programe treba na sveobuhvatni način uvrstiti i u entitetske budžete, a posebno u budžete ostalih administrativnih nivoa. U izvještajnom periodu nije postignut napredak u oblasti usvajanja potrebnog zakonodavstva ni budžetskih odredbi koje bi omogućile kofinansiranje višegodišnjih kohezionih programa. Postoje zakonodavni okviri kojima se uspostavlja finansijska kontrola i strukture nezavisne interne kontrole i na državnom nivou i na nivou entiteta.

Postoji **institucionalni okvir** za koordinaciju planiranja, implementacije i nadzora finansijske pomoći EU pod direktnim upravljanjem. Ipak, treba ojačati postojeći nivo koordinacije između brojnih aktera koji sudjeluju u programiranju i implementaciji fondova EU. Bosna i Hercegovina još nije postigla politički konsenzus o metodama koordinacije kojima bi se osiguralo djelotvorno korištenje prepristupnih fondova. Posebno, u izvještajnom periodu nije bilo novih dešavanja u pogledu sporazuma o tome kako bi koordinacioni mehanizam mogao biti upotrijebljen za neka pitanja u vezi sa IPA-om, a da se istovremeno zadrže postojeće funkcije DIPAK-a. U svim tematskim oblastima koje su relevantne za regionalnu politiku, institucije koje sudjeluju u planiranju i programiranju fondova EU treba da preuzmu veće vlasništvo. Nije postignut napredak u pogledu pokretanja nacionalnih institucionalnih i administrativnih struktura, ni u pogledu usvajanja zakonodavnih akata za upravljanje budućim strukturalnim fondovima EU i njihovu implementaciju.

Administrativni kapaciteti potrebni za odgovor na zahtjeve regionalne politike EU i dalje su slabi. U većini institucija tek treba razviti stručne sposobnosti i specifična znanja za pojedine sektore. Za pripremu kohezivne politike, tek treba izraditi okvirni plan procjene potreba za izgradnjom kapaciteta ili za usvajanjem mjera profesionalnog osposobljavanja. Osim toga, nije bilo novih dešavanja u vezi sa izradom sistematskog plana koji bi pomogao u pripremanju administrativnih kapaciteta za provođenje regionalne politike EU u budućnosti. U izvještajnom periodu, vlasti su i dalje koristile brojne mogućnosti vezane za obuke, uključujući jačanje kapaciteta kroz razne projekte koje finansira EU.

Što se tiče **programiranja**, vlasti Bosne i Hercegovine finalizirale su godišnje nacionalne IPA programe za 2019. i 2020. i u martu 2020. se dogovorile da planiranu finansijsku pomoć prilagode za brzi odgovor na pandemiju COVIDA-19 i ublažavanje njenih posljedica. Brojni dokumenti iz oblasti nacionalnog sektorskog planiranja i nacionalni strateški dokumenti još nisu usvojeni, posebno oni o socijalnoj inkluziji, ljudskim pravima, reformi javne uprave, upravljanju javnim finansijama, zapošljavanju, obrazovanju i konkurentnosti malih i srednjih preduzeća. I dalje je potrebno izraditi programe za efikasnu koordinaciju prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje. Nije postignut napredak u pripremi strategija za regionalni razvoj. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se unaprijedila koordinacija između svih nivoa vlasti kada se radi o odabiru, određivanju prioriteta i provođenju planiranih strateških intervencija. Srednjoročno finansijsko planiranje investicija u skladu sa ciljevima strateških dokumenata treba

da bude uvedeno sistematski. Postignut je određeni napredak u uspostavljanju investicionih portfelja. U februaru 2019 usvojen je revidirani spisak projekata za saobraćaj i zaštitu okoline, koji sadrži 25 projekata iz oblasti saobraćaja i 64 projekta iz oblasti zaštite okoline. U toku je dodatna revizija. Pripreme za uspostavljanje jedinstvenog spiska infrastrukturnih projekata u energetskom sektoru dobro napreduju. Treba napraviti spisak investicija u socijalnom sektoru. Bosna i Hercegovina treba redovno da ažurira svoju postojeću jedinstvenu listu sektorskih projekata i da za nju osigura podršku Državnog investicionog odbora. Republika Srpska i dalje ne šalje svoje predstavnike na sastanke.

Nije postignut napredak u osnivanju institucija ili tijela za **praćenje i ocjenjivanje** programa javnih investicija. Kapaciteti Odsjeka za monitoring i evaluaciju DIPAK-a i dalje su slabi. Nije bilo konkretnih planova za stvaranje kapaciteta na državnom nivou koji bi osigurali adekvatan monitoring i evaluaciju budućih kohezivnih programa.

Bosna i Hercegovina i dalje nema **sistem finansijskog upravljanja, kontrole i revizije** za fondove EU, osim za programe prekogranične saradnje. Nije bilo novih dešavanja u uspostavljanju većine struktura i tijela definisanih u Aneksu A Okvirnog sporazuma.

5.25. Poglavlje 25: Nauka i istraživanje

*EU pruža značajnu podršku istraživanju i inovacijama. Sve države članice mogu imati koristi od istraživačkih programa EU, naročito tamo gdje postoji naučna izvrsnost i stabilna ulaganja u istraživanja. Uspješno provođenje *acquisa* EU u ovoj oblasti zahtijeva integraciju u Evropski istraživački prostor. Potrebni su dobro razvijeni istraživački i inovativni kapaciteti koji će proizvesti naučnu izvrsnost i biti podrška održivoj ekonomiji i društvu koje se zasniva na znanju.*

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti nauke i istraživanja. U izvještajnom periodu **nije postignut napredak**.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- usvoji akcioni plan za provođenje revidirane Strategije razvoja nauke za period 2017.-2022;
- da izradi i usvoji strategiju pametne specijalizacije;
- da pripremi i usvoji akcioni plan za istraživačku infrastrukturu.

Što se tiče politike istraživanja i inovacija, zakonodavni okvir koji reguliše razvoj nauke i istraživanja i dalje je fragmentiran i treba ga dodatno poboljšati u cijeloj zemlji. Nije postignut napredak u izradi akcionog plana za provođenje revidirane strategije naučnog razvoja za period 2017.-2022.

Procijenjeni ukupni iznos sredstava koja zemlja odvađa za istraživanja još je nizak, na nivou od 0,3% BDP-a. Nije postignut napredak u obezbjeđivanju pouzdanih i sveobuhvatnih statističkih podataka o istraživanjima i inovacijama. Kapaciteti zemlje u oblasti istraživanja su veoma ograničeni, a i dalje se nastavlja trend odliva mozgova, pogotovo u sektorima zdravstva, medicine i informacionih tehnologija, ali do sada nisu uvedene sistematske mjere za rješavanje tog problema.

Pokrenute su prve aktivnosti na izradi strategije pametne specijalizacije za Bosnu i Hercegovinu, ali ona tek treba da bude sačinjena i usvojena.

Intenzivirani su naponi vlade da na viši nivo podigne inovacijske politike i prateće aktivnosti (npr. Strategija razvoja nauke u BiH i aktuelno usvajanje i provođenje pratećeg akcionog plana) kao i bespovratna sredstva obezbjeđena organizacijama za dostavljanje prijedloga u okviru programa

Horizon 2020. Bosna i Hercegovina je završila pripreme radnje potrebne za okvirne sporazume o naučnoj i tehničkoj saradnji. Ovo će u velikoj mjeri olakšati saradnju sa međunarodnim partnerima u oblasti istraživanja i inovacija.

Potrebno je unaprijediti sistemsku saradnju i interakciju između aktera „trostrukog heliksa“ - akademske zajednice, industrije i vlada. Nakon pojave COVIDA-19, zapaženi su izvjesni napori u tom pogledu, pošto su akademska zajednica i industrija preduzele neke aktivnosti u cilju ublažavanja posljedica pandemije, kao što je proizvodnja medicinske opreme i opreme za ličnu zaštitu, kao i razmjena stručnih znanja i informacija.

Što se tiče **međunarodne saradnje**, Bosna i Hercegovina je i dalje aktivna i uspješna u programu Horizon 2020, nakon što je konkurentno dobila 8 miliona eura (iznos koji je dvostruko veći od iznosa iz prethodnog 7. okvirnog programa FP7), kao i u programu Evropska saradnja u nauci i tehnologiji. Entiteti su **104** puta sudjelovali u **59** potpisanih grantova za **instrument kolaborativnih aktivnosti** iz programa Horizon 2020, dobivši tako **8 miliona** eura direktnog doprinosa EU.

Zapažen je veliki porast u oblasti publikacija, 925 publikacija na 1.000 istraživača, što je iznad prosjeka EU od 717, kao i znatan porast u oblasti inovacijskih aktivnosti, sa 67 patenata na 1.000 istraživača. Važno je konstatovati da je stopa uspješnosti zahtjeva iz entiteta, sa 13,2%, iznad sveukupne stope uspješnosti programa Horizon 2020 od 12%.

Kao supotpisnik Regionalne strategije za istraživanja i razvoj za inovacije zapadnog Balkana, zemlja saraduje i na regionalnom nivou sa Srednjoevropskom inicijativom, a aktivna je i u Asocijaciji COST sa sve većim brojem učestvovanja u njenim aktivnostima. Bosna i Hercegovina učestvuje u osnivanju Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope. Učestvuje i u radu Odbora za evropski istraživački prostor kao i povezanih savjetodavnih tijela i inicijativa. Ona takođe sudjeluje u Evropskom strateškom forumu o istraživačkoj infrastrukturi, ali tek treba da napravi akcioni plan za istraživačku infrastrukturu. Bosna i Hercegovina još nije uvrštena na Evropsku ljestvicu uspjeha u inovacijama, pošto nisu dostupni svi pokazatelji neophodni za učešće.

5.26. Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura

EU podržava saradnju u obrazovanju i kulturi kroz programe finansiranja i koordinaciju politika država članica kroz otvoreni način koordinacije. EU i države članice također moraju spriječiti diskriminaciju i osigurati kvalitetno obrazovanje za djecu radnika migranata, uključujući i one u nepovoljnom položaju.

BiH je u **ranom fazi** pripremljenosti u oblasti obrazovanja i kulture. Postignut je **određeni napredak** upisom dva javna univerziteta iz Republike Srpske u odgovarajući državni registar i usvajanjem preporuka politike o inkluzivnom obrazovanju. Moraju se poduzeti napori da se postigne napredak u akreditaciji studijskih programa. Bosna i Hercegovina je 2018. po prvi put učestvovala u Programu međunarodne procjene znanja i vještina učenika (PISA). Potrebni su dodatni napori kako bi se osigurala provedba rezultata, kao i nastavak učešća u međunarodnim procjenama. Obrazovni sistem još uvijek nema zajedničke standarde na različitim nivoima obrazovanja niti u obučavanju nastavnog osoblja i evaluaciji učinka rada. Potrebno je osiguranje kvaliteta, akreditacija visokoškolskih ustanova i novih studijskih programa, kao i uvođenje zajedničkih standarda u obrazovanju. Bosna i Hercegovina treba da uskladi propise na svim nivoima vlasti s okvirnim zakonima o obrazovanju, posebno u pogledu obavezne primjene zajedničke jezgre nastavnog plana i programa. Potrebno je osigurati socijalnu uključenost u svim fazama obrazovnih potreba.

Strategije za mlade treba izraditi i provesti u cijeloj zemlji.

Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- osigurati potpuno funkcionalan sistem (re)akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa u cijeloj zemlji;
- izraditi strategiju za stručno obrazovanje i osposobljavanje koja će biti usklađena s potrebama tržišta rada;
- osnovati međusektorsku komisiju za državni kvalifikacijski okvir.

U oblasti **obrazovanja i osposobljavanja**, Vijeće ministara BiH je u novembru 2019. usvojilo preporuke za inkluzivno obrazovanje. Kantoni su usvojili odgovarajuće propise o obrazovanju odraslih. Neki kantoni tek treba da usvoje odgovarajuće propise o ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, stručnom obrazovanju i osposobljavanju, kao i strategije za mlade.

Zbog demografskih promjena, postepeno se **smanjuje** broj upisanih učenika na svim nivoima obrazovanja. U **ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju**, stopa upisa je i dalje vrlo niska, ali postoji **pozitivan** trend i sada je oko 12%. Što se tiče upisa djece u dobi od tri do šest godina u predškolske ustanove, Bosna i Hercegovina još uvijek ima najnižu stopu u Evropi od 25%, uključujući samo 3% romske djece.

Pristup osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini je na zadovoljavajućem nivou, pri čemu 97,6% djece pohađa osnovnu i 84,6% srednju školu. Među romskom djecom, 69% pohađa osnovnu i 23% srednju školu.

Potrebno je osigurati sveobuhvatnu obuku nastavnog osoblja koja će biti usmjerena na razvoj ključnih kompetencija učenika i sistematski pristup provedbi zajedničke jezgre nastavnih planova i programa kako bi se dogradile tekuće promjene u njoj na temelju rezultata.

Obrazovanje djece s posebnim potrebama i dalje predstavlja izazov, posebno u pogledu osiguranja potrebne infrastrukture, sredstava, prijevoza i asistenata u nastavi koji bi bili od koristi i djeci i nastavnicima.

Na kantonalnom nivou treba završiti zakonski okvir za stručno obrazovanje i osposobljavanje. Potrebno je intenzivirati aktivnosti manjih razmjera za uvođenje dvojnog obrazovanja u sistem stručnog obrazovanja i osposobljavanja kako bi ovaj sistem odgovarao potrebama zapošljavanja. Prema podacima Evropske fondacije za stručno osposobljavanje (European Training Foundation), 46,4% učenika koji su završili stručno obrazovanje su zaposleni u odnosu na 56,2% sa općim obrazovanjem. Ova stopa se povećala u posljednjih deset godina, sa 27,3% u 2010. Razvoj kvalifikacijskog okvira (QF) za Bosnu i Hercegovinu je još uvijek u zastoju dok se ne imenuje međuresorna grupa za izradu Akcionog plana za provedbu kvalifikacijskog okvira. I dalje se sporo odvija proces izrade kvalifikacija i zanimanja u različitim dijelovima zemlje. Potrebna je bolja koordinacija i usklađivanje. Kvalifikacijski okvir Bosne i Hercegovine još uvijek nije povezan s Evropskim kvalifikacijskim okvirom. Ne postoji mehanizam za vrednovanje prethodnog učenja.

Kada su u pitanju dugotrajni sporovi između dvije agencije za akreditaciju, jedne na državnom nivou i druge u Republici Srpskoj, koji otežavaju akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa, učinjen je korak naprijed usvajanjem odluke o normama o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa od strane Upravnog odbora Agencije za državnom nivou. Uspješno je riješeno pitanje upisa dva javna univerziteta iz Republike Srpske (Banja Luka i Istočno Sarajevo) u državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova. Potrebni su dodatni naponi za uspostavljanje bliže saradnje između institucija kako bi se postigao napredak u akreditaciji studijskih programa.

Bosna i Hercegovina je 2018. po prvi put učestvovala u OECD-ovom Programu međunarodne procjene znanja i vještina učenika (PISA) i zauzela 62. mjesto na listi od 79 zemalja, s najnižim rezultatima u prirodnim naukama. Rezultati PISA su pokazali da su petnaestogodišnjaci u prosjeku oko tri školske godine iza svojih vršnjaka u zemljama OECD-a. Minimalni nivo funkcionalne pismenosti (tj. iznad Nivoa 2) nije postiglo 58% učenika u matematici, 54% u čitanju i 57% u nauci. (OECD-ovi prosjeci su 24% za matematiku, 23% čitanje i 22% nauku). Vrlo mali broj učenika je među najboljim (rezultati na nivou 5 ili 6). Bosna i Hercegovina je također sudjelovala u TIMMS istraživanju 2019. (Međunarodno istraživanje koje omogućuje praćenje postignuća u matematici i prirodnim znanostima). Očekuje se da će izvještaj biti objavljen krajem 2020., a 2021. sudjelovat će u PIRLS istraživanju (Međunarodno istraživanje razvoja čitalačke pismenosti). Potrebno je uložiti dodatne napore u cilju osiguranja kontinuiranog sudjelovanja u međunarodnim istraživanjima i procjenama, posebno u PISA 2021., kako bi se pratio napredak, povećala vidljivost i omogućilo poređenje u širem kontekstu.

Rezultat učešća Bosne i Hercegovine u programu Erasmus+ bio je 3559 učenika u programu mobilnosti ove godine u oblasti visokog obrazovanja. U odnosu na prethodne godine, prijedlozi za izgradnju kapaciteta u visokom obrazovanju su u cjelini nešto nižeg kvaliteta. Pitanja povezana sa akreditacijom studijskih programa općenito su ometala izbor 2019. i dovela do manjeg postotka projekata posvećenih razvoju nastavnog plana i programa: 20% u odnosu na 60% u izboru 2018. U oblasti **kulture**, Bosna i Hercegovina provodi mjere predviđene UNESCO-ovom Konvencijom o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza. Bosna i Hercegovina treba da prepozna kulturne industrije kao sektor sa potencijalima za ekonomski razvoj i povezivanje, te da osigura pravno i poslovno okruženje pogodno za njihov brži razvoj.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH nastavila je vrijedan posao. Provedba odluka ove Komisije zavisi od entiteta i ima prostora za poboljšanje. Na svim nivoima vlasti potrebno je izdvajati više budžetskih sredstava za kulturu i donijeti odluke o dugoročnom, višegodišnjem finansiranju kako bi se osigurala stabilnost za kulturno stvaralaštvo i rad. Bosna i Hercegovina mora uspostaviti formalno partnerstvo koje će omogućiti transparentno i organizovano učešće u kreiranju politika u kulturi.

Zbog širenja pandemije COVID-19, škole su bile zatvorene u cijeloj zemlji od sredine marta i ova mjera je imala utjecaja na više od 400.000 djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, osnovnim i srednjim školama. Nastavak školovanja osiguran je prvenstveno na ad hoc osnovi učenjem na daljinu, kao i prijenosom nastavnog sadržaja putem TV. Postoje razlike u obimu i kvalitetu ovih usluga u zemlji, uglavnom zbog nedostatka potrebne opreme i sveukupne strategije za nastavnike i učenike za osiguranje kvaliteta u učenju na daljinu, uključujući i procjenu napretka učenika. Što se tiče upisa djece u rani i predškolski odgoj i obrazovanje i prvi razred, većina ustanova je izdala instrukcije za online aplikacije. Online upis u srednje škole i na fakultete će se provoditi u ograničenom broju ustanova.

Iako postoje strategije za **mlade** na nekim nivoima vlasti, Bosna i Hercegovina treba da radi na strategiji za mlade koja će osigurati jednak tretman mladih ljudi i zaustaviti njihov odlazak iz zemlje. Sudjelovanje u programu Erasmus + podstiče mlade ljude na neformalno učenje na međunarodnom i državnom nivou kako bi poboljšali svoje kompetencije i vještine i imali bolje mogućnosti zapošljavanja.

Bosna i Hercegovina se po drugi put aktivno uključila u Evropsku nedjelju sporta (od 23. do 30. septembra 2019.), u okviru inicijative Komisije *Evropska nedjelja sporta preko granica*. Sportske aktivnosti organizirane su u cijeloj zemlji.

5.27. Poglavlje 27: Okoliš i klimatske promjene

EU promovira snažne klimatske mjere, održivi razvoj i zaštitu životne sredine. Pravo EU sadrži odredbe koje se odnose na klimatske promjene, kvalitet vode i zraka, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, industrijsko zagađenje, kemikalije, buku i civilnu zaštitu.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi** pripremljenosti/ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti okoliša i klimatskih promjena. Ostvaren je **ograničen napredak** u izvještajnom periodu. Potrebno je osigurati usklađen cjelodržavni pristup strateškom planiranju kako bi se riješilo pitanje usklađivanja s *acquisem* EU o okolišu na svim nivoima vlasti na dosljedan i sveobuhvatan način, uključujući i propise o kvalitetu zraka. Potrebni su značajni naponi u provedbi i primjeni.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- provesti cjelodržavnu strategiju aproksimacije propisa sa *acquisem* EU u oblasti zaštite okoliša, te u skladu s tim unaprijediti pravni okvir, ojačati administrativne kapacitete i sisteme praćenja, te poboljšati međuinstitucionalnu koordinaciju između nadležnih organa;
- formalizirati procedure imenovanja i funkcija nacionalnih kontakt osoba za Bosnu i Hercegovinu za provedbu svih konvencija o okolišu koje je Bosna i Hercegovina potpisala;
- započeti sa provedbom Pariškog sporazuma uspostavljanjem politika i mjera za ostvarenje nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC-a), ažurirati i provesti Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja i izraditi integrirani državni energetske i klimatski plan u skladu s preporukom Energetske zajednice.

Okoliš

Horizontalno zakonodavstvo je, u ograničenoj mjeri, usklađeno sa *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina treba da uskladi propise sa *acquisem* EU u oblasti okoliša na svim nivoima vlasti na usklađen i koordiniran način i da jača administrativne kapacitete za efikasnu provedbu. Potrebno je ažurirati i u potpunosti provesti cjelodržavnu strategiju aproksimacije propisa s *acquisem* EU u oblasti zaštite okoliša koja je usvojena 2017., te dopunjena konkretnijim programima usklađivanja propisa o zaštiti okoliša na nivou entiteta i Brčko distrikta. Treba usvojiti i plan za provedbu i praćenje ove strategije. Strategije pod-sektora na državnom i entitetskom nivou, koje su malobrojne, uglavnom nisu usklađene između entiteta kada su u pitanju odgovarajuće oblasti koje pokrivaju, tako da je sektor okoliša nejednako obrađen. Trenutno se radi na izradi strategije za zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini. Ona će obuhvatiti strategije pod-sektora za upravljanje otpadom i vodama, kvalitet zraka i zaštitu prirode. Odredbe procjene utjecaja na okoliš (EIA) i strateške procjene okoliša (SEA) nisu u potpunosti preuzete u entitetske propise. Potrebna je mnogo striktnija primjena SEA i EIA kako bi se osiguralo da se adekvatno razmotre pitanja zaštite okoliša prilikom planiranja investicija. BiH još uvijek nema standardizirani sistem ili metod za prikupljanje, prenošenje i izvještavanje podataka o okolišu. Treba usvojiti i nacrt strategije kako bi se pratilo upravljanje i izvještavanje podataka o životnoj sredini. Nije bilo napretka u poboljšanju pristupa javnosti informacijama i njenog učešća u procesu donošenja odluka. Zakonski okvir koji regulira ekološke inspekcije treba poboljšati u skladu sa relevantnim *acquisem* EU, te osigurati provedbu. Kapacitete treba znatno ojačati. Nije bilo napretka u usklađivanju s brojnim horizontalnim direktivama o zaštiti okoliša, kao što su Direktiva o odgovornosti za okoliš, Direktiva o uspostavljanju infrastrukture za

prostorne informacije u Evropskoj zajednici (INSPIRE)⁹ i Direktiva o kaznenim djelima protiv okoliša. Potrebno je formalizirati i sistematizirati postupak za imenovanje nacionalnih kontakt osoba za Bosnu i Hercegovinu i za utvrđivanje njihove funkcije u vezi sa provođenjem konvencija o zaštiti okoliša koje je BiH potpisala.

Usklađivanje sa *acquisem* EU o **kvalitetu zraka** i dalje je ograničeno. Potrebno je uspostaviti funkcionalnu mrežu za praćenje kvaliteta zraka u cijeloj zemlji zajedno sa programom za poboljšanje kvaliteta zraka. Treba usvojiti plan za poboljšanje kvaliteta zraka u područjima u kojima nivo zagađenja prelazi granične vrijednosti. Pitanje upravljanja kvalitetom zraka treba rješavati na usklađen i dosljedan način u cijeloj zemlji kako bi se poduzele efikasne mjere protiv zagađenja i što prije smanjio nivo zagađenja koji prelazi granične vrijednosti u velikom broju gradova. Potrebno je ostvariti napredak u rješavanju pitanja emisija glavnih zagađivača u zemlji i uvođenju državne evidencije emisija i izvještavanja. Bosna i Hercegovina treba da izradi državnu strategiju dekarbonizacije i čistije proizvodnje energije. Nije postignut napredak u usklađivanju sa *acquisem* EU kada je u pitanju smanjenje sadržaja sumpora u određenim tekućim gorivima (granična vrijednost za sadržaj sumpora u teškom loživom ulju je 1%). BiH ozbiljno i konstantno krši Ugovor o energetske zajednici kao što je navedeno u Odluci Ministarskog vijeća Energetske zajednice iz 2018. Nije bilo napretka u usklađivanju sa *acquisem* EU koji se odnose na hlapljive organske spojeve (HOS). U Bosni i Hercegovini nema akreditiranih tijela za praćenje emisija HOS. Glavni izvori emisija u Bosni i Hercegovini su elektrane na uglj, industrija, grijanje kućanstava i transport.

Potrebno je izraditi konzistentnu cjelodržavnu strategiju za **upravljanje otpadom**. Imajući u vidu administrativno uređenje, Bosna i Hercegovina treba osigurati koordiniran i usklađen pristup rješavanju pitanja upravljanja otpadom. Ovo treba da se ogleda kako u zakonodavnom okviru tako i u strateškom pristupu. Strategija zaštite okoliša koja je u izradi mogla bi ovo osigurati. Bosna i Hercegovina treba da uskladi propise sa Direktivom o odlagalištima, što podrazumijeva i usvajanje plana implementacije u skladu s direktivom i zatvaranje ili sanaciju deponija koje ne ispunjavaju precizirane uvjete. Potrebni su značajni naponi i mjere za podizanje svijesti kako bi se smanjila proizvodnje otpada i promovirala ponovna upotreba i reciklaža. Treba uskladiti propise sa *acquisem* EU o kanalizacionom mulju, baterijama, pakiranju, odlaganju polikloriranih bifenila i polikloriranih terfenila i otpadnih vozila.

Što se tiče **kvaliteta vode**, BiH još uvijek nema dosljednu i usklađenu cjelodržavnu strategiju i investicijske planove za upravljanje vodama koja bi uključivala provedbu propisa i praćenje. Ne postoji vodna politika za Bosnu i Hercegovinu. Održivost ulaganja u opskrbu vodom i u upravljanje komunalnim otpadnim vodama i dalje je problematična. Potrebna je konzistentan zakonski okvir za usluge opskrbe vodom kako bi se osigurala održiva ulaganja. Što se tiče sve većih ulaganja u hidroelektrane, Bosna i Hercegovina mora hitno osigurati bolju provedbu SEA, EIA, odredbi *acquisa* EU o zaštiti prirode i vode kako bi se adekvatno rješavali rastući problemi u vezi sa zaštitom okoliša. Potrebno je usvojiti konkretne planove za provedbu *acquisa* EU koji se odnose na vodu za piće, komunalne otpadne vode i upravljanje rizikom od poplava. Treba usvojiti Krovni izvještaj o planovima upravljanja riječnim slivovima za Bosnu i Hercegovinu. Provodi se akcioni plan za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama u Bosni i Hercegovini za period 2014-2021. Opasnosti i rizici od poplava se mapiraju za cijelu zemlju.

⁹ Direktiva 2007/2/EC o uspostavljanju infrastrukture za prostorne informacije u Evropskoj zajednici (INSPIRE)

Usklađivanje sa *acquisem* EU o **zaštiti prirode**, posebno sa direktivama o staništima i pticama, vrlo je ograničeno. Nije ostvaren napredak kada je u pitanju usvajanje liste potencijalnih područja mreže Natura 2000 i podzakonskih akata. Planiranje i ulaganja u obnovljive izvore energije, uključujući hidroelektrane, vjetroelektrane i solarne elektrane, nalaže usklađivanje sa *acquisem* EU o zaštiti okoliša, uključujući SEA, EIA i direktive o staništima i pticama. Nije bilo napretka u uspostavljanju sistema za prikupljanje informacija i sistematsko praćenje biološke raznolikosti. Bosna i Hercegovina treba da odredi institucije, osigura potrebne ljudske i financijske resurse i uspostavi strukture za provedbu Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka (CITES).

Usklađivanje sa *acquisem* EU o **kontroli industrijskog zagađenja i upravljanju rizikom** je vrlo ograničeno. Registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija za Bosnu i Hercegovinu još uvijek nije potpuno u funkciji. Ovo podrazumijeva i obavezu izvještavanja za Registar za cijelu zemlju, omogućavanje javnog pristupa, objedinjavanje prikupljenih podataka i dostavljanje institucijama EU. Protokol o Registru ispuštanja i prenosa zagađujućih materija uz Arhušku konvenciju još nije ratificiran. Bosna i Hercegovina treba dalje usklađivati propise sa Direktivom o industrijskim emisijama (IED) i Direktivama o oznakama zaštite okoliša, upravljanju okolišem i programima revizije (EMAS). Bosna i Hercegovina nije uskladila propise sa Direktivom EU o kontroli opasnosti od teških nesreća koje uključuju opasne tvari (Seveso III).

Što se tiče **hemikalija**, usklađivanje sa Uredbom EU o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH) je neujednačeno. Potrebno je usklađivanje na svim nivoima vlasti i jačanje administrativnih kapaciteta potrebnih za efikasnu provedbu. Uredbu EU o razvrstavanju, označavanju i pakiranju tvari i smjesa treba provesti. Treba imenovati relevantna tijela odgovorna za primanje informacija i formuliranje preventivnih i kurativnih mjera. Bosna i Hercegovina treba da uskladi propise sa propisima EU o azbestu i o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe. Bosna i Hercegovina kao potpisnica Roterdamske konvencije o procedurama davanja saglasnosti uz prethodnu najavu za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini treba da ostvari napredak u njenoj provedbi. Potreban je napredak u pristupanju Minamatskoj konvenciji.

Potrebni su značajni dalji naponi na usklađivanju propisa sa *acquisem* EU o **buci** iz okoliša.

U pogledu **civilne zaštite**, zahvaljujući podršci iz IPA programa, BiH se priprema da postane sudionica u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu (UCPM). Uspostavljanje sigurnih transevropskih telematskih usluga između uprava (sTESTA) je preduvjet za povezivanje sa zajedničkim komunikacijsko-informacijskim sistemom za hitne situacije (CECIS) Evropske komisije kada je u pitanju sudjelovanje u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu.

Bosna i Hercegovina se potiče da provede preporuke misije stručne procjene u okviru TAIEX-a iz 2018. Potrebna je sistematičnija horizontalna saradnja i bolja vertikalna koordinacija po pitanjima koja uključuju standardizaciju, statistiku, sredstva za spašavanje, stručno osposobljavanje i metodologije procjene rizika. Operativne resurse treba dodjeljivati na općinskom nivou, uz dodatne specijalizovane jedinice za spašavanje na kantonalnom i/ili entitetskom nivou za nepogode većih razmjera ili složenosti. U vrijeme pandemije Covid-19 pokazalo se kako je potrebno ojačati zakonski okvir, institucionalne kapacitete kao i ljudske i financijske resurse civilne zaštite kada je u pitanju ugroženost zdravlja. Jedinствена procjena rizika za zemlju, sistematske inspekcije, osnivanje udruženja aktera civilne zaštite i edukacija u civilnoj zaštiti, uključujući i obuku u prvoj pomoći, pomoći će Bosni i Hercegovini da bolje odgovori na stanje nepogode. Preporučuje se

uvođenje evropskog jedinstvenog broja 112 za hitne slučajeve (za policiju, hitnu pomoć i vatrogasce).

Klimatske promjene

Nivo usklađenosti propisa sa *acquisem* EU o klimatskim promjenama i dalje je ograničen. Bosna i Hercegovina trenutno revidira svoju Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja iz 2013. za period 2013.-2025., koja je u skladu sa Okvirom EU za klimatske i energetske politike za razdoblje do 2030. Njena provedba i integracija u sve relevantne sektore treba biti prioritet. Bosna i Hercegovina radi na nacionalnom planu prilagodbe u kojem će se utvrditi potrebni resursi i rokovi za provedbu politika i strategija koje se odnose na klimatske promjene. Naglasak će biti na sektorskim pristupima, usklađivanju sa *acquisem* EU o klimatskim promjenama i na izgradnji institucionalnih kapaciteta u srednjoročnom periodu. U toku je izrada integriranog državnog energetske i klimatskog plana za Bosnu i Hercegovinu, u skladu s preporukom Energetske zajednice iz 2018. i odgovarajućim smjernicama o politici.

Što se tiče Okvirne konvencije UN-a o klimatskim promjenama (UNFCCC), u pripremi su četvrti nacionalni izvještaj i treći dvogodišnji izvještaj o emisiji stakleničkih plinova. Bosna i Hercegovina je 2017. ratificirala Pariški sporazum, a sada treba dati prioritet provedbi nacionalno utvrđenih doprinosa (NDC). Nacionalno utvrđeni doprinosi se revidiraju zajedno sa planom provedbe. Nema napretka u usklađivanju sa *acquisem* EU o klimatskim promjenama, koji uključuju Uredbu o praćenju i izvještavanju, direktive o kvalitetu goriva, tvarima koje oštećuju ozonski omotač, fluorisanim plinovima, hvatanju i skladištenju ugljika i druge relevantne propise. Još nije ratificirana Kigalijska izmjena Montrealskog protokola o tvarima koje oštećuju ozonski omotač. Kako bi ostvarila napredak u usklađivanju sa *acquisem* EU o klimatskim promjenama i u provedbi, Bosna i Hercegovina treba da promijeni pristup zasnovan na pojedinačnim projektima. Potrebno je znatno ojačati administrativne kapacitete na svim nivoima vlasti koji pokrivaju sve relevantne sektore kako bi se osigurala djelotvorna provedba potrebnih mjera.

5.28. Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja u BiH

Pravila EU štite ekonomske interese potrošača i u vezi sa sigurnosti proizvoda, opasnim imitacijama i odgovornosti za neispravne proizvode. EU također osigurava visoke zajedničke standarde za kontrolu duhana, krvi, tkiva, ćelija i organa i lijekova za ljudsku i životinjsku upotrebu. EU također osigurava visoke zajedničke standarde za poštivanje prava pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti i za rješavanje ozbiljnih prekograničnih zdravstvenih rizika uključujući prenosive bolesti.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi** pripremljenosti u oblasti zaštite potrošača i javnog zdravlja. **Nije ostvaren napredak** u oblasti zaštite potrošača i javnog zdravlja u izvještajnom periodu. Propisi o ozbiljnim prekograničnim zdravstvenim prijetnjama, uključujući zarazne bolesti, još uvijek nisu usklađeni s *acquisem* EU na svim nivoima vlasti.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti propise na svim nivoima o zabrani pušenja na javnim mjestima u skladu sa *acquisem* EU, ratificirati protokol o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima i početi provoditi obje mjere;
- provesti procjenu o stanju zaraznih bolesti;
- dodatno uskladiti svoje propise s propisima EU o tvarima ljudskog porijekla i lijekovima za

primjenu kod ljudi, te uspostaviti sistem nadzora u ovoj oblasti u cilju osiguranja efikasne koordinacije u cijeloj zemlji;

→ uskladiti Zakon o zaštiti potrošača na državnom nivou sa *acquisem* EU..

Zaštita potrošača

U pogledu **horizontalnih aspekata**, zakonski okvir za **zaštitu potrošača** čini Zakon o zaštiti potrošača, koji je usvojen 2006. na državnom nivou. BiH treba osigurati usklađenost sa značajnim promjenama koje su od tada uvedene u *acquis* EU.

Vijeće za zaštitu potrošača (VZP) je stručno savjetodavno tijelo Vijeća ministara. VZP predlaže državni godišnji program za zaštitu potrošača, prati njegovu realizaciju, utvrđuje osnove politike za zaštitu potrošača, te usmjerava obim djelatnosti koje se finansiraju iz državnog budžeta.

Potrebno je uskladiti zakonski okvir u oblasti potrošačkih kredita i trgovanja finansijskim uslugama na daljinu sa *acquisem* EU.

Zakonski okvir za **sigurnost proizvoda** još uvijek nije usklađen sa *acquisem* EU. U izvještajnom periodu, Agencija za nadzor nad tržištem i inspeksijski organi entiteta i Brčko distrikta proveli su 21 projekat u okviru proaktivnog nadzora, a bilo je 26 slučajeva reaktivnog nadzora. Provedeno je ukupno 210 inspekcija **sigurnosti proizvoda**, 6.222 nesigurna proizvoda povučena su sa tržišta (od čega su 4.473 uništena), a poslovni subjekti su uskladili 9.337 proizvoda sa sigurnosnim zahtjevima.

Javno zdravlje

U pogledu **horizontalnih aspekata**, nije bilo napretka u izradi **strategije razvoja zdravstva** na državnom nivou ili u Brčko distriktu. Relevantni propisi nisu usklađeni u cijeloj zemlji sa *acquisem* EU. Ne postoji strategija informiranja o zdravlju na državnom nivou niti integrirani **zdravstveni informacijski sistem**.

Propisi o politikama **kontrole duhana** na nivou entiteta i Brčko distrikta nisu usklađeni sa odgovarajućim *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina je potpisnica Okvirne konvencije o kontroli duhana SZO, ali ova konvencija se ne provodi u potpunosti zbog nedostatka sistematskog praćenja. Bosna i Hercegovina nije ratificirala protokol o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima.

Zakonski okvir kojim se uređuju pitanja **krvi, tkiva, ćelija i organa** na nivou entiteta i Brčko distrikta još uvijek nije usklađen sa *acquisem* EU. Entiteti su osnovali zavode za transfuzijsku medicinu. Programi transplantacije se organiziraju na nivou entiteta, a njihova međusobna saradnja je vrlo ograničena. BiH nema potrebne administrativne kapacitete kako bi ispunila zahtjeve utvrđene u *acquisem* EU o transplantaciji ljudskih organa, tkiva i stanica. Nije bilo napretka u uspostavljanju sistema nadzora na državnom nivou u ovoj oblasti kako bi se osigurala efikasna koordinacija u cijeloj zemlji.

Kada su u pitanju **ozbiljne prekogranične zdravstvene prijetnje**, uključujući **zarazne bolesti**, propisi još uvijek nisu usklađeni s propisima EU na svim nivoima vlasti. Uvedene su mjere za promoviranje zdravog načina života u vezi sa prevencijom **nezaraznih bolesti** i djelomično ih provode nadležnih institucije entiteta i Brčko distrikta.

Vlasti na svim nivoima su brzo reagirale na izbijanje COVID-19 i uvele mjere kako bi se usporilo prenošenje virusa, kao što su to učinile zemlje EU, ali one nisu bile dobro koordinirane u cijeloj zemlji. Zvanični podaci o COVID-19 se prikupljaju, predočavaju i dostavljaju u BiH i na međunarodnom nivou kroz postojeće mehanizme međunarodnih zdravstvenih propisa. Uvedeni su

protokoli za zdravstvene ustanove za suzbijanje COVID-19, ali planovi pripravnosti i postupanja bolničkih ustanova nisu usklađeni u cijeloj zemlji. Nedostatak pribora za testiranje, smještajnih kapaciteta, respiratora, lične zaštitne opreme i alternativnih lokacija za prijem i liječenje bolesnika bio je evidentan na početku krize uzrokovane COVID-19. Iako su nadležni zdravstveni organi širom zemlje u početku uspjeli da brzo preuzmu iskustva na međunarodnom i lokalnom nivou i najbolje međunarodne prakse kako bi spriječile i suzbile širenja virusa, prerano popuštanje restriktivnih mjera dovelo je do vrhunca epidemije tokom ljetnih mjeseci. Sve u svemu, odgovor zdravstvenih sistema u Bosni i Hercegovini bio je efikasan na početku krize uzrokovane COVID-19. Međutim, situacija u vrijeme vrhunca epidemije u ljetnim mjesecima predstavljala je izazov. Bosna i Hercegovina je pristupila Sporazumu EU o zajedničkoj javnoj nabavci i dobila materijal od JRC za kontrolu COVID-19 testova, kao i 7 miliona eura iz fondova EU za kupovinu hitno potrebne medicinske opreme i potrošnog materijala. Što se tiče **skrininga na rak**, Bosna i Hercegovina nema cjelodržavni plan za kontrolu raka, niti cjelodržavni program ranog otkrivanja raka. Federacija BiH nema sistematsko rješenje za registre za rak ili programe skrininga za liječenje raka zbog neusklađenog zakonodavstva i ograničenih finansijskih kapaciteta. Oba entiteta imaju registre za rak. Republika Srpska ima program ranog otkrivanja raka. Brčko distrikt nema registar niti programe ranog otkrivanja.

Bosna i Hercegovina ima mrežu od 74 centra za **mentalno zdravlje** sa multidisciplinarnim timovima u zajednicama, a neki od njih imaju dodatne specijaliste. Specijalna bolnica za forenzičku psihijatriju liječi forenzičke pacijente iz cijele zemlje.

Kada su u pitanju **preventivne mjere**, provodile su se određene aktivnosti uz učešće nevladinih organizacija u cilju smanjenja **alkoholizma i prevencije alkoholom izazvanih poremećaja**. Što se tiče **prevencije zloupotrebe droga i smanjenja štetnih učinaka, preventivne mjere** se provode kroz edukaciju i aktivnosti nevladinih organizacija, iako ovi naporu nisu sistematski. Programi rehabilitacije i socijalne reintegracije su neujednačeni u različitim dijelovima zemlje, te je potreban sistematski pristup.

U pogledu **nejednakosti u zdravstvu**, ključni izazov zdravstvenog sistema je poboljšati pristup za sve građane, iako postoje propisi kojima se predviđa jednak pristup zdravstvenoj zaštiti. Osiguravanje kvalitetne i dostupne javne zdravstvene zaštite za sve građane, uključujući i marginalizirane grupe, jedan je od ključnih reformskih prioriteta.

5.29. Poglavlje 29: Carinska unija

Sve države članice su dio carinske unije EU i slijede ista carinska pravila i procedure. To zahtijeva usklađivanje zakonodavstva, adekvatne kapacitete za provođenje i primjenu, i pristup zajedničkim kompjuterizovanim carinskim sistemima.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti carinske unije. Carinsko zakonodavstvo nije u potpunosti usklađeno sa *acquisem EU*. Tokom izvještajnog perioda **nije postignut napredak** na području carinske unije. Preporuke Komisije iz 2019. nisu provedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- provodi Zakon o carinskoj politici i ukloni sva administrativna opterećenja kako bi se osigurala interoperabilnost sistema elektronskog potpisa na nivou cijele države;
- ojača administrativne i operativne kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje;
- poveća kontrole nakon carinjenja na osnovu analize rizika; proširi korištenje pojednostavljenih

postupaka za pouzdane privredne subjekte i unaprijedi međusobnu povezanost i interoperabilnost sa IT sistemima i zahtjevima EU.

Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) je tijelo zaduženo za provođenje **carinskog zakonodavstva** i politika. Potrebno je dalje usklađivanje sa Carinskim zakonikom Unije, posebno u pogledu carinskih postupaka i pojednostavljenih postupaka. Zakon o carinskoj politici iz 2015., koji je djelimično usklađen s *acquisem* EU, još uvijek se ne provodi; njegova primjena predviđena je za 1. juli 2021. Ovaj zakon predviđa i uvođenje ovlaštenih privrednih subjekata i dodatne pojednostavljene carinske postupke koji zahtijevaju upotrebu e-potpisa, što UIO još uvijek nije provela. To dovodi do poteškoća u praktičnoj primjeni poreskog i carinskog zakonodavstva. UIO je opredijeljena za uvođenje e-potpisa, koji bi trebao se trebao početi primjenjivati u cijeloj zemlji od januara 2021.

Carinska tarifa i postupak utvrđivanja carinske vrijednosti Bosne i Hercegovine su usklađeni sa Kombinovanom nomenklaturom (KN). Što se tiče pravila o porijeklu, zemlja primjenjuje Pan-euro-mediteransku konvenciju, koja je 2019. pretrpjela značajne izmjene. Bosna i Hercegovina je među zemljama koje podržavaju izmjene Konvencije kroz nova revidirana pravila.

Bosna i Hercegovina ima status posmatrača u Konvenciji o zajedničkom provoznom postupku i namjerava da joj se pridruži kada ispuni sve zakonske i tehničke zahtjeve, posebno kada se radi o uvođenju Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS); 5. faza uvođenja NCTS-a u Bosni i Hercegovini predviđena je za juli 2021. godine.

Bosna i Hercegovina takođe treba da nastavi sa usklađivanjem svojih odredbi o zaštiti prava intelektualnog vlasništva (IPR) u oblasti provođenja carinskih propisa. Potrebno je i dalje usklađivanje s *acquisem* EU za ovlaštene privredne subjekte, što se mora postići kroz primjenu Dodatnog protokola 5 uz CEFTU.

U pogledu **administrativnih i operativnih kapaciteta**, potrebno je značajno ojačati administrativne kapacitete UIO kako u kvalitativnom tako i u kvantitativnom smislu. Bosna i Hercegovina mora postupno usklađivati svoje sisteme s carinskim zahtjevima EU, kao što su Novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS) i standardi interne kontrole (ICS). Sposobnost provođenja analize rizika otežava neadekvatan IT sistem. Carinski organi provode značajan broj fizičkih kontrola.

Carinska laboratorija Bosne i Hercegovine opremljena je dodatnim instrumentima, ali je potrebna daljnja modernizacija.

Bosna i Hercegovina je, zajedno sa ostalim potpisnicama CEFTA-e, usvojila određene mjere za ublažavanje uticaja nove situacije. Otvaranje takozvanih zelenih prioriternih traka kako bi se omogućio prioritetan tretman vitalnih proizvoda na unaprijed određenim graničnim prijelazima na kojima je granična kontrola potrebna 24 sata. Usvojene su i ažurirane zajedničke liste vitalnih proizvoda potpisnica CEFTA-e.

5.30. Poglavlje 30: Vanjski odnosi

EU ima zajedničku trgovinsku politiku prema trećim zemljama, na osnovu multilateralnih i bilateralnih sporazuma i autonomnih mjera. Postoje takođe i pravila EU u oblasti humanitarne pomoći i razvojne politike.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti vanjskih odnosa. Tokom izvještajnog perioda ostvaren je **ograničen napredak**. Potrebno je ojačati kapacitete za rješavanje ključnih izazova u trgovinskoj politici. Preporuke Komisije iz 2019. nisu u potpunosti provedene i

ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- dovrši pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO);
- provede aktivnosti u okviru Višegodišnjeg akcionog plana za razvoj regionalnog ekonomskog područja (REA), a posebno Dodatni protokol 5 o olakšavanju trgovine uz Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA), ratifikuje Dodatni protokol 6 uz CEFTA-u o trgovini uslugama, ispregovara i osigura brzo usvajanje Dodatnog protokola 7 uz CEFTA-u o rješavanju sporova;
- pokrene proces koji će dovesti do uspostavljanja politike razvojne saradnje i humanitarne pomoći.

Kada je u pitanju **zajednička trgovinska politika**, nije postignut napredak u pristupanju Bosne i Hercegovine STO, iako su pregovori o članstvu u odmakloj fazi. Ruska Federacija jedina je članica STO koja nije završila bilateralne pregovore s Bosnom i Hercegovinom o pristupanju tržištu roba i usluga, a u multilateralnim razgovorima pokrenula je i pitanje izmjena zakonodavstva o kvalitetu tečnih naftnih goriva koje još uvijek nisu donijete. Odluku o izmjenama zakonodavstva treba da donese Vijeće ministara BiH.

Kada je u pitanju provođenje Višegodišnjeg akcionog plana za razvoj REA, Bosna i Hercegovina je u maju 2019. imenovala svoj pregovarački tim i usvojila pregovarački mandat za Dodatni protokol 7 uz CEFTA-u o rješavanju sporova. U decembru 2019., Predsjedništvo je usvojilo pregovarački izvještaj o zaključenju Dodatnog protokola 6 uz CEFTA-u o trgovini uslugama, koji je sada u postupku ratifikacije. Kao odgovor na COVID-19, na zajedničku inicijativu Stalnog sekretarijata Transportne zajednice i Sekretarijata CEFTA-e, šest vlada zapadnog Balkana uspješno su provele mjere za olakšavanje transporta i trgovine osnovnih roba unutar regiona.

Bosna i Hercegovina vrši kontrolu izvoza **robe s dvojnog namjenom** u skladu sa svojim zakonodavstvom. Zemlja treba razmotriti mogućnost podnošenja zahtjeva za pristupanje multilateralnim režimima kontrole izvoza, poput Vasenarskog sporazuma, koji mogu olakšati pripreme za primjenu *acquisa* EU u kontroli izvoza robe s dvojnog namjenom.

Što se tiče **bilateralnih sporazuma s trećim zemljama**, tokom izvještajnog perioda Bosna i Hercegovina nije sklopila nove sporazume.

Što se tiče administrativnih kapaciteta, Bosna i Hercegovina treba dalje da ojača svoje administrativne kapacitete i poboljša saradnju i koordinaciju između ministarstava i nadležnih organa na različitim nivoima kako bi se osiguralo dosljedno provođenje i primjena.

Nije bilo pomaka u oblastima **razvojne politike i humanitarne pomoći**. Zemlja je korisnik programa pomoći i do sada je humanitarnu pomoć pružala samo na *ad hoc* osnovi. Bosna i Hercegovina se potiče da započne proces uspostavljanja pravnog okvira za međunarodnu saradnju i razvojnu politiku, kao i humanitarnu pomoć zemljama koje nisu članice EU, u skladu sa politikama i principima EU, i da izgradi namjenske administrativne strukture.

5.31. Poglavlje 31: Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika

Države članice moraju biti u stanju da vode politički dijalog u okvirima vanjska, sigurnosne i odbrambene politike EU, da usklade svoje djelovanje sa izjavama EU, da učestvuju u aktivnostima EU, te da primjenjuju dogovorene sankcije i restriktivne mjere.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. U 2019. **nije bilo napretka**. Uzimajući u obzir trend poboljšanja u 2020., zemlja treba da nastavi napore na usklađivanju sa vanjskopolitičkim izjavama EU i restriktivnim mjerama prema trećim zemljama i subjektima. Zemlja treba da imenuje osobe koje će obavljati funkcije „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“. Bosna i Hercegovina treba da se pridruži brojnim međunarodnim instrumentima kontrole naoružanja, kao i da ojača režim nadzora nad naoružanjem i vojnom opremom. Bosna i Hercegovina je nastavila učestvovati u misijama EU za upravljanje krizama.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- utvrdi zahtjeve za obilježavanje oružja namijenjenog deaktivaciji nakon proizvodnje, u skladu sa standardima EU;
- poboljša sljedivost zaplijenjenog i oduzetog oružja, posebno kroz izmjene i dopune Zakona o obilježavanju malog oružja, lakog naoružanja i pripadajuće municije kako bi se obuhvatile ove kategorije vatrenog oružja.

Nastavljen je **politički dijalog** između EU i Bosne i Hercegovine o vanjskoj i sigurnosnoj politici.

Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine za period 2018.-2023. kao glavne ciljeve i prioritete obuhvata sljedeće: punopravno članstvo u EU, aktiviranje Akcionog plana za članstvo u NATO-u, borbu protiv terorizma, saradnju na regionalnom nivou, te bilateralnu i multilateralnu saradnju. Na njeno provođenje u izvještajnom periodu uticali su često različiti stavovi tri člana Predsjedništva.

Važno je da Bosna i Hercegovina u okviru Ministarstva vanjskih poslova imenuje osobe zadužene za obavljanje funkcija „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“, te da osigura odgovarajuću obuku diplomatskog osoblja.

Propisi i prakse zasnovani na nacionalnim kvotama, koji se primjenjuju u procesu imenovanja na funkcije u diplomatskoj i konzularnoj mreži Bosne i Hercegovine, negativno utiču na kapacitet Ministarstva vanjskih poslova da djelotvorno izvršava svoje zadatke, što će na kraju negativno uticati na realizaciju ukupnih vanjskopolitičkih ciljeva zemlje.

Bosna i Hercegovina je izrazila svoju opredijeljenost za ciljeve **vanjske i sigurnosne politike** EU navedene u Globalnoj strategiji iz juna 2016. godine i spremna je da doprinese realizaciji Strategije u skladu sa svojim kapacitetima. Zemlja je izrazila spremnost da djeluje regionalno i da bude pouzdan partner EU. U 2019. Bosna i Hercegovina je izvršila usklađivanje s 55 relevantnih deklaracija EU i odluka Vijeća od ukupno 90, što predstavlja prosječnu stopu usklađenosti od 61%. U prvoj polovini 2020., Bosna i Hercegovina je poboljšala stopu usklađenosti, sa prosjekom od 75%. Zemlja nije izvršila usklađivanje s odlukama Vijeća EU o restriktivnim mjerama koje se posebno odnose na Rusku Federaciju, Venecuelu i Siriju.

Bosna i Hercegovina je 2002., ratifikovala Rimski statut **Međunarodnog krivičnog suda**. Nije bilo slučajeva u kojima se zahtijevala saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom. Parlamentarna skupština treba dati saglasnost za ratifikaciju amandmana iz Kampale. Bilateralni sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim Državama, kojim se državljani Sjedinjenih Američkih Država izuzimaju iz nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda, i dalje je na snazi. Bosna i Hercegovina se time ne pridržava zajedničkih stajališta EU o integritetu Rimskog statuta, kao ni ključnih principa EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Stoga je potrebno usklađivanje sa stajalištem EU.

Kada su u pitanju **restriktivne mjere**, Bosna i Hercegovina poštuje embargo na oružje kako je predviđeno listama Savjeta bezbjednosti UN-a, OSCE-a i EU.

Bosna i Hercegovina podržava sve mjere EU, te dugoročne i kratkoročne instrumente u oblasti **sprečavanja sukoba**, djeluje u skladu s principima Povelje UN-a i međunarodnog prava, te u potpunosti podržava Program Unije za sprečavanje nasilnih sukoba, koji je usvojilo Evropsko vijeće u Geteborgu, kao i Saopštenje Komisije o sprečavanju sukoba. Bosna i Hercegovina ne posjeduje hemijsko, biološko ili nuklearno oružje i nema kapacitete za njegovu proizvodnju. Zemlja je ratifikovala niz ugovora i međunarodnih sporazuma u ovom području i učestvuje u povezanim međunarodnim aktivnostima. Bosna i Hercegovina se još uvijek nije pridružila međunarodnim kontrolnim režimima kao što je Vasenarski sporazum, Australijska grupa, Režim kontrole raketne tehnologije i Grupa nuklearnih dobavljača.

Kada je u pitanju trgovina konvencionalnim naoružanjem, vojnom opremom (WME) i robom s dvojnog namjenom, cjelokupan zakonski i institucionalni okvir zemlje uglavnom je usklađen s *acquisem* EU. Međutim, potrebna su dalja poboljšanja u pogledu režima praćenja vojne opreme koja se proizvodi i kojom se trguje unutar zemlje.

Bosna i Hercegovina je 1997. godine ratifikovala Konvenciju o hemijskom oružju. Usvojeno je zakonodavstvo o provođenju Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemikalija, te o njihovom uništenju, a uspostavljeno je i Državno koordinacijsko tijelo za provođenje Konvencije o zabrani hemijskog oružja.

Bosna i Hercegovina je i dalje aktivno angažovana u provođenju Regionalne mape puta za održivo rješenje za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na zapadnom Balkanu iz 2018. Usvojena je Strategija za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u BiH za period 2016.-2020., zajedno sa akcionim planom. Treba izvršiti ocjenu provođenja strategije, nakon čega slijedi usvajanje novog strateškog dokumenta i akcionog plana za njegovo provođenje. Svo oružje nacionalnih sigurnosnih snaga treba biti označeno i registrovano u jedinstvenom registru kako bi se osigurala odgovarajuća sljedivost malog oružja i lakog naoružanja u zemlji. Osim toga, Bosna i Hercegovina treba da uvede zahtjeve za označavanjem zaplijenjenog ili oduzetog oružja nakon proizvodnje, kao i oružja namijenjenog deaktivaciji.

Kada je riječ o **saradnji sa međunarodnim organizacijama**, Bosna i Hercegovina je članica i aktivno učestvuje u radu Ujedinjenih nacija (1992.), Savjeta Evrope (2002.), Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (1992.), Svjetske banke (1993.), Međunarodnog monetarnog fonda (1992.) i drugih važnijih međunarodnih organizacija. Zbog neuspjeha da imenuje svoju parlamentarnu delegaciju nakon izbora 2018., Bosna i Hercegovina nije mogla učestvovati u radu Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope (PSSE); parlamentarna delegacija Bosne i Hercegovine za članstvo u PSSE imenovana je tek u januaru 2020. godine. BiH je posmatrač u Pokretu nesvrstanih (1994.) i Organizaciji islamske saradnje (1994.). Zemlja trenutno pregovara o članstvu u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Osim toga, od 2006. učestvuje u programu NATO-a Partnerstvo za mir, i u tom kontekstu u decembru 2019. NATO-u je dostavljen program reformi. Bosna i Hercegovina kao dio OSCE-a takođe učestvuje u praćenju izbora u drugim zemljama, kao i u posmatračkim misijama Savjeta Evrope.

U pogledu *sigurnosnih mjera*, u oktobru 2004. potpisan je Sporazum između Bosne i Hercegovine i Evropske unije o sigurnosnim procedurama za razmjenu povjerljivih informacija. Sporazum je ratifikovan u februaru 2006., i stupio je na snagu 1. maja 2006. Sporazum je izmijenjen u oktobru 2018. i primjenjuje se na povjerljive informacije i materijale u svim oblicima, koji su ili dostavljeni ili razmijenjeni između EU i Bosne i Hercegovine. Redovno se odvija i razmjena povjerljivih informacija do nivoa EU Restricted.

Kada je u pitanju **zajednička sigurnosna i odbrambena politika (ZSOP)**, Sporazum o uspostavljanju okvira za učešće države u civilnim i vojnim operacijama upravljanja krizama stupio je na snagu 2016. Tri pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine upućena su u Misiju EU za obuku (EUTM) u Centralnoafričkoj Republici. Finansijski prag budžeta za odbranu za 2019., kako je predviđeno Dokumentom okvirnog budžeta 2019.-21., čini manje od 1% BDP-a. Trenutno 83% budžeta odlazi na plate, a manje od 1% na investicije. Oprema, sistemi naoružanja i infrastruktura se ne održavaju i ne završavaju zbog nedostatka sredstava i centralizovanog i nefunkcionalnog sistema nabavki. To takođe utiče na deminerski bataljon koji je ključni akter u humanitarnom deminiranju i glavni partner za uspješno provođenje državne Strategije protivminskog djelovanja 2018.-2025.

5.32. Poglavlje 32: Finansijska kontrola

EU promoviše reformu nacionalnih sistema za upravljanje kako bi se povećala upravljačka odgovornost, dobro finansijsko upravljanje prihodima i rashodima te vanjska revizija javnih sredstava. Pravila finansijske kontrole dodatno štite finansijske interese EU od prevara u upravljanju fondovima EU i euro od krivotvorenja.

Bosna i Hercegovina se nalazi u **ranij fazi** u ovoj oblasti. Postignut je **ograničen napredak** u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka, posebno u utvrđivanju strateškog okvira za upravljačku odgovornost u unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru. Nakon usvajanja okvira, za svaki nivo vlasti treba izraditi detaljne strateške dokumente. Sve centralne harmonizacijske jedinice trebaju ojačati svoje administrativne kapacitete i nadgledati djelotvornost funkcija unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru. Finansijska i operativna nezavisnost vrhovnih revizorskih institucija moraju se osigurati u praksi, posebno u Federaciji BiH. Vrhovne revizorske institucije takođe trebaju poboljšati kvalitet svojih revizorskih izvještaja i pojačati svoje komunikacijske napore kako bi ojačale svijest javnosti o svom radu.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba da:

- usvoji sveobuhvatan zajednički okvir za unutrašnju finansijsku kontrolu u javnom sektoru (PIFC) i upravljačku odgovornost;
- poboljša kvalitet okvira za nadgledanje PIFC-a i primjenu preporuka iz izvještaja o PIFC-u među svim budžetskim korisnicima;
- osigura funkcionalnu, finansijsku i operativnu nezavisnost vrhovnih revizorskih institucija (VRI) na svim nivoima vlasti i uticaj rada VRI kroz komunikacijske strategije 2020.-2025.

Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Potrebno je izraditi novi sveobuhvatni srednjoročni **strateški okvir** za PIFC za određene nivoe vlasti kroz usvajanje strategija PIFC-a za period 2020.-2025. Vijeće ministara je početkom juna 2020. usvojilo Strategiju PIFC-a i prateći akcioni plan za institucije na državnom nivou. Potrebno je uspostaviti usklađeni okvir za praćenje i izvještavanje za sve ove strategije. Odgovarajući uslovi za provođenje upravljačke odgovornosti još nisu stvoreni, budući da još uvijek ne postoji ni cjelodržavni strateški okvir za javnu upravu.

Upravljačka odgovornost još uvijek nije ugrađena u administrativnu kulturu javnog sektora. Osnovni mehanizmi odgovornosti između ministarstava i njima podređenih agencija i dalje nedostaju na svim nivoima vlasti, a nije osigurano ni djelotvorno upravljanje podređenim organima. Iako na svakom nivou vlasti postoje poslovници, koji osiguravaju pravni i finansijski nadzor nad politikama, u javnoj upravi nedostaje usklađenost sadržaja politika sa prioritetima vlade. Javni

subjekti trenutno nemaju strateške planove s jasno postavljenim ciljevima i pokazateljima učinka na osnovu kojih se ocjenjuje rad rukovodilaca i zaposlenih. Međutim, visoko centralizovani sistemi donošenja odluka onemogućavaju efikasnu primjenu principa upravljačke odgovornosti, bez jasne uloge rukovodilaca na nižem nivou (vidi *Reforma javne uprave*).

Zakonski okvir za funkcionisanje **unutrašnje kontrole** postoji na državnom i entitetskom nivou, osim u Brčko distriktu. Upravljanje rizikom vrši se samo u 60% institucija, a nizak nivo koordinacije između različitih nivoa vlasti dodatno koči ovu oblast. Postojeći zakoni o unutrašnjoj kontroli nemaju dalju primjenu kroz interne akte, poslovne procese i informacione sisteme za upravljanje na svim nivoima vlasti i u javnim preduzećima.

Unutrašnja revizija je regulisana na državnom i entitetskom nivou, ali ne i u Brčko distriktu, i u skladu je s međunarodnim standardima revizije. Bilježi se određeni napredak u smislu bolje regulacije funkcije unutrašnje revizije na državnom nivou. Funkciju interne revizije treba proširiti na sve javne subjekte. Jedinice za unutrašnju reviziju i dalje nemaju dovoljan broj zaposlenih, a u mnogim od njih popunjenost slobodnih radnih mjesta iznosi svega 50%. Većina unutrašnjih revizora je sertifikovana, ali njihova dodatna vrijednost kao doprinos djelotvornoj praksi i dalje je niska na svim nivoima vlasti. Razne odluke kojima se uređuju poboljšani programi sertifikacije i obuke o unutrašnjoj reviziji usvojene su na državnom nivou i u Republici Srpskoj. Međutim, potrebno je učiniti više na podizanju nivoa stručnog usavršavanja revizorskog osoblja, posebno na procjeni rizika, koristeći informacione tehnologije i analitičke alate.

Centralne harmonizacijske jedinice (CJH) su uspostavljene na državnom i entitetskim nivoima. Tri CJH, osim Brčko distrikta, za potrebe svojih vlada izrađuju godišnje konsolidovane izvještaje o provođenju PIFC-a. U izvještajima o PIFC-u ne radi se procjena ublažavanja rizika. Njihov kvalitet i uticaj na unutrašnju kontrolu još uvijek su slabi, jer je primjena preporuka iz izvještaja o PIFC-u i dalje nezadovoljavajuća u svim javnim subjektima na svim nivoima. Kapacitet CJH i njen institucionalni mandat i dalje nisu dovoljni za djelotvorno davanje metodoloških smjernica, unapređivanje i praćenje reformi PIFC-a na svim nivoima vlasti. CJH treba da započnu s provođenjem provjera kvaliteta unutrašnje kontrole i unutrašnje revizije. Njihove kapacitete je potrebno ojačati kako bi bolje ispunjavale svoje zadatke.

Vanjska revizija

S obzirom na **ustavni i pravni okvir**, iako ni za jednu od vrhovnih institucija za reviziju ne postoji ustavno uporište, njihova funkcionalna, operativna i finansijska nezavisnost na svim nivoima vlasti regulisana je posebnim zakonima, koji su uglavnom usklađeni sa standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (INTOSAI). Slučajevi miješanja izvršne vlasti u utvrđivanje budžeta VRI uočeni su u praksi, posebno u Federaciji BiH.

Potrebno je ojačati **institucionalne kapacitete** VRI na svim nivoima vlasti. Federacija BiH se suočava sa posebnim izazovom kada je u pitanju obuhvatanje kantona vanjskom revizijom. Sve VRI, osim one u Brčko distriktu, provode svoje strateške planove razvoja. VRI treba da nastave blisku saradnju s tužilaštvima kako bi se pronašao najbolji način za rješavanje mogućih slučajeva prevara i korupcije, a koje VRI otkrije tokom revizije.

Kada je riječ o **kvalitetu rada revizije**, sve VRI imaju širok mandat koji obuhvata finansijsku reviziju i reviziju usklađenosti i učinka. VRI trebaju razmotriti poboljšanje kvaliteta revizije kako bi se utvrdili uzroci utvrđenih slabosti i povećao broj revizija učinka.

Učinak revizorskih aktivnosti svih VRI je ograničen. Stopa primjene revizorskih preporuka i dalje je niska na svim nivoima vlasti (potkrijepiti podacima). Dok su u parlamentima uspostavljene

procedure za razmatranje revizorskih izvještaja, nivo parlamentarnog nadzora nad tim izvještajima je različit na različitim nivoima vlasti. Nalazi revizije u revizorskim izvještajima i u medijima trebaju biti predstavljeni i saopštavani na djelotvorniji način. Pored toga, VRI treba da izrade komunikacijske strategije kako bi poboljšale učinak svog rada.

Zaštita finansijskih interesa EU

Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine na svim nivoima osigurava određeni stepen **usklađenosti s *acquisem*** budući da su njime obuhvaćeni brojni elementi Direktive 2017/1371 i Konvencije o zaštiti finansijskih interesa EU i njenih protokola, kao što su postupanje u slučajevima sumnje na prevare, pranje novca, definicije aktivne i pasivne korupcije, pronevjera, odgovornost pravnih lica i s tim povezane kazne. Obim i definicije krivičnih djela nisu uvijek u skladu s Direktivom, na primjer u slučaju korupcije i pronevjere. Potrebno je dalje usklađivanje zakonodavstva, uključujući onog o zamrzavanju i oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom. Takođe je potrebno osigurati djelotvornu primjenu i provođenje zakonodavstva.

Nije uspostavljena **koordinaciona služba za suzbijanje prevara** za podršku djelotvornoj saradnji i razmjeni informacija sa Komisijom. Pored toga, ne postoje odgovarajuća nadležna tijela ove mreže koja bi bila uključena u zaštitu finansijskih interesa EU. Potrebno je usvojiti cjelodržavnu strategiju za borbu protiv prevara s ciljem zaštite finansijskih interesa EU.

Iako ne postoje značajniji rezultati u oblasti **saradnje sa Komisijom** tokom istraga i izvještavanja o nepravilnostima, Državna agencija za istrage i zaštitu i Ministarstvo finansija i trezora saraduju na *ad hoc* osnovi. Bosna i Hercegovina ne izvještava Komisiju o nepravilnostima putem sistema za upravljanje nepravilnostima.

Zaštita eura od krivotvorenja

Bosna i Hercegovina nije ratifikovala Međunarodnu konvenciju o sprečavanju krivotvorenja novca, usvojenu 1929. u Ženevi. U vezi tehničkih aspekata potrebno je utvrditi nivo **usklađenosti s *acquisem***. Centralna banka ima propise koji obavezuju komercijalne banke i druge subjekte da iz opticaja povuku sve sumnjive novčanice i kovanice. Ipak, za neispunjavanje ove obaveze se ne izriču sankcije. Ne postoje zakonske obaveze za kreditne institucije i druge pružaoce platnih usluga u smislu osiguranja provjere autentičnosti novčanica i kovanica eura i otkrivanja krivotvorenog novca.

5.33. Poglavlje 33: Finansijske i budžetske odredbe

Ovo poglavlje obuhvata pravila koja se odnose na finansijska sredstva za budžet EU („sopstvena sredstva“). Ova sredstva se većinom sastoje iz sljedećeg: (i) doprinosa zasnovanih na bruto nacionalnom dohotku svake države članice; (ii) carinskih dadžbina; i (iii) izvora zasnovanih na porezu na dodanu vrijednost.

Bosna i Hercegovina je u **ranjoj fazi** priprema u oblasti finansijskih i budžetskih odredbi. **Nije bilo napretka** u jačanju administrativnih kapaciteta za koordinaciju i upravljanje sopstvenim sredstvima. Potrebni su značajni dalji naponi kako bi se osigurali snažni kapaciteti, institucionalno uređenje i saradnja institucija i tijela koja će biti uključena u primjenu sistema sopstvenih sredstava.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- ojača kapacitete i saradnju između institucija s ciljem borbe protiv poreskih i carinskih prevara;
- ojača kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) za djelotvornu primjenu carinskog zakonodavstva;

→ usvoji master plan za izradu podataka o nacionalnim računima Bosne i Hercegovine.

Potrebno je poboljšati kapacitete UIO i uvesti računovodstveni sistem za obračunavanje indirektnih poreza kako bi se napravila razlika između izmirenih i neizmirenih dugovanja u skladu s tradicionalnim računovodstvom EU baziranim na sopstvenim sredstvima.

Pojedine aspekte državnog zakona o PDV-u, koji se odnose na posebne programe i izuzeća, je potrebno dodatno uskladiti s *acquisem* EU.

U pogledu izvora **bruto nacionalnog prihoda (BNP)**, za kompilaciju BNP-a koriste se definicije i računovodstvena pravila ESA 2010. Zahvaljujući uglavnom projektima tehničke podrške, posljednjih godina postignut je dobar napredak u vezi sa metodološkim pitanjima i praćenjem neslužbene ekonomije. Međutim, još uvijek nije uspostavljen zajednički i koordiniran rad na izradi odgovarajućeg sistema nacionalnih računa na nivou cijele države. Ovome treba dati visoki prioritet. Potrebno je usvojiti master plan za razvoj nacionalnih računa kako bi se omogućio razvoj ovog sistema, u skladu sa ESA 2010.

Što se tiče potrebne administrativne infrastrukture, ljudski i administrativni resursi su nedovoljni da osiguraju punu i ispravnu primjenu pravila EU u vezi sa uplatama u budžet EU. Potrebna je bolja koordinacija između administrativnih struktura kao i provedbena pravila kako bi se osiguralo pravilno predviđanje, obračun, prikupljanje, plaćanje i kontrola sopstvenih sredstava.

PRILOG I – ODNOSI IZMEĐU EU I BOSNE I HERCEGOVINE

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) stupio je na snagu u junu 2015. Bosna i Hercegovina je nastavila sa provođenjem SSP-a. Politički i ekonomski dijalog odvijao se redovno putem zajedničkih tijela u okviru sporazuma, osim kada se radi o Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje, koji tek treba da usvoji svoj poslovnik. Zemlja takođe učestvuje u ministarskom dijalogu između ministara ekonomije i finansija EU i zemalja kandidata, gdje se usvajaju zajedničke preporuke.

U februaru 2016., Bosna i Hercegovina je **podnijela zahtjev za članstvo u EU**, a u septembru 2016., Evropsko vijeće pozvalo je Komisiju da da svoje mišljenje o zahtjevu zemlje. U maju 2019. Komisija je usvojila **Mišljenje (Avis)** i prateći analitički izvještaj. U Mišljenju je utvrđeno **14 ključnih prioriteta** u oblastima demokratije / funkcionalnosti, vladavine prava, osnovnih prava i reforme javne uprave koje Bosna i Hercegovina mora ispuniti kako bi dobila preporuku za otvaranje pregovora za pristupanje EU. U decembru 2019., Vijeće EU je pozdravilo Mišljenje i pozvalo Komisiju da svoje godišnje izvještaje za Bosnu i Hercegovinu, počevši od izvještaja iz 2020., usredotoči na provođenje ključnih prioriteta.

Vizna liberalizacija za građane Bosne i Hercegovine za putovanja u područje Šengena na snazi je od decembra 2010. godine. Sporazum o readmisiji na snazi je od 2008. U trećem izvještaju Komisije iz jula 2020., u okviru mehanizma suspenzije viza, zaključeno je da Bosna i Hercegovina nastavlja ispunjavati mjerila za liberalizaciju viznog režima.

EU je nastavila s angažovanjem značajnih resursa u Bosni i Hercegovini u okviru **zajedničke vanjske i sigurnosne politike i zajedničke sigurnosne i odbrambene politike**. Pojačano prisustvo kombinovanog Ureda specijalnog predstavnika EU i Delegacije EU u Bosni i Hercegovini i dalje je ključno za upoznavanje građana sa prioritetima EU i provođenje ciljeva Agende EU u ključnim oblastima. Vojna operacija **EUFOR Althea** i dalje je bila prisutna u zemlji, pomažući u izgradnji kapaciteta i obuci Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u skladu sa strateškom namjerom koju je iskazalo rukovodstvo odbrambenih snaga da se razviju operativne sposobnosti dvostruke namjene za podršku civilnim vlastima u uklanjanju fizičkih ostataka rata ili pružanju pomoći u katastrofama i upućivanje u prekomorske operacije podrške miru. U isto vrijeme, EUFOR je zadržao sposobnost odvratanja kako bi podržao sigurno i bezbjedno okruženje. Savjet bezbjednosti UN-a produžio je mandat EUFOR-a do novembra 2020. godine.

Bosna i Hercegovina je u 2019. izvršila usklađivanje sa 55 od 90 relevantnih deklaracija EU i odluka Vijeća (61%). Zemlja je poboljšala stopu usklađenosti u prvoj polovini 2020., sa prosjekom od 75%. Bosna i Hercegovina nije izvršila usklađivanje sa odlukama Vijeća EU o restriktivnim mjerama koje se posebno odnose na Rusku Federaciju, Venecuelu i Siriju. Okvirni sporazum o učešću Bosne i Hercegovine u operacijama EU za upravljanje krizama na snazi je od septembra 2015. godine.

Ukupan iznos **finansijske pomoći** EU Bosni i Hercegovini u okviru **Instrumenta za pretpristupnu pomoć** (IPA) za period 2014.-2020. iznosi 530 miliona eura. Pomoć se realizuje pod direktnim upravljanjem Delegacije EU u Sarajevu. Ukupan iznos doprinosa EU kroz akcione programe za 2019. i 2020. iznosi do 170 miliona eura. Kao dio odgovora na krizu COVID-19, Bosna i Hercegovina koristi 7 miliona eura za hitnu medicinsku opremu i 73,5 miliona eura za mjere socijalno-ekonomskog oporavka u okviru IPA-e II. Pregovori o makrofinansijskoj pomoći (do 250 miliona eura kredita) su u toku. Od 2018., EU je kroz IPA-u i humanitarne (ECHO) fondove, podržala Bosnu i Hercegovinu u upravljanju migracijama sa 60,5 miliona eura. Usvajanje cjelodržavnih sektorskih strategija, poput one za upravljanje javnim finansijama, energetiku i zapošljavanje, i dalje je ključni zahtjev kako bi Bosna i Hercegovina u budućnosti mogla u

potpunosti koristi sredstva IPA-e. Bosna i Hercegovina koristi i višedržavne i regionalne programe IPA-e i učestvuje u tri programa prekogranične saradnje, kao i u programima transnacionalne saradnje.

Bosna i Hercegovina uz podršku putem IPA-e učestvuje u sljedećim **programima EU**: Horizont 2020, Kreativna Evropa, Fiscalis 2020, Carina 2020, Evropa za građane, Erasmus +, Treći program djelovanja Unije u oblasti zdravstva i program COSME.

STATISTIČKI PODACI (od 3.4.2020.)
Bosna i Hercegovina

Osnovni podaci	Napomena	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Broj stanovnika (u hiljadama)		3 844	3 831	3 825	3 516	3 510	3 503
Ukupna površina zemlje (u km ²)	1)	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209

Nacionalni računi	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima domaće valute)		:	27 359	28 589	29 905	31 376	32 778
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima eura)		:	13 988	14 617	15 290	16 042	16 759
BDP (euro po glavi stanovnika)		:	3 650	3 980	4 350	4 580	4 780p
BDP po glavi stanovnika (u Standardima kupovne moći (SKM) stanovnika)		:	7 450	8 070	8 750	9 100	9 470p
BDP po glavi stanovnika (u SKM), u odnosu na prosjek EU-27=100)		:	28,1	29,4	31,1	31,1	31,3p
Realna stopa rasta BDP-a: promjene obujma BDP-a u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	1,1	3,1	3,1	3,2	3,1
Rast zaposlenosti (podaci nacionalnih računa), u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast produktivnosti rada: rast BDP-a (u obujmu) po zaposlenom, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast jedinice rada, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
** Promjene u 3 godine (T / T-3) u nominalnom indeksu rasta troškova jedinice rada (2010 = 100)		:	:	:	:	:	:
Produktivnost rada po zaposlenom: BDP (u PPS) po zaposlenom u odnosu na prosjek EU (EU-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima (%)							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		:	7,0	7,3	7,5	6,6	7,0
Industrija (%)		:	21,3	21,9	22,6	23,3	23,0
Građevinarstvo (%)		:	4,7	4,6	4,6	4,7	4,7
Usluge (%)		:	67,0	66,2	65,3	65,4	65,3
Potrošnja kod krajnjih potrošača, kao udio BDP-a (%)		:	107,1	103,8	100,9	98,9	97,4

Bruto stvaranje fiksnog kapitala, kao udio BDP-a (%)		:	19,5	17,8	17,4	18,0	18,5
Promjene inventara, kao udio BDP-a (%)		:	-0,4	0,8	2,3	3,0	3,3
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	34,0	34,9	35,6	40,1	41,4
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	56,6	53,3	52,3	56,4	56,9
Bruto investicije u osnovni kapital od strane sektora opće države, u procentima BDP (%)		:	:	:	:	:	:

Poslovni sektor	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Indeks obima industrijske proizvodnje (2015=100)		85,8	97,2	100,0	104,4	107,6	109,4
Broj aktivnih preduzeća (broj)		:	64 963	65 800	67 205	68 761b	68 085p
Stopa osnivanja: broj preduzeća osnovanih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Stopa gašenja: broj preduzeća ugašenih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Ljudi zaposleni u MSP u odnosu na sve zaposlene (unutar nefinancijske poslovne ekonomije) (%)		:	71,4	71,5	72,0	69,5b	69,1p
Dodatna vrijednost od MSP (u nefinancijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)		:	4 406	4 701	5 043	4 845b	5 289p
Ukupna dodatna vrijednost (u nefinancijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)		:	6 738	7 168	7 594	7 681b	8 434p

Stopa inflacije i cijene kuća	Napomena:	2007.	2014	2015	2016.	2017.	2018.
Indeks potrošačkih cijena (CPI), promjena u odnosu na prethodnu godinu (%)		1,5	-0,9	-1,0	-1,6	0,8	1,4
** Godišnja promjena u sniženom indeksu cijena kuća (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:

Platni bilans	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Platni bilans: ukupno tekući račun (u milionima eura)		-1 046,5	-1 014,0	-741,5	-720,3	-696,8	-633,4
Platni bilans tekućeg računa: Trgovinski bilans (u milionima eura)		-4 335,7	-4 025,7	-3 668,9	-3 624,6	-3 792,2	-3 831,4
Platni bilans tekućeg računa: neto usluge (u milionima eura)		952,2	868,0	1 001,8	1 090,6	1 191,3	1 269,7
Platni bilans tekućeg računa: neto za primarna prihod (u milionima eura)		342,4	114,4	99,0	20,4	-58,1	-49,4

Platni bilans tekućeg računa: neto saldo za sekundarni prihod (u milionima eura)		1 994,6	2 029,3	1 826,6	1 793,3	1 962,3	1 977,7
Neto saldo za primarni i sekundarni prihod: od čega državni transferi (u milijunima eura)		179,9	120,9	85,7	44,4	61,7	46,4
** 3 godine unazad prosječno stanje na tekućem računu u odnosu na BDP (%)		:	-7,1	-5,9	-5,7	-4,7	-4,3
** Petogodišnje promjene u udjelu svjetskog izvoza roba i usluga (%)		:	:	0,2	10,8	31,7	29,9
Neto saldo (unutarnje-vanjske) direktne vanjske strane investicije (FDI) (u milionima eura)		1 308,8	400,8	260,1	281,3	329,7	428,3
Direktne strane investicije (FDI) u inostranstvu (u milionima eura)		47,2	7,4	85,2	2,6	85,1	-16,7
od čega FDI izvještajne ekonomije u 28 zemalja EU (u milionima eura)		:	:	:	:	:	:
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)		1 356,0	408,3	345,3	283,9	414,9	411,6
od čega FDI od 27 zemalja EU u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)		:	:	:	:	:	:
** Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na BDP (%)		-30,7	-56,7	-54,8	-51,0	-47,1	-43,3
Godišnja stopa promjene u bruto priljevu novčanih doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)		:	6,4	2,9	2,5	8,5	2,1

Javne finansije	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
*** Opći deficit/suficit vlade, u odnosu na BDP (%)		1,1	-2,0	0,7	1,2	2,6	1,6
*** Opći bruto dug vlade u odnosu na BDP (%)		18,1	41,6	41,9	40,5	36,1	40,8
Ukupni prihodi vlade kao postotak BDP-a (%)		43,6	43,8	43,2	42,7	43,0	43,1
Ukupni rashodi vlade kao postotak BDP-a (%)		42,5	45,8	42,6	41,5	40,4	:

Finansijski pokazatelji	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na BDP (%)		:	76,2	72,2	71,2	67,5	68,0
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)		2,2	2,2	2,0	2,0	1,7	1,6
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice, depoziti preko noći, u milionima eura)	2) 3)	2 930,7	3 737,8	4 182,8	4 755,5	5 405,6	6 209,0
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)	2) 4)	6 111,6	8 829,5	9 534,2	10 326,8	11 307,9	12 368,0
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)		:	:	:	:	:	:
Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovani) (u milionima eura)	2)	5 877,6	8 422,8	8 623,9	8 794,8	9 419,3	9 964,7

** Godišnja promjena u pasivi u finansijskom sektoru (%)	5) 6)	34,1	5,2b	4,6	5,5	8,3	8,8
** Tokovi privatnih kredita, konsolidovani, u odnosu na BDP	5) 7)	11,4	2,0	-2,2	1,2	3,2	3,4
** Privatni dug, konsolidovani, u odnosu na BDP (%)	5) 7) 8)	49,5	93,3	87,1	84,5	83,3	87,3
Kamatne stope: dnevna stopa, godišnje (%)		:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	9)	7,17	6,32	5,74	4,97	3,88	3,52
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	10)	0,39	0,09	0,09	0,09	0,06	0,05
devizni kurs eura: prosjek perioda (1 euro = ... nacionalna valuta)		1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956
Indeks ponderiranog efektivnog deviznog kursa 42 zemalja(2005=100)	11)	94	101	100	101	102	104
**3 trogodišnje promjene (T/T-3) u indeksu ponderiranog efektivnog deviznog kursa, 42 zemlje (2005 = 100)	11)	:	2,8s	1,5s	1,4s	0,8s	3,6s
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)		3 424,9	4 001,2	4 400,3	4 873,2	5 427,0	5 944,1

Vanjska trgovina robom	Napomena:	2007.	2014	2015	2016.	2017.	2018.
Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	8 283	8 105	8 263	9 298	9 855
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	4 440	4 595	4 815	5 653	6 085
Platni bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	-3 843	-3 510	-3 448	-3 646	-3 770
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena /indeks uvoznih cijena, * 100) (broj)	12)	:	100,3	102,5	104,1	103,8	105,4
Udio izvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		:	71,5	70,9	71,0	70,4	72,2
Udio uvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog uvoza (%)		:	58,0	59,9	61,1	60,0	59,7

Demografija	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Sirova stopa prirodne promjene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrli (u hiljadama stanovnika)		-0,3	-1,5	:	-1,8	-2,0	:
Broj umrle djece mlađe od jedne godine (na 1000 živorođene djece)		6,8	:	:	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		:	:	:	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		:	:	:	:	:	:

Tržište rada	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Ekonomska stopa aktivnosti za osobe u dobi od 20-64 godine: udio stanovništva u dobi od 20-64 koji je ekonomski aktivno (%)		57,1	59,2	59,2	58,8	58,4	58,4
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 20-64: udio stanovništva u dobi od 20-64 koje je zaposleno (%)		40,9	43,2	43,2	44,2	46,6	47,7
Stopa zaposlenosti muškaraca od 20-64 godine (%)		54,2	54,6	53,9	56,4	58,1	59,5
Stopa zaposlenosti žena 20-64 godine (%)		27,8	31,9	32,4	32,0	35,1	35,8
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 55-64: udio stanovništva u dobi od 55-64 koje je zaposleno (%)		25,0	28,5	28,2	29,7	32,5	32,6
Zaposlenost prema glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		:	17,1	17,9	18,0	18,9	15,7
Industrija (%)		:	22,1	22	22,7	22,2	23,5
Građevinarstvo (%)		:	7,9	7,5	8,6	7,3	8,7
Usluge (%)		:	52,9	52,6	50,8	51,6	52,1
Osobe zaposlene u javnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20–64 godina (%)	13)	17,3	19,9b	20,0	17,8	18,4	18,4
Osobe zaposlene u privatnog sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20–64 godina (%)	13)	82,7	80,1b	80,0	82,2	81,6	81,6
Stopa nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena (%)		29,1	27,6	27,9	25,5	20,7	18,5
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)		26,8	25,3	25,9	22,6	19,0	17,3
Stopa nezaposlenosti žena (%)		33,1	31,2	30,9	30,2	23,3	20,5
Stopa nezaposlenosti mladih: udio radne snage u dobi od 15-24 godine koja je nezaposlena (%)		58,4	62,7	62,3	54,3	45,8	38,8
Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena 12 ili više godina (%)		25,1	23,4	22,8	21,7	17,0	15,2
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED nivou 0–2) (%)		31,3	31,6	27,7	26,2	19,5	19,1
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED nivou 5-8) (%)		10,0	17,2	16,4	18,9	14,6	13,9

Socijalna kohezija	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	14)	645	830	830	838	851	879
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa CPI/HICP) (2010=100)	14)	109,7e	102,4e	102,1e	103,1e	101,4	103,8
GINI koeficijent	15)	34	:	31	:	:	:
Jaz siromaštva	15)	18,4	:	:	:	:	:
Rano napuštanje obrazovanja i obuke: udio stanovništva u dobi od 18-24 s nižim srednjim obrazovanjem, koje ne nastavlja s daljnjim obrazovanjem ili obukom (%)		11,3	5,8	5,2	4,9	5,1	5,4

Životni standard	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Broj putničkih automobila u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		171,7	209,1	216,7	245,0	252,0	262,9
Broj pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		637,6e	920,7	887	981,1	981,7	989,9
Mobilne širokopojasne mreže (na 100 stanovnika)		:	30,1	36,2	40,4	43,4	52,7
Mobilne širokopojasne mreže (na 100 stanovnika)		:	15,4	18,0	18,8	18,9	19,8

Infrastruktura	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km ²)		20,0	20,1	20,1	20,0	20,0	20,0
Dužina autoputeva (u kilometrima)		28	128	128	163	172	198

Inovacije i istraživanja	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Javna potrošnja na obrazovanje, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	4,3	:	:
Bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	0,24	0,22	0,24	0,20	0,20
Državna budžetska izdvajanja ili izdaci za istraživanje i razvoj (GBAORD), kao postotak BDP-a (%)		:	0,05	0,05	0,04	0,04	0,06
Postotak domaćinstva sa pristupom internetu kod kuće (%)		10,9	:	:	61,5b	66,0	69,2

Okoliš	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
---------------	-----------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

* Indeks emisija stakleničkih plinova, ekvivalent CO ₂ (1990 = 100)		54,9	76,1	:	:	:	:
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte na 1000 eura BDP-a na 2010 stalnih cijena)		:	446,2	445,7	472,7	457,3	:
Električna energija iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne energije (%)		:	44,5	41,1	40,4	27,5	:
Udio putnog teretnog transporta u unutrašnjem teretnom transportu (%)	16)	:	:	:	76,6	78,9	:

Energija	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		:	4 306	4 367	4 742	4 624	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)		:	0	0	0	0	:
Primarna proizvodnja čvrstih goriva (u hiljadama TOE)		:	3 073	3 165	3 520	3 612	:
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (u hiljadama TOE)		:	0	0	0	0	:
Neto uvozi svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		:	1 693	2 083	2 133	2 299	:
Bruto unutrašnja potrošnja energije (u hiljadama TOE)		:	6 003	6 183	6 767	6 754	:
Bruto proizvodnja električne energije (GWh)		:	17 023	16 438	17 767	16 438	:

Poljoprivreda	Napomena:	2007.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene) (2010=100)		:	:	:	:	:	:
Korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)	17)	1 751e	1 711e	1 733e	1 781e	1 762e	1 780e
Stoka: živa goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)		468e	444e	455e	455e	445e	438e
Stoka: žive svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)		535e	533e	564e	545e	548e	542e
Stoka: žive ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)		1 103	1 099	1 093	1 091	1 090	1 086
Sirovo mlijeko dostupno na farmama (u hiljadama tona)		:	719e	720e	724e	704e	700e
Prinos biljne proizvodnje: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona)	18)	1 038e	1 082e	1 138e	1 658e	1 163e	1 744e
Prinos biljne proizvodnje: šećerna repa (u hiljadama tona)		0	0	0	0	0	0
Prinos biljne proizvodnje: povrće (u hiljadama tona)		255e	229e	280e	361e	292e	299e

Izvor: Eurostat i statističke institucije u Bosni i Hercegovini

: : = nije dostupno

b = prekid u seriji

e = procjena

p = privremeno

s = procjena Eurostata

* = indikator Evrope 2020

** = Indikator postupka makroekonomskog debalansa (MIP)

*** = Podaci o deficitu i dugu vlade zemalja proširenja se objavljuju na osnovu proizvoljne procjene i ne garantuju sigurnost u pogledu njihovog kvaliteta i pridržavanja pravila ESA-e.

Fusnota:

- 1) Kopnene vode procjenjuje se na 210 km².
- 2) Na osnovu Priručnika MMF-a za monetarnu i finansijsku statistiku, 2000.
- 3) M1 novčane mase čine gotovina izvan banaka i prenosivi depoziti u domaćoj valuti svih domaćih sektora (osim depozita centralne vlade).
- 4) M2 novčane mase sastoji se od novčanih sredstava, M1 novca i QM kvazi novca. QM novčanih sredstava pokrivaju ostale depozite u domaćoj valuti, prenosive i ostale depozite u stranoj valuti svih domaćih sektora (osim depozita centralne vlade).
- 5) Podaci za monetarne finansijske institucije.
- 6) 2018: uključuje podatke za centralne banke i druge banke za kraj decembra 2018. godine, dok su podaci za ostale finansijske institucije daju za kraj juna 2018.
- 7) 2018 Podaci iz 2017. korišteni su za BDP
- 8) 2007: dug isključuje vanjski dug privatnog sektora.
- 9) Stope kratkoročnog pozajmljivanja u domaćoj valuti nefinansijskim zadrugama (ponderirani prosjek). 2018: Podaci za novembar 2018.
- 10) Stope depozita u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderirani prosjek). 2018: Podaci za novembar 2018.
- 11) Obračun indeksa efektivne kursne stope u odnosu na grupu od 21 najvažnijih trgovinskih partnera. 2015 = 100.
- 12) Na osnovu Paascheove izvozne i uvozne vrijednosti jedinice

- 13) 2007: javni sektor uključuje NACE Rev. 1.1 Odjeljke L, M i N, dok privatni sektor uključuje i druge NACE odjeljke.
2014-2018: javni sektor uključuje NACE Rev. 2 Odjeljke O, P i Q, dok privatni sektor uključuje i druge NACE odjeljke.
- 14) Neto zarade
- 15) Ukupni izdaci za potrošnju domaćinstava koriste se za obračun, umjesto prihoda.
- 16) Podaci nisu prikupljeni na unutrašnjim plovnim putevima. Cestovni udio u unutrašnjem teretnom transportu samo na osnovu cestovnog i željezničkog transporta.
- 17) Korištena poljoprivredna površina se sastoji od oranica, povrtnjaka, trajnih nasada i stalnih travnjaka kao katastarski podatak (ne kao korištena poljoprivredna površina)
- 18) 2007: isključujući pšenoraž i heljdu. 2017. i 2018: isključujući rižu.